MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 342.71(478):061.1 EU(043.3)

ZAPOROJAN LIVIA

PLURALITATEA DE CETĂȚENII ÎN PERSPECTIVA INTEGRĂRII EUROPENE A REPUBLICII MOLDOVA

Specialitatea: 552.01 – Drept constituțional

Teză de doctor în drept

Conducător științific: _____ ZUBCO VALERIU,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Autor: _____ ZAPOROJAN LIVIA

Chișinău, 2019

© Zaporojan Livia, 2019

CUPRINS

ADNOTARE 3
LISTA ABREVIERILOR 6
INTRODUCERE 7
1. ANALIZA CERCETĂRILOR ȘTIINȚIFICE EFECTUATE ÎN DOMENIUL CETĂȚENIEI ȘI PLURALITĂȚII DE CETĂȚENII....14
1.1. Interesul doctrinar din Republica Moldova privind cetățenia și pluralitatea de cetățenii 14
1.2. Instituția cetățeniei și a pluralității de cetățenii în doctrina altor state 26
1.3. Direcțiile principale de cercetare, scopul și obiectivele tezei 37
1.4. Concluzii la capitolul 1....39
2. CADRUL CONCEPTUAL ȘI JURIDIC PRIVIND CETĂȚENIA ȘI PLURALITATEA DE CETĂȚENII ÎN REPUBLICA MOLDOVA 41
2.1. Reflecții asupra conceptelor cetățeniei și pluralității de cetățenii în ascensiunea sa conceptuală și normativă....41
2.2. Dezvoltarea reglementărilor juridice: de la cetățenie la pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova 52
2.3. Trăsăturile definitorii ale statutului juridic al persoanei care deține multiple cetățenii 60
2.4. Pluralitatea de cetățenii în serviciul public al Republicii Moldova 65
2.5. Particularitățile dobândirii cetățeniei în interesele Republicii Moldova 74
2.6. Concluzii la capitolul 2....83
3. BAZELE TEORETICE ȘI PRACTICE INTERNAȚIONALE ALE INSTITUȚIEI PLURALITĂȚII DE CETĂȚENII....86
3.1. Analiza circumstanțelor dobândirii mai multor cetățenii....86
3.2. Reglementarea instituției pluralității de cetățenii în dreptul constituțional comparat....99
3.3. Tendințele și impactul multiplei cetățenii asupra suveranității și politicii statelor....106
3.4. Concluzii la capitolul 3....113
4. IDENTIFICAREA ȘI ANALIZA STATUTULUI JURIDIC AL PERSOANELOR CU MAI MULTE CETĂȚENII PRIN PRISMA CADRULUI NORMATIV AL UNIUNII EUROPENE 115
4.1. Metamorfoza instituției cetățeniei: de la cetățenia națională la cetățenia Uniunii Europene 115
4.2. Perspective ale statutului juridic al persoanelor care dețin multiple cetățenii în dreptul Uniunii Europene....122
4.3. Premisele relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în domeniul cetățeniei 128
4.4. Concluzii la capitolul 4....136
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI 139
BIBLIOGRAFIE....145
Declarația privind asumarea răspunderii....159
CURRICULUM VITAE AL AUTOAREI 160
LISTA ARTICOLELOR ȘTIINȚIFICE PUBLICATE DE AUTOR LA TEMA TEZEI .....**Error! Bookmark not defined.**

ADNOTARE

la teza de doctor în drept, specialitatea 552.01 – drept constituțional, la tema „Pluralitatea de cetățenii în perspectiva integrării europene a Republicii Moldova”, autor Zaporojan Livia, Chișinău, 2018

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cuprinzând 287 de surse – în total 162 de pagini de text de bază. Rezultatele realizate în cadrul cercetării temei tezei sunt reflectate în 10 articole științifice.

Cuvinte-cheie: cetățenie, pluralitate de cetățenii, pluripatrid, dobândirea cetățeniei, titular al drepturilor și libertăților fundamentale, statutul juridic al persoanei cu pluralitate de cetățenii, cetățenia Uniunii Europene.

Domeniul de studiu: dreptul public (dreptul constituțional).

Scopul lucrării: analiza multidimensională a instituției pluralității de cetățenii prin prisma cadrului normativ național și internațional din perspectiva aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

Obiectivele lucrării: determinarea trăsăturilor specifice ale noțiunilor de cetățenie și pluralitate de cetățenii; reflectarea evoluției reglementărilor juridice privind cetățenia și pluralitatea de cetățenii în RM; cercetarea pluralității de cetățenii în serviciul public al RM; investigarea modalității de dobândire a cetățeniei în interesele RM ca cetățenie de onoare și definirea acesteia; cercetarea circumstanțelor dobândirii mai multor cetățenii; investigarea reglementării instituției pluralității de cetățenii în dreptul constituțional comparat; stabilirea impactului pluralității de cetățenii asupra suveranității și politicii statelor; identificarea și analiza instituției cetățeniei europene; determinarea statutului juridic al persoanelor care posedă multiple cetățenii în cadrul normativ al UE; analiza relațiilor dintre RM și UE în domeniul cetățeniei.

Noutatea și originalitatea științifică: prezenta lucrare este consacrată studierii detaliate a conținutului pluralității de cetățenii, a lacunelor existente în cadrul normativ național cu privire la această instituție, conținând îmbunătățiri și propuneri de lege ferenda și reliefând definiția conceptului pluralității de cetățenii.

Problema științifică importantă soluționată: determinarea și argumentarea naturii juridice a pluralității de cetățenii și a particularităților acesteia la etapa contemporană prin depistarea deficiențelor în cadrul legislativ al RM, fapt care a condus la identificarea unei noi direcții de cercetare științifică în domeniul cetățeniei – a pluralității de cetățenii, în vederea operării modificărilor și completărilor ulterioare în legislația națională din perspectiva integrării europene a Republicii Moldova.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă: prezenta lucrare constituie o cercetare complexă a bazelor teoretice, juridice, de drept comparat, de jurisprudență privind pluralitatea de cetățenii, o analiză a regimului juridic al pluralității de cetățenii în calitate de metodă de soluționare a raporturilor dintre stat și persoanele care dețin mai multe cetățenii. Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în modul de interpretare și aplicare substanțială a instituției pluralității de cetățenii în lumina procesului demarat de RM de aderare la UE, precum și a propunerilor de *lege ferenda*, ce au menirea de a consolida cadrul normativ și instituțional în domeniu.

Implementarea rezultatelor științifice: acestea sunt utilizate în vederea evoluției științei naționale a dreptului constituțional, perfecționării cadrului legal existent, soluționării problemelor practice cu care se confruntă practicienii în domeniul dreptului, precum și în procesul didactic în cadrul instituțiilor de învățământ. Astfel, informația cuprinsă în lucrare este utilă atât autorităților publice, societății civile, cât și cetățenilor de rând.

ABSTRACT

on PhD thesis of juridical science, specialty: 552.01 – Constitutional Law, title: „The plurality of citizenship in the perspective of European integration of the Republic of Moldova", author Livia Zaporojan, Chisinau, 2018

Structure of the thesis: Introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography consisting of 287 sources and 162 pages of basic text. The scientific results obtained are published in the contents of 10 scientific papers.

Keywords: citizenship, plurality of citizenship, acquisition of citizenship, holder of fundamental rights and freedoms, the legal status of person with a multiple citizenships.

Field of Study: Public law (Constitutional law).

The purpose of the research: multidimensional analysis of the institution of the plurality of citizenship through national and international normative framework in the perspective of European integration of the Republic of Moldova.

The objectives of the research are: determining specific features of the notion of citizenship and plurality of citizenship; specification of the development of legal regulations on citizenship in the RM; researching the plurality of citizenship in the public service of the R Moldova; investigating the way of acquiring citizenship in the interests of the RM as a citizenship of honor and defining the way; researching the circumstances of acquiring multiple citizenship; investigation of the settlement of the institution of plurality of citizenship in the different countries; determining the impact of multiple citizenship on the sovereignty and policy of state; identifying and analyzing the European citizenship institution; determining the legal status of people with multiple citizenship in the European Union's regulatory framework; the analysis of the relations between the RM and the EU in the field of citizenship.

Novelty and scientific originality of results: the present paper is dedicated to a comprehensive study of the content of the plurality of citizenship, to the existing gaps within national normative framework related to this institution, by offering improvements and *lege ferenda* proposals in this respect, emphasizing own definitions.

Important scientific problem addressed: determining and justifying the legal nature of the plurality of citizens and their peculiarities at the contemporary stage by detecting the deficiencies in the legislative framework of the Republic of Moldova, which led to the identification of a new direction of scientific research in the field of citizenship - the plurality of citizens, in order to apply subsequent amendments and additions to the national legislation in view of the European integration of the Republic of Moldova.

The practical value and theoretical significance of the thesis: it was accomplished a complex research of theoretical, legal, comparative law and jurisprudence on the plurality of citizenship, the analysis of its legal regime as a method for settling relations between the state and the persons holding several citizenships. The applicative value of the paper is highlighted by a consistent interpretation and application of plurality of citizenships in the light of the process of accession of the Republic of Moldova to the EU, as well as of the proposals for the RM law amendments, aiming to strengthen the normative and institutional framework in this field.

Implementation of the scientific results: can be used to develop national science of constitutional law, to improve the existing legal framework, to solve the practical problems encountered by law practitioners, as well as to the didactic process within the educational institutions. Thus, the informative support in the work is called to be useful for public authorities, civil society, and regular citizens.

АННОТАЦИЯ

к докторской диссертации в области права, специальность: 552.01 (Конституционное право), на тему «Множественное гражданство в перспективе европейской интеграции Республики Молдова», автор Ливия Запорожан, Кишинэу, 2018

Структура работы: введение, четыре главы, выводы и рекомендации, список использованной литературы из более 287 источников и 162 страниц основного текста. Результаты отражены в 10 научных публикациях на тему диссертации.

Ключевые слова: гражданство, множественное гражданство, приобретение гражданства, обладатель основных прав и свобод, статус лица с множественным гражданством.

Область исследования: публичное право (конституционное право).

Цель работы: анализ множественного гражданства в контексте национальной и международной нормативной базы с учетом перспективы вступления РМ в ЕС.

Задачи исследования: определение особенностей понятий гражданства и множественного гражданства; развитие правовых норм о гражданстве в РМ; изучение множественного гражданства в государственной службе РМ; изучение порядка приобретения гражданства в интересах РМ как почётного гражданства и определение этого типа гражданства; исследование обстоятельств приобретения нескольких гражданств; исследование вопросов института множественного гражданства в сравнительном праве; определение влияния множественного гражданства на суверенитет и политику государств; выявление и анализ института европейского гражданства; определение правового статуса лиц с множественным гражданством в нормативной базе ЕС; анализ отношений между РМ и ЕС в области гражданства.

Научная новизна и оригинальность. Настоящая работа посвящена всестороннему изучению содержания множественного гражданства, пробелов, существующих в нормативной базе, содержит предложения для усовершенствования выработанных норм, авторское определение разных концепций.

Решение важной научной проблемы: определение и аргументация юридического характера множественного гражданства и его особенностей на современном этапе путем выявления недостатков в законодательной базе РМ, что привело к выявлению нового направления научных исследований в области гражданства – множественного гражданства, для последующего применения соответствующих поправок и дополнений в национальное законодательство с учетом перспективы европейской интеграции РМ.

Научно-практическая значимость исследования: проведено комплексное научное исследование теоретического, юридического, сравнительного права, юриспруденции по множественному гражданству, анализируется его правовой режим в отношениях между государством и лицами, имеющими несколько гражданств.

Внедрение результатов научного исследования: они могут быть использованы для разработки новых направлений в отечественной науке конституционного права, для усовершенствования существующих правовых норм, включая конституционных положений и Закона о гражданстве РМ, для решения практических проблем, с которыми сталкиваются практикующие юристы, а также в преподавательской деятельности в учебных заведениях. Таким образом, информационная база данной работы будет полезной как для государственных органов, гражданского общества, так и для обычных граждан.

LISTA ABREVIERILOR

Alin. – alineat

Art. – articol

cap. – capitol

CC – Curtea Constituțională

CE – Consiliul Europei

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CEFTA – Acordul Central European al Comerțului Liber (engl. Central European Free Trade Agreement)

CJUE – Curtea de Justiție a Uniunii Europene

CSI – Comunitatea Statelor Independente

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

ex. – exemplu

HCC – Hotărârea Curții Constituționale

EUBAM - Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontiera dintre Moldova și Ucraina

FR – Federația Rusă

Lit. – literă

Nr. – număr

ONG – organizație nonguvernamentală

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

p. – pagină

RASSM – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească

RSFSR – Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă

RSSM – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

SUA – Statele Unite ale Americii

ș.a. - și altele

TFUE – Tratatul privind Uniunea Europeană

UE – Uniunea Europeană

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate

Cetățenia, ca instituție a dreptului constituțional, pare a fi simplă la prima vedere, dar în realitate, după natura sa juridică și raporturile juridice create, este multiaspectuală și complexă. Cetățenia poate fi națională și europeană, dublă și multiplă, federală și republicană, înnăscută și dobândită ș.a. Aceasta poate fi de onoare, poate fi acordată, conferită, pierdută, retrasă, iar în unele state – cumpărată. Din aceste considerente cetățenia poate fi privită nu doar ca o instituție de stat și de drept, ci și ca o instituție social-culturală și moral-psihologică. Cetățenia este vectorul personalității umane grație faptului că reprezintă și o situație juridică ce rezultă din raporturile juridice care intervin între o persoană fizică și un anumit stat, exprimând apartenența persoanei la statul respectiv. Această situație este caracterizată prin multitudinea de drepturi și obligații reciproce stabilite prin lege.

Destrămarea URSS a constituit pentru noile state create, inclusiv Republica Moldova, un imbold de a studia problema cetățeniei. O importanță majoră în studierea acestei instituții de drept public o reprezintă statutul juridic al persoanei, dezvăluirea esenței democratice a raporturilor juridice constituționale, ce exprimă interacțiunea obiectivă a subiectelor *statul* și *cetățeanul*.

O realitate mai nouă în raporturile de cetățenie și în raporturile interstatale este pluralitatea de cetățenii, ca parte componentă a acestei instituții. În ultimul timp, pluralitatea de cetățenii a înregistrat o ascensiune dinamică – de la negarea ei vehementă de către state, recunoașterea, cu titlu de excepție, a dublei cetățenii până la recunoașterea egalității în drepturi a cetățenilor, indiferent de numărul de cetățenii deținute. Astfel, în prezent atitudinea față de pluralitatea de cetățenii conturează politica generală a statelor în domeniul cetățeniei. Această atitudine diferă de la un stat la altul, în funcție de particularitățile culturale, etnice, politice, demografice, așezarea geografică, tendințele geopolitice ș.a. Pentru Republica Moldova, o provocare ce determină politica în domeniul pluralității de cetățenii este nu doar influența politicii de est și vest-europene, dar și tendințele societății și ale guvernării privind integrarea europeană.

Actualitatea cercetării instituției pluralității de cetățenii este dictată de realitățile social-politice din lume. Actualitatea temei abordate este marcată atât de incertitudinea, cât și de imprevizibilitatea impactului lărgirii cercului de persoane care dețin mai multe cetățenii asupra suveranității statelor și configurației geopolitice în lume. În acest ultim aspect, sunt concludente așa-zisele „războaie ale cetățeniilor”, precum cele din regiunile Osetia de Sud și Abhazia din Georgia sau din partea stângă a Nistrului din Republica Moldova, duse de Federația Rusă cu scopul dominării asupra acestor teritorii. Nu mai puțin elocvent este exemplul Ucrainei, unde Federația Rusă, ca urmare a numărului mare de cetățeni ucraineni care dețin concomitent și cetățenia rusă, invocă motive tendențioase de interese geopolitice în Crimeea și Donbas. În acest context, este

firesc interesul sporit al științei dreptului constituțional față de problematica cetățeniei, precum și interesul pentru realizarea investigațiilor în acest domeniu.

Astăzi, tema cetățeniei este actuală nu numai pentru statul nostru, dar și pentru celelalte state europene care au acceptat vectorul de integrare în Uniunea Europeană. Ținem să menționăm că pluralitatea de cetățenii este actuală și pentru unele state care sunt deja membre ale Uniunii Europene. În acest sens, sunt elocvente tratativele duse până în prezent la cel mai înalt nivel între România și Spania cu privire la dreptul românilor care dobândesc cetățenia Spaniei de a-și păstra și cetățenia originară.

Valorificarea tradiției și experienței europene în ceea ce privește gestionarea și promovarea drepturilor persoanelor care aspiră la dobândirea cetățeniei altor state explică actualitatea și oportunitatea temei investigate. Legislația Republicii Moldova în domeniul cetățeniei a fost elaborată ținându-se cont de tratatele internaționale, adoptându-se o politică constructivă și tolerantă atât față de propriii cetățeni, cât și față de cetățenii străini și apatrizi. Consecvent, Republica Moldova a aderat la Declarația Universală a Drepturilor Omului [79], Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [63], Convenția europeană cu privire la cetățenie [60], a adoptat Legea cetățeniei [155], Legea privind azilul [174], Legea cu privire la migrația de muncă [160] și Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova [152].

Actualitatea temei abordate apare într-o lumină pregnantă în contextul modificărilor operate în 2012 – cu privire la statutul apatrizilor în Republica Moldova, în mai 2014 – prin excluderea obligativității renunțării la altă cetățenie, în 2016 – cu privire la posibilitatea dobândirii cetățeniei în baza investițiilor efectuate în economia Republicii Moldova, din 21.12.2017 și 31.05.2018, care au intrat în vigoare la 19.04.2018 și, respectiv, la 10.10.2018. Aceste amendamente au condus la liberalizarea cetățeniei, oferind persoanelor care au dobândit cetățenia Republicii Moldova prin naturalizare, investiții sau în interesele republicii posibilitatea de a deține pluralitatea de cetățenii, ca un statut incontestabil.

Până în prezent, teoria și practica dreptului constituțional în domeniul reglementării problemelor cetățeniei și pluralității de cetățenii au acumulat o anumită experiență, care necesită a fi studiată profund și supusă unei analize științifice serioase, precum și unei sistematizări și aprecieri multiaspectuale. Respectiv, necesitatea investigațiilor la tema pluralității de cetățenii derivă din aspirațiile noastre de a analiza în mod complex acest fenomen și de a-l înțelege.

În contextul actualității temei investigate, este necesar de a menționa și importanța fenomenului pluralității de cetățenii pentru doctrinarii naționali, pentru știința dreptului, în general, și a dreptului constituțional, în special. Până în prezent au fost efectuate doar cercetări sporadice asupra acestui fenomen sub aspectul dreptului constituțional și al dreptului internațional privat prin

prisma dreptului diplomatic. Se impune cercetarea cât mai amplă a pluralității de cetățenii pentru a putea prognoza cât mai exact evoluția acestei instituții și adoptarea de către autoritățile competente a cadrului normativ necesar.

Scopul și obiectivele tezei. Analiza multidimensională a instituției pluralității de cetățenii prin prisma cadrului normativ național și internațional în perspectiva aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană reprezintă scopul care urmează a fi atins prin realizarea următoarelor obiective:

- elucidarea gradului de cercetare a instituției pluralității de cetățenii în literatura de specialitate națională și internațională;
- definirea și determinarea trăsăturilor specifice ale pluralității de cetățenii prin prisma noțiunii de cetățenie;
- analiza trăsăturilor specifice ale statutului juridic al persoanei care deține multiple cetățenii;
- cercetarea circumstanțelor dobândirii mai multor cetățenii;
- investigarea reglementării instituției pluralității de cetățenii în dreptul constituțional comparat;
- analiza modului de acordare a cetățeniei în interesele Republicii Moldova;
- stabilirea impactului pluralității de cetățenii asupra suveranității și politicii statelor;
- identificarea și analiza instituției cetățeniei Uniunii Europene;
- determinarea statutului juridic al persoanelor care posedă multiple cetățenii în cadrul Uniunii Europene;
- analiza relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în domeniul cetățeniei.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute rezidă în studierea amplă a conținutului pluralității de cetățenii, a lacunelor existente în cadrul normativ național ce țin de această instituție, fiind efectuate ajustări și propuneri de modificare a legislației în acest sens și definit conceptul. Așadar, caracterul inedit și original al investigației se datorează următoarelor rezultate științifice:

- s-a efectuat o cercetare multidimensională a problematicii pluralității de cetățenii, a fost formulată definiția instituției cetățeniei și definiția instituției pluralității de cetățenii;
- s-au reliefat, analizat și structurat potrivit cadrului juridic relațiile dintre Republica Moldova și persoanele care dețin multiple cetățenii;
- s-a dezvăluit natura juridică și diferite aspecte ale instituției juridice a pluralității de cetățenii, etapele dezvoltării sale, evaluarea modificărilor operate în noua

legislație privind cetățenia din Republica Moldova, fiind punctate atât aspectele pozitive ale cetățeniei multiple, cât și cele negative;

- s-au identificat și studiat reglementările normative din Republica Moldova cu privire la cetățenie și pluralitatea de cetățenii, fiind stabilite etapele de dezvoltare a legislației în domeniu;
- s-au conturat trăsăturile definitorii ale statutului juridic al persoanelor ce dețin pluralitate de cetățenii;
- s-a identificat termenul juridic aplicabil persoanelor ce dețin pluralitate de cetățenii – pluripatrid;
- s-au evidențiat lacunele și problemele juridice din Republica Moldova, au fost enunțate anumite recomandări de valoare în vederea ajustării legislației privind cetățenia la standardele europene.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în determinarea și argumentarea naturii juridice a pluralității de cetățenii și a particularităților acesteia la etapa contemporană prin depistarea deficiențelor în cadrul legislativ al Republicii Moldova, fapt care a condus la identificarea unei noi direcții de cercetare științifică în domeniul cetățeniei – a pluralității de cetățenii, în vederea aplicării modificărilor și completărilor ulterioare din legislația națională din perspectiva integrării europene a Republicii Moldova.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării

Valoarea teoretică a tezei constă în studierea, prin prisma dreptului constituțional, a fenomenului pluralității de cetățenii, a esenței și caracteristicilor sale, astfel contribuind la dezvoltarea unor compartimente din dreptul constituțional precum „pluralitatea de cetățenii” și „cetățenia europeană”.

Aspectul aplicativ al tezei se exprimă prin posibilitatea folosirii ideilor științifice și a concluziilor formulate la perfecționarea legislației în domeniu, în procesul de studii la facultățile de drept la disciplina de drept constituțional și la cursurile speciale. Aceasta este necesar în scopul menținerii unui echilibru adecvat între schimbare și tradiție, dat fiind faptul că dificultățile ce apar în soluționarea unor probleme practice nu pot fi depășite fără o conceptualizare teoretică.

Astfel, ideile și concluziile din conținutul tezei sunt utilizate:

- în plan doctrinar-teoretic – ca material pentru o cercetare ulterioară mai aprofundată a cetățeniei și pluralității de cetățenii, precum și în procesul de analiză a procedurilor legate de problematica cetățeniei;
- în plan normativ-legislativ – în activitatea de legiferare în procesul de elaborare și perfecționare a legislației care reglementează mecanismul și procedurile în domeniul cetățeniei, în general, și a pluralității de cetățenii, în special;

- în plan practic – ca material interpretativ și orientativ în aplicarea legislației ce vizează cetățenia și pluralitatea de cetățenii;
- în procesul didactico-universitar – ca sursă de reper în dreptul constituțional, precum și pentru definirea statutului juridic al persoanei, considerând oportun ca acest domeniu să fie introdus ca materie de studiu la Facultatea de Drept pentru studiile de masterat.

Aprobarea rezultatelor științifice. Principalele opinii științifice, rezultate și concluzii ale tezei au fost reflectate în mai multe publicații și prezentate la conferințe științifice de diferite niveluri. Procedurile de cercetare au fost introduse în activitățile de studiu de la Universitatea de Stat din Moldova. Concluziile obținute ca urmare a cercetărilor efectuate au fost aplicate în activitatea catedrelor și departamentelor din cadrul USM. Ideile și propunerile prezentate în teză pot constitui o sursă de inspirație și genera noi idei pentru alte lucrări, și servi ca bază teoretică pentru organele puterii publice din Republica Moldova în problematica cetățeniei.

Teza a fost discutată și recomandată pentru susținere de Departamentul Drept Public al Universității de Stat din Moldova și de Seminarul Științific de Profil interuniversitar. În procesul investigațiilor efectuate pentru soluționarea problemei științifice propuse au fost realizate și publicate 10 articole științifice la tema cercetată.

Sumarul compartimentelor tezei. Structura tezei a fost determinată de scopul și obiectivele propuse spre cercetare, astfel încât aceasta conține următoarele compartimente:

Introducere – în care sunt elucidate aspectele generale ale investigației, și anume: actualitatea și importanța problemei abordate privind pluralitatea de cetățenii, scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute și problema științifică importantă soluționată în domeniul cetățeniei și al pluralității de cetățenii, respectiv, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor și sumarul compartimentelor tezei.

Capitolul 1. ***ANALIZA CERCETĂRILOR ȘTIINȚIFICE EFECTUATE ÎN DOMENIUL CETĂȚENIEI ȘI PLURALITĂȚII DE CETĂȚENII.*** Acest capitol conține o analiză profundă a materialelor științifice ale autorilor din Republica Moldova și de peste hotare, precum și o prezentare în aspect evolutiv a legislației din domeniu. Capitolul conține patru paragrafe. Primul paragraf inserează rezultatele cercetărilor efectuate în Republica Moldova legate de manifestările incipiente ale reglementării juridice a cetățeniei: de la cetățenia unică la pluralitatea de cetățenii, trăsăturile definitorii ale statutului persoanei ce deține pluralitatea de cetățenii. Cel de-al doilea paragraf relevă instituția cetățeniei și a pluralității de cetățenii în doctrina altor state, inclusiv din România, Federația Rusă, Franța, Marea Britanie, Germania, Turcia, Olanda ș.a. Următorul paragraf formulează direcțiile principale ale cercetării, scopul și obiectivele tezei. Capitolul se încheie cu concluziile de rigoare.

Capitolul 2. ***CADRUL CONCEPTUAL ȘI JURIDIC PRIVIND CETĂȚENIA ȘI PLURALITATEA DE CETĂȚENII ÎN REPUBLICA MOLDOVA.*** Acest capitol are șase paragrafe. În primul paragraf, intitulat *Reflecții asupra conceptelor cetățeniei și pluralității de cetățenii în ascensiunea sa conceptuală și normativă,* sunt apreciate conceptele de cetățenie și pluralitate de cetățenii și oferite definiții distincte pentru fiecare termen. De asemenea, în acest compartiment este descrisă evoluția conceptelor de cetățenie și de pluralitate de cetățenii în Republica Moldova, sunt enunțate tratatele internaționale cu referire la pluralitatea de cetățenii și statutul țării noastre față de acestea. Cel de-al doilea paragraf – *Dezvoltarea reglementărilor juridice: de la cetățenie la pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova* – evidențiază etapele evoluției instituției pluralității de cetățenii în Republica Moldova. Aceste etape au fost similare celor ce au avut loc pe plan internațional, având anumite particularități, datorate evoluțiilor social-politice ale sistemului de drept după dobândirea independenței de către statul nostru până în prezent. Paragraful 3 – *Trăsăturile definitorii ale statutului juridic al persoanei care deține multiple cetățenii* – conține elementele caracteristice ale statutului juridic, în special, al persoanelor care fac parte din categoria celor ce dețin mai multe cetățenii, descriind drepturile și obligațiile acestora. Penultimul paragraf, denumit *Pluralitatea de cetățenii în serviciul public al Republicii Moldova,* demonstrează că una din problemele cel mai des invocate, apărute după dobândirea de către cetățenii statului a mai multor cetățenii, este dreptul de a avea acces la funcțiile publice. Ultimul paragraf, denumit *Particularitățile dobândirii cetățeniei în interesele Republicii Moldova,* reflectă particularitățile modalității de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova în interesele republicii, ajungându-se la concluzia că aceasta reprezintă o veritabilă cetățenie de onoare. Analizând diferite forme locale, la nivel de stat și în dreptul comparat, s-a efectuat o clasificare a cetățeniei de onoare și s-a propus o definiție a cetățeniei de onoare. Capitolul se încheie prin formularea celor mai importante și esențiale concluzii și idei care reies din conținutul acestuia.

Capitolul 3. ***BAZELE TEORETICO-PRACTICE INTERNAȚIONALE ALE INSTITUȚIEI PLURALITĂȚII DE CETĂȚENII*** este împărțit în patru paragrafe. Sunt analizate circumstanțele dobândirii mai multor cetățenii de către cetățenii diferitelor state, reglementarea instituției pluralității de cetățenii în dreptul constituțional comparat, tendințele și impactul multiplei cetățenii asupra suveranității și politicii statelor. Astfel, se examinează detaliat evoluția cetățeniei de la statutul de „membru al cetății” la cel de „cetățean al universului”. În lucrare se evidențiază că recent pluralitatea de cetățenii, ca instituție juridică, care deși a apărut în timpuri mai vechi, fiind dobândită de către persoane clandestin, fără ca statul să cunoască acest fapt, a devenit o instituție cu statut deplin de drept constituțional la confluența acestuia cu dreptul internațional public. În plan social, în ultimele decenii pluralitatea de cetățenii a evoluat de la o instituție cu un statut indezirabil, referindu-se la persoanele mai puțin loiale statului, care, cu riscul

de a fi sancționate, au dobândit cetățenia altor state, până la o instituție acceptată ca ceva firesc de membrii societății.

Capitolul 4. ***IDENTIFICAREA ȘI ANALIZA STATUTULUI JURIDIC AL PERSOANELOR CU MAI MULTE CETĂȚENII PRIN PRISMA CADRULUI NORMATIV AL UNIUNII EUROPENE*** conține patru paragrafe. Paragraful întâi – *Metamorfoza instituției cetățeniei: de la cetățenia națională la cetățenia europeană* – explică etapele apariției și dezvoltării cetățeniei Uniunii Europene. Tot în acest capitol sunt descrise perspectivele teoretice ale statutului juridic al persoanelor care dețin multiple cetățenii în dreptul Uniunii Europene. Un alt element important studiat în acest capitol este tema relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în domeniul cetățeniei. Respectiv, am subliniat că unul din domeniile ce necesită a fi corelate cu acquis-ul european este cel privind legislația în domeniul cetățeniei, în special, referitor la statutul ce va fi dobândit de cetățenii Republicii Moldova în legătură cu dobândirea cetățeniei europene. La momentul aderării statului nostru la Convenția europeană cu privire la cetățenie și, în special, în procedura elaborării și adoptării Legii cetățeniei, domeniul reglementărilor privind cetățenia a fost de principiu corelat cu prevederile tratatelor Consiliului Europei, în special cu prevederile Convenției europene cu privire la cetățenie. Astfel, în linii mari, acesta a fost adus în corespundere cu legislația UE.

Compartimentul intitulat ***Concluzii generale și recomandări*** va contribui la completarea doctrinei juridice naționale în domeniul cercetat, la dezvoltarea continuă a dreptului constituțional, ca ramură de drept, și va servi ca suport științific pentru activitatea creativ-legislativă și cea executivă relevantă.

Bibliografia utilizată în cadrul cercetării conține o listă de 287 de titluri, oglindind izvoarele informative studiate, care conțin rezultatele investigațiilor de bază ale reprezentanților doctrinei juridice naționale și din alte state.

1. ANALIZA CERCETĂRILOR ȘTIINȚIFICE EFECTUATE ÎN DOMENIUL CETĂȚENIEI ȘI PLURALITĂȚII DE CETĂȚENII

1.1. Interesul doctrinar din Republica Moldova privind cetățenia și pluralitatea de cetățenii

În anul 507 î.e.n., Clistene a stabilit o formă de guvernare în Atena care a devenit cunoscută sub numele de *democrație* – guvernarea de către popor. În acest sens, de aici au pornit discuțiile privind democrația și cetățenia, ce vor rămâne două idei interdependente, deși dezvoltate separat. Ideea „poporului" s-a dezvoltat în conceptul de *cetățenie*: ambele au fost axate pe noțiunea de *apartenență* la un grup, exercitând, cel puțin teoretic, o putere politică și socială. Mai târziu, sintagma *civis romanus sum* („eu sunt un cetățean roman") a acționat ca un scut pentru cei care au fost suficient de norocoși în a călători prin Imperiul Roman, oferind totodată o sursă de aspirație celor care încă nu erau cetățeni romani. Ideea de cetățenie este, așadar, veche. De-a lungul secolelor, aceasta a evoluat, adaptându-se la diferite modele de guvernare și (uneori instigând) schimbări în atitudinile și comportamentele sociale, cum ar fi în SUA în anii 1960, ca urmare a mișcărilor sociale pentru drepturile omului.

Mai târziu, apare noțiunea de *stat de drept*, care în calitatea sa de asociație a „celor care doresc să conviețuiască în comun" este de neconceput fără elementul său demografic, cel al populației, în numele căruia statul se formează. Pentru protecția drepturilor și libertăților membrilor societății, sistemul dreptului intervine cu o serie de garanții, în special pentru protecția componentei vitale a statului – cetățeanul, ca unic titular al tuturor valorilor umane. Delimitarea componentelor populației statului, într-un stat bazat pe valorile și principiile democratice, se face prin instituția juridică dominantă a societății – cea a *cetățeniei*. Așadar, de la grecii antici până în ziua de azi, prin orice mijloace, cetățenia a fost o problemă cheie a dezbaterilor politice; a evoluat de-a lungul anilor datorită efectelor ei politice, sociale și economice. În timp ce structura egalitaristă a cetățeniei nu a apărut la început, deoarece statutul de cetățean era inițial un privilegiu limitat doar la o parte a societății, conceptul s-a dezvoltat în timp util și a fost reformat ca o noțiune complicată care întruchipează drepturi, îndatoriri și o identitate civică [149].

Cetățenia s-a cristalizat pe parcursul evoluției statului într-o instituție juridică a dreptului constituțional la confluență cu dreptul internațional public. În sistemul de drept al Republicii Moldova, prin prisma garanțiilor statutului de cetățean acordate de articolele 17 și 18 din Constituție, cetățenia reprezintă o instituție incontestabilă a dreptului constituțional al Republicii Moldova. Raporturile juridice de cetățenie depind de toate relațiile sociale existente în societatea respectivă, reconfigurându-se dinamic în funcție de aceste relații. Respectiv, cetățenia și raporturile juridice legate de această instituție se modifică în funcție de situația socială, economică și juridică a societății, de cursul politic al statului, relațiile interetnice, de faptul dacă statul este

unul de imigrare sau de emigrare, de situația și autoritatea statului în relațiile internaționale, dar și de alți factori, precum politica confesională, ș.a.

Tendința de dezvoltare a Republicii Moldova pentru constituirea și atingerea tuturor deziderateloor statului de drept, reglementat de articolul 1 al Constituției [48], necesită o abordare teoretică adecvată în aspectul relațiilor dintre individ, stat și societate. Prin urmare, unul din elementele esențiale ale statutului juridic al persoanei și baza organizării constituționale este instituția cetățeniei, odată ce plenitudinea tuturor drepturilor și obligațiilor statuate de Constituție și legislația în vigoare dintr-un stat este instituită exclusiv cetățenilor. De rând cu aceasta, în afara cetățenilor statului, care constituie cea mai mare parte a populației în orice stat, mai sunt și cetățeni străini, persoane fără cetățenie (apatrizi), precum și persoane care dețin cetățenia a două sau mai multe state. Ultima categorie de persoane, corespunzător, are un statut special, datorat apariției anumitor colizii în procesul de exercitare a drepturilor și executare a obligațiilor față de statele a căror cetățenie ei o dețin.

Ca urmare a crizei economice din Republica Moldova, dar și altor factori, în ultimele două decenii a crescut fulminant numărul cetățenilor noștri care au emigrat în alte state atât legal, cât și ilegal. Fenomenul se datorează faptului că statele dezvoltate au impus restricționarea regimului de vize pentru persoanele străine. Astfel, o cale mai ușoară de emigrare și de legalizare a statutului cetățenilor noștri în străinătate a fost dobândirea sau redobândirea de cetățenii noi, în special a cetățeniei României, pentru emigrarea în Europa, și a cetățeniei Federației Ruse, unde există un număr mare de emigranți din Republica Moldova. În opinia noastră, până nu se vor soluționa problemele economice și sociale, se vor menține tendințele de dobândire a cetățeniilor străine de către cetățenii Republicii Moldova.

Dintr-o altă perspectivă, în locul cetățenilor noștri emigrați în alte state, în Republica Moldova a crescut numărul cetățenilor străini și al apatrizilor care și-au manifestat dorința de a dobândi cetățenia. Astfel, datele statistice pentru 2017, prezentate de Agenția Servicii Publice, ne arată că în anul trecut au fost depuse 1554 de cereri pentru dobândirea cetățeniei Republicii Moldova. Așadar, atât cetățenii Republicii Moldova, cât și cetățenii străini împreună formează un număr impunător de persoane care dețin mai multe cetățenii, care au, în viziunea noastră, un statut special. Aceasta este din cauza statutului lor de resortisanți cu drepturi depline a cel puțin două state.

În concepția noastră, acest statut de titular deplin de drepturi a două sau mai multe state nu este nou, însă este puțin studiat în literatura de specialitate. Acest fapt impune necesitatea de a cerceta acest domeniu atât în aspect teoretico-științific, cât și practic, și de a identifica problemele legate de această instituție. Necesitatea unui astfel de studiu rezidă în căutarea și aplicarea unor

metode, modele și soluții optime în soluționarea statutului specific al persoanelor cu mai multe cetățenii.

Pentru a evalua gradul de cercetare a problemei statutului juridic al persoanelor cu pluralitate de cetățenii considerăm necesar a identifica principalele aspecte ale acestuia. În acest sens, suntem de părerea că există cel puțin două momente ce merită a fi diferențiate, și anume: cauzele dobândirii multiplei cetățenii și statutul juridic al persoanelor cu pluralitate de cetățenii. În prezent, problema statutului persoanelor cu pluralitate de cetățenii este mai puțin cunoscută și cercetată în Republica Moldova, în comparație cu alte țări. Cu scopul de a releva esența fenomenului pluralității de cetățenii, în prezenta lucrare ne-am propus să abordăm din punct de vedere teoretic această instituție, pentru a evidenția particularitățile ce o disting de cetățenia unică și pentru a sublinia locul și importanța ei în cadrul procesului de reglementare a relațiilor sociale.

Prin urmare, în contextul științei dreptului constituțional, doctrinari din Republica Moldova, precum: V.Popa, I.Guceac, Gh.Costachi, A.Arseni, M.Cușmir, T.Cârnaț, S.Țurcan, S.Cobăneanu, V.Zubco, A.Smochină, D.Cucoș, V.Catană, L.Suholitco ș.a. au abordat noțiunea și aspectele cetățeniei, dar și tangențial problema pluralității de cetățenii. În special, evident, au fost abordate tematici legate de statutul de cetățean.

Victor Popa, în tratatul său intitulat „Drept public”, se referă la cetățenie ca o instituție juridică și menționează că aceasta reprezintă o instituție care servește obiect de studiu al mai multor discipline juridice, cum ar fi: dreptul internațional public și privat. Aceasta se explică prin faptul că subiecții principali constituie statul și cetățeanul, care se află în diferite raporturi stabilite de normele unor sau altor discipline juridice. În același sens, V.Popa menționează că dreptul constituțional studiază cetățenia atât sub aspect politic, cât și sub aspect juridic, pornind de la legătura juridică indisolubilă ce există între aceste două [211, p.284].

Doctrinarul Ion Guceac, în studiul său denumit „Curs elementar de drept constituțional”, a menționat că instituția cetățeniei întotdeauna a fost influențată de dezvoltarea social-economică, de valorile democratice, de drepturile și libertățile cetățenești acordate și garantate de stat [102, p.8]. Tot în acest studiu, autorul analizează instituția cetățeniei prin prisma evoluției istorice a cetățeniei în Republica Moldova.

Unul dintre primii autori naționali care au cercetat problema cetățeniei în Republica Moldova este savantul Alexandru Arseni. În monografia editată în coautorat cu Leontie Suholitco „Cetățenia – o viziune și reglementare europeană” este reliefată esența cetățeniei, subliniindu-se că cetățenia este vectorul manifestării personalității umane grație faptului că reprezintă o situație juridică ce rezultă din raporturile juridice care intervin între o persoană fizică și un anumit stat, exprimând apartenența persoanei la statul respectiv [9, p.3].

O altă abordare fundamentală a problemelor ce țin de instituția cetățeniei este realizată și de Teodor Cârnaț, care cercetează diverse aspecte ale problematicii statutului juridic al persoanei, inclusiv conceptul de cetățenie. Astfel, în manualul său didactic denumit „Drept constituțional" sunt abordate momente cheie legate de cetățenie, precum și de pluralitatea de cetățenii [32, p.219], printre care cea referitor la faptul că natura juridică a cetățeniei presupune stabilirea apartenenței cetățeniei la una din categoriile juridice, aceasta fiind o calitate a persoanei fizice [32, p.218].

Până la revizuirea Constituției în 2002, pluralitatea de cetățenii, ca instituție a dreptului constituțional, nu era recunoscută în Republica Moldova, ca, de altfel, în majoritatea statelor lumii. Anume aspectul dat determină amploarea cercetărilor științifice efectuate de savanți. Din aceste considerente, în acest compartiment vom evidenția lucrările cercetătorilor care au avut sau au în continuare un impact asupra problemelor existente în jurul instituției pluralității de cetățenii.

V.Popa, referindu-se la dezvoltarea instituției cetățeniei, relatează despre apariția și dezvoltarea cetățeniei, care se manifestă printr-un lung proces de dezvoltare, ce poate fi divizat în două perioade. Astfel, prima perioadă s-a extins până în 1789, anul adoptării Declarației Drepturilor Omului și Cetățeanului din Franța [80], iar perioada a doua – din 1789 până în prezent. Autorul mai menționează că noțiunea de cetățenie apare în prima perioadă a antichității în orașele-republici romane și își trage rădăcinile de la latinescul „civis romanus". Atunci, în Sparta, Athena, Roma se considerau cetățeni numai cei care participau la rezolvarea treburilor publice prin intermediul adunărilor populare. Ulterior, prin Edictul lui Caracalla, cetățenia era acordată tuturor cetățenilor Imperiului Roman [211, p.284]. Mai târziu, odată ce romanii și bizantinii au devenit supuși ai împăratului, cetățenia își pierde semnificația sa juridică. În epoca feudală, cetățenia își pierde aproape complet conținutul juridic, o bună parte a membrilor statului fiind calificați ca supuși, situație ce presupunea foarte multe obligații și foarte puține drepturi. De regulă, supușii nu posedau drepturi politice și nu puteau participa la rezolvarea treburilor publice.

T. Cârnaț în același context susținea că până la 1789 instituția cetățeniei avea un caracter limitat, reducându-se, de fapt, la apartenența persoanei la un anumit stat. În anul 1789, prin Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului din Franța, s-a introdus noțiunea contemporană de „cetățenie", lichidând supușenia și legând-o de participarea activă a persoanei la viața publică [32 p.215]. Și I.Guceac menționează că astăzi termenul de „supus" este folosit numai în unele state-monarhii, desemnând aceleași relații ca și termenul de „cetățean", în Spania și Belgia acest termen a fost exclus din constituții și alte acte normative, fiind înlocuit prin cel de „cetățean" [102, p.8].

Cu toate că Republica Moldova a devenit stat independent la 27 august 1991, odată cu adoptarea de către Parlament a Declarației de Independență [173], A.Arseni susține că instituția de cetățenie a fost fondată anume prin Declarația de Suveranitate a Republicii Moldova (23 iunie 1990), în care prin art.8 se subliniază că „în Republica Moldova se instituie cetățenia republicană"

[78]. Includerea în Declarație a acestei prevederi a avut la bază un suport legal stabilit în Legea din 23 mai 1990 a URSS [272], care le-a recunoscut republicilor unionale dreptul de a adopta legi proprii cu privire la cetățenie (până atunci cetățenia era reglementată doar de legea unională). În scopul dezvoltării acestor documente, Parlamentul a adoptat după două lecturi: (prima – în noiembrie 1990; a doua – la 5 iunie 1991) Legea cu privire la cetățenia Republicii Moldova, nr.596-XII, intrată în vigoare din ziua publicării – 4 iulie 1991. Totodată, pentru aplicarea acestei legi, Parlamentul a adoptat și Hotărârea nr. 597-XII din 5.06.91 [132].

Natura juridică a cetățeniei presupune apartenența acesteia la una din categoriile juridice, susține T. Cârnaț, analizând multiple teorii științifice, prin intermediul cărora a ajuns la concluzia că la baza tuturor teoriilor stă concepția că cetățenia reprezintă o legătură reciprocă dintre persoana fizică și stat [32, p.219]. În același sens, și A.Arseni se referă la mai multe aspecte prin care poate fi identificată natura juridică a cetățeniei [8, p.9].

V. Popa, referindu-se la natura juridică a cetățeniei, menționează că cetățenia apare ca o legătură între persoana fizică și stat, ca apartenența juridică a acestuia la statul respectiv sau, altfel spus, cetățenia apare ca o calitate a persoanei fizice. De asemenea, acest autor menționează că cetățenia reprezintă o parte componentă a capacității juridice. În susținerea acestei afirmații și în efortul de a combate unele opinii contrare, autorul subliniază că în dreptul constituțional capacitatea juridică este o condiție necesară pentru a deveni subiect al raportului juridic, prin asumarea de drepturi subiective și obligații [211, p.286].

Susținem opiniile expuse de doctrinarii din Republica Moldova în legătură cu teoria condiției juridice a persoanei privind natura juridică a cetățeniei și menționăm că cetățenia, drept instituție juridică, își are originea în condiția juridică a persoanei fizice, fiind o caracteristică în raporturile sale cu societatea și statul. Această caracteristică arată apartenența persoanei la un stat concret, în baza căreia ea devine titularul tuturor drepturilor și libertăților stabilite de Constituție și legislația statului, calitate ce-i incumbă persoanei executarea plenară a obligațiilor impuse de stat.

Referindu-se la natura juridică a protecției cetățenilor în afara spațiului național, în cadrul unui studiu privind protecția diplomatică, cercetătoarea Cucoș Diana declară că „practica actuală din domeniul protecției diplomatice este complicată prin faptul că, în timp ce protecția diplomatică constituie o chestiune de drept internațional, dobândirea cetățeniei intră în competența dreptului național. În cazul exercitării dreptului la protecție diplomatică, cetățenia capătă relevanță și în dreptul internațional. Această implicație internațională face ca legile statului referitoare la cetățenie să fie în concordanță cu principiile și normele dreptului internațional, adică statul nu are dreptul absolut de a determina cetățenia persoanei fizice [73, p.11-15].” Părerea noastră în acest sens este că cetățenia reprezintă o instituție a dreptului constituțional, or, aceeași protecție

diplomatică își are sediul în norma articolului 18 din Constituție, care garantează cetățenilor săi protecție „atât în țară, cât și în străinătate” [48]. Cât privește protecția diplomatică a cetățeanului, aceasta este un aspect de extraneitate a cetățeniei din cadrul dreptului constituțional, așa cum există elemente de extraneitate în majoritatea ramurilor de drept. În acest sens, ne detașăm de opinia cercetătorului T.Cârnaț, potrivit căruia „cetățenia interesează, în măsură egală, atât dreptul constituțional, cât și dreptul internațional public și cel privat” [32, p.216].

Făcând o generalizare a definițiilor ce există în domeniul cetățeniei, autorul V.Popa definește cetățenia drept legătura politică și juridică permanentă, nelimitată în timp și spațiu, dintre persoanele fizice și stat, legătură ce semnifică apartenența acestora la statul Republica Moldova și se exprimă prin ansamblul drepturilor și obligațiilor reciproce pe care statul le garantează [211, p.286]. În același mod definește cetățenia și autorul A.Arseni, potrivit căruia cetățenia este acea calitate a persoanei fizice ce exprimă legătura politico-juridică permanentă nelimitată în timp și spațiu dintre această persoană fizică și statul respectiv, atribuind plenitudinea de drepturi și obligații reciproce stabilite de Constituție și legi [9, p.8].

T.Cârnaț, cu ocazia elucidării principiului aplicabil drepturilor omului al protecției cetățenilor Republicii Moldova în străinătate, a expus o definiție a cetățeniei în lucrarea denumită „Protecția juridică a drepturilor omului”. Astfel, potrivit definiției sale, „cetățenia exprimă legătura politică și juridică dintre cetățeni și stat, prin efectele sale determinând statutul juridic al persoanei, oriunde s-ar afla ea, atât în interiorul, cât și în afara frontierelor” [33, p.63].

Într-o altă lucrare a sa, T.Cârnaț formulează o definiție mai largă, dar cu aceleași constante, potrivit căreia cetățenia este o calitate a persoanei fizice ce desemnează o legătură politică și juridică permanentă între persoana fizică și stat, nelimitată în spațiu și timp, care acordă persoanei fizice posibilitatea să beneficieze de toate drepturile și libertățile fundamentale recunoscute și garantate de stat, inclusiv de a participa la realizarea suveranității poporului, asumându-și obligația de a respecta toate îndatoririle fundamentale prevăzute de Constituție și legislația statului în vigoare [32, p.218].

Principiile aplicabile instituției cetățeniei reprezintă un alt element de bază ce a fost supus cercetării de către savanți, ca factor determinant la reglementarea și aplicarea normelor referitoare la cetățenie. O cercetare a principiilor generale ale cetățeniei a fost efectuată în Republica Moldova de cercetătorul I.Guceac, care le-a definit ca reguli călăuzitoare ce guvernează întreaga materie a cetățeniei, stabilind cadrul juridic general de dobândire și de exercitare a calității de cetățean al Republicii Moldova și de pierdere a acestei calități de către o persoană fizică [102, p.15].

Autorii A.Arseni și L.Suholitco [9, p.28], studiind principiile cetățeniei, au efectuat o clasificare a acestora. La baza clasificării propuse de acești autori stă criteriul sferei aplicabilității

principiului, de aici fiind posibilă o interferență a principiilor *in terminis* cu cele deduse doctrinar din textul legii. Astfel, este propusă următoarea clasificare a principiilor cetățeniei:

I. Principiile ce stau la baza dobândirii cetățeniei:

a) jus sanguinis (dreptul sângelui);

b) jus soli (dreptul locului);

c) *naturalizarea* sau *acordarea cetățeniei la cerere*.

II. Principii-drepturi:

a) *dreptul fiecărei persoane la o cetățenie;*

b) *stabilirea cetățeniei copilului prin acordul părinților în cazurile stabilite prin lege.*

III. Principii-garanții:

a) *egalitatea în drepturi între cetățenii;*

b) *neproducerea de efecte, prin schimbarea cetățeniei unuia dintre soți, asupra cetățeniei celuilalt soț sau asupra cetățeniei copilului dacă nu există o cerere scrisă a părinților;*

c) *nediscriminarea cetățenilor;*

d) *inadmisibilitatea privării arbitrare a persoanei de cetățenia sa și de dreptul de a-și schimba cetățenia;*

e) *stabilitatea;*

f) *evitarea apatridiei;*

g) *protecția cetățenilor;*

h) *dreptul la un recurs.*

IV. Principiile exclusive:

a) *numai cetățenii statului respectiv sunt titulari ai tuturor drepturilor prevăzute de Constituție și legi,*

b) *numai cetățenii sunt ținuți a îndeplini toate obligațiile stabilite prin Constituția și legile statului lor.*

V. Principii specifice

a) *reglementarea cetățeniei prin dreptul intern;*

b) *pluralitatea de cetățenii;*

c) *cu privire la neresortisanți;*

d) *admiterea dreptului internațional* [9, p.30].

Nu putem fi de acord cu includerea pluralității de cetățenii de către autorii menționați în categoria principiilor cetățeniei. Remarcăm că pluralitatea de cetățenii, considerată de autori drept principiu specific al cetățeniei, în opinia noastră, nu reprezintă în sine un principiu, ci este o subinstituție a cetățeniei, având principii specifice de reglementare, prevăzute expres de legislația națională și internațională.

Majoritatea cercetătorilor din Republica Moldova s-au axat pe analiza principiilor cetățeniei, prevăzute de Constituția Republicii Moldova și, în special, de Legea cetățeniei Republicii Moldova. Autorii I.Guceac [102, p.15-18], V.Popa [211, p.288-289], T.Cârnaț [32, p.221-224] analizează sub diferite aspecte cele cinci principii generale ale cetățeniei, reglementate de art. 7 din Legea cetățeniei Republicii Moldova [155] și Convenția europeană cu privire la cetățenie [60], care vor constitui obiect de cercetare distinct în alt compartiment din prezenta lucrare.

În analiza efectuată, unii dintre autorii citați punctează particularitățile principiilor cetățeniei. Astfel, T.Cârnaț, în lucrarea „Drept constituțional", a enunțat un principiu specific, conform căruia cetățenia Republicii Moldova se dobândește, de regulă, în virtutea legăturii de sânge, asigură continuitatea neamului și genofondului național, astfel încât copiii, indiferent de locul lor de naștere, sunt cetățenii Republicii Moldova dacă ambii părinți sau numai unul dintre ei are cetățenia Republicii Moldova. În acest aspect, vom menționa că, dacă autorul citat prin expresia „de regulă" a avut în vedere că majoritatea cetățenilor statului dobândesc cetățenia în virtutea legăturii de sânge, atunci vom fi de acord cu această afirmație. Dacă însă autorul a avut în vedere că ar fi preferabil ca cetățenia să fie dobândită prin legătura de sânge, atunci acest principiu trebuie combătut, deoarece poate pune bazele unei discriminări între persoane după criteriul modului de dobândire a cetățeniei. Suplimentar, vom menționa că în cel de-al doilea sens enunțul autorului poate avea valoare de principiu.

Analizând apariția și dezvoltarea cercetărilor în domeniul instituției pluralității de cetățenii în sistemul de drept, vom menționa că reglementarea instituției „pluralității de cetățenii" este de dată relativ recentă, din care considerente cercetarea științifică a acestei instituții în Republica Moldova nu a căpătat un caracter amplu și profund. Cu toate că fenomenul pluralității de cetățenii a apărut și s-a răspândit îndată după declararea independenței statului Republica Moldova, dobândirea mai multor cetățenii de către cetățenii noștri a fost permisă și reglementată juridic numai după adoptarea în 2000 a Legii cetățeniei. Din momentul adoptării acestei legi în anul 2000 până în 2002 există o situație în care noua lege intra în contradicție cu prevederile art.17 din Constituție, care nu permitea dobândirea dublei cetățenii, nemaivorbind de mai multe cetățenii. Suntem de părerea că toate acestea au și determinat nivelul insuficient al cercetărilor asupra instituției „pluralității de cetățenii".

Astfel, în Republica Moldova, cercetarea de pionierat în domeniul cetățeniei intitulată „Cetățenia Republicii Moldova", aparține lui Alexandru Arseni și a fost prezentată în 1997, în cadrul susținerii tezei sale de doctor în drept. Ulterior, în acest domeniu au fost susținute două teze de doctorat: „Dobândirea și redobândirea cetățeniei: teoria și practica statelor cu sisteme de drept

romano-germanice (continentale)" [222], autor Rotaru Raluca, în 2014, și „Dezvoltarea instituției cetățeniei în Republica Moldova și România" [37], autor Ciocîrlan Gheorghe, în 2016.

Una dintre primele analize efectuate în domeniul pluralității de cetățenii aparține lui Vitali Catană, intitulată „Cetățenia multiplă: precedente și soluții pentru Republica Moldova". Această lucrare a fost elaborată în 2007, în cadrul Institutului de Politici Publice, autorul studiind multiaspectual fenomenul pluralității de cetățenii. Referindu-se la gradul de studiere a problemei pluralității de cetățenii, autorul menționează că, chiar dacă în prezent există mai mult de nouăzeci de state care au recunoscut dreptul la dubla sau multipla cetățenie, pluralitatea de cetățenii a început să intereseze relativ recent la nivel de experți și la nivel de reglementări. Motivul îl constituie numărul restrâns de cazuri de pluralitate de cetățenii întâlnit până nu demult și caracterul lor circumstanțial și excepțional [28, p.2].

Susținem aceste idei, subliniind faptul că cercetarea fenomenului pluralității de cetățenii este o consecință a globalizării, în special, a globalizării dreptului. Drept urmare a posibilităților tot mai flexibile ale persoanelor fizice de a circula liber și a se statornici cu traiul acolo unde doresc, dar și a nedorinței acestor persoane de a se dezice de originile lor, instituția cetățeniei a devenit pentru aceste persoane o piedică în dobândirea drepturilor și libertăților fundamentale în raport cu populația locală a statului de la noul loc de trai. În această conjunctură, pluralitatea de cetățenii, ca o instituție reglementată de normele de drept, a devenit pentru aceste persoane o posibilitate reală de a-și satisface ambele doleanțe menționate. În acest sens, V.Catană constată că oportunitățile de circulație și creșterea semnificativă a mobilității unei părți importante a populației la nivel global tind să determine schimbarea percepției cu privire la pluralitatea de cetățenii. Dacă până nu demult acțiunea statelor era în sensul limitării pluralității de cetățenii, astăzi se vorbește tot mai des de multipla cetățenie ca despre un fenomen inerent epocii globalizării [28, p.2].

Opinăm că analiza științifică a instituției pluralității de cetățenii în Republica Moldova se impune stringent, având în vedere amploarea deosebită a acestui fenomen, precum și necesitatea de a crea un cadru legal adecvat. Această afirmație este în consonantă cu opinia lui V.Catană, care declară că în Republica Moldova s-a întâmplat ca numărul persoanelor care solicită două sau mai multe cetățenii să fie atât de mare, încât fenomenul a căpătat proporții ce merită analiza experților și atenția autorităților [28, p.2].

Terminologia utilizată în domeniul pluralității de cetățenii nu este analizată detaliat în literatura de specialitate din Republica Moldova. Considerăm că aceasta nu a fost necesar, deoarece sunt numai câțiva termeni care se utilizează și sensul cărora este clar pentru toți.

Totuși, primul și cel mai des întâlnit în Republica Moldova termen este cel al „dublei cetățenii", care desemnează calitatea persoanei de a deține cetățenia a două state. Este o varietate a pluralității de cetățenii și este mai des utilizată în Republica Moldova, fiindcă Legea cu privire

la cetățenie din 1991 a operat cu acest termen, promovându-l și în limbajul curent. Un al termen este „cetățenia multiplă”, care este un sinonim al „pluralității de cetățenii”. În prezenta lucrare am optat pentru termenul de „pluralitate de cetățenii”, considerându-l adecvat, care este utilizat în tratatele internaționale în domeniu.

Termenul de „pluralitate”, în raport cu termenul „multiplă”, este utilizat mai des și în limba franceză, care are origini latine ca și limba română („pluralité de nationalités”), iar în limba engleză se utilizează totuși termenul „multiplă” („multiple nationality” sau „multiple citizenship”).

Majoritatea autorilor din Republica Moldova utilizează termenul de „pluralitate”, cu toate că autorul Vitali Catană, în studiul menționat mai sus, utilizează și termenul de „multiplă cetățenie” [28, p.6] în calitate de sinonim. În acest context, este necesar să menționăm că în studiul său autorul a abordat multiaspectual problematica pluralității de cetățenii.

Referitor la terminologia utilizată în domeniu merită a fi remarcată opinia cercetătoarei Cucoș D., care afirmă că „societății contemporane îi sunt caracteristice multe schimbări, bipatridia și pluricetățenia fiind fenomene de o frecvență în ascensiune pentru perioada contemporană” [73, p.11-15].

Mai sunt uzabili și alți termeni, care, în esență, tot semnifică calitatea persoanei de a avea mai multe cetățenii. Unul din acești termeni este „cetățenia federală”, care, deși semnifică cetățenia unui stat concret în raport cu alte state, care după structura sa este un stat federativ, totuși indică faptul că persoana deține cel puțin două cetățenii: cetățenia statului federal și cetățenia statului federat. Subliniem faptul că, în unele state, precum o parte din statele din fosta URSS, anumite state federative, ca Federația Rusă sau Ucraina, mai aveau alte formațiuni statale, numite republici autonome, cetățenii cărora dețineau cetățenia triplă sau mai multe cetățenii. Acesta este și cazul RASSM, actualul teritoriu al Republicii Moldova din stânga Nistrului.

Termeni care, la prima vedere, ar putea semnifica pluralitatea de cetățenii sunt cei de „cetățenia planetară”, „cetățeanul lumii” sau „cetățenia mondială”. Acești termeni, în opinia noastră, reprezintă termeni simbolici, utilizați la figurat în sociologie, politologie, proză sau poezie. În limbajul juridic, acești termeni pot fi utilizați, tot la figurat, dar pentru a desemna calitatea de „om”, ca titular de drepturi naturale, ce necesită a fi respectate de orice societate.

Un nou termen care indică asupra pluralității de cetățenii este „cetățenia europeană”. Inițial, până la adoptarea Tratatului de la Maastricht, acest termen era utilizat în sens figurat, pentru a desemna statutul oricărei persoane ce deținea cetățenia unui stat al UE, fără a avea o reglementare juridică, așa cum era utilizat la nivel mondial termenul de „cetățean al lumii”. În prezent însă acest termen are o semnificație juridică desemnând cetățenia Uniunii Europene și include o serie de drepturi suplimentare în raport cu cetățenia națională, de aceea considerăm că poate fi echivalat cu statutul de cetățenie federală.

Doctrina nu definește conceptul de „pluralitate de cetățenii”, însă V.Catană a dedus definiția pluralității de cetățenii din definiția cetățeniei. Astfel, autorul constată că multipla/dubla cetățenie, la fel ca cetățenia, este definită prin capacitatea titularului de a dispune de drepturi și obligații [28, p.4].

În calitate de definiții materiale ale pluralității de cetățenii, putem menționa definiția pluralității de cetățenii expusă în art.2 lit.b) din Convenția europeană cu privire la cetățenie [60]. Potrivit acestei norme, pluralitatea de cetățenii desemnează posesia simultană a două sau mai multe cetățenii de către aceeași persoană. Deci pluralitatea înseamnă cel puțin două cetățenii.

O altă definiție materială sau, mai cu seamă, instituțională este expusă pe pagina electronică oficială a Departamentul pentru Imigrație al S.U.A. în felul următor: cetățenie dublă (cetățenie multiplă) înseamnă pur și simplu că o persoană este cetățean a două țări în același timp [209].

O definiție materială similară este reglementată și în art.1 din Legea cetățeniei Republicii Moldova [155], conform căreia pluralitatea de cetățenii reprezintă „deținerea simultană a două sau mai multe cetățenii de către aceeași persoană”. În virtutea faptului că pluralitatea de cetățenii reprezintă în sine cumularea a două sau mai multe cetățenii, precum și având în vedere caracterul științific al prezentei lucrări, vom încerca să deducem o definiție pentru examinarea ei de către cercurile științifice.

Analizând situația în domeniul pluralității de cetățenii, nu putem trece cu vederea și analiza naturii juridice a pluralității de cetățenii. Pluralitatea de cetățenii, fiind o instituție juridică, arată locul ei în rândul instituțiilor dreptului constituțional. Determinarea naturii juridice a pluralității de cetățenii e necesară și importantă în determinarea locului acesteia în raport cu instituția juridică a cetățeniei.

Expertul V.Catană [28, p.5] se referă la legătura indisolubilă a naturii juridice ce o are pluralitatea de cetățenii cu natura juridică a cetățeniei. Autorul deduce natura juridică a pluralității de cetățenii din cea de-a doua categorie menționată supra. Având în vedere că acest autor deduce natura juridică a cetățeniei din capacitatea juridică a persoanei, în contextul pluralității de cetățenii vom constata că persoana care deține două sau mai multe cetățenii are o calitate care îi lărgește capacitatea juridică în raport cu persoanele ce dețin o singură cetățenie, fapt ce rezultă din legile mai multor state.

Analizând în continuare impactul evolutiv al naturii juridice a pluralității de cetățenii, autorul citat conchide de asemenea că extinderea fenomenului pluralității de cetățenii poate aduce modificări în ceea ce privește natura juridică a cetățeniei. De exemplu, faptul că o persoană va putea opta pentru câteva cetățenii, în funcție de alternativele de care dispune, poate transforma cetățenia din capacitate a persoanei într-o formă a contractului sinalagmatic, în care relația dintre stat și cetățean este definită în termenii drepturilor și obligațiilor reciproce.

Referindu-se la fenomenul pluralității de cetățenii, doctorul în drept Cucoș D. susține că: „Dreptul internațional nu interzice obținerea dublei cetățenii, dar nici nu obligă individul să renunțe la cetățenia primară. Cele două cauze, care de cele mai dese ori generează dubla cetățenie, sunt conflictele dintre legislațiile interne, prin estimarea divergentă a principiilor jus sanguinis și jus soli, sau prin reglementarea diferită a metodelor de dobândire și pierdere a cetățeniei. O cauză importantă, în acest sens, o are și procesul de naturalizare fără pierderea cetățeniei precedente [73, p.12]."

Arseni A. și Suholitco L. în „Cetățenia – o nouă viziune și reglementare europeană" sistematizează schimbările și optimizările aduse cadrului normativ în domeniu prin Legea nr. 1024 cu privire la cetățenie. Autorii expun teoria naturii juridice a cetățeniei, analizează procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova. Arseni A. dedică un articol interesant temei pluralității de cetățenii, intitulat „Cetățenia: de la principiul unicității la pluralitatea de cetățenii" [5, p.7], în care analizează prevederile Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 2 iunie 2000, adaptat la relațiile sociale și la prevederile Convenției europene cu privire la cetățenie.

Guceac I. în studiul său „Curs elementar de drept constituțional" cercetează cetățenia Republicii Moldova în ansamblul său, luând în dezbatere problema coraportului dintre stat și individ, evoluția istorică a instituției cetățeniei, analizează principiile cetățeniei, modurile de dobândire, acordare și retragere a cetățeniei Republicii Moldova. Însă în această lucrare pluralitatea de cetățenii este analizată succint, fără să se recurgă la elementele de drept comparat în domeniul naturii juridice a pluralității de cetățenii.

Rotaru R. în teza sa de doctor intitulată „Dobândirea și redobândirea cetățeniei: teoria și practica statelor cu sisteme de drept romano-germanice (continentale)" a efectuat un studiu complex al dobândirii și redobândirii cetățeniei în statele europene, începând cu natura juridică și principiile aplicate și terminând cu elementele concrete de procedură. Printre realizările semnificative relevante pentru studiul nostru, autoarea analizează concepțiile teoretice și juridice privind natura juridică a cetățeniei și principiile aplicabile acesteia, dezvăluie caracteristicile juridice în funcție de fundamentarea sistemelor naționale pe jus sanguinis ori pe jus soli. Totuși, lucrarea nu arată nici un interes față de pluralitatea de cetățenii, deși tema privind dobândirea și redobândirea cetățeniei include acest aspect.

Același autor mai menționează într-un articol de sinteză că după o succintă analiză a teoriilor privind natura juridică a cetățeniei ajungem la concluzia firească că cetățenia exprimă raportul politic și juridic între două subiecte de drept: statul și persoana fizică, fiecare dintre ele fiind titular de drepturi și obligații. Din acest punct de vedere, persoanele fizice pot avea calitatea de cetățean sau de persoană cu dublă cetățenie [223, p.157].

Ciocîrlan Gh. în teza de doctor „Dezvoltarea instituției cetățeniei în România și Republica Moldova" a menționat că modificările și completările esențiale la Legea cetățeniei, care au favorizat deținerea de către cetățenii Republicii Moldova a cetățeniei altor state, au intrat în vigoare doar în octombrie 2003, fapt care a contribuit la avansarea considerabilă a țării în democratizarea instituției cetățeniei și protecției drepturilor individului [38, p.100].

Prezintă interes și articolul realizat de autorii Costachi Gh. și Zaharia P., denumit „Geneza ideilor despre cetățenie și drepturile omului: de la comuna primitivă la reformație", în care este analizată geneza statutului de cetățean și a relației acestuia cu statul, articol din care ne-am inspirat și noi pentru realizarea prezentei lucrări.

Autoarea Bolohan N. în articolul „Cetățenia europeană – semnificație și beneficii" [23, p.29], deși îl intitulează astfel, nu reflectă semnificația și beneficiile cetățeniei europene. Autoarea se rezumă doar la identificarea cadrului juridic european cu privire la cetățenia europeană și drepturile ce reies din acest statut. Aceeași autoare, în articolul denumit „Pluralitatea cetățeniei conform prevederilor convențiilor europene" [24, p.48], analizează prevederile Convenției europene cu privire la cetățenie din 1997, mai cu seamă cele referitoare la pluralitatea de cetățenii, făcând referințe la cadrul juridic al Republicii Moldova privind acest subiect, deși foarte succint.

1.2. Instituția cetățeniei și a pluralității de cetățenii în doctrina altor state

Din cercetările științifice juridice efectuate în alte țări în domeniul cetățeniei și al pluralității de cetățenii nu putem evidenția un stat care s-ar fi remarcat prin cercetări mai ample privind pluralitatea de cetățenii. Cauza rezidă în faptul că persoanelor cu mai multe cetățenii nu le este recunoscut un statut separat, în majoritatea țărilor ele fiind tratate ca având numai cetățenia statului respectiv. Întrucât motivele pentru care persoanele dobândesc mai multe cetățenii sunt diverse, începând de la legăturile etnice ale cetățeanului cu un alt stat și terminând cu necesitatea de a circula liber într-un alt stat, domeniile de cercetare a aspectelor pluralității de cetățenii de către savanții străini sunt la fel diferite, depinzând de conjunctura socială și politică a statelor. Aici vom remarca și faptul că pluralitatea de cetățenii, în calitate de drept și statut al persoanei, nu este recunoscută în toate statele lumii. Într-o astfel de situație Republica Moldova s-a aflat până la revizuirea Constituției în 2002. Acesta este un alt aspect ce determină amploarea cercetărilor științifice efectuate de savanți.

La expunerea acestui compartiment nu vom utiliza metoda de redare a cercetărilor în domeniu pe subiecte, care a fost aplicată în paragraful precedent. Având în vedere faptul că în prezentul paragraf trebuie să elucidăm studiile efectuate în alte state în domeniul instituției cetățeniei și pluralității de cetățenii, în cele ce urmează vom structura studiul după statele în care s-au făcut cercetări, menționând savanții care au contribuit la aceste cercetări. Având în vedere că

pe plan internațional cercetările în domeniul pluralității de cetățenii au fost mult mai vaste, în retrospectiva acestor expuneri nu ne vom referi atât de amplu, precum în paragraful precedent, la cercetările efectuate în domeniul cetățeniei, ci vom stărui, în special, asupra pluralității de cetățenii, domeniu ce constituie obiectul de bază al prezentei teze de doctor.

În prezent, problema cetățeniei multiple este cercetată, în special, în România, Federația Rusă, Georgia, Serbia, Bosnia și Herțegovina, Columbia. Un aport deosebit revine autorilor americani, francezi și germani, care au tratat și au cercetat problema dată multilateral. Din această categorie de cercetători fac parte: Muraru I., Deleanu I., Tănăsescu E.S., Ionescu C., Selejan-Guțan B., Bârzea C., Militaru I., Țuțuianu I., Kalin W., Deng F., Scheinin M., Stavropoulu M., Phuong C., Muggah R., Lee Luke T., Leckie S., Lavoyer J.-P., Korn D. A., Hampton J., Geissler N. B. Cicerin, A.Sinkevici, A.Kovler, A.Belov, S.Avakian, L.Voevodin, A.Mitskevici ș.a.

Instituția pluralității de cetățenii a devenit obiect de cercetare pentru doctrinari din momentul când în unele state și pe plan internațional au apărut primii cetățeni care au dobândit, pe lângă cetățenia statului ai cărui resortisanți erau, și cetățenia altor state. Prima reacție a societății la fenomenul pluralității de cetățenii a fost negativă, fiind cauzată de concepția statelor și a oamenilor ce formau aceste state că cetățenia demonstrează devotamentul persoanei față de țara ce i-a acordat înaltul titlu de cetățean. În această interpretare, orice încercare de dobândire a unei alte cetățenii de către persoană era tratată ca o tentativă de a trăda patria. Este de menționat că această concepție, considerată azi patriarhală, până în prezent este împărtășită nu numai de unele persoane, dar și de unele state.

În etapa inițială, statele erau destul de reticente față de posibilitatea cetățenilor de a dobândi și alte cetățenii. Ca urmare a atitudinii ostile față de pluralitatea de cetățenii, inițial, statele adoptau acorduri bilaterale sau multilaterale, care impuneau restricții în acest domeniu. Drept exemplu poate servi Convenția privind anumite aspecte referitoare la conflictul de legi privind naționalitatea, adoptată pe plan universal la Haga, la 12 aprilie 1930, în cadrul Ligii Națiunilor [277]. Acest tratat este în vigoare până în prezent și se aplică și de Curtea Europeană de Justiție.

Un alt exemplu de tratat, ce arată atitudinea ostilă față de pluralitatea de cetățenii, este și Convenția cu privire la reducerea cazurilor de pluralitate a cetățeniei și despre serviciul militar în cazul pluralității cetățeniei, adoptată la 06.05.1963, la Strasbourg [59]. Această Convenție a fost ratificată de cele mai importante state fondatoare ale Consiliului Europei și interzice deținerea pluralității de cetățenii și pentru situația când persoana este titularul mai multor cetățenii ale statelor membre ale Consiliului Europei.

Schimbarea mentalității și poziției societății față de instituția pluralității de cetățenii s-a produs după adoptarea, prin cooperarea statelor, a actelor internaționale care reglementează raporturile dintre statele privind statutul cetățenilor lor care dobândeau și cetățenia altor state,

numărul cărora a crescut și crește în continuare. Acceptarea definitivă a acestei instituții în cadrul juridic european s-a produs numai după adoptarea Convenției europene cu privire la cetățenie la 06.10.1997, la Strasbourg [60]. Astfel, pentru prima dată la nivel internațional, cetățenilor statelor-parte la Convenție le-a fost recunoscut dreptul de a avea mai multe cetățenii și li s-a oferit posibilitatea de a beneficia de plenitudinea drepturilor conferite în fiecare stat a cărui cetățenie o dețin.

Acest lucru demonstrează pregnant nu doar evoluția reglementărilor normative în domeniu, dar și evoluția cercetărilor științifice referitoare la pluralitatea de cetățenii. Savanții ori au anticipat acest fenomen, ori au efectuat cercetări paralel cu adoptarea acestor reglementări. Spre onoarea unor cercetători, studiile cărora au anticipat evoluția reglementărilor normative în acest domeniu, ei au impulsionat adoptarea de noi norme de drept, inclusiv pe plan internațional.

Per contrario, în unele state cercetările științifice realizate de savanți nu au putut să convingă guvernarea de necesitatea de a reglementa echitabil instituția pluralității de cetățenii, pe care *de facto* o au cetățenii, pentru a permite oficial deținerea mai multor cetățenii. Un exemplu în acest sens constituie Federația Rusă, unde cercetările științifice în acest domeniu demult au devansat cadrul legal. Totuși, legislația rusă reglementează și, concomitent, sancționează deținerea mai multor cetățenii, dacă cetățeanul său nu a informat statul despre acest lucru.

După cum am menționat, vom încerca să elucidăm o parte din aceste cercetări științifice, structurând studiul după țările unde aceste studii au fost efectuate. Vom începe cu analiza acestor cercetări în SUA, în statele din Europa Centrală și de Vest și vom încheia cu cele din Federația Rusă și alte state din Europa de Est.

Cercetarea instituției cetățeniei în Statele Unite ale Americii a început încă din timpurile coloniale ca o relație activă între oamenii care lucrează în cooperare pentru rezolvarea problemelor municipale și participă în mod activ la procesul decizional democratic, cum erau, de exemplu, în Noua Anglie întâlnirile la nivel local. Oamenii se întâlneau în mod regulat pentru a discuta despre afacerile locale și luarea unor decizii administrative. Aceste întâlniri în orașe au fost descrise ca fiind „cea mai timpurie formă de democrație din America", care a fost vitală, deoarece participarea cetățenilor la viața publică a contribuit la menținerea democrației „robustă", menționată de Alexis de Tocqueville în 1835 [234]. O varietate de forțe a schimbat aceste relații pe parcursul istoriei statelor americane. Cetățenia a devenit mai puțin definită prin participarea la viața politică și mai definită ca un raport juridic cu drepturi de însoțire și privilegii. În timp ce domeniul participării civice la sfera publică a scăzut, dreptul de a deține o cetățenie a fost extins pentru a include nu doar bărbați adulți de culoare albă, dar și bărbații de culoare și femeile adulte, lucru anterior neîntâlnit.

La momentul actual, legislația americană permite pluralitatea de cetățenii. Un cetățean din altă țară naturalizat în SUA poate păstra cetățenia precedentă. Un cetățean american își păstrează cetățenia americană atunci când devine cetățeanul unei alte țări, dacă legile acestei țări permit acest lucru. Cetățenia americană poate fi pierdută de cetățenii ce dețin o altă cetățenie printr-o procedură formală de la Ambasada SUA, iar ulterior, în același mod, ea poate fi restabilită.

În opinia lui Barbalet [17, p.26], cetățenia constă în „participarea la viața publică a celor dotați cu drepturi cetățenești". De asemenea, Habermas [105, p.23] consideră că cetățenia este „lupta pașnică de tip dialogic pe arena publică".

Jack M. Barbalet în studiul „Cetățenia" [17, p.38] prezintă analize sociologice, ci nu juridice ale domeniului, punând accentul pe viziunile istorice ale lui Mark și Marchall cu privire la cetățenie. Totodată, autorul elucidează dezvoltarea instituției cetățeniei și ajunge la concluzia că aceasta a depins de progresul cultural-științific al statelor lumii, mai puțin de lupta de clasă din interiorul acestor țări. Autorul nu atinge aspecte ale pluralității de cetățenii în acest studiu.

Potrivit viziunii lui Van Gunsteren [103, p.11], „cetățenia nu este o esență eternă, ci un artefact cultural. Este ceea ce oamenii reușesc să obțină de la ea. Ca și limbajul, aceasta depinde și se modifică în funcție de utilizare: schimbările de regim politic sau din agenda publică implică, de obicei, schimbări în valorificarea și semnificația cetățeniei".

Unul dintre primii și cei mai influenți gânditori liberali care au abordat aspecte ale instituției cetățeniei a fost filosoful englez John Locke. Potrivit lui, statul există pentru sprijinul cetățenilor și pentru protejarea drepturilor și libertăților lor. Bazându-se pe un contract social între oameni și guvern, cetățenii au libertatea de a gândi, de a crede și de a-și exprima crezurile lor, ca să se organizeze, să lucreze, să cumpere și să vândă și să-și aleagă guvernul la fel de liber cum pot să-l și schimbe (de fapt, chiar a-l înlocui prin revoluție) [278, p.127].

Una din primele lucrări care au fost scrise în Marea Britanie în domeniul pluralității de cetățenii la începutul secolului trecut aparține cercetătorului Richard W. Flournoy Jr., „Dual Nationality and Election" [221], Universitatea Oxford. Acesta analizează aspecte privind exercitarea drepturilor electorale de persoanele care dețin mai multe cetățenii. Ulterior, autorul englez Dahrendorf definește „cetățenia" drept „un concept non-economic care presupune practicarea atât a drepturilor civice sau fundamentale, cât și a drepturilor generice (drepturilor politice și sociale)".

T. H. Marshall, în lucrarea sa „Cetățenia și clasa socială", menționează: „Cetățenia este un statut acordat celor care sunt membri ai comunității cu drepturi depline. Toți cei care au acest statut sunt egali în respectarea drepturilor și îndatoririlor cu care statutul lor i-a înzestrat. Nu există principii universale care să determine că ar fi anume acele drepturi și îndatoriri, dar societățile în care cetățenia este o instituție în dezvoltare creează o imagine a cetățeniei ideale... Cetățenia

presupune în mod direct un simț al membrului comunității bazat pe loialitatea față de o civilizație care este de posesie comună. Este o loialitate a oamenilor liberi înzestrați cu drepturi și protejați de o lege comună." [197, p.31]

Și Peter J. Spiro de la Universitatea Temple din Filadelfia, în studiul său „Dubla cetățenie ca un drept al omului" [210, p.125], atrage atenția asupra faptului că „dubla cetățenie a devenit un statut necesar, ca urmare a presiunilor exercitate asupra statelor de procesul globalizării". Susținem această concluzie, considerând că anume procesul globalizării relațiilor sociale și a dreptului a provocat ascensiunea instituției pluralității de cetățenii. În continuare, autorul menționează că dubla cetățenie, sau dreptul persoanei de a deține și o altă cetățenie, necesită o protecție echivalentă cu cea aplicată unui drept al omului. Opinia că cetățenii cu dublă cetățenie reprezintă o amenințare pentru stabilirea relațiilor bilaterale între state a justificat în plan istoric suprimarea acestui statut. Odată ce amenințarea a dispărut, valorile libertății de asociere, a libertății autonomiei de relații între cetățeni ar trebui să deterioreze insistent rezistența statului la pluralitatea de cetățenii. Tot din cauză că acest statut nu mai reprezintă o amenințare substanțială, aceste valori (ale pluralității de cetățenii – n.a.) ar trebui justificate și de stat prin acceptarea statutului universalizat.

Cercetătorii francezi Pascale Gonod și Jean-Pierre Dubois, în lucrarea *„Citoyenneté, souveraineté, société civile",* susțin că dacă cetățenia este strâns legată de suveranitate, aceasta în Franța având la bază o singură și indivizibilă națiune, se creează un tip special de cetățenie. Anume pe aceasta se axează analizele cetățeniei „de tip francez". Din punct de vedere juridic, cetățeanul se „deosebește de omul din Declarația din 1789 prin drepturi specifice, precum votarea legii, consimțământul la impozit, accesul la funcțiile publice care îi sunt recunoscute ca membru al suveranului. Preambulul Constituției franceze din 1946 nu garanta egalitatea și libertatea decât cetățenilor. Această disociere în sânul societății civile implică regândirea „unei noțiuni moderne de cetățenie, care evită riscul excluderii și care ar lua mai bine în considerare, de exemplu, cetățenia la întreprindere, cetățenia administrativă sau cetățenia europeană" [100, p.46].

Autorul Claude Fiévet, în raportul său denumit „Des prodromes de la Révolution à l'époque moderne les avatars de la citoyenneté" prezentat în cadrul colocviului internațional *„Invention et réinvention de la citoyenneté",* se axează pe originile și evoluția cetățeniei din punct de vedere istoric, juridic și sociologic. Acesta propune chiar o reînnoire a conținutului noțiunii de cetățenie pentru a răspunde transformărilor ce au avut loc în timp și spațiu [97, p.156].

Lucrarea lui Etienne Balibar „Droit de cité" este o meditație asupra evoluției democrației. Dreptul de cetățean este dreptul la drepturi, o împletire strânsă a drepturilor omului și cetățeanului. El se opune unei „preferințe naționale", comunitare sau europene și se înscrie într-o cultură mondială. Criza modelelor cetățeniei are nevoie de soluții pentru depășire. În opinia autorului, criza statului-providență este a unui „stat național-social" care impune cetățenilor săi poziția de

asistenți, adică cetățeni pasivi. El consideră că cetățenia modernă nu ar putea să se mențină numai cu ajutorul drepturilor politice, criticând „apartheidul social" contra străinilor neeuropeni. Cetățenia nouă va fi o cetățenie deschisă, capabilă să reconcilieze statutul individual și emanciparea colectivă, în acest sens Europa trebuie să-i fie persoanei un sprijin [14, p.113].

Dacă e să o citățm pe cercetătoarea franceză Daniele Lochak, în cazul unui locuitor din Quebec, conceptul de cetățenie se referă la titularul drepturilor civice și nu la băștinașul țării care locuiește în Canada. Lochak precizează că naționalitatea este un concept bine definit, care distinge un băștinaș de unul străin [192, p.187]. Pentru conaționalul ultimei, Etienne Balibar, legătura dintre naționalitate și cetățenie este indisolubilă și rezultă din crearea unui stat-providență, care este în același timp și național, și social. El percepe această legătură drept conflictuală, cetățenia constituind aici motorul schimbării [15, p.136].

Autoarea Dominique Schnapper, ex-judecător al Consiliului Constituțional al Franței, menționează importanța introducerii modelului pluralist sau multicultural, care posedă, la rândul său, mai multe variante, după cum se constată în Țările de Jos, în Marea Britanie și în coloniile sale, printre care Australia, Canada sau Africa de Sud [225, p.256]. Iar Machiavelli înțelegea prin cetățenie iubirea de libertate, precum și obligațiile cetățenilor de a-și plăti îndatoririle către stat, îndatorirea de a învăța, de a se ruga ori de a primi o pedeapsă în cazul în care au fost săvârșite fapte nedrepte.

Schnapper D. și Bachelier Ch., în lucrarea „Ce este cetățenia?", tradusă la Iași [224, p.26], dezvoltă istoric instituția cetățeniei, începând cu Magna Charta Libertatum. Autorii critică cetățenia clasică, ca fiind un concept depășit, ce trebuie să se transforme și să facă față noilor provocări, precum cetățenia de rezidență și cetățenia post-națională.

După cercetătorul italian Pierpaolo Donati de la Bologna [89, p.86], cetățenia este un ansamblu de interacțiuni („the complex of citizenship"), care unesc prin relații formale, pe de o parte, cetățenii, pe de altă parte, instituțiile care formează comunitatea politică.

Instituția cetățeniei, în reglementarea sa actuală, după cercetătorul român I. Deleanu, nu mai este o instituție care să aparțină în exclusivitate dreptului constituțional al statului național [81, p.25]. În aceeași ordine de idei, V. Popa menționează că cetățenia servește drept obiect de studiu pentru mai multe discipline juridice, cum ar fi: dreptul internațional public și privat, dreptul familiei, dreptul civil etc. [211, p.284]. Aceste două idei circulă în dreptul internațional contemporan fără rezerve.

Cercetările științifice în domeniul pluralității de cetățenii în țara vecină au evoluat în funcție de cadrul legislativ existent. Astfel, Codul civil al României de la 1865 nu admitea pluralitatea de cetățenii. Aceasta rezultă din prevederile originare ale art.17, până la abrogarea în 1924: „Calitatea de Românu se perde: a) Prin naturalisațiune dobândită în tera străină; b) Prin primirea, fără

autorisațiunea gubernului românu, a vre unii funcțiuni publice de la unu gubernu străinu; c) Prin supunerea ori de câtu puținu timpu la vre-o protecțiune străină" [39]. Această reglementare a provocat plasarea dublei cetățenii, ca statut al persoanei, în rândul acțiunilor nerecunoscute nici de legislație, nici de doctrinari. Ulterior, ca urmare a evoluției reglementărilor internaționale, precum și a liberalizării parțiale a pluralității de cetățenii pe plan național, s-a ajuns la aceea că atât legislația, cât și doctrina au acceptat pluralitatea de cetățenii ca ceva firesc, în special, după aderarea României la Convenția europeană cu privire la cetățenie [60].

În cadrul acestor cercetări, C.Ionescu, cu toate că nu se pronunță tranșant cu privire la regimul juridic al pluralității de cetățenii, a constatat că, pe lângă principiile general-recunoscute ale cetățeniei române, trebuie recunoscut în calitate de un astfel de principiu și cel conform căruia cetățenii români au, de regulă, o singură cetățenie, dar, potrivit legii române a cetățeniei, pot dobândi o a doua cetățenie [138, p.582].

Un alt autor, M.Bădescu, a menționat că, din punct de vedere juridic, atât bicetățenia (dubla cetățenie) și, în general, pluriresortisanța, cât și apatridia atentează la ordinea de drept a statelor lumii și – prin necesitatea de a aplica legea națională titularilor lor – creează noi probleme de drept internațional. De altfel, el menționează că în dreptul internațional – public sau privat – apar teze, convenții și rezoluții ale unor foruri internaționale menite a evita pluralitatea de cetățenie [19, p.172]. Ținem să menționăm că, din anul 2001, când au fost expuse aceste opinii, s-a schimbat mult atitudinea atât a statelor, cât și a organismelor internaționale față de pluralitatea de cetățenii.

La instituția pluralității de cetățenii, prin prisma cetățeniei Uniunii Europene, s-a referit autoarea I.N.Militaru în studiul său „Cetățenia Uniunii Europene potrivit Tratatului de la Lisabona", chiar dacă nu a menționat acest lucru. Autoarea a relatat că cetățenia Uniunii Europene completează cetățenia națională, fără a se substitui acesteia, făcând posibilă exercitarea unora dintre drepturile cetățeanului Uniunii pe teritoriul statului membru în care își are reședința (și nu numai în țara din care provine, cum se prevedea anterior TUE) [200, p.62].

Idei similare referitor la cetățenia europeană a expus cercetătoarea B.Selejan-Guțan. Potrivit ei, instituirea cetățeniei Uniunii a reprezentat un semn al trecerii de la dimensiunea exclusiv economică a Comunităților europene la o complexă dimensiune politico-economică. Prin crearea acestei instituții la nivel comunitar, s-a afirmat implicit ideea unei identități europene a cetățenilor statelor-membre, dacă nu chiar premisa unui „popor (demos) european" [228, p.117].

În știința contemporană românească problematica cetățeniei și a statutului juridic al străinului a devenit obiect de cercetare juridică, politologică, sociologică pentru mai mulți specialiști precum Elena Simina Tănăsescu, Gheorghe Iancu, Ioan Muraru, Mihai Horia Cuc, Ștefan Deaconu în culegerea „Cetățenia europeană. Cetățenii, străinii și apatrizii în dreptul românesc și european" [232, p.125]. Lucrarea este axată pe tema cetățeniei europene și a influenței

pe care aceasta ar putea-o avea asupra sistemului juridic românesc, adună în cuprinsul său patru studii ale celor mai valoroși reprezentanți ai Școlii românești de drept constituțional (Corelația dintre cetățenia națională și cetățenia europeană; Statutul juridic al apatridului și apatridia; Cetățenia în dreptul românesc; Participarea străinilor la procesul de democratizare a societății și componența esențială a unei Europe unite).

O abordare științifică a problemelor cetățeniei, dar deja în cadrul Uniunii Europene, a realizat cercetătorul C.Bîrzea în monografia „Cetățenia europeană". În opinia cercetătorului român, cetățenia este o nouă paradigmă a științelor politice. Abordând instituția cetățeniei prin prisma politologică și sociologică, el consideră că „cetățenia este în același timp un statut politic și juridic, un tip de cultură organizațională, o identitate și un set de practici sociale" [21, p.31]. Analizând problematica cetățeniei europene, identitatea europeană, europenizarea spațiului public național, construcția culturală a cetățeniei europene, autorul identifică mai multe tipuri de cetățenii, divizându-le în: statutară și identitară, normativă și efectivă.

Țuțuianu I. în „Drepturi și îndatoriri prin dobândirea cetățeniei europene" [240, p.63] descrie cum a fost stabilită cetățenia europeană și legătura acesteia cu cetățenia națională, menționând drepturile ce aparțin cetățenilor europeni.

Iordachi C. și alți coautori, analizând problematica cetățeniei în lucrarea intitulată „Redobândirea cetățeniei române: perspective istorice, comparative și aplicate" [139, p.126], relevă concluzii serioase de ordin legislativ, conceptual și administrativ. Autorii au evidențiat condițiile, legislația și procesul de acordare a cetățeniei române, prezentând situația normativă din România și comparând-o cu cea din alte state. Apreciem că în lucrare este cercetată și o perspectivă nouă în analiza politicilor României în materie de cetățenie dublă, aceea a beneficiarilor acestei legi, respectiv foști cetățeni dinafara țării care aplică pentru redobândirea cetățeniei române.

Barbu B. Berceanu în „Cetățenia – monografie juridică" [20, p.235] detaliază domeniul cetățeniei, de la origine până la momentul editării lucrării, adică 1999, analizând cadrul juridic românesc, cetățenia europeană și cetățenia planetară. Deși studiază unele aspecte ale pluralității de cetățenii, redobândirea cetățeniei, repatrierea și altele, autorul nu atinge fațetele importante ale temei și nici domeniul dreptului comparat.

Faptul că problemele cetățeniei și, în special, ale pluralității de cetățenii au fost abordate sporadic în România este demonstrat de numărul mic de teze de doctor susținute în dreapta Prutului. Astfel, conform arhivei Bibliotecii Naționale a României, domeniul cetățeniei a fost cercetat în așa teze de doctorat: Asztalos Csaba „Regimul juridic al cetățeniei în dreptul internațional public", 2009, Universitatea din București; Bălescu O. „Identitate și cetățenie", 2009, Universitatea București; Jădăneanț A. „Conceptul de cetățenie în dreptul constituțional român și în dreptul comunitar", 2010, Universitatea de Vest; Gurgui R. „Migrația internațională a forței de

muncă și problematica cetățeniei", 2011, Universitatea din Craiova; Neagoe L.-I., „Dimensiunile etnicității în evoluția conceptului de cetățenie în România modernă", 2013, Academia Română. Filiala Cluj Napoca.

Astfel, în lucrarea sa, publicată ulterior într-o monografie cu același titlu, Asztalos Csaba menționează că noțiunea de cetățenie, în lumea modernă, comportă o serie de provocări „tăcute", ceea ce a făcut ca acest concept să trezească atenția teoreticienilor. Tocmai identificarea și analiza acestor provocări ne oferă posibilitatea de a propune politici publice și instrumente juridice optime [11, p.9].

Federația Rusă, ca o mare uniune, care în toate timpurile a avut nevoie de o armată puternică, completată din ostași ce trebuiau să fie loiali puterii, oficial a manifestat o atitudine reticentă față de pluralitatea de cetățenii. Din aceste considerente, savanții ruși au expus permanent opinii diferite față de această instituție. Încă la 1894 unul din primii diplomați ruși cu renume mondial, B. Cicerin, a menționat că prin trecerea persoanei de la o supușenie la alta apare întrebarea: poate oare una și aceeași persoană să fie supusă la două state? Unele legislații admit această situație, dar în mare parte i se dă un răspuns negativ. „Supușenia este o relație cuprinzătoare, care nu poate fi divizată. Omul poate exercita anumite drepturi în diferite state; el este obligat să se supună legilor statului în care se află; de rând cu aceasta, el aparține numai unei Patrii" [286, p.115]. Această atitudine negativă față de „bipatrizi", enunțată de vestitul diplomat B. Cicerin, ne demonstrează că Statul Rus, atât în perioada țaristă, cât și în cea sovietică, a fost mai puțin prietenoasă față de cetățenii săi care dobândeau cetățenia unor state străine. Ca urmare a faptului că procesele sociale internaționale fac imposibilă dezicerea totală de la multipla cetățenie, savanții ruși s-au împărțit în două tabere, compuse din oponenții și adepții pluralității de cetățenii.

Astfel, A.Kovler, ex-judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în calitatea sa de oponent al instituției bipatridiei, a menționat că pentru statul care primește persoana cu dublă cetățenie acest cetățean nu va inspira încredere sub aspectul loialității, în special acest lucru este vădit în raport cu statele ale căror relații nu sunt un exemplu de bună vecinătate [274, p.119]. Pare cel puțin stranie această poziție a unui fost judecător la CtEDO, care avea această calitate pe timpul când instituția în cauză s-a pronunțat în cauza Tănase contra Moldovei [30], recunoscând egalitatea aproape deplină a persoanelor cu multiplă cetățenie și a celor ce dețin exclusiv cetățenia unui stat.

Și savantul rus A.Belov, care, exprimând opinia mai multor doctrinari, a menționat că astăzi loialitatea bipatrizilor reprezintă o problemă gravă, din care cauză unele state fac tot posibilul pentru a interzice sau reduce cazurile de dublă cetățenie pentru cetățenii lor [266, p.159]. Ulterior acest autor, referindu-se la prevederile Convenției europene cu privire la cetățenie în domeniul serviciului militar, a exemplificat eventualele probleme privind loialitatea bipatrizilor

astfel: „Dacă ambele state, ale căror cetățenii o deține persoana, vor fi atrase într-un conflict militar, se poate întâmpla ca supusul militar care deține un astfel de statut să încalce obligațiile ce rezultă din loialitate, cel puțin în raport cu un stat, ignorând mobilizarea". La unison cu acești autori, A.Sinkevici a menționat că relativ recent Europa avea o atitudine negativă față de dubla cetățenie. Se considera că lipsa unei loialități exclusive a unui cetățean în raport cu un anumit stat poate genera multe probleme și conflicte, precum asigurarea unei protecții diplomatice efective, executarea serviciului militar obligatoriu, aprecierea cetățeniei copiilor ș.a. [280, p.5].

Pe de altă parte, unii autori, precum S.Avakian, L.Voevodin sau A.Mitskevici, susțin necesitatea pluralității de cetățenii, aducând astfel de argumente, ca egalitatea drepturilor și obligațiilor pentru bipatrizi și cetățenii statului de domiciliu sau necesitatea menținerii legăturilor culturale și a altor legături cu statul de origine, ceea ce inevitabil determină persoana să dobândească mai multe cetățenii [264, p.16], [267, p.105], [279, p.25].

Pe lângă aceste două poziții contrare, există o a treia poziție, cea moderată. Adepții acestei poziții sunt autorii ruși I.Levcenko, A.Prudnikov, V.Kalinin, N.Smorodin, E Hazov, care acceptă egalarea în drepturi a celor două categorii de persoane (bipatrizi și cu cetățenie unică), dar consideră necesară reglementarea cât mai riguroasă a regimului juridic al pluralității de cetățenii. Ei susțin că în legătură cu faptul că problemele cetățeniei se referă preponderent la domeniul reglementării interne, inevitabil, între state apar colizii, ce provoacă așa fenomene ca dubla cetățenie sau apatridia. În baza caracterului obiectiv al acestor fenomene, statele sunt obligate să țină cont de ele în legislația lor cu privire la cetățenie [273, p.194].

Un aport semnificativ în studierea problemelor actuale ale cetățeniei și pluralității de cetățenii în cadrul Uniunii Europene revine cercetătorilor din diferite state europene, care și-au publicat lucrările pe rețelele electronice. Ei au analizat raporturile de cetățenie existente între statele membre ale Uniunii, precum și impactul hotărârilor Curții de Justiție a Uniunii Europene asupra acestora.

Kolsuz Neval în „European Union citizenship and its impacts on the formation of EU identity" [149] (Cetățenia UE și impactul acesteia în formarea identității europene) evaluează impactul cetățeniei Uniunii Europene asupra procesului de dezvoltare a identității politice europene. Dreptul lucrătorilor la libera circulație, care a constituit nucleul impulsului pentru adoptarea cetățeniei europene, a generat alte drepturi. Autorul susține că din 1950 până în prezent cetățenia UE și-a continuat evoluția și, până a fi menționată ca o cetățenie a pieței comune, a devenit în această perioadă prin excelență un concept politic. În considerarea acestor evoluții, lucrarea analizează contextul istoric și cadrul juridic al conceptului de cetățenie a UE și impactul european al acesteia asupra formării identității politice europene.

În lucrarea „Nationality law and European citizenship. The role of dual nationality” (Dreptul la cetățenie și cetățenia europeană. Rolul cetățeniei duble), autori Contanza Margiotta și alții [196], se investighează în special impactul regimurilor de dublă cetățenie în trei contexte istorico-constituționale diferite – post-colonialism, post-emigrare și post-comunism. Autorii ajung la concluzia că dualitatea de cetățenie în combinație cu un regim de cetățenie preferențială, pentru anumite grupuri care locuiesc în afara UE, duce la discriminarea migranților pe baza originii lor. Politicile diferite de dublă cetățenie în cadrul UE poți genera colizii semnificative între state, deoarece resortisanții statelor membre beneficiază, în calitate de cetățeni europeni, de dreptul la libera circulație și ședere pe teritoriul Uniunii. Examinând jurisprudența Curții Europene de Justiție, autorii arată că au apărut deja tensiuni între legile cu privire la cetățenia națională; este de așteptat ca aceste tensiuni să apară și mai frecvent în viitor, tocmai ca urmare a căii privilegiate spre obținerea unei a doua cetățenii „europene”. Având în vedere că ultima dezvoltare este percepută negativ de multe state membre, UE poate decide să întreprindă acțiuni în domeniul naționalității. Aceasta, la rândul său, ar putea da naștere la autonomia juridică a cetățeniei Uniunii.

În lucrarea Juliei Elena Bradshaw „European Union citizenship – the long road to inclusion” (Cetățenia UE – calea lungă spre incluziune) [25] sunt cercetate modelele tradiționale ale cetățeniei și cele supranaționale, după cum le definește autoarea. Autoarea demonstrează că, de fapt, instanțele judecătorești au avut un rol hotărâtor în dezvoltarea înțelegerii interpretării de astăzi a cetățeniei UE prin folosirea creativă a legislației Uniunii. Se acordă o atenție deosebită cetățenilor din statele care nu sunt membre ale UE care își au reședința pe teritoriul Uniunii și care, de fapt, sunt privați de drepturile cetățenești, deși sunt implicați activ în activitățile Uniunii. Prin urmare, cetățenia supranațională este privită printr-o sticlă neobișnuită, prin intermediul persoanelor apatride sau refugiaților, autoarea sugerând că cetățenia europeană nu își realizează idealurile odată ce exclude aceste persoane.

Nathan Cambien în „Citizenship of the Union as cornerstone of European Intergration” [26], pe tot parcursul lucrării, aduce argumente în favoarea cetățeniei europene, considerând-o un fenomen fascinant și revoluționar. El ajunge la concluzia că cetățenia Uniunii poate prevedea un model pentru participare democratică și pentru libertatea circulației dincolo de hotarele statelor. Autorul subliniază că cetățenia europeană ar trebui să fie atrăgătoare într-o lume unde cele mai mari probleme nu pot fi redresate de către guvernele naționale, care acționează independent unele de altele.

Iar Gwenn Korteweg în „Linking EU citizenship and social rights rel link or illusion” [150] analizează jurisprudența Curții Europene de Justiție cu privire la cetățenii UE, demonstrând că drepturile sociale au dezvoltat conceptul de cetățenie europeană. Astfel, Curtea a stabilit o abordare de legătură reală pentru a determina dacă un cetățean al UE ar trebui să aibă acces la drepturile

sociale într-o țară membră sau de reședință a UE. Se ajunge la concluzia că cetățenii UE nu pot să pretindă drepturi sociale în cadrul unui alt stat membru doar pe baza cetățeniei europene. În multe cazuri recente, precum Brey și Dano, care definesc limitele cetățeniei UE, se subliniază faptul că cetățenii europeni sunt încă supuși anumitor restricții și condiționări. Ideea „legăturii reale" abordate de Curte este un compromis realizat între interesele statelor membre ale UE în protejarea sistemelor lor sociale și drepturile de circulație liberă și tratament egal față de cetățenii europeni.

Lucrarea Evei Tallgren „The concept of European Citizenship" (Conceptul cetățeniei europene) [231] interpretează înțelesul conceptului de cetățenie, în general, și al celui de cetățenie europeană, în particular, într-un cadru teoretic destul de vast. Autoarea susține că modelele diferite de cetățenie prevăd abordări liberale, comunitare și postnaționale. Anume din aceste modele au derivat și conceptele-cheie privind cetățenia, care au facilitat interpretarea cetățeniei europene într-un cadru analitic.

Într-o altă cercetare, intitulată „European citizenship – a new bond between the EU and the citizens of the member states" (Cetățenia europeană – o nouă legătură între UE și cetățenii statelor membre), realizată de Nina Fehrenkamp [96], se ajunge la concluzia că cetățenia UE, potrivit jurisprudenței recente a Curții Europene de Justiție, a fost concepută ca să fie statutul fundamental al resortisanților statelor-membre. Prin aceasta s-a îndepărtat de legătura dintre cetățenia și circulația din statele membre, care a fost o cerință pentru a invoca drepturile cetățeniei europene. Scopul studiului este de a evalua sensul acestei jurisprudențe în cadrul instituției cetățeniei europene pentru a afla dacă implică o schimbare radicală a naturii cetățeniei prin stabilirea unei legături directe între Uniune și cetățenii statului membru sau prin introducerea unui nou concept de integrare. În încheierea acestei lucrări se indică faptul că cetățenia Uniunii devine într-adevăr din ce în ce mai emancipată dintr-o paradigmă pur economică și se îndreaptă spre statutul fundamental al resortisanților statelor-membre. Cu toate acestea, se demonstrează că, în mai multe cazuri, hotărârile Curții rezultă din situații speciale care au facilitat extinderea dispozițiilor tratatului. Aceasta implică faptul că, în alte situații, mai ales atunci când implicațiile financiare sunt în joc, Curtea Europeană de Justiție pare să evite adoptarea de noi abordări pentru a dezvolta conceptul de cetățenie a UE.

1.3. Direcțiile principale de cercetare, scopul și obiectivele tezei

Analizând situația în domeniul pluralității de cetățenii, în scopul identificării problemelor de cercetare, constatăm că fenomenul dat face obiectul de studiu al dreptului constituțional, al teoriei generale a dreptului, al politologiei și al dreptului internațional public. Acest fapt determină tratarea diferită a cetățeniei și pluralității de cetățenii prin abordări conceptuale neunivoce, ce

rezultă din studierea practicii sociale variate în diferite state ale lumii, în care se reglementează multiplele cetățenii. De aceea, se impune stringent studierea pluralității de cetățenii ca un concept aparte și integru.

Direcțiile principale de cercetare, reieșind din actualitatea temei tezei de doctorat, constituie analiza pluralității de cetățenii din Republica Moldova prin prisma eventualei integrări europene, optimizarea acestei instituții prin luarea în considerare a tendințelor constituționalismului contemporan, evaluarea diferitelor doctrine și teorii, precum și analiza aplicării acestei instituții în practică.

Pornind de la direcțiile principale identificate, formulăm **scopul lucrării,** care constă în analiza multidimensională a instituției pluralității de cetățenii prin prisma cadrului normativ național și internațional în perspectiva aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

Astfel, **problema științifică soluționată** rezidă în determinarea și argumentarea naturii juridice a pluralității de cetățenii și a particularităților acesteia la etapa contemporană prin depistarea deficiențelor în cadrul legislativ al Republicii Moldova, fapt care a condus la identificarea unei noi direcții de cercetare științifică în domeniul cetățeniei – a pluralității de cetățenii, în vederea aplicării modificărilor și completărilor ulterioare din legislația națională în perspectiva integrării europene a Republicii Moldova.

Elementele de noutate ale lucrării constau în analiza detaliată a temei propuse, prin elucidarea componentei juridice a cetățeniei și, respectiv, a pluralității de cetățenii. În acest sens, din punct de vedere teoretic, se urmărește prezentarea evolutivă a instituțiilor cercetate, definirea acestora, precum și particularizarea pluralității de cetățenii prin prisma integrării europene a Republicii Moldova.

Pentru realizarea scopului menționat și soluționarea problemei științifice identificate ne-am propus următoarele **obiective**:

- elucidarea gradului de cercetare a instituției pluralității de cetățenii în literatura de specialitate națională și internațională;
- definirea și determinarea trăsăturilor specifice ale pluralității de cetățenii prin prisma noțiunii de cetățenie;
- analiza trăsăturilor specifice ale statutului juridic al persoanei care deține multiple cetățenii;
- cercetarea circumstanțelor dobândirii mai multor cetățenii;
- investigarea reglementării instituției pluralității de cetățenii în dreptul constituțional comparat;
- analiza modului de acordare a cetățeniei în interesele Republicii Moldova;
- stabilirea impactului pluralității de cetățenii asupra suveranității și politicii statelor;

- identificarea și analiza instituției cetățeniei Uniunii Europene;
- determinarea statutului juridic al persoanelor care posedă multiple cetățenii în cadrul Uniunii Europene;
- analiza relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în domeniul cetățeniei.

În procesul desfășurării investigațiilor în vederea soluționării obiectivelor științifice propuse în lucrare, ne-am ghidat atât de cadrul juridic național, cât și de cel internațional, în special al Uniunii Europene, luând în considerare cercetările științifice efectuate de autorii prezentați în acest capitol.

1.4. Concluzii la capitolul 1

După adoptarea Constituției Republicii Moldova, în 1994, a urmat o perioadă de revizuire și optimizare a prevederilor legislative privind cetățenia și, în special, pluralitatea de cetățenii. Pentru o evaluare mai completă și exactă a fenomenului pluralității de cetățenii, a laturilor sale pozitive și negative, precum și pentru elaborarea unor recomandări practice în problemele asociate acesteia, este nevoie de un studiu cuprinzător, care să includă atât aspectele generale, cât și cele individuale.

Realizând o trecere în revistă a gradului de cercetare a problematicii cetățeniei și a pluralității de cetățenii în literatura de specialitate din Republica Moldova și a cercetătorilor din alte state, am dori să evidențiem următoarele concluzii:

1. În arealul științific al Republicii Moldova sunt analizate insuficient regimul juridic al pluralității de cetățenii, statutul persoanelor care posedă mai multe cetățenii, cauzele dobândirii mai multor cetățenii, consecințele dobândirii pluralității de cetățenii, inclusiv momentele cruciale, precum sunt situațiile când pluralitatea de cetățenii poate genera probleme sub aspectul loialității persoanelor în cazul conflictelor dintre state și probleme umanitare, ce duc la conflicte interstatale, motivate prin necesitatea protecției persoanelor care fac parte din categoria dată. Dificultatea investigării regimului juridic al pluralității de cetățenii are drept impact gradul insuficient de cercetare a pluralității de cetățenii ca fenomen. Actualmente, se atestă lipsa operaționalizării științifice a conceptului de „persoană cu multiple cetățenii”, iar fenomenul dobândirii multiplei cetățenii nu a devenit obiect al cercetărilor empirice din Republica Moldova.

2. Studiul cercetărilor științifice în domeniul cetățeniei și al pluralității de cetățenii efectuate în Republica Moldova și în alte state ne-a permis să stabilim că în cadrul prezentei teze este necesar de a realiza așa obiective importante precum: determinarea particularităților și trăsăturilor specifice ale noțiunii cetățeniei și pluralității de cetățenii, prin delimitarea unor aspecte

particulare și definirea acestor noțiuni. De asemenea, este necesar de a studia și analiza modurile de dobândire a pluralității de cetățenii. Ca obiectiv important, am dedus necesitatea cercetării și analizei relațiilor dintre Republica Moldova și cetățenii săi care mai dețin o cetățenie străină, drepturile și obligațiile acestei categorii de cetățeni, stabilirea interdependenței dintre drepturile și obligațiile lor, precum și identificarea situațiilor ce provoacă pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova. Nu în ultimul rând, este necesar de a analiza cadrul legislativ și instituțional în problemele pluralității de cetățenii în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

3. Având în vedere că problema pluralității de cetățenii și statutului persoanelor care dețin mai multe cetățenii este insuficient cercetată în știința din Republica Moldova, sunt necesare noi investigații științifice, într-o arie mai extinsă, ceea ce ne-am propus în prezenta lucrare, însă o singură lucrare de doctorat nu permite analiza fenomenelor menționate sub toate aspectele. Considerăm că realizarea acestei lucrări va impulsiona noi cercetări științifice și elaborarea unor noi teze de doctorat în domeniul pluralității de cetățenii, precum și investigații postdoctorale.

4. Statutul persoanelor care dețin multiple cetățenii s-a bucurat de o anumită atenție din partea cercetătorilor străini, fiecare din ei contribuind, într-o anumită măsură, la clarificarea științifică a diferitelor aspecte ale acestui statut prin prisma dreptului internațional public și privat, dar mai puțin prin prisma dreptului constituțional.

5. Direcțiile principale de cercetare, scopul și obiectivele tezei, expuse în prezentul capitol, trebuie să rezulte din analiza multidimensională a instituției pluralității de cetățenii prin prisma cadrului normativ național și internațional în perspectiva aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

2. CADRUL CONCEPTUAL ȘI JURIDIC PRIVIND CETĂȚENIA ȘI PLURALITATEA DE CETĂȚENII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

2.1. Reflecții asupra conceptelor cetățeniei și pluralității de cetățenii în ascensiunea sa conceptuală și normativă

Odată cu dezvoltarea omului și apariția speciei *Homo Sapiens*, comunitățile umane au trecut de la așa-numitele turme sălbatice la o calitate relativ nouă de organizare socială, care presupunea anumite reguli de comportare, apărute inițial pe o bază religioasă. Regulile, în conformitate cu care erau organizate aceste societăți primitive, constituiau o serie de principii bazate pe anumite practici animiste sau totemiste, realizate printr-o multitudine de tabuuri și tradiții. Chiar în primele acte legislative din antichitate, cum ar fi Codul lui Hammurabi sau Legile Hitite, pentru prima dată se conturează în secolele VI-V î.H. ideea despre cetățenie și drepturile cetățeanului, pe care le vedem reluate în mare măsură de dreptul internațional, mai ales începând cu epoca modernă. Statutul de cetățean nu se extindea asupra sclavilor, era inaccesibil pentru alte categorii sociale care practicau munca fizică, precum țăranii liberi și meșteșugarii. În ultimele secole ale mileniului I î.H. accentele în dezvoltarea drepturilor cetățenești se schimbă, atunci când noțiunea de cetățean își lărgește considerabil conținutul înglobând locuitorii peninsulei Apenine, afară de robi [68, p.20].

Se presupune că cea mai veche formă de cetățenie era cetățenia greacă. Deși este inadecvat să comparăm conceptul de așa-numita *cetățenie greacă* cu cetățenia actuală, putem menționa, totuși, un fel de implicare a comunității și participare a acesteia la soluționarea problemelor publice. Această formă nu poate fi considerată ca instituire a unei cetățenii moderne, ci mai degrabă constituia o formă prin care cetățenii primeau anumite drepturi, astfel încât a fost pusă în circulație o etapă crucială în problema cetățeniei [149].

Cuvântul *cetățenie* provine de la latinescul „civitas”, semnificând inițial ideea de cetate, fortificație, deoarece anume în așa sens era înțeles statul la etapa primară. Iar mai apoi, termenul apare pentru a desemna locuitorii acestor cetăți. De la început, în Spania, Atena, Roma erau considerați cetățeni numai cei care participau la rezolvarea treburilor publice prin intermediul adunărilor populare. Ulterior, prin Edictul din anul 212 al lui Caracalla, cetățenia era acordată la toată populația Imperiului Roman. În epoca feudală cetățenia își pierde complet conținutul juridic, o bună parte a membrilor statelor fiind calificați ca „supuși”, situație ce presupunea foarte multe obligații și foarte puține drepturi. Ca regulă, supușii nu posedau drepturi politice.

În sensul modern, noțiunea de cetățean a fost utilizată pentru prima dată în „Declarația privind drepturile omului și cetățeanului din Franța” din 1789, care a introdus noțiunea

contemporană de *cetățenie,* lichidând supușenia, legând-o de participarea activă a persoanei la viața politică, înzestrarea cetățenilor cu un șir de drepturi și obligații, iar statul – cu un șir de obligații față de cetățeni.

Cetățenia reprezintă o instituție studiată în cadrul a mai multor discipline juridice, cum ar fi: dreptul constituțional, dreptul internațional public, dreptul familiei, dreptul civil etc., explicându-se prin faptul că statul și cetățeanul constituie subiecții principali, care se află în diferite raporturi stabilite de anumite norme ale acestor discipline.

La etapa contemporană problemele cetățeniei constituie probleme-cheie ale dreptului internațional, dreptului național, în general, și dreptului constituțional public, în particular. Astfel, specialiștii examinează noțiunea de *cetățenie* în două accepțiuni, care sunt strâns legate între ele:

a) instituție juridică;

b) condiție juridică.

În prima accepțiune, cetățenia reprezintă un ansamblu de norme juridice, ce reglementează raporturi sociale grupate în jurul necesității de a asigura plenitudinea drepturilor și obligațiilor prevăzute de Constituție și legi persoanelor care, prin sentimentele și interesele lor, sunt strâns legate de destinele statului respectiv. Din acest punct de vedere, cetățenia constituie o categorie legată de dreptul obiectiv [81, p.24]. Instituția juridică a cetățeniei în reglementarea actuală, scrie I.Deleanu, nu mai este o instituție care să aparțină în exclusivitate dreptului constituțional, fiind o expresie a suveranității politice, iar statul, pe temeiul suveranității lui, stabilește statutul juridic al cetățenilor săi. Numai cetățenii statului respectiv au dreptul de a participa la executarea puterii în formele instituționalizate ale democrației directe sau reprezentative. Iar V.Popa menționează că cetățenia servește drept obiect de studiu în mai multe discipline juridice, cum ar fi dreptul internațional public și privat, dreptul familiei, dreptul civil etc. [211, p.283].

În viziunea noastră, cetățenia reprezintă o instituție a dreptului public, cel mai strâns fiind legată de dreptul constituțional și dreptul internațional public. Am putea afirma că cetățenia este o instituție a dreptului constituțional, însă nu putem nega importanța cetățeniei pentru raporturile de drept internațional public. Or, dacă am ajunge la situația ipotetică că pe Terra ar exista un singur stat, ar fi banal de a invoca calitatea de cetățean și de a solicita ca numai anumite persoane să dețină această calitate.

În a doua accepțiune, cetățenia reprezintă condiția juridică sau statutul persoanelor care au calitatea de „cetățean", creat prin anumite norme juridice. În acest sens, primează ideea de subiect de drept a cărui poziție juridică în cadrul unor anumite raporturi o caracterizează și numai aici se vorbește de cetățenia unei persoane, de dobândirea și pierderea cetățeniei [88, p.135].

Pentru prima oară în Republica Moldova, cetățenia ca instituție și categorie juridică și-a găsit reflectarea în art. 8 al Declarației de Suveranitate a Republicii Moldova din 23 iunie 1990

[78], prin care se stabilește că pe teritoriul Republicii Moldova se instituie cetățenia republicană și că tuturor cetățenilor Republicii Moldova, celor străini și apatrizi, care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, li se garantează drepturile și obligațiunile prevăzute de Constituție și legile Republicii Moldova, de normele și principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional.

Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, prevede la articolele 17 și 18 că cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia. La fel, cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate și nu pot fi extrădați sau expulzați din țară [48].

Legea cetățeniei Republicii Moldova din 02.06.2000, cu modificările ulterioare, instituie prin art.3 o noțiune materială a cetățeniei, conform căreia „cetățenia Republicii Moldova stabilește între persoana fizică și Republica Moldova o legătură juridico-politică permanentă, care generează drepturi și obligații reciproce între stat și persoană” [155].

Ținând cont de elementele componente ale noțiunilor desprinse de cercetătorii din Republica Moldova și cei străini, expuse în capitolul 1 al acestei lucrări, vom proceda la definirea instituției juridice a *cetățeniei*. La definirea cetățeniei vom utiliza următoarele elemente:

a. cetățenia reprezintă o instituție a dreptului public în general, nu numai a dreptului constituțional, pentru că raporturile juridice de cetățenie prezintă interes în egală măsură și pentru dreptul internațional public, făcând obiectul reglementărilor multor tratate internaționale;

b. semnificația instituției pentru persoană, prin care vom stabili că cetățenia conturează poziția juridică a persoanei în societate, instituită prin normele de drept;

c. de acest statut pot beneficia numai persoanele fizice, nefiind posibilă acordarea cetățeniei persoanelor juridice sau bunurilor, așa cum au opinat o parte din filosofii Epocii Luminilor;

d. cetățenia reprezintă pentru persoane, în raport cu ceilalți membri ai societății, o relație cu societatea și statul, această relație socială fiind mutuală. În cazul cetățeniei originare, această relație se stabilește fără exprimarea acordului părților: persoana fizică și statul;

e. referitor la aria aplicării acestei relații, vom stabili că cetățenia are o întindere nelimitată în timp, spațiu și asupra persoanelor care dețin această poziție;

f. referitor la consecințele dobândirii unei astfel de poziții în societate, vom stabili că drept urmare a acordării cetățeniei persoana fizică devine titularul drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale, indiferent de originea acestor valori, inclusiv a celor naturale sau generate de cutumele locale, neinstituite prin normele de drept.

În baza elementelor precitate, pe care le-am selectat, vom defini **cetățenia ca o instituție de drept public, ce stabilește poziția juridică și calitatea persoanei fizice în relațiile**

sociale mutuale cu societatea și statul, reglementează raporturile juridice, sociale, politice, economice și culturale, nelimitate în timp și spațiu, asupra persoanelor care dețin această poziție, în baza cărora acestea devin titularii tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale.

Respectiv, în opinia noastră, cetățenia este o instituție a dreptului public pentru delimitarea titularilor plenitudinii drepturilor și obligațiilor publice de celelalte persoane fizice, care nu poate degenera într-un raport juridic privat, de tipul celui sinalagmatic, pentru că persoana nu dispune de capacitatea de a negocia volumul drepturilor și obligațiilor la care poate pretinde după conferirea titlului de cetățean.

O instituție a cetățeniei, care a apărut ca urmare a evoluției raporturilor internaționale și migrării cetățenilor, este pluralitatea de cetățenii. După cum am menționat în capitolul întâi al tezei, pluralitatea de cetățenii este o instituție relativ nouă pentru sistemele de drept ale statelor și pentru dreptul constituțional, în general. Această instituție a evoluat pe parcursul timpului de la un simplu concept social, la care sperau unii cetățeni ai statelor care aveau o atitudine deosebită față de alt stat, precum față de cea de-a doua patrie, până la o instituție juridică în accepțiunea sa de azi. În urma răspândirii instituțiilor democratice pe plan intern și internațional, a evoluat și atitudinea statelor față de conceptul pluralității de cetățenii. În unele state, din cauza reprimării oricăror încercări ale persoanelor de a dobândi o altă cetățenie, această instituție a rămas la nivel de concept până în prezent. În alte state, instituțiile democratice au evoluat până la recunoașterea pluralității de cetățenii ca o instituție juridică cu drepturi depline în cadrul sistemului de drept constituțional. În opinia unor autori, „atitudinea față de pluralitatea de cetățenii reprezintă baza politicii de stat și de drept a statului în domeniul cetățeniei. Această atitudine diferă în funcție de particularitățile politice, culturale, demografice, etnice, de situația geopolitică și alți factori.” [273, p.194].

În doctrina de specialitate pentru pluralitatea de cetățenii se utilizează diferiți termeni, și anume: polipatridia, pluripatridia, pluricetățenia, mai multe cetățenii sau multiple cetățenii [193, p.19]. La faza sa inițială, pluralitatea de cetățenii a fost invocată atât de savanți, cât și de reprezentanți ai autorităților publice ale statelor doar la nivelul unui concept. În viziunea noastră, aceasta s-a datorat faptului că, din toate timpurile, persoana care deține mai multe cetățenii, în raport cu statul pe teritoriul căruia se află și a cărui cetățenie o deține, este tratat în exclusivitate drept cetățean al acestui stat. Or, chiar și statele ce recunosc pluralitatea de cetățenii, precum Republica Moldova, prin legislația națională, reglementează expres că în raporturile cu acest stat ei sunt tratați numai drept cetățeni ai statului respectiv, fără a li se recunoaște și calitatea de cetățeni ai altui stat. Astfel, art. 24 alin.(4) din Legea cetățeniei Republicii Moldova reglementează că

„cetățeanul Republicii Moldova care posedă cetățenia altui stat, în raporturile cu Republica Moldova, este recunoscut numai ca cetățean al ei" [155].

Ținem să menționăm că și în această abordare există unele încercări de a combate acest concept și a trata pluripatridul nu numai ca pe propriul cetățean, ci și ca un cetățean al altui stat. În capitolul IV al prezentei lucrări am menționat că deja în cadrul Uniunii Europene a fost adoptat un act care obligă statele membre să informeze despre restricțiile aplicate în materie de drept penal unui pluripatrid și alte state a cărui cetățenie acesta o deține, chiar și în cazul când pluripatridul deține cetățenia statului ce aplică restricțiile.

Reiese că, pe plan național, statele pot fi absolut indiferente față de faptul că cetățenii lor dobândesc o altă cetățenie, atâta timp cât o parte din cetățenii care dețin o altă cetățenie nu influențează sau nu perturbează exercitarea normală a puterii de stat sau nu atentează la suveranitatea statului. Așadar, problema pluralității de cetățenii poate rămâne pentru persoană o chestiune strict personală, fiind inutile reglementările suplimentare în domeniul dat prin legislația națională. Or, normele actuale din Legea cetățeniei Republicii Moldova, ce reglementează pluralitatea de cetățenii, nu au până în prezent nici o aplicabilitate în relațiile sociale, ele fiind doar niște norme protocolare naționale ce atestă existența acestui fenomen.

În Republica Moldova, unica normă referitoare la pluralitatea de cetățenii care a fost posibil să fie aplicată a fost cea din redacția veche a art.17 din Legea cetățeniei, care obliga pretendenții la dobândirea cetățeniei prin naturalizare să renunțe la cetățenia lor anterioară. În iulie 2014, această normă a fost abrogată prin expunerea art.17 într-o nouă redacție, această restricție pentru cetățenii străini și apatrizi fiind exclusă. Ca urmare, în prezent, Republica Moldova nu mai are nici o pretenție față de cetățenii săi în ceea ce privește deținerea mai multor cetățenii. În viziunea noastră, această tactică poate fi aplicată numai de statele absolut neutre în plan politic și militar, stabile economic, în care nu există divergențe interetnice. Acest lucru este imposibil de atins în relațiile interne și externe ale statelor moderne. Astfel, statele cu un potențial mare, în special sub aspect militar, active în plan internațional, precum SUA, Israel, Federația Rusă, Canada ș.a., țin o evidență strictă a cetățenilor care au dobândit o altă cetățenie. Spre exemplu, Federația Rusă califică drept infracțiune nedeclararea deținerii unei alte cetățenii, fiind pedepsită penal cu o amendă în mărime de 200000 ruble [283], iar pentru depunerea cu întârziere sau prezentarea unor date eronate în declarația cu privire la deținerea pluralității de cetățenii se aplică sancțiune contravențională [275]. În Ucraina, Legea cetățeniei din 18 ianuarie 2001 [271], în art.19, prevede posibilitatea pierderii cetățeniei Ucrainei în cazul dobândirii de către cetățeanul ucrainean a cetățeniei altui stat.

Drept concluzie inițială, vom constata că dezinteresul legislațiilor interne ale statelor față de pluralitatea de cetățenii demonstrează că aceasta este tratată ca o categorie sau instituție juridică

ce aparține dreptului internațional. Anume din aceste considerente pluralitatea de cetățenii a fost inițial reglementată prin normele dreptului internațional, iar mai apoi transpusă în prevederile naționale ale statelor. Considerăm acest lucru firesc atât timp cât și instituția cetățeniei, în viziunea mai multor autori, are conotații internaționale [81, p.25]. În aceeași ordine de idei, și autorul rus Iu. M. Kolosov afirmă că „actuala instituție a cetățeniei cuprinde în sine atât norme ale legislației naționale, cât și norme ale dreptului internațional" [276, p.146].

Inițial, în anumite etape istorice, pluralitatea de cetățenii, cu toate că nu era recunoscută oficial, deranja unele state din cauza gradului scăzut de încredere al acestora față de persoanele care dețineau concomitent și cetățenia altui stat. Pentru că, în concepția majorității covârșitoare a oamenilor, titlul de cetățean până în prezent este asimilat cu loialitatea persoanei față de statul a cărui cetățenie o are, iar atunci când persoana mai deține o cetățenie, aceasta poate fi ușor determinată. Ca urmare, legislatorii din mai multe state au preferat extrema de a reglementa pe plan național interdicția de a avea multiple cetățenii, iar în unele cazuri au prevăzut sancțiuni pentru deținerea simultană a mai multor cetățenii.

Totodată, există situații în care unele categorii de persoane, precum soții (în special soțiile) care dobândesc cetățenia în urma căsătoriei cu cetățeni ai altor state sau copiii născuți din cetățeni străini, în pofida interdicțiilor naționale, nu pot evita deținerea mai multor cetățenii. Acest fapt implica coliziuni între state și s-a simțit necesitatea de a adopta, la prima etapă, norme internaționale cu privire la cetățenia multiplă, ce ar permite remedierea situației existente în unele state.

Liga Națiunilor, cu toate că nu a desfășurat o activitate largă în domeniul relațiilor internaționale, din cauza divergențelor apărute în interiorul statelor și între state privind pluralitatea de cetățenii, a adoptat Convenția de la Haga din 12 aprilie 1930 cu privire la anumite chestiuni referitoare la conflictele de legi în materia cetățeniei [277]. Anume acest document poate fi considerat ca primul act normativ ce a reglementat unele aspecte în domeniul cetățeniei și pluralității de cetățenii. Convenția în cauză a pus bazele tuturor reglementărilor existente în acea perioadă în plan național, la care deja ne-am referit, privind tendința statelor de a trata persoanele care dețin multiple cetățenii numai drept cetățeni ai acelui stat. Astfel, art.3 al Convenției date a prevăzut că „o persoană care are două sau mai multe cetățenii va putea fi considerată drept resortisantul său de fiecare dintre statele a căror cetățenie o deține" [277]. În același context, ținem să subliniem că a fost destul de avansată pentru acel timp reglementarea care nici în prezent nu este inclusă în legislațiile statelor: „Statul nu poate acorda protecție diplomatică la un cetățean de-al său de la un alt stat cetățenia căruia această persoană o mai deține" [277].

Aceste reglementări internaționale în domeniul pluralității de cetățenii au avut și un context istoric, care la momentul adoptării nu putea fi neglijat. Respectiv, inițiativa adoptării acestei

Convenții a fost marcată de mișcările migraționiste, ce s-au dezvoltat în lume, în special în Europa, după Primul Război Mondial, ca urmare a schimbării teritoriilor statelor, a formării noilor state, a migrației forței de muncă, dar și a necesității de a lua măsuri în vederea protecției diplomatice a persoanelor care dețineau deja mai multe cetățenii. Ultimul motiv invocat, cel al protecției diplomatice a persoanelor pluripatride, nu poate fi neglijat și, posibil, a fost unul determinant pentru adoptarea Convenției de la Haga din 1930. Astfel, dacă aparent, pluripatrizii în raporturile lor separate cu statele ale căror cetățenii o dețin nu provoacă anumite incertitudini, atunci pentru reprezentanțele acestor state în străinătate și pentru alte state (numite în Convenție – state terțe), cu care aceste persoane interacționează la plecarea din statele lor de origine (numite în Convenție – state cu care persoana are relații durabile), pluripatrizii pot provoca unele contradicții în ceea ce privește statutul lor.

Suntem de părerea că pe parcursul celui de-al doilea deceniu al secolului trecut orice stat avea anumite incertitudini privind reținerea pe teritoriul său a unui bipatrid care solicita protecție diplomatică de la ambele state. Or, ce putea să răspundă la acel moment statul cetățeanului său, dacă acesta solicita protecție diplomatică de la un alt stat a cărui cetățenie acesta o mai deținea? Pentru a răspunde la șirul de întrebări, Convenția de la Haga din 1930 a reglementat, de exemplu, statutul persoanei cu dublă cetățenie în raport cu statul terț a cărui cetățenie nu o deține. Astfel, terțul stat, în conformitate cu art.5 al Convenției, va trata această persoană ca deținătoarea numai a unei cetățenii, tratând-o ori ca cetățean al statului pe teritoriul căreia persoana locuiește ori ca cetățean al statului cu care persoana are relații mai durabile (trainice). De asemenea, Convenția în cauză, pentru prima dată, a reglementat cetățenia femeii măritate, ferind-o de statutul de apatrid, dar și cetățenia copilului născut pe teritoriul statului a cărui cetățenie părinții acestuia nu o dețin sau cetățenia copilului înfiat, protejând și această categorie de persoane de apatridie.

Printre altele, Republica Moldova nu a aderat la această Convenție [277]. La o apreciere sumară, având în vedere că țara noastră a aderat deja la Convenția europeană cu privire la cetățenie din 1997, s-ar părea că nu este necesară aderarea și la Convenția de la Haga. Cu toate acestea, analizând prevederile Convenției de la Haga, ajungem la concluzia fermă că aderarea Republicii Moldova la această Convenție ar fi binevenită și, în acest sens, propunem să fie *ratificat tratatul*. Această concluzie are ca suport argumentul că până în prezent Convenția de la Haga este în vigoare pentru statele care au aderat la ea. Un alt argument ar fi că această Convenție conține mai multe norme esențiale care nu au fost preluate de Convenția europeană cu privire la cetățenie și de alte tratate internaționale. Un al treilea argument care se impune este faptul că aderarea Republicii Moldova la această Convenție, în calitate de membră a ONU, ar putea proteja drepturile cetățenilor săi în raport cu statele care sunt parte la această Convenție, dar nu sunt membre ale Consiliului Europei. În sprijinul acestor aserțiuni vine și faptul că în hotărârile cu privire la problemele

cetățeniei [12] Curtea Europeană de Justiție de la Luxemburg frecvent face referire la această Convenție ca la una din componentele dreptului internațional cutumiar, ce trebuie luată în considerare de către statele-membre ale UE. În acest context, în concluziile Avocatului General al Curții Europene de Justiție a UE, dl M. Poiares Maduro, prezentate la 30 septembrie 2009 [76], în cadrul procesului Janko Rottmann împotriva Freistaat Bayern, a menționat că „fără îndoială, statele membre trebuie să respecte dreptul internațional. Obligația statelor care hotărăsc în materie de cetățenie de a se conforma dreptului internațional constituie, astfel, o regulă general acceptată, care a făcut obiectul unei codificări la articolul 1 din Convenția de la Haga din 12 aprilie 1930 cu privire la anumite aspecte referitoare la conflictele de legi privind cetățenia. Or, normele de drept internațional general și cutuma internațională constituie norme cu forță obligatorie pentru Comunitatea Europeană și fac parte din ordinea juridică comunitară" [29]. În contextul aspirațiilor noastre de integrare europeană, această propunere, credem, ar fi necesar de realizat, cel puțin la nivelul intenției de ratificare, după cum au făcut-o statele baltice, spre exemplu.

În deceniile ce au urmat după adoptarea Convenției de la Haga din 1930 statele nu s-au remarcat prin tendința de a soluționa problemele pluralității de cetățenii în favoarea cetățenilor care manifestau această aspirație. Un act ce ne confirmă acest fapt este Convenția europeană, adoptată la Strasbourg, la 6 mai 1963, cu privire la reducerea cazurilor de pluralitate de cetățenii și despre serviciul militar în cazul pluralității de cetățenii [59]. Potrivit preambulului, încheierea acestei Convenții a fost necesară, deoarece „cazurile pluralității de cetățenii pot duce la apariția unor impedimente și acțiunile lor unite pot duce la reducerea, pe cât este posibil, a cazurilor de pluralitate de cetățenii". Tot în acest tratat evidențiem faptul că statele-parte la Convenție au decis ca cetățenii care au atins majoratul, care au dobândit prin naturalizare, opțiune sau reintegrare cetățenia unui alt stat parte, își pierd cetățenia anterioară. Acestora nu li se permite să-și păstreze cetățenia anterioară [6, p.128].

Textul acestei Convenții și adoptarea ei dezvăluie tendința statelor în acea perioadă de a nu admite de principiu pluralitatea de cetățenii nici cel puțin în cazul în care aceasta rezultă din deținerea de către o persoană a cetățeniei statelor Consiliului Europei. Lista statelor care au semnat și chiar au ratificat această Convenție arată o altă tendință a statelor membre ale Consiliului Europei, ce s-a dezvoltat ulterior. Astfel, după 1963 numai 6 state au semnat Convenția, printre care și Republica Moldova la 3 noiembrie 1998, care a semnat-o ultima, dar pentru care nu a intrat în vigoare. În prezent, din cele 47 de state-membre ale Consiliului Europei numai 13 state sunt parte la această Convenție. Unele state ulterior au denunțat Convenția din 1963. Spre exemplu, Germania a denunțat-o încă în 2001, iar Italia, în 2010, a denunțat capitolul I al Convenției, ceea ce denotă că a denunțat toate prevederile Convenției.

Având în vedere că prevederile acestei Convenții intră în contradicție cu prevederile Convenției europene cu privire la cetățenie din 6 noiembrie 1997, considerăm oportun să recomandăm Republicii Moldova să-și retragă semnătura de pe Convenția europeană de la 6 mai 1963 cu privire la reducerea cazurilor de pluralitate de cetățenii și despre serviciul militar în cazul pluralității de cetățenii. Acest fapt va spori credibilitatea Republicii Moldova în fața partenerilor străini, mai mult ca atât, denunțarea Convenției este reală în prezent, prin Regulamentul privind mecanismul de încheiere, aplicare și încetare a tratatelor internaționale [129] fiind prevăzută procedura în cauză pentru autoritățile competente.

În alt context, mult mai târziu, atitudinea statelor-membre ale Consiliului Europei față de pluralitatea de cetățenii s-a schimbat radical, la 6 noiembrie 1997 fiind adoptată Convenția europeană cu privire la cetățenie, care a liberalizat dreptul cetățenilor statelor-membre ale Consiliului Europei de a deține cetățenia multiplă. Astfel, potrivit preambulului Convenției, acest act a fost propus spre ratificare pentru a unifica poziția statelor ce au poziții diferite în problema pluralității de cetățenii, recunoscând că fiecare stat este liber să decidă asupra consecințelor ce decurg, în dreptul său intern, din dobândirea sau posedarea unei alte cetățenii de către unul din cetățenii săi. Un alt scop pe care și l-a propus Convenția este „găsirea unei soluții acceptabile pentru consecințele pluralității de cetățenii, și anume în ceea ce privește drepturile și obligațiile persoanelor care posedă cetățenie multiplă" [60].

Susținem opinia că această Convenție „este flexibilă la maximum și conține soluții acceptabile pentru toate statele europene. Convenția nu impune obstacole pentru pluralitatea de cetățenii, dar, în egală măsură, nu cere de la state de a recunoaște pluralitatea de cetățenii în calitate de principiu general" [282, p.74].

Considerăm că Republica Moldova, aflată la răscrucea unor interese geopolitice istorice și la hotarul popoarelor slave și romane, fiind marcată de o criză economică profundă, a ratificat în mod pripit și fără un studiu aprofundat Convenția. Aderarea a avut loc prin adoptarea de către Parlament a Hotărârii nr.621-XIV din 14 octombrie 1999 pentru ratificarea Convenției europene cu privire la cetățenie [133]. În legătură cu acest fapt menționăm că Republica Moldova a fost al treilea stat-membru al Consiliului Europei care a aderat la Convenție, aceasta intrând în vigoare în 2000, când au fost depuse instrumentele de ratificare la depozitar. Observăm că această Convenție a intrat în vigoare anume datorită ratificării ei de Republica Moldova. Or, Convenția prevede că intrarea ei în vigoare va fi posibilă numai după ratificarea ei de cel puțin trei state, al treilea stat fiind Republica Moldova.

La momentul aderării, statul nostru a exprimat patru rezerve cu privire la anumite aspecte. Prima rezervă viza articolul 6 alineatul 4 litera g) din Convenția europeană cu privire la cetățenie, cu privire la statutul refugiatului, prin care Republica Moldova a declarat că va putea aplica

prevederile acestei litere numai după aprobarea cadrului juridic intern privind statutul refugiaților în Republica Moldova, dar nu mai târziu de un an de la data intrării în vigoare a Convenției pentru Republica Moldova. Prin a doua rezervă, referitoare la articolul 7 alineatul 1 litera g) din Convenție, Moldova și-a rezervat dreptul de a recunoaște copilului – cetățean al Republicii Moldova, înfiat (adoptat – n.a.) în străinătate, care, în urma acestei înfieri (adopții – n.a.), a dobândit o nouă cetățenie, dreptul de a-și păstra și cetățenia Republicii Moldova. Celelalte rezerve au fost formulate de Moldova în ceea ce privește satisfacerea serviciului militar de către cetățenii ce dețin pluralitate de cetățenii. Astfel, a treia rezervă a Republicii Moldova viza articolul 22 litera a) din Convenție, prin care statul nostru și-a rezervat dreptul de a recunoaște că persoana care își are domiciliul stabil în Republica Moldova și este scutită de obligațiile militare față de alt stat-parte nu va putea fi considerată că și-a satisfăcut obligațiile militare față de Republica Moldova. Ultima, a patra rezervă, s-a referit la articolul 22 litera b) din Convenție, care prevede că statele sunt în drept să considere că persoanele nu și-au satisfăcut obligațiunile militare în raport cu un stat-parte sau statele-părți, cetățeni ai cărora ei sunt în mod concomitent și în care serviciul militar este obligatoriu, numai dacă ele nu locuiesc cu titlu permanent până la o anumită vârstă pe teritoriul acestui stat-parte. Această vârstă a fost stabilită de Republica Moldova prin rezerva a patra – 27 de ani. Alte condiții, la momentul aderării la acest tratat, în opinia persoanelor responsabile de aderare, Republica Moldova nu a exprimat.

Drept consecință a acestor realități, pare neînțeleasă poziția Republicii Moldova la momentul semnării acestei Convenții (3 noiembrie 1998), fiindcă în aceeași zi statul nostru a semnat două convenții europene cu reglementări diametral opuse în privința pluralității de cetățenii. Or, Convenția din 1963 nu a tolerat pluralitatea de cetățenii, iar Convenția din 1997 nu doar că a admis posibilitatea ca cetățenii statelor-parte să dețină mai multe cetățenii, dar și a egalat în drepturi persoanele care dețin multiple cetățenii cu cele care dețin o singură cetățenie. Acest lucru confirmă teza expusă mai sus despre necesitatea denunțării Convenției din 1963 de către Republica Moldova.

Evolutiv, pluralitatea de cetățenii desemna statutul persoanelor cu două și mai multe cetățenii, dar inițial avea denumirea de „dublă cetățenie”, pentru că la etapa incipientă guvernele statelor nu admiteau dubla cetățenie, nemaivorbind de tripla. Cu toate acestea, legal sau nu, cu acordul statului sau sub pericolul interzicerii, unii cetățeni, totuși, dobândeau cetățenia altor state din diverse motive. Printre aceste motive remarcăm necesitatea persoanei de a se identifica cu statul a cărui etnie o are, legalizarea căsătoriilor, legalizarea statutului de muncitor și egalarea în drepturi cu băștinașii, sau deplasarea liberă pe teritoriul altui stat.

Convenția de la Haga din 1930, deși se referă la reglementarea statutului persoanelor cu mai multe cetățenii, nu conține o denumire clară a acestui statut. Ea operează cu termenul de

„cetățenia a două și mai multe state”. Numai o singură dată, la art.12, această Convenție operează cu termenul de „dubla cetățenie”.

Ținând cont de analiza făcută în acest paragraf, părerea noastră este că definirea conceptului de *pluralitate de cetățenii* are o însemnătate conceptuală deosebită pentru știința dreptului constituțional. Or, având în vedere tema prezentei cercetări și vidul din doctrină, este necesar ca acest concept să fie definit.

Definiția pluralității de cetățenii este expusă expres în Convenția europeană cu privire la cetățenie, articolul 2 al acesteia stipulează că pluralitatea de cetățenii desemnează posesia simultană a două sau mai multe cetățenii de către aceeași persoană. Definiția în cauză pune accentul pe capacitatea titularului de a fi simultan posesorul de drepturi și obligații în relațiile sale cu mai multe state al căror cetățean este [253, p.349].

Actuala Lege a cetățeniei Republicii Moldova din 02.06.2000, în art.1, definește în sens material noțiunea pluralității de cetățenii. Astfel, conform legii, „pluralitate de cetățenii – deținere simultană a două sau mai multe cetățenii de către aceeași persoană” [155].

Referitor la definiția „pluralității de cetățenii”, este necesar de a lua drept bază definiția conceptului și a instituției cetățeniei în dreptul constituțional, pe care am expus-o anterior în prezentul paragraf. Din definiția cetățeniei, pentru definirea pluralității de cetățenii, este necesar de a constata că instituția pluralității de cetățenii, ca și cetățenia, reprezintă o poziție politică și juridică a persoanei fizice în societate. Această poziție a persoanelor poate fi confirmată numai în baza reglementărilor legislative. Ca și cetățenia, pluralitatea de cetățenii exprimă plenitudinea relațiilor sociale, politice, economice și culturale, însă, cu două sau mai multe state, care, odată dobândită, nu poate fi limitată în timp și spațiu, dar care impune persoanei un comportament special, care rezultă din obligația de loialitate asumată simultan față de două sau mai multe state.

Totodată, este necesar să menționăm că, chiar dacă pluripatridul este titularul drepturilor și îndatoririlor tuturor statelor a căror cetățenie o deține, există o delimitare în statutul acestor cetățeni legată de existența domiciliului pe teritoriul statului. Considerăm această delimitare justificată, deoarece dacă persoana nu domiciliază pe teritoriul statului, este imposibil să-i impui obligația de a executa toate îndatoririle, precum satisfacerea serviciului militar, sau de a contribui la toate cheltuielile publice. Drept consecință, pluripatrizii cu domiciliul în străinătate nu pot pretinde la toate drepturile în volum deplin, precum asistența medicală sau beneficiile sociale. Plenitudinea drepturilor poate fi asigurată pluripatridului doar dacă statele a căror cetățenie acesta o deține semnează acorduri și stabilesc raporturi speciale în acest sens, altfel aceasta ar reprezenta o inechitate față de titularii unei singure cetățenii.

În acest sens, chiar și în raport cu cetățenia României, cetățenii noștri ce dețin această cetățenie nu pot pretinde plenitudinea drepturilor de cetățean român dacă nu sunt domiciliați în

această țară, precum dreptul la asistență medicală, dreptul la protecție socială, nici măcar minimă. Cetățenii Republicii Moldova ce dețin cetățenia română, dacă doresc să beneficieze de aceste drepturi, prin diferite căi, uneori ilegale, dobândesc domiciliu pe teritoriul României anume pentru a beneficia de aceste și alte drepturi. Astfel, conform informației prezentate de agenția Mediafax, la 15 noiembrie 2018, la București poliția a depistat 15 000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu domiciliu în numai trei adrese, pentru care acești pluripatrizi, pe lângă cetățenia României, au achitat câte 150-200 euro pentru a dobândi ilegal acest domiciliu.

Considerăm că, anume plenitudinea drepturilor prin domiciliul permanent este unul din criteriile prin care se deosebește un pluripatrid de un monopatrid pe teritoriul statului unde pluripatridul nu are domiciliu permanent. Desigur, exemplul conaționalilor noștri din București ne demonstrează că acest impediment poate fi depășit, dar aceasta se face numai nelegitim. Or, nu poate o persoană fizică să dețină două domicilii permanente într-o țară, dar în două țări aceasta nu va fi legitim, chiar dacă în fiecare din țări nu va încălca legea.

Prin urmare, luând ca bază definiția cetățeniei pe care am expus-o anterior, ***pluralitatea de cetățenii poate fi definită ca poziția juridică a persoanei fizice în raporturile mutuale cu statul, permisă prin lege, ce exprimă capacitatea de a deține în același timp calitatea de cetățean a două sau mai multe state, fiind titularul drepturilor și îndatoririlor tuturor statelor a căror cetățenie o deține, exercitându-le plenar doar în statul pe teritoriul căruia își are domiciliul.***

2.2. Dezvoltarea reglementărilor juridice: de la cetățenie la pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova

Evoluția instituției pluralității de cetățenii în Republica Moldova cuprinde mai multe etape. Aceste etape sunt similare celor care au avut loc pe plan internațional, fiecare etapă având particularitățile sale, datorate dezvoltării social-politice a sistemului de drept după dobândirea independenței statale până în prezent. Una din particularități rezidă în termenul scurt al evoluției. Or, dacă pe plan internațional primele referințe la pluralitatea de cetățenii apar în cel de-al doilea deceniu al secolului trecut, datorate migrațiilor masive ce au avut loc după Primul Război Mondial, în Republica Moldova prima referință la dubla cetățenie s-a expus în textul Constituției din 1994, fiind interzisă prin textul Legii Supreme.

Din 1994 până în prezent, în 24 de ani, instituția pluralității de cetățenii a parcurs calea de la interzicere prin Constituție până la liberalizare. În opinia noastră, aceasta s-a datorat nu atât nivelului de dezvoltare al instituțiilor democratice, cât noilor abordări ale instituției în cauză pe plan internațional. Intenționat am omis sintagma „pe plan intern” din cauza tratării neunivoce a

acestei probleme de către societate, ceea ce demonstrează că societatea noastră încă nu este pregătită să accepte aceste principii ale dreptului internațional.

În același timp, vom menționa că, de la declararea independenței Republicii Moldova, pluralitatea de cetățenii nu a fost o instituție nouă pentru cetățeni. Până atunci, însă, această instituție era tratată puțin diferit, fapt ce nu le permitea cetățenilor noștri să conștientizeze faptul că dețin mai multe cetățenii. De aceea, în scopul ordonării evoluției inițiale a fenomenului, iar apoi a instituției pluralității de cetățenii, este necesar de a efectua o divizare a etapelor. Această divizare este utilă pentru a stabili factorii de bază care au determinat modificările în dezvoltarea pluralității de cetățenii. Un criteriu elocvent, având în vedere contextul istoric, este modul de evoluție a statalității în teritoriul actual al Republicii Moldova [254, p.352].

Prin urmare, după *modul de evoluție a statalității*, există următoarele etape de dezvoltare a pluralității de cetățenii:

O **primă etapă** a dezvoltării conceptului pluralității de cetățenii este perioada aflării parțiale a actualului teritoriu al Republicii Moldova sub jurisdicția României. Această etapă se caracterizează prin lipsa deplină la nivel constituțional a oricăror alegații la pluralitatea de cetățenii. În constituțiile României din 1866 și 1923 nu existau reglementări referitor la regimul juridic al cetățeniei românești. Mai mult ca atât, „prima reglementare juridică a cetățeniei în România s-a făcut în Codul civil din 1865 (articolul 16 din acest Cod stabilea condițiile de dobândire a cetățeniei) [242, p.6]. Aici s-a reglementat instituirea calității de cetățean, înlăturându-se instituția supușeniei, și dobândirea cetățeniei române prin naștere, naturalizare, căsătorie și repatriere. În viziunea unor autori, „unele principii instituite în anul 1865 guvernează și astăzi reglementarea cetățeniei, iar interpretarea unora este identică și astăzi” [232, p.57].

Pentru sistemul de drept românesc, care după 1918 s-a aplicat și pe teritoriul țării noastre, lichidarea instituției supușeniei a reprezentat un pas important pentru reglementarea statutului juridic al persoanei în societate. Astfel, în viziunea lui Guceac I., lichidarea instituției supușeniei nu purta un caracter declarativ determinat de substituirea unei noțiuni prin alta, ea implica și o serie întreagă de consecințe legate de distrugerea drepturilor și privilegiilor feudale, și mai ales a celor care se refereau la „dreptul feudal personal sau la iobăgie” [102, p.7].

Cu toate acestea, constituțiile în cauză, atunci când se refereau la cetățenii statului român și statutul lor juridic, operau cu termenii „români” și „cetățeni români”. Iar Constituția României din 1938 deja reglementa unele aspecte legate de instituția cetățeniei, însă numai referitor la modul cum poate fi dobândită „naționalitatea română”, acordarea căreia putea fi „prin căsătorie, prin filiațiune, prin recunoaștere și prin naturalizare”, iar „naturalizarea se acorda prin lege în mod individual” [49].

A **doua etapă** de evoluție a pluralității de cetățenii este perioada aflării actualei Republici Moldova sub jurisdicția URSS, când în legislație era prevăzut că cetățenii Federației, pe lângă cetățenia unională, dețin și cetățenia structurilor statale aflate în componența sa. Particularitatea URSS, în raport cu alte federații, era că din cadrul statelor federative mai făceau parte și alte formațiuni statale autonome.

URSS, posibil, a preluat exemplul SUA, unde în Amendamentul XIV [Protecția drepturilor cetățeanului], ratificat în 1868, Secțiunea 1 [Definirea statutului de cetățean; interdicția statelor de a restrânge privilegiile cetățenilor], este reglementat: „Toate persoanele născute sau naturalizate în Statele Unite și supuse jurisdicției lor sunt cetățeni ai Statelor Unite și ai statului în care locuiesc" [53].

Spre deosebire de SUA și fosta URSS, Republica Federativă Germană nu reglementează posibilitatea deținerii concomitente a cetățeniei statului federal și a statului component al federației. Constituția Germaniei operează numai cu noțiunea de „cetățenie germană", fără a reglementa posibilitatea deținerii concomitente cu cetățenia unională și a cetățeniei statelor federate – a landurilor [46].

Suntem de părerea că reglementarea de către statele federative a dreptului cetățenilor statelor federate de a deține cetățenia acestor formațiuni statale constituie o formă a pluralității de cetățenii. Această concluzie poate fi justificată și prin prevederile în vigoare la momentul de referință, pentru că, spre exemplu, Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă (actuala Federație Rusă), după denumire și după prevederile constituțiilor URSS și RSFSR, era o federație în componența unei alte federații. Recunoaștem că exemplul pluralității de cetățenii din fosta URSS nu este cel mai relevant în situația când cetățenia statului federat nu avea nici o valoare juridică, statul fiind închis rigid pentru cetățeni de către autoritățile unionale, în cadrul granițelor existente.

Este de remarcat că în Constituția RASSM din 1938 URSS era declarată confederație, iar în constituțiile unionale federație, dar nu vom intra în detaliile analizei tipului structurii de stat ce exista în URSS, pentru că acesta nu constituie obiectul prezentei teze.

Referitor la etapa aflării teritoriului nostru sub jurisdicția URSS, vom evidenția faptul că o parte din actualul teritoriu al Moldovei, și anume Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, ca formațiune statală autonomă, care în perioada 1925-1940 făcea parte din Republica Sovietică Socialistă Ucraineană, era stat federat în componența federației URSS. Ca urmare a faptului că cetățenii de atunci, de pe teritoriul Republicii Moldova actuale, erau cetățenii unui stat federativ, putem considera, în baza concluziilor expuse în prezentul paragraf , că ei permanent au fost titulari ai mai multor cetățenii (cel puțin două).

Prima Constituție sovietică unională de tip socialist, în vigoare pe teritoriul din stânga Nistrului, a fost cea a URSS din 1924 [54]. Această Constituție în art.7 prevedea următoarele: „Pentru cetățenii republicilor unionale se instituie cetățenia unică unională." (Для граждан союзных республик устанавливается единое союзное гражданство.) În pofida acestor reglementări unionale, Constituția RASSM din 1925 nu identifica statutul de cetățean al RASSM și raporturile dintre calitatea de cetățean al RASSM, cetățean al RSSU și cetățean al URSS.

Ulterior, art.21 din Constituția URSS din 1936 [55] reglementa că „pentru cetățenii URSS se instituie cetățenia unică unională. Fiecare cetățean al republicii unionale este cetățean al URSS". Este evident că în textul primei constituții a URSS din 1924 a fost utilizată, sub o altă formă, reglementarea din Constituția SUA, citată mai sus. Ulterior, textul constituției sovietice din 1936 va conține o referință mai concretă privind deținerea concomitentă a cetățeniei unionale și a cetățeniei statului federat.

Constituția URSS din 1977 [56] a menținut formularea expusă în Constituția din anul 1936. Articolul 33, care reglementa statutul constituțional al cetățeniei, completa textul cu trimiterea la legea cetățeniei, ce urma a fi adoptată în baza acestei norme constituționale, pentru reglementarea detaliată a cetățeniei.

După cum am menționat, în fosta URSS, pe lângă republicile unionale, ca state federate, mai existau formațiuni statale sub formă de republici autonome, în care, de asemenea, era instituită cetățenia republicii autonome. Astfel, dintre locuitorii statului nostru, în perioada de referință, cele mai multe cetățenii le-au avut locuitorii RASSM în perioada 1925-1940, care erau concomitent cetățeni a trei formațiuni statale: RASSM, RSSU și URSS, prevedere stipulată de constituțiile acestora.

În acest sens, articolul 17 din Constituția RASSM din 1938 prevedea că „fiecare cetățean al RASSM este cetățean și al RSSU și al URSS. Cetățenii RSSU și ai tuturor altor republicii confederale se folosesc pe teritoriul RASSM de aceleași drepturi de care se folosesc cetățenii RASSM" [16, p.230].

Constituția RSSM din 1941 a menținut prevederile Constituției RASSM din 1938 și a reglementat cetățenia ținând cont numai de faptul că RSSM era deja o republică unională, de rând cu celelalte 15 republici (la momentul adoptării Constituției RSSM din 1941, așa cum rezultă din conținutul art.13, din componența URSS mai făcea parte încă RSS Carelo-Fină). Astfel, art.17 al acestei Constituții reglementa cetățenia în felul următor: „Fiecare șetățan a RSS Moldovenești este șetățanu Uniunii RSS. Șetățenii tuturor altor respublișsi confederale se folosesc pe teritoria RSS Moldovenești de drepturi egale cu șetățenii RSS Moldovenești." [51]

Mai mult ca atât, Constituția RSSM din 1978, puțin într-o altă redacție, reglementa în art.31: „În conformitate cu cetățenia unională, instituită în Uniunea RSS, fiecare cetățean al RSS

Moldovenești este cetățean al Uniunii RSS. Temeiurile și modul de dobândire și pierdere a cetățeniei sovietice sunt stabilite prin Legea cu privire la cetățenia Uniunii RSS." [52, p.272]

A **treia etapă** în evoluția pluralității de cetățenii prin prisma statalității, pe actualul teritoriu al RSSM, începe după declararea suveranității și independenței Republicii Moldova. Această etapă se caracterizează prin lipsa oricăror reglementări constituționale, adoptarea Constituției din 1994, care a interzis „dubla cetățenie", și excluderea acestei interdicții constituționale ca urmare a revizuirii constituționale din 2002. În același timp, Legea cu privire la cetățenie din 1991 interzicea pluralitatea de cetățenii, numită în lege „dubla cetățenie", aceasta fiind permisă numai în „cazurile prevăzute de tratatele interstatale, la care Republica Moldova este parte. Numai în interesele republicii și în cazuri excepționale cetățenii altor state pot deveni și cetățeni ai Republicii Moldova, printr-o decizie specială a Președintelui ei" [172]. Respectiv, norma constituțională de la art.18 alin.(1) al Constituției, adoptate la 29 iulie 1994, a repetat prevederile Legii cu privire la cetățenie din 1991, interzicând „dubla cetățenie". Abia prin Legea nr.1469 din 21.11.2002 această restricție a fost anulată [164]. Așadar, admiterea parțială a pluralității de cetățenii a avut loc după adoptarea actualei Legi a cetățeniei, iar admiterea ei deplină – după modificarea Legii cetățeniei prin Legea nr.24 din 13.03.2014, care a intrat în vigoare la 5 iulie 2014 [168].

Analizând situația din alte state, ar fi greșit să declarăm că Republica Moldova tratează instituția pluralității de cetățenii diferit de țările cu o democrație mai dezvoltată. Or, toate statele la început au fost reticente față de admiterea pluralității de cetățenii. Această reticență este justificată, deoarece, precum am menționat anterior, în antichitate noțiunea de „cetățean" era strâns legată de „Terra patria", ce însemna „pământul părinților, unde erau îngropate osemintele strămoșilor, unde cetățeanul își avea averea, liniștea, drepturile, credința, zeii și, dacă o pierdea, pierdea totul" [240, p.63]. Mai mult ca atât, să nu uităm că în perioadele marcate de conflicte armate, precum și în timp de pace, cetățenia este una din componentele prin care se asigură devotamentul față de țară și securitatea națională.

Adoptarea Legii cu privire la cetățenie în 2000 [155] este o consecință a necesității de a ajusta legislația Republicii Moldova la Convenția europeană cu privire la cetățenie, ratificată de noi în 1999 [37, p.100]. Legea prevede principiile pe care se întemeiază regulile care guvernează cetățenia Republicii Moldova (art. 7), și anume:

1) dreptul fiecărei persoane la o cetățenie;
2) nediscriminarea cetățenilor, indiferent de temeiurile dobândirii cetățeniei;
3) inadmisibilitatea privării arbitrare a persoanei de cetățenia ei și de dreptul de a-și schimba cetățenia;
4) evitarea apatridiei;

5) neproducerea de efecte, prin schimbarea cetățeniei unuia dintre soți, asupra cetățeniei celuilalt soț sau asupra cetățeniei copilului dacă nu există o cerere scrisă în acest sens a părinților.

Deși Convenția europeană cu privire la cetățenie stabilește un cadru extins pentru obținerea pluralității de cetățenii, noua lege în varianta inițială era restrictivă și prevedea obținerea cetățeniei duble numai în câteva cazuri: înfierea unui copil al Republicii Moldova, nașterea lui în afara hotarelor țării în rezultatul căsătoriei și, desigur, în baza unor acorduri încheiate bilateral între statul Republica Moldova cu alte state. În așa mod s-a încercat a se transpune în legislația internă angajamentele internaționale ce țin de respectarea principiilor nediscriminării și evitarea apatridiei, de recunoașterea anumitor cazuri excepționale de cetățenie multiplă pentru cetățenii săi, inclusiv în unele cazuri de naturalizare [38, p.193].

Odată cu aderarea la Convenția privind statutul apatrizilor, adoptată la New York, la 28 septembrie 1954 [170], și Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie, încheiată la New York, la 30 august 1961 [176], Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a contribui la reglementarea și îmbunătățirea statutului apatrizilor, precum și la reducerea cazurilor de apatridie pe teritoriul țării [219].

Modificări și completări esențiale la Legea cetățeniei, care au favorizat deținerea de către cetățenii Republicii Moldova a cetățeniei altor state, au intrat în vigoare doar în octombrie 2003 [175], fapt care a avansat considerabil țara în modernizarea instituției cetățeniei și protecției drepturilor individului. O altă modificare în Legea cetățeniei în domeniul pluralității de cetățenii a fost operată prin Legea nr.132 din 21.12.2017, care a intrat în vigoare la 19.04.2018 [169]. În conformitate cu art.24 al Legii cetățeniei în redacția Legii nr.132 din 21.12.2017, pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova se permite:

„a) copiilor care au dobândit automat la naștere cetățenia Republicii Moldova și cetățenia unui alt stat;

b) cetățenilor săi care dețin concomitent cetățenia unui alt stat, când această cetățenie este dobândită automat prin căsătorie;

c) copiilor cetățeni ai Republicii Moldova care au dobândit cetățenia unui alt stat în urma adopției;

d) dacă această pluralitate rezultă din prevederile acordurilor internaționale la care Republica Moldova este parte;

e) în cazul când renunțarea la cetățenia unui alt stat sau pierderea ei nu este posibilă sau nu poate fi rezonabil cerută;

j) în alte cazuri prevăzute de prezenta lege.”

Drept urmare, persoanele care au dobândit anterior cetățenia altor state au posibilitatea de a se bucura de ea în mod legal, iar persoanele cărora li s-a retras cetățenia din motivul deținerii cetățeniei altui stat sau au renunțat benevol la cetățenia Republicii Moldova pot redobândi cetățenia pierdută. Originarii din Republica Moldova și urmașii acestora care dețin cetățenia altor state pot dobândi cetățenia Republicii Moldova păstrând cetățenia deținută. În scopul evitării consecințelor cu caracter juridic, această categorie de persoane va fi recunoscută numai drept cetățeni ai Republicii Moldova. Aceasta, însă, nu restrânge drepturile social-politice ale cetățenilor. În confirmarea celor relatate vin prevederile art.25 din Legea cetățeniei: „Cetățenii Republicii Moldova, domiciliați legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova, care posedă legal și cetățenia unui alt stat beneficiază, în egală măsură, de aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova."

Astfel, excluderea din Legea cetățeniei a interdicției privind deținerea cetățeniei altor state a constituit un pas esențial pentru democratizarea instituției cetățeniei și unul important în respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Considerăm că mai trebuie să ținem cont și de faptul că prin adoptarea Legii cetățeniei în 2000 au fost soluționate toate problemele ce puteau să apară în legătură cu obligativitatea Convenției pentru Republica Moldova. Astfel, noua lege, spre deosebire de precedenta, a modificat denumirea unor moduri de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova, a concretizat principiile și criteriile de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova, a prevăzut expres cazurile când este permisă pluralitatea de cetățenii ș.a.

În anii ce au urmat după adoptarea Legii cetățeniei în 2000, care este în vigoare până în prezent, în legislația națională și chiar în Constituție s-au observat unele neconcordanțe cu prevederile Convenției. Totodată, se atestă crize politice grave cu care se confruntă Republica Moldova în aplicarea instituției pluralității de cetățenii. Am calificat ultima categorie de probleme ca politice, deoarece numai ulterior s-a observat atitudinea neunivocă față de deținerea pluralității de cetățenii din partea membrilor societății.

În același timp, vom remarca faptul că până în anul 2014 deținerea multiplelor cetățenii crea, totuși, persoanelor anumite impedimente. În acest sens, este concludentă reglementarea de la lit.g) alin.(1) art.17 din Legea cetățeniei, în vigoare până la 05.07.2014, care prevedea drept condiție pentru dobândirea cetățeniei Republicii Moldova obligația persoanei de a pierde sau renunța la cetățenia unui alt stat, dacă o avea, „cu excepția cazurilor când pierderea sau renunțarea nu este posibilă sau nu poate fi rezonabil cerută". Din câte vedem, statul nostru nu acorda cetățenia sa persoanelor care aveau deja o cetățenie. Din 05.07.2014, ca urmare a adoptării Legii nr.24 din 13.03.2014, restricția în cauză a fost exclusă pentru ei [168].

Analizând legislația, considerăm că nu ar fi corect să afirmăm că Moldova este țara unde s-a reglementat clar că pluralitatea de cetățenii este permisă în toate cazurile, așa cum se afirmă în spațiul public. Această afirmație este bazată pe prevederile art.24 al Legii cetățeniei din 2000, chiar și în redacția Legii nr.132 din 21.12.2017, în vigoare de la 19.04.2018 [169]. Potrivit acesteia, nu s-a reglementat expres și clar că „pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova este admisă." Este necesar de observat că articolul 24 a fost intitulat „Cazurile de pluralitate de cetățenii", iar alin.(1) prevede: „În Republica Moldova, pluralitatea de cetățenii se permite în cazurile […]:". Din sensul acestor prevederi rezultă că pluralitatea de cetățenii este permisă numai în cazurile expres prevăzute de această normă, iar în conformitate cu alin.(1) lit.f), și în alte cazuri prevăzute de Legea cetățeniei. Unul din aceste cazuri este reglementat de art.24 alin.(3), care interzice retragerea cetățeniei Republicii Moldova în cazul dobândirii de către persoană a cetățeniei altui stat, care permite cetățenilor Republicii Moldova să dobândească și cetățenia oricărui stat.

Analizând evoluția instituției pluralității de cetățenii și etapele dezvoltării acesteia în Republica Moldova, cu titlu de *lege ferenda*, propunem pentru articolul 24 din Legea cetățeniei o altă redacție și un alt titlu. Astfel, propunem să fie exclus din această normă alineatul 1, iar posibilitatea dobândirii cetățeniei „în interesele republicii" să fie reglementată separat într-un articol sub forma cetățeniei de onoare, asupra căreia ne vom expune opinia ulterior. Astfel, acest articol ar trebui să aibă următorul conținut:

*„**Articolul 24**. Regimul juridic al pluralității de cetățenii*

(1) În Republica Moldova se permite pluralitatea de cetățenii.

(2) Dobândirea de către cetățeanul Republicii Moldova a cetățeniei altui stat nu atrage pierderea cetățeniei Republicii Moldova.

(3) Cetățeanul Republicii Moldova care posedă cetățenia altui stat, în raporturile cu Republica Moldova, este recunoscut numai ca cetățean al ei.

(4) Cetățenii Republicii Moldova care dețin cetățenia unui alt stat, dacă domiciliază legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova, au aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova."

În viziunea noastră, într-o astfel de redacție articolul 24 din Legea cetățeniei va aduce o claritate referitor la întrebarea pe care și-o pun membrii societății care sunt interesați de unele aspecte ale cetățeniei Republicii Moldova. Astfel, atât pentru străini, cât și pentru cetățenii Republicii Moldova va exista o prevedere certă și clară, cu un răspuns univoc la întrebarea dacă e permisă pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova.

2.3. Trăsăturile definitorii ale statutului juridic al persoanei care deține multiple cetățenii

Totalitatea de drepturi și libertăți fundamentale, precum și de obligații formează statutul juridic al persoanei în societate. Statutul juridic al unei persoane este o noțiune fundamentală și reprezintă un ansamblu de norme care reglementează drepturile si obligațiile unei persoane și exprimă structura și atributele lor specifice, raportate la un anumit element de referință avut în vedere. Caracterizarea corectă a statutului juridic implică reliefarea tuturor atributelor juridice specifice subiectului dat.

O altă definiție a noțiunii de statut juridic o dă Matusov A., apreciind ca fiind „legătura juridică dintre individ și societate" [31, p.37]. Skakun O. definește noțiunea de statut juridic drept „un sistem de drepturi, libertăți, responsabilități și obligații, elaborate de către stat și incluse în actele normative ale acestuia, prin care persoana fizică, ca subiect de drept, își coordonează activitatea în societate" [281, p.324].

Referindu-se la statutul juridic al cetățeanului în societate, autorul Bîrzea C. [22, p.35] menționează că cetățenia reprezintă concomitent un statut juridic și politic, precum și un anumit rol social. Dezvoltând această opinie, Gh.Costachi menționează că, în ipostaza de statut juridic și politic, cetățenia:

- este ansamblul de drepturi și libertăți pe care statul le acordă cetățenilor săi;
- este un contract civic între stat și individ, ca subiect al dreptului;
- include norme legale care definesc apartenența la un organism politic;
- este o apartenență națională (cetățenia este certificată prin pașaport);
- implică loialitatea cetățeanului față de statul care îl protejează și îi acordă drepturi civice;
- asigură accesul la viața publică și participarea civică [69, p.398].

Considerăm că structura statutului juridic al persoanei care deține multiple cetățenii se constituie din:

- cetățenie, ca baza juridică și politică a statutului personalității;
- unitatea permanentă a drepturilor, libertăților, obligațiilor inseparabile de personalitate și acordate tuturor cetățenilor pe bază de egalitate, prevăzute în Constituție și în alte acte normative;
- garanțiile juridice ale persoanei care deține multiple cetățenii și realizarea lor.

Anume acest statut este important pentru ca garanțiile statuate de normele de drept să fie funcționale și aplicate nediscriminatoriu față de toți membrii societății. Totodată, de acest statut beneficiază în volum deplin numai o categorie ce face parte din populația statului, ca element demografic al acestuia, membrii efectivi ai societății. Astfel, în opinia savantului american T.H.

Marshall: „Cetățenia este statutul acordat tuturor celor care sunt membri efectivi ai comunității. Cei care beneficiază de acest statut sunt egali în ceea ce privește respectarea drepturilor și a obligațiilor corelative. Cetățenia presupune un sens direct al apartenenței la comunitate, bazat pe loialitatea față de civilizația pe care o împărtășesc în comun. Este loialitatea unor persoane libere, dotate cu drepturi și protejate de o legislație comună.” [198, p.21]

Acest citat explică regula conform căreia numai cetățeanul poate apela la mecanismele statale prin intermediul organelor de drept în scopul protecției valorilor sale personale și sociale în cazul în care acestea sunt lezate. Sensul statutului juridic constă în exercitarea lui de către persoană, astfel încât aceasta să fie capabilă să obțină drepturile și obligațiile din arsenalul statului, să poată întreprinde acțiuni volitiv-active și conștiente, orientate la dobândirea drepturilor subiective și obligațiilor în raporturi juridice concrete la exercitarea, suspendarea și apărarea lor.

Societățile moderne, în special cele ce tind spre idealurile unui stat de drept, se bazează pe principiul umanismului, au o tendință în ascensiune de a egala la maximum posibil pe toate ființele umane care conviețuiesc în societate, indiferent de statutul lor juridic de cetățean sau de străin.

Stabilirea și reglementarea acestui statut al persoanei care deține titlul de cetățean este obiectul de cercetare al lucrărilor referitoare la instituția juridică a cetățeniei. Pe noi, însă, în special, ne interesează statutul juridic al cetățeanului care deține două și mai multe cetățenii.

La prima vedere, aceste persoane au un statut identic cu persoanele care dețin o singură cetățenie. Acest lucru este valabil numai pentru situația în care statul, pe teritoriul căruia se află pluripatridul, tratează această persoană, prin prisma normelor de drept, în exclusivitate drept cetățeanul său și nu-l interesează statutul său de cetățean al unui alt stat. Aserțiunea în cauză însă nu este universală, statele având atitudini diferite față de acceptarea cetățeniei multiple pentru cetățenii lor. Spectrul acestei diversități este foarte variat, începând de la statele pe care nu le interesează dacă cetățenii lor dețin și cetățeniile altor state până la statele ce interzic cetățenilor dobândirea unei alte cetățenii.

În baza celor relatate, considerăm că, după criteriul gradului de toleranță față de pluralitatea de cetățenii, statele pot fi împărțite în câteva categorii:

1) Din prima categorie fac parte statele indiferente față de deținerea de către cetățenii lor a cetățeniei altor state. De obicei, din această categorie fac parte statele multinaționale, cu instituții democratice dezvoltate, unde migrația e „la ea acasă”. Astfel, în Belgia, Canada și alte state, cetățenii dețin și cetățenia altor state și nu întâmpină nici un obstacol în exercitarea drepturilor.

2) A doua categorie o constituie statele care, de principiu, acceptă pluralitatea de cetățenii, acordă cetățenie cetățenilor altor state, dar nu permit ca persoanele pluripatride să acceadă la unele funcții publice. Este și cazul României.

3) A treia categorie o constituie statele ce țin o evidență strictă a propriilor cetățeni ce dețin alte cetățenii, mai mult ca atât, aplică față de ei sancțiuni în cazul în care aceștia nu declară că au dobândit o altă cetățenie. Un exemplu clasic în acest sens este Federația Rusă, care, pe de o parte, nu acordă cetățenie (cu unele excepții) persoanelor străine până acestea nu renunță la cetățenia anterioară, iar pe de altă parte, a instituit răspunderea contravențională și penală pentru nedeclararea în termen de către cetățenii săi a dobândirii cetățeniei unui alt stat.

4) Din ultima categorie de state, a patra, fac parte cele totalitare, precum Coreea de Nord, și statele clerice, ca Iranul sau Arabia Saudită, în care este categoric interzisă deținerea cetățeniei unui alt stat. Mai mult ca atât, în Coreea de Nord aceste persoane sunt declarate „dușmani ai poporului", iar în Iran se consideră că aceste persoane s-au dezis de religia lor de stat.

Așadar, observăm că în majoritatea statelor, indiferent de atitudinea lor față de fenomenul pluralității de cetățenii, persoanele care dețin mai multe cetățenii au un statut diferit față de persoanele care au o unică cetățenie. Am decis ca în cadrul prezentului paragraf să identificăm trăsăturile definitorii ale statutului juridic al persoanei cu mai multe cetățenii. Până a trece la subiectul propriu-zis, am dori să facem o incursiune în terminologia utilizată în domeniul pluralității de cetățenii. În cadrul cercetărilor efectuate m-am confruntat cu un impediment legat de denumirea dată de societate persoanelor care dețin mai multe cetățenii.

În literatura de specialitate, pentru această categorie de persoane sunt utilizate mai multe denumiri generale, precum „persoană ce deține pluralitate de cetățenii", „persoană cu dublă cetățenie" ș.a. Nu ne este de ajutor în acest sens nici cadrul legislativ. Astfel, Legea cetățeniei [155], în articolele 1, 24, 25 și 26, desemnează juridic numai fenomenul („în cazul pluralității de cetățenii"), fără a defini juridic titlul persoanei.

Considerăm că aceste persoane trebuie să posede o titulatură distinctă, pentru a face posibilă operarea mai simplă în limbajul juridic. Astfel, cu titlu de recomandare, propunem de a utiliza în literatura juridică și în actele normative pentru persoanele care dețin mai multe cetățenii termenul de „pluripatrid", chiar dacă nici DEX-ul, nici rețeaua electronică nu-l atestă. Considerăm introducerea acestui termen o noutate științifică pentru că până în prezent nici limbajul juridic, nici alte limbaje de specialitate nu l-au utilizat.

Termenul de „pluripatrid" nu a fost ales întâmplător. Acest termen este compus din lexemul „pluri", derivat de la cuvântul „plural", și, mai extins, „pluralitate de cetățenii", și „patrid", care provine de la cuvântul „patrie", dat fiind faptul că persoana care deține mai multe cetățenii se consideră că are mai multe patrii. În opinia noastră, acest termen are conotația necesară și potrivită pentru a se înscrie perfect în limbajul juridic.

Constatarea că persoana cu mai multe cetățenii are mai multe patrii pare a fi bizară la prima vedere, dar termenii de „patrie" și „cetățenie" se află într-o legătură indisolubilă. Potrivit DEX-

ului, termenul „patrie” semnifică „țara în care s-a născut cineva și al cărei **cetățean** este” [83]. Printr-o operațiune logică, deducem că persoana care deține mai multe cetățenii are mai multe patrii.

Dintr-o altă perspectivă, există opinia că patria este țara în care te-ai născut. Astfel, în DEX sunt date următoarele sensuri ale cuvântului „patria”: „1. Țară în care s-a născut cineva, considerată în raport cu acesta. 2. Mediu politic, social și cultural în care s-a născut, își desfășoară viața și activitatea fiecare popor; teritoriul, locul, cadrul geografic și modul de viață al poporului, limba, cultura, tradițiile”[83]. Sensul că patria este țara în care te-ai născut s-a înrădăcinat bine în rațiunea umană. Majoritatea oamenilor au o legătură strânsă cu țara în care s-au născut, având sentimente de dragoste și dor pentru ea. Această opinie nu are o circulație absolută pentru că nu în toate cazurile persoanele consideră că patria lor este cea în care s-au născut. Astfel, Federația Rusă nu poate fi considerată patria tuturor celor care s-au născut în această țară în perioada când părinții lor se aflau pe teritoriul acestui stat, fiind deportați. Este și cazul emigranților din toate timpurile. Nu se poate afirma cert că pentru copiii celor peste opt milioane de emigranți turci Germania a devenit patria lor după liberalizarea, numai pentru ei, a procedurii de dobândire a cetățeniei acestei țării. De fapt, în aceeași situație se află și copiii cetățenilor Republicii Moldova care s-au născut în emigrație.

O altă definiție a „patriei” este țara în care te-ai născut și trăiești împreună cu familia. O bună parte din persoane consideră drept patrie țara care le-a acordat cele mai bune șanse de viață, disprețuind țara unde poate s-au născut, dar care nu le-a oferit condiții decente de viață, fiind nevoiți să emigreze. Alții, aflați în aceeași situație, cu toate dificultățile și lipsurile din țara în care s-au născut, oricum o consideră drept Patria-mamă.

Considerăm că termenul de „pluripatrid” trebuie aplicat și cetățenilor statului care mai dețin alte cetățenii, având un statut juridic special. În cele ce urmează vom încerca să determinăm trăsăturile definitorii ale statutului juridic al pluripatrizilor.

O primă trăsătură ce definește acest statut este **dreptul persoanei la pluripatridie.** Astfel, potrivit ordinii juridice internaționale și tendințelor moderne din societățile democratice, orice persoană are un drept legitim de a avea mai multe cetățenii. Această trăsătură rezultă din dreptul persoanei la cetățenie, care are statut de principiu în cadrul instituției cetățeniei. Astfel, așa cum este reglementat nu numai în Legea cetățeniei Republicii Moldova, dar și în Convenția europeană cu privire la cetățenie, fiecare persoană are dreptul la o cetățenie, iar în cazul în care o altă țară acceptă să-i acorde cetățenia sa, nimeni nu are dreptul să îngrădească acest drept al persoanei.

O altă trăsătură a acestui statut, considerată de noi ca fiind definitorie, este **caracterul personal** al pluripatridiei. Pluripatridia este un fenomen relativ nou în sistemul dreptului constituțional, fiind acceptat din start numai de către o parte a societății. Cealaltă parte a societății

nu agreează pluripatridia, chiar dacă au nevoie de a doua cetățenie. O parte din aceste persoane califică pluripatridia ca o trădare a patriei.

O a treia trăsătură caracteristică a statutului juridic de pluripatrid este **caracterul de excepție al restrângerilor impuse de stat** pentru pluripatrizi. Astfel, pluripatrizii sunt persoane care au de principiu un statut egal cu cetățenii monopatrizi. Cu toate acestea, statul le poate restrânge drepturile ca rezultat al faptului că ei au declarat sau au jurat credință la două și mai multe state, ori din alte motive deosebite. Pe timp de pace această constatare pare banală, însă în cazul conflictelor interstatale problema în cauză devine actuală. Din aceste considerente, numai din motive ce țin de securitatea națională și alte motive excepționale statul poate impune anumite restrângeri, precum cea privind ocuparea unor funcții publice. Această trăsătură generează cele mai multe probleme, pentru că pluripatrizii, fiind și ei cetățeni, pretind a fi titularii tuturor drepturilor și libertăților. Pe de altă parte, situația pluripatridului este diferită de situația monopatridului. Deținând o altă cetățenie și fiind titularul drepturilor și libertăților garantate de statul al cărui cetățean mai este, pluripatridul poate fi tratat de stat altfel.

A patra trăsătură a pluripatridiei este **recunoașterea numai a unei singure cetățenii pe teritoriul statului a cărui cetățenie pluripatridul o deține**. Este unanim recunoscut faptul că cetățeanul nu poate invoca deținerea cetățeniei altui stat în perioada când se află pe teritoriul dat. În caz contrar, aceasta ar genera incidente diplomatice între state în legătură cu necesitatea protecției diplomatice a acestor cetățeni. În literatura studiată nu am întâlnit cazuri când un stat s-ar implică, prin mijloacele sale diplomatice, pentru protecția pluripatridului, care este și cetățeanul său, dacă acesta este restrâns în drepturi pe teritoriul unui alt stat a cărui cetățenie o deține.

Prezintă interes în acest sens un nou statut recunoscut în România pentru persoanele care dețin mai multe cetățenii (pluripatrizi) – *cetățean român cu domiciliu în străinătate*. Astfel, aceste persoane au un cerc mai restrâns de drepturi și obligații, precum imposibilitatea de a beneficia de serviciile medicale sau obligația de a contribui la finanțele publice. Suntem de opinia că o astfel de abordare prezintă o discriminare și este în contradicție cu prevederile art. 17 din Convenția europeană cu privire la cetățenie, care obligă statele-parte să acorde un tratament egal tuturor cetățenilor săi.

Concluziile anterioare pot fi discutate la nivel liric, pentru că persoana, deși deține mai multe cetățenii, are o țară preferată, pe care oricum o consideră patria sa și a cărei cetățenie o consideră primară. Această preferință, însă, este una personală, pe care individul nu o declară oficial.

2.4. Pluralitatea de cetățenii în serviciul public al Republicii Moldova

Având în vedere litigiile judiciare constituționale și cele bazate pe garanțiile Convenției Europene a Drepturilor Omului, pe care le-a avut Republica Moldova la sfârșitul deceniului precedent, privind accesul persoanelor cu mai multe cetățenii la funcțiile publice în Republica Moldova, în prezentul compartiment al lucrării ne-am propus scopul de a elucida unele aspecte ale acestui domeniu. Pentru o analiză mai pregnantă, ne vom referi la evoluția instituției pluralității de cetățenii după declararea independenței în Republica Moldova, prin prisma accesului pluripatrizilor la funcțiile publice.

Astfel, una din cele mai des invocate probleme, în cazul dobândirii de către cetățenii statului a mai multor cetățenii, este dreptul acestora de a avea acces la funcțiile publice. După cum am menționat, această problemă este legată de gradul de încredere al statului și membrilor societății față de persoanele care au depus jurământul de loialitate la două sau mai multe state și, concomitent, pretind sau exercită funcții publice în stat. Astfel, pentru aceste cazuri se invocă problema loialității cetățeanului.

În plan comparat, o astfel de reticență e caracteristică pentru statele ce dețin o poziție internațională strategică, precum SUA, Federația Rusă, Germania ș.a. Spre exemplu, Federația Rusă, pe tot parcursul său istoric de după destrămarea URSS, a avut o legislație restrictivă în raport cu cetățenii săi care dețin mai multe cetățenii. Există discuții politice și juridice în acest sens și în Republica Moldova, ca urmare a coliziei între drept, politic și doctrină.

Germania, până la aderarea la Convenția europeană cu privire la cetățenie în 2005, de asemenea, nu accepta să acorde cetățenia sa persoanelor care dețineau cetățenia unui alt stat. Astfel, după 1990, toți cetățenii Republicii Moldova de origine germană, care au dobândit cetățenia Germaniei până în 2005, au fost nevoiți să renunțe la cetățenia Republicii Moldova. De asemenea, Germania, până la adoptarea tratatului de la Lisabona, nu accepta instituirea în funcții publice a persoanelor care dețineau pe lângă cetățenia germană și o altă cetățenie. În viziunea noastră, discuțiile în cauză au dreptul la existență.

În alt aspect, exclusiv juridic, descoperim unele colizii în jurământul depus la dobândirea cetățeniei, pe de o parte, și jurământul depus de cetățean la momentul accederii într-o funcție publică. Astfel, Legea cetățeniei Republicii Moldova, în art.39 alin.(1), stipulează jurământul depus de persoană la dobândirea cetățeniei: „Eu (numele, prenumele), născut la (data și locul nașterii), jur să fiu cetățean devotat Republicii Moldova, să respect cu sfințenie Constituția și celelalte legi ale ei, să nu întreprind nici o acțiune care i-ar prejudicia interesele și integritatea teritorială.” [155] În același sens, Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, în art.32 alin.(1), dă textul jurământului depus de funcționarul public: „Jur solemn să

respect Constituția Republicii Moldova, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, să apăr suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, să execut în mod obiectiv și imparțial legile țării, să îndeplinesc conștiincios obligațiile ce îmi revin în exercitarea funcției publice și să respect normele de conduită profesională." [159] Aici este relevant și jurământul depus de judecătorul Curții Constituționale, prevăzut la art.32 alin.(1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională: „Jur să îndeplinesc cinstit și conștiincios obligațiile de judecător al Curții Constituționale, să apăr orânduirea constituțională a Republicii Moldova, să mă supun în exercitarea funcției numai și numai Constituției."

Astfel, potrivit jurământului pe care trebuie să-l depună persoanele la dobândirea cetățeniei Republicii Moldova și la accederea într-o funcție publică, ei jură să respecte cu sfințenie „suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova", să nu admită nici o acțiune în Moldova „care i-ar prejudicia interesele și integritatea teritorială", să apere „orânduirea constituțională a Republicii Moldova" și să se supună „numai și numai Constituției".

Curtea Constituțională a Republicii Moldova, în jurisprudența sa recentă cu privire la problemele pluralității de cetățenii, oferă o nouă viziune asupra termenilor de *loialitate* și *jurământ*. Astfel, prin Hotărârea Curții Constituționale nr.3 din 31.01.2017 [114] a fost recunoscută neconstituțională norma din Legea nr.162-XVI din 22 iulie 2005 [166] cu privire la statutul militarilor, care interzicea pluralitatea de cetățenii pentru militarii în termen din Forțele Armate ale Republicii Moldova.

Prin hotărârea menționată, Curtea a acceptat argumentele autorităților că militarii prin contract au obligația de loialitate față de stat în scopul asigurării securității naționale și capacității de apărare a țării, dar a constatat că prin această restricție se instituie o prezumție absolută de rea-credință și lipsă de fidelitate față de stat, subliniind că obligația militarilor de a fi loiali statului este consfințită de prevederile constituționale.

În viziunea Curții, conform articolului 56 alin.(1) din Constituție, devotamentul față de țară este sacru, fiind o îndatorire care, prin semnificație și importanță, reprezintă fundamentul celorlalte îndatoriri constituționale, întrucât exprimă obligația esențială ce rezultă din raportul de cetățenie, stabilind o legătură durabilă, însoțită de responsabilități reciproce.

În această hotărâre Curtea a constatat că loialitatea și credința față de Patrie a agenților statului în aspect constituțional se garantează juridic prin prisma articolului 56 alin.(2) din Constituție, care stabilește că: „Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în cazurile prevăzute de lege, depun jurământul cerut de ea." Această normă constituțională, în interpretarea Curții, se bazează pe rațiunea ce rezidă în faptul că funcțiile respective și calitatea de militar presupun, în cadrul îndeplinirii lor, drepturi și obligații ale puterii, care, după caz, se aduc la îndeplinire prin

forța de constrângere a statului. Pentru categoriile respective de cetățeni, îndeplinirea obligațiilor ce le revin în cadrul autorităților publice din care fac parte trebuie să fie făcută cu credință, devotament sacru și prezumat a priori.

Curtea a reținut că devotamentul față de țară al militarilor este asigurat și prin jurământul depus. Jurământul militar dat față de Republica Moldova reprezintă asumarea responsabilității pentru respectarea legilor și regulamentelor militare. Curtea a subliniat că depunerea jurământului nu este o simplă formalitate, iar încălcarea îndatoririi constituționale și legale atrage după sine răspunderea juridică.

În calitate de răspundere juridică pentru încălcarea îndatoririi constituționale, Curtea a menționat prevederile în baza cărora militarul poate fi tras la răspundere pentru trădare de patrie (art.337 din Codul penal), divulgarea secretului de stat (art.344 din Codul penal), predarea de bună voie în prizonierat (articolul 387 din Codul penal), părăsirea samavolnică a câmpului de luptă sau refuzul de a acționa cu arma (articolul 386 din Codul penal) etc.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova, în această hotărâre, s-a condus de jurisprudența Curții Europene, care a menționat că, prin îmbrățișarea carierei militare, membrii forțelor armate se supun de bună voie unui sistem de disciplină militară și unor limitări ale drepturilor și libertăților pe care acest sistem le implică (Kalac v. Turcia din 1 iulie 1997 și Larissis și alții v. Grecia din 24 februarie 1998)[146]. Totodată, aceste restricții sunt acceptabile numai în cazul în care există o amenințare reală pentru eficiența operațională a forțelor armate, iar afirmațiile cu privire la existența acestui risc trebuie să fie „susținute de exemple” (Smith și Grady v. Regatul Unit și Lustig-Prean și Beckett v. Regatul Unit din 27 septembrie 1999) [112].

Este important de menționat că, la apogeul așa-numitului „război al cetățeniilor”, unii cetățeni ai Republicii Moldova au dobândit trei și poate mai multe cetățenii. În această perioadă, Republica Moldova, dând curs unor interese ale clasei politice dominante, contrar prevederilor Convenției europene cu privire la cetățenie, în special art.17, a impus pentru unele categorii de persoane restricții la ocuparea unor funcții publice în cazul deținerii pluralității de cetățenii. Această restricție a fost legiferată prin controversata Lege nr.273-XVI din 07.12.2007, care a intrat în vigoare la 13.05.2008 [165].

Astfel, la 11 octombrie 2007, Parlamentul a adoptat în prima lectură un proiect de lege (Legea nr. 273 din 07.12.2007 [165]) pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Potrivit acestui proiect, doar persoanele care dețineau exclusiv cetățenia Republicii Moldova puteau ocupa funcții de conducere în Guvern sau deține unele funcții în serviciul public și puteau fi candidați la funcția de deputat în Parlament. La 7 decembrie 2007, proiectul de lege menționat a fost adoptat de Parlament în lectură finală. Potrivit prevederilor inițiale ale legii, persoanele cu dublă cetățenie nu puteau să exercite următoarele funcții: Președinte al Republicii Moldova,

membru al Guvernului, deputat în Parlament, președinte de raion, primar, polițist, membru al Comisiei Electorale Centrale, membru al Curții de Conturi, judecător, inclusiv la Curtea Constituțională, membru al Consiliului de Administrație al Băncii Naționale, avocat parlamentar, lucrător vamal etc.

În nota informativă la acest proiect s-a menționat că „tendința de a dobândi cetățenia altor state de către cetățenii Republicii Moldova este generată de dorința acestora de a obține unele înlesniri ce țin de călătoriile libere în spațiul european, obținerea indemnizațiilor de asigurări sociale, integrarea familiei, angajarea necondiționată în câmpul muncii, înmatricularea la studii etc.”, iar situația respectivă „conduce la apariția unor obligații politico-juridice față de statele respective, aspect care poate naște un conflict de interese în situațiile în care vor exista obligații față de ambele state” [208]. În nota informativă se mai argumentează că anume aderarea României la UE și agitația provocată de acest eveniment, manifestată prin depunerea a circa 800 mii de cereri ale moldovenilor către autoritățile României în scopul dobândirii cetățeniei, a dus la „reacția normativă” a autorităților de la Chișinău.

Modificările și completările propuse se rezumau la stabilirea obligației deținerii de către candidatul sau titularul unor funcții publice „exclusiv a cetățeniei Republicii Moldova”. În unele cazuri, această condiție mai era complementată prin obligația „domiciliului în țară”.

Această lege, prin condiționarea accesului la funcțiile publice de deținerea exclusivă a cetățeniei Republicii Moldova, a fost din start contrară prevederilor Constituției. Or, art.16 și art.19 din Legea Supremă stipulează că toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice. Constituția face diferență între cetățenii străini, apatrizi și cetățenii proprii, însă nu face diferență între persoanele cu dublă sau multiplă cetățenie și cetățenii „exclusivi” ai Republicii Moldova. Potrivit modificărilor operate, drepturile cetățenilor au fost diminuate la nivelul drepturilor cetățenilor străini și apatrizilor, persoanele cu cetățenie multiplă devenind o categorie intermediară între străini și cetățeni, norma legală respectivă putând fi interpretată ca o măsură represivă față de propriii cetățeni [37, p.103].

Prin legea menționată supra au fost modificate 20 de acte legislative, instituindu-se restricții la ocuparea a peste 18 categorii de funcții publice. În viziunea legislatorului, aceste restricții au fost instituite pentru persoanele care pretindeau a ocupa, prin alegere sau numire, anumite funcții publice, în exercițiul cărora ele au acces la secretul de stat, asigură independența politică și economică a statului, integritatea teritorială și suveranitatea statului, ordinea constituțională, apără drepturile și libertățile cetățenilor Republicii Moldova, funcții care, după natura lor juridică, implică deținerea în exclusivitate a cetățeniei Republicii Moldova.

Cu toate că acesta a fost motivul oficial pentru revizuirea legislației în domeniu, credem că unul din motivele principale, consemnat și de Curtea Europeană în hotărârile sale, a fost îngrădirea

de a ocupa anumite funcții publice pentru rivalii politici ai guvernării, care se știa cu certitudine că dețin și cetățenia altui stat. Această concluzie rezultă din acțiunile ulterioare ale guvernării, care a instituit o adevărată „vânătoare" a funcționarilor publici cu pluralitate de cetățenii. Mai mult ca atât, această „vânătoare" putea fi exercitată numai contra cetățenilor Republicii Moldova ce mai dețineau cetățenia României, care publica oficial numele cetățenilor noștri ce dobândeau cetățenia română. Ceilalți pluripatrizi, care dobândeau cetățenia Federației Ruse, nu puteau fi depistați, pentru că Federația Rusă nu face publice nici până în prezent numele celor ce au dobândit cetățenia sa.

Astfel, în unele cazuri, atestate și prin hotărâri judecătorești, s-au comis abateri restrictive și de la legea în cauză. Spre exemplu, conform modificărilor legislative, colaboratorii organelor vamale și ai poliției puteau deține multipla cetățenie, cu excepția funcțiilor din aceste structuri în care aveau acces la secretul de stat. Cu toate acestea, au fost eliberați simpli inspectori și colaboratori, care dețineau pluralitate de cetățenii și, în virtutea funcției și obligațiilor de serviciu, nu aveau acces la actele secretizate [113].

Legea restrictivă a fost contestată la Curtea Constituțională, care însă, prin Hotărârea nr.9 din 26.05.2009 [116], a recunoscut-o constituțională, motivând prin faptul că „interdicția impusă persoanelor care dețin cetățenia unui stat străin nu se referă la orice funcție publică, ci doar la cele, în exercițiul cărora persoanele au acces la secretul de stat, asigură independența politică și economică a statului, integritatea teritorială și suveranitatea statului, regimul constituțional, apără drepturile și libertățile cetățenilor Republicii Moldova". Mai mult ca atât, soluționând o excepție de neconstituționalitate, ridicată în instanța de judecată pe acțiunea unui colaborator vamal ce nu avea acces la secretul de stat, Curtea Constituțională, prin Hotărârea nr.12 din 30.06.2009, a lărgit nu numai motivarea și aplicabilitatea propriei hotărâri din 26 mai 2009, dar și sensul Legii nr.273-XVI din 07.12.2007, raportând interdicția deținerii pluralității de cetățenii la toți colaboratorii organelor vamale [113]. Aceste criterii, însă, erau valabile doar pentru deputați, membrii Guvernului, judecători, procurori, nu și pentru colaboratorii organelor vamale sau polițiști și alți funcționari publici [255, p.54].

Problema s-a finalizat cu condamnarea Republicii Moldova de către Curtea Europeană pe cauza Tănase și Chirtoacă contra Moldovei [122] și adoptarea Legii nr.127-XVIII din 23.12.2009 [163], care a abrogat restricțiile impuse prin Legea nr.273-XVI din 07.12.2007. În legătură cu cauza Tănase și Chirtoacă contra Moldovei este necesar să menționăm că această cauză a fost una deosebită nu numai pentru Republica Moldova, ci și pentru toate statele-membre ale Consiliului Europei. Acest litigiu a fost și pentru Curtea Europeană unul de o importanță majoră, deoarece după examinarea cauzei, la 18.11.2008, în camera secțiunii a patra, la cererea Guvernului

Republicii Moldova, cererea a fost reexaminată în Marea Cameră, hotărârea finală fiind pronunțată de Curte la 27 aprilie 2010 [30].

Hotărârea Marii Camere a Curții Europene a făcut obiectul discuțiilor în cercurile științifice din Europa. După cum a relatat Alexandra Timmer, profesor la Universitatea din Utrecht, într-un articol publicat în „Strasbourg Observers", Marea Cameră a Curții Europene a dat Republicii Moldova o lecție privind bazele a ceea ce înseamnă democrație, „un lucru care s-ar face cu greu într-un caz cu privire la, să zicem, Belgia, Franța sau Țările de Jos" [233].

Cauza Tănase și Chirtoacă contra Moldovei a suscitat o controversă destul de interesantă în ceea ce privește pluralitatea de cetățenii. În acest caz CtEDO a stipulat expres că deținerea unei duble cetățenii nu poate servi drept temei pentru o oarecare restrângere în drepturi, în acest caz concret fiind vorba despre dreptul de a fi ales. CtEDO a stipulat pentru Republica Moldova că prezența dublei cetățenii nu poate impune o oarecare restrângere a drepturilor politice necesară într-o societate democratică. Astfel, Republica Moldova, luând în considerație apartenența sa la Convenția europeană cu privire la cetățenie, ori nu trebuia să adere la această Convenție, ori nu trebuia să adopte legea ce a impus restricțiile în cauză prin revizuirea legilor ce reglementează accederea în diferite funcții publice, care încalcă în acest fel drepturile omului, pentru ca în final să nu suporte riscul unor condamnări la CtEDO. Nu era exclusă nici varianta retragerii din Consiliul Europei ca metodă de soluționare a problemei, acest fapt însă ar fi fost mai mult în defavoarea Republicii Moldova decât în beneficiul ei. În concluzie, prezența a două sau mai multe cetățenii nu este un motiv de restrângere în drepturi, cel puțin în Republica Moldova, ca stat-parte la Convenția europeană cu privire la cetățenie, dar și într-o societate democratică.

Republica Moldova, după ce a fost pronunțată hotărârea în cauza Tănase și Chirtoacă c. Moldovei, privind restricțiile impuse pluripatrizilor de a accede la funcții publice prin Legea nr.273/2007 [165], după schimbarea guvernării, prin Legea nr.127/2009 [163], a egalat persoanele care dețin mai multe cetățenii cu cele care au doar cetățenia Republicii Moldova, cu excepția colaboratorilor Serviciului de Informare și Securitate și militarilor în bază de contract. Curtea Constituțională, după patru ani de la adoptarea hotărârii CtEDO în Marea Cameră, și-a revizuit Hotărârea nr.9 din 26.05.2009 [116] prin Hotărârea nr.31 din 11.12.2014 [115], stabilind că „având în vedere concluziile Curții Europene în cauza Tănase vs. Moldova, expuse la paragrafele 23-33, prin prisma art.4 din Constituție și art.72 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea consideră necesar de a-și reconsidera propria jurisprudență, și anume Hotărârea nr.9 din 26 mai 2009" [115].

În privința deținerii multiplei cetățenii de către militarii angajați în bază de contract, la 25.10.2016, la Curtea Constituțională a fost depusă o sesizare de către dl Mihail Cotorobai, Avocat al Poporului, privind controlul constituționalității art.28 alin.(6) lit.e) și art.35 alin.(3) lit.g) din Legea nr.162-XVI din 22 iulie 2005 cu privire la statutul militarilor. Prin Hotărârea Curții

Constituționale nr.3 din 31.01.2017 [114] norma ce impunea această interdicție pentru militari a fost recunoscută neconstituțională. Astfel, în prezent, o astfel de restricție se aplică numai față de colaboratorii Serviciului de Informații și Securitate. Suntem de părerea că activitatea în acest serviciu este imposibilă pentru deținătorii de multiplă cetățenie prin definiție, iar regulile practicate de-a lungul timpului de către aceste organe nu vor permite *de facto* angajarea persoanelor ce dețin pluralitate de cetățenii. Astfel, art.7 din Legea privind statutul ofițerului de informații și securitate prevede drept condiție de angajare în funcția de ofițer de informații următoarele: „b) este cetățean al Republicii Moldova și nu deține cetățenia unui alt stat;" [167].

Unii politicieni din Republica Moldova au o atitudine reticentă față de admiterea în funcții publice a persoanelor cu mai multe cetățenii. Astfel, la 15 decembrie 2017, în cadrul examinării în Parlament a proiectului de lege prin care s-a propus de a exclude restricția cu privire la deținerea pluralității de cetățenii de către colaboratorii SIS, un lider de partid, deputat în Parlament, a numit „deocheată" Hotărârea Curții Constituționale, prin care s-a recunoscut neconstituțională norma privind interdicția deținerii pluralității de cetățenii pentru militarii prin contract. Aceste declarații au dus la amânarea proiectului de lege vizat pentru un termen nedeterminat.

Pentru a feri societatea de fluctuațiile frecvente ale clasei politice în activitatea legislativă, este necesară instituirea unei norme clare în Constituție. În acest context, recomandăm revizuirea Constituției Republicii Moldova prin completarea articolului 18 cu un nou alineat (3): „Cetățenii Republicii Moldova care dețin cetățenia unui alt stat, dacă domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, au aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova".

Introducerea în Legea Fundamentală a unor prevederi prin care s-ar reglementa pluralitatea de cetățenii este necesară Republicii Moldova grație numărului impunător de cetățeni ai săi care dețin deja cetățenia altui stat. Asigurarea acelorași drepturi și obligații pluripatrizilor, ca și celor ce posedă exclusiv cetățenia Republicii Moldova, printr-o normă constituțională va contribui la respectarea drepturilor unui segment important al populației și va impune respectarea obligațiilor față de stat. Este posibili că în viitor, după modificarea în acest sens a Constituției, ofițerilor Serviciului de Informație și Securitate li se va permite să dețină mai multe cetățenii. Or, deja în istoria recentă a Serviciului de Informație și Securitate a existat un caz similar celui de la Ministerul Apărării, când funcția de director al SIS a fost deținută de un pluripatrid, în pofida interdicției stabilite prin lege pentru colaboratorii acestei instituții.

La etapa actuală, deși legislația nu limitează accesul cetățenilor Republicii Moldova cu multiplă cetățenie la funcții publice, *de jure*, există totuși anumite restricții. Astfel, legislația în vigoare, cu referire la unele funcții publice, divizează cetățenii Republicii Moldova în două categorii: cei cu trai legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova și cei ce trăiesc în afara acestui teritoriu. Legea cetățeniei, prin art.25, garantează drepturi și îndatoriri egale numai pentru

cetățenii cu pluralitate de cetățenii ce domiciliază legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, potrivit acestei norme, cetățenii Republicii Moldova, domiciliați legal și obișnuit pe teritoriul său, care posedă legal și cetățenia unui alt stat, beneficiază în egală măsură de aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova.

Raportând norma art.25 al Legii cetățeniei la norma art.17 din Convenția europeană cu privire la cetățenie, observăm o contradicție. Potrivit Convenției: „Cetățenii Statului Parte care posedă o altă cetățenie au, pe teritoriul acestui Stat Parte unde trăiesc, aceleași drepturi și obligațiuni ca și cetățenii acestui stat". În viziunea noastră, sintagma „trai legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova" și cuvântul „trăiesc" nu sunt identice. Depinde ce sens comportă cuvântul „trăiesc". Astfel, o persoană care deține mai multe cetățenii poate să trăiască temporar pe teritoriul Republicii Moldova, dar să aibă trai legal și obișnuit pe teritoriul altui stat.

Tendința de egalare în drepturi a tuturor cetățenilor statului ridică totuși semne de întrebare referitor la condițiile de accedere la unele funcții. Astfel, pentru candidații la funcția de Președinte al Republicii Moldova, Constituția și Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova [162] stabilește „a locuit sau locuiește permanent pe teritoriul Republicii Moldova", iar pentru funcția de deputat, Codul Electoral [40] prevede „domiciliu în țară".

Analizând normele constituționale și legale respective, observăm anumite erori. În primul rând, se atestă o divizare discriminatorie a cetățenilor Republicii Moldova: care domiciliază permanent pe teritoriul ei și care nu au această calitate [258, p.53]. În al doilea rând, este imposibilă evidența riguroasă a cetățenilor care domiciliază permanent pe teritoriul Moldovei sau pe teritoriul altui stat. Atât România, cât și Federația Rusă divizează cetățenii lor în astfel de categorii și îi favorizează pe cei ce locuiesc permanent pe teritoriul lor. În consecință, cetățenii moldoveni, cu domiciliu permanent pe teritoriul Republicii Moldova, aspiră la o cetățenie cu domiciliu permanent în aceste state. În acest scop ei procură imobile în statele respective sau „cumpără" vizele de reședință de la cetățenii acestor state. Acest fapt îi determină să prezinte date de evidență false și să comită ilegalități. Nu dispunem de date statistice, dar cunoaștem persoane care dețin concomitent calitatea de cetățean al Moldovei cu domiciliu permanent în Moldova și de cetățean al României sau Federației Ruse cu domiciliu permanent în aceste state. Posibil, numărul acestor persoane este semnificativ.

Referitor la respectarea principiului egalității cetățenilor, este necesar să remarcăm că orice diferență de tratament nu implică în mod automat o încălcare a articolului 16 din Constituție. Pentru a stabili încălcarea articolului 16 din Constituție trebuie să se constate faptul că persoanele aflate în situații similare sau comparabile beneficiază de un tratament diferit și că această distincție este discriminatorie. Totodată, o distincție este considerată discriminatorie dacă nu se bazează pe

o justificare obiectivă și rezonabilă, adică dacă nu urmărește un scop legitim sau dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit.

Statul dispune de o anumită marjă de apreciere pentru a justifica un tratament diferit în situații analogice. Domeniul de aplicare al marjei de apreciere variază în funcție de circumstanțe și de context. În acest sens, pentru respectarea principiului egalității, Curtea Europeană, în jurisprudența sa, a stabilit că statele se bucură de o largă marjă de apreciere în domeniul securității naționale, în general, și al forțelor armate, în special (Smith și Grady v. Regatul Unit și Lustig-Prean și Beckett v. Regatul Unit) [112].

Studiind legislația în domeniul pluralității de cetățenii privind accesul la funcții publice, am ajuns la concluzia că problemele cu care s-a confruntat Republica Moldova în domeniul accederii pluripatrizilor la funcții publice s-au datorat politicii inconsecvente a statului în acest domeniu. Dacă în 1999 Republica Moldova nu adera la Convenția europeană cu privire la cetățenie și menținea cursul de până atunci de a nu admite pluripatrizii în funcții publice, nici pretendenții la aceste funcții nu dobândeau o altă cetățenie și nici CtEDO nu constata încălcarea drepturilor omului în Republica Moldova. Acum este prea târziu de a restrânge pentru cetățeniii noștri dreptul la pluripatridie – un drept deja dobândit de douăzeci de ani.

Spre exemplu, Lituania a demonstrat consecvență în acest domeniu. Astfel, Constituția Lituaniei [47], în art.12 alin.2, reglementează: „Cu excepția cazurilor particulare prevăzute de lege, nici o persoană nu poate fi, în același timp, cetățean al Republicii Lituania și al altui stat.”. Iar art.56 alin.1 prevede: „Orice cetățean al Republicii Lituania, cu domiciliul permanent în Lituania, care nu este obligat în baza unui jurământ față de un alt stat și care, la data alegerilor, are vârsta de cel puțin 25 de ani împliniți, inclusiv în ziua alegerilor, poate candida la alegerile pentru Parlament.”. Potrivit art.78 alin.1: „Poate candida la alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii orice cetățean lituanian, prin origine, care a locuit în Lituania cel puțin pe parcursul ultimilor trei ani, care are vârsta de cel puțin 40 de ani împliniți înainte de ziua alegerilor și care este apt pentru a fi ales ca membru al Parlamentului.”. Mai mult ca atât, până în prezent acest stat, de rând cu alte 26 de state membre ale Consiliului Europei din 47, nu este parte la Convenția europeană cu privire la cetățenie [60]. Printre aceste state se numără Marea Britanie, Franța, Italia, Spania ș.a., care nu riscă încălcarea drepturilor omului dacă nu vor admite pluripatrizii în funcții publice.

Curtea Europeană, în acest sens, a considerat în Hotărârea Marii Camere din 2010 în cauza Tănase contra Moldovei [30] că este „ […]important faptul că interdicția (de a ocupa funcția de deputat pentru pluripatrizi [n.a.]) nu a fost impusă în 1991, ci abia în 2008, după 17 ani de independență a Republicii Moldova și după 5 ani de la adoptarea legii care permitea dubla cetățenie. În aceste circumstanțe, Curtea a reținut că afirmația potrivit căreia măsura era necesară

pentru a proteja legile Republicii Moldova, instituțiile și securitatea națională era foarte puțin convingătoare. Pentru ca restricțiile generale introduse asupra drepturilor electorale să fie justificate, ele trebuiau să aibă la bază motive întemeiate. Însă Guvernul nu a explicat de ce au apărut brusc asemenea îngrijorări cu privire la loialitatea celor cu mai multe cetățenii". De asemenea, în această cauză, Curtea Europeană a considerat că „existau alte mijloace de a proteja legile, instituțiile și securitatea națională a Republicii Moldova"[30].

Republica Moldova, până în prezent, nu a găsit cadrul legal adecvat care să reglementeze corect această instituție fără a prejudicia drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor noștri, dar și interesele statului nostru și securitatea națională. Este posibil ca în viitorul apropiat statele membre ale Consiliului Europei să ia o altă atitudine față de această instituție. Această supoziție rezultă din atitudinea reticentă față de pluralitatea de cetățenii atât a partidelor de stânga din Franța, care cer anularea ei, pentru a stopa imigrarea, cât și a partidelor de dreapta din Țările de Jos, care, în frunte cu Geert Wilders, au înaintat o moțiune de cenzură Guvernului pe motiv că din el făceau parte membri cu pluralitate de cetățenii.

2.5. Particularitățile dobândirii cetățeniei în interesele Republicii Moldova

Principiile aplicabile instituției cetățeniei impun dreptul fiecărui individ la o cetățenie, de care nimeni nu-l poate lipsi în mod arbitrar, sau de dreptul de a-și schimba cetățenia. Astfel, instituția cetățeniei în fiecare stat se bucură de reglementare constituțională, ca instituție fundamentală a sistemului de drept intern. Dobândirea cetățeniei naționale reprezintă o problemă de politică internă a fiecărui stat. Procedura dobândirii cetățeniei, în special prin naturalizare, constituie o oportunitate a legislativului fiecărui stat, prin care reprezentanții poporului aplică politicile de admitere a noilor membri ai societății. Unicul criteriu pe care trebuie să-l respecte legislatorul național în acest domeniu este corespunderea acestor proceduri cu principiile unanim recunoscute de respectare a drepturilor omului. Considerentele expuse au creat o varietate largă de modalități de dobândire a cetățeniei, care în teorie au fost reduse la două modalități de bază, prin naștere și prin naturalizare.

Dobândirea cetățeniei prin naștere, sau originară, în principiu, este similară în majoritatea statelor. Ea se reduce la aplicarea celor două principii unanim recunoscute în lume, ca derivate ale nașterii persoanei: dreptul sângelui – *ius sanguinis* și dreptul locului – *ius soli*. În acest sens, pe plan internațional au fost stabilite principii general recunoscute și aplicabile în majoritatea statelor, indiferent de faptul dacă statul este parte la tratatele ce reglementează principiile în cauză sau nu. Astfel, principiul dreptului fiecărei persoane la o cetățenie, statuat în art.4 lit.a) din Convenția europeană cu privire la cetățenie, este respectat de toate statele lumii în procedura de acordare a

cetățeniei prin naștere. Acest principiu interacționează cu un alt principiu proxim – al evitării apatridiei, de asemenea reglementat în Convenția europeană cu privire la cetățenie.

Naturalizarea este o altă modalitate universală de dobândire a cetățeniei, care reprezintă o varietate largă de moduri și denumiri, care diferă de la stat la stat, în funcție de istoricul aplicării acestor proceduri, de tradiții, priorități confesionale ș.a. Astfel, în unele state, precum Italia și Canada, dobândirea cetățeniei prin căsătorie, ca una din varietățile dobândirii cetățeniei prin naturalizare, este reglementată ca mod separat de dobândire. În Republica Moldova, însă, dobândirea cetățeniei prin căsătorie echivalează cu dobândirea cetățeniei prin naturalizare în termene reduse, similară celei de reîntregire a familiei copiilor și părinților prin deținerea domiciliului pe teritoriul Republicii Moldova în ultimii 3 ani la părinți sau la copii (inclusiv părinți adoptivi sau copii adoptați) cetățeni ai Republicii Moldova [155, art.7].

O modalitate specifică de dobândire a cetățeniei, care câștigă tot mai mult teren, este cetățenia de onoare. În viziunea savantului Alexandru Arseni, aceasta se atestă într-un șir de state, de exemplu, în România cetățenia de onoare se poate acorda unor cetățeni străini pentru serviciile deosebite aduse țării și națiunii române. În Republica Moldova, în opinia autorului, cetățenia de onoare nu se acordă, însă este „rezonabil de a recunoaște această instituție și la noi" [9, p.69].

În Republica Moldova cetățenia de onoare, denumită „în interesele republicii", este prevăzută la art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei, care în redacția anterioară, în vigoare până la 19.04.2018, stabilea următoarele: *„(2) În interesele republicii și în cazuri excepționale, cetățenii unor alte state pot deveni și cetățeni ai Republicii Moldova, prin decret al Președintelui Republicii Moldova, dacă nu cad sub incidența art.20 lit.a)-d)."* [155] În prezent, în baza Legii nr.132 din 21.12.17, acest text de la 19.04.2018 are o altă redacție: *„(2) În interesele republicii, cetățenilor altor state li se poate acorda cetățenia Republicii Moldova, prin decret al Președintelui Republicii Moldova, dacă nu cad sub incidența art.20 lit.a)-d)."* [155]

La prima lectură a normei în cauză, în ambele redacții, se creează impresia că legislatorul, prin norma menționată *supra,* a prevăzut acordarea cetățeniei, cu titlu de excepție, de către Președintele Republicii Moldova unor persoane cu merite deosebite față de Republica Moldova [261, p.47]. Aceste situații, conform logicii textului legislativ, trebuiau să fie unice și cunoscute pe larg opiniei publice, fiind acordată numai în interesele Republicii Moldova.

Făcând o analiză comparativă între cetățeniile de onoare clasice, care anume așa sunt numite în alte state, am constatat, că sintagma „în interesele republicii" este sinonimul sintagmei „de onoare". Or, interesele Republicii Moldova, pentru care se acordă cetățenia deplină, reprezintă un semn de manifestare a stimei și considerațiunii statului nostru față de persoana în cauză, fapt care permite Președintelui să-i acorde înaltul titlu de cetățean. Acesta este și unul din sensuri explicate de dicționarul DEX al limbii române pentru termenul „onoare": „5. Manifestare a stimei,

a considerației pentru cineva, exprimată prin semne de cinstire, de respect; p. ext. (la pl.) ranguri, demnități" [83].

Concluzia din alineatul precedent ne-a determinat să constatăm, că cetățenia Republicii Moldova „în interesele republicii" reprezintă o veritabilă cetățenie de onoare. Din aceste considerente, pentru a nu crea confuzii și interpretări ale sintagmei „în interesele republicii", anume „de onoare" ar trebui să fie denumit acest mod de dobândire a cetățeniei.

Legislatorul nu a obligat Guvernul sau, eventual, Președintele Republicii Moldova să reglementeze mai detaliat și clar procedura de dobândire a cetățeniei „în interesele republicii". Posibil, în opinia noastră, legislatorul a lăsat la discreția Președintelui țării luarea deciziei, în baza dreptului acordat și al devotamentului față de statutul său. Ca urmare a acestui fapt, în Hotărârea Guvernului nr. 197 din 12.03.2001 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova [131], nu a fost reglementată această modalitate de dobândire a cetățeniei. Din această cauză, după aproape 20 de ani de când a fost adoptată Legea cetățeniei, în Republica Moldova nu există o prevedere legală sau normativă clară referitoare la procedura de dobândire a cetățeniei în interesele republicii. Mai mult ca atât, situația nu s-a schimbat nici după modificarea acestui text la 21.12.2017, intrând în vigoare la 19.04.2018.

Norma actuală a art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei este o reminiscență a vechiului art.6 din Legea cu privire la cetățenie din 1991, care interzicea dubla cetățenie la alin.(1), iar în alin.(2) reglementa: „Numai în interesele republicii și în cazuri excepționale cetățenii altor state pot deveni și cetățeni ai Republicii Moldova, printr-o decizie specială a Președintelui ei." [172] După cum observăm, în aspect material, a fost exclus cuvântul „numai", din care cauză, în opinia noastră, norma a devenit mai permisivă.

La demersul nostru, Aparatul Președintelui Republicii Moldova ne-a comunicat că, din momentul adoptării legii și până în prezent, diferiți președinți ai Republicii Moldova au acordat cetățenia în baza acestei norme la circa 245 de cetățeni străini. Considerăm că, în cazul în care ar fi existat o reglementare expresă și explicită referitoare la acordarea cetățeniei Republicii Moldova *„în interesele republicii*" sau *„în cazuri excepționale*", aceasta nu ar fi putut fi acordată la un număr atât de mare de cetățeni ai altor state.

Din conținutul normei în vigoare, nu este clar dacă această procedură specială de dobândire a cetățeniei presupune exprimarea acordului persoanei onorate. Or, acordarea cetățeniei prin această procedură specială reprezintă în sine o gratificare, iar pentru orice act de gratificare, conform normelor civile, se solicită și acordul persoanei gratificate. De asemenea, nu este clar nici faptul dacă la acordarea cetățeniei prin această procedură specială este necesară verificarea de către organele de drept a statutului persoanei ce dobândește cetățenia, pentru a exclude orice eroare a Președintelui la evaluarea persoanei în cauză. Cu părere de rău, legiuitorul nu a conferit normei

claritate nici după modificarea alin.(2) art.24, operată recent, care a întrat în vigoare la 19 aprilie 2018.

Analizând acordarea cetățeniei Republicii Moldova *„în interesele republicii”,* ajungem la concluzia că aceasta comportă un caracter special de dobândire a cetățeniei, această modalitate neavând nici o legătură cu dobândirea cetățeniei prin naștere sau prin naturalizare. În opinia noastră, aceasta este de fapt o naturalizare a persoanei în afara oricăror termene, care are la bază onorarea persoanei pentru anumite merite, sensul primordial fiind interesul țării. Din logica normei se poate presupune că persoana căreia i se acordă cetățenia are deja o legătură strânsă și suficient de lungă cu statul Republica Moldova. Nu am putea să ne imaginăm că prevederile art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei ar permite Președintelui Republicii Moldova să acorde cetățenia oricărui străin, care nu are nici o legătură cu statul Republica Moldova.

De remarcat că cetățenia dobândită în baza art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei are trăsături comune cu cetățenia de onoare clasică și ar fi necesar ca în norma legală anume așa să fie intitulată. Sintagma „în interesele republicii” de la art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei [155] denotă că cetățenia Republicii Moldova poate fi acordată numai când statul are un interes deosebit față de persoana în cauză sau când persoana are merite deosebite față de statul nostru. Considerăm că prin excluderea sintagmei „în cazuri excepționale” din art. 24 alin.(2) se scoate în evidență importanța pe care o are acest act pentru stat.

Dacă după semnificație cetățenia „în interesele republicii” și cetățenia de onoare au unele trăsături comune, în ceea ce privește statutul pe care-l dobândește persoana aceste noțiuni sunt diferite. Statutul dobândit de persoană în baza cetățeniei de onoare și cel dobândit prin decret prezidențial, conform art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei, este diferit.

Savantul A.Arseni a explicat cetățenia de onoare în modul următor: „Fiind un titlu onorific, așa cum arată și denumirea ei, cetățenia de onoare, odată acordată, nu are efect asupra statutului juridic al cetățeanului străin. El rămâne cetățean al statului căruia i-a aparținut și înainte de acordarea cetățeniei de onoare și nu urmează să fie considerat ca având o dublă cetățenie. Prin urmare, el nu dobândește nici unul din drepturile specifice condiției de cetățean.” [9, p.69]

Cetățenia de onoare poate fi definită astfel. Cetățenia de onoare ***este o cetățenie simbolică, limitată sau deplină, distinctivă, acordată în semn de recunoștință unei persoane, a cărui activitate sau servicii remarcabile aduse societății au contribuit în mod deosebit la dezvoltarea morală, spirituală, culturală, sportivă, patriotică sau materială a societății***. Parafrazând în limbajul confesional, astfel de persoane sunt ctitorii spirituali ai societății [261, p.49].

Studiind modalitățile de acordare a cetățeniei de onoare în diverse sisteme de drept, vom constata că există mai multe tipuri și modalități de dobândire. Astfel, cetățenia de onoare acordată la nivelul autorităților publice centrale diferă de cea acordată la nivelul autorităților publice locale.

Din aceste considerente, după *criteriul nivelului autorității* ce acordă cetățenia de onoare, distingem:

- cetățenia de onoare națională; și
- cetățenia de onoare locală.

De asemenea, este diferită cetățenia de onoare *după statutul dobândit de persoană* în consecință. În unele cazuri cetățenia de onoare este un titlu simbolic, chiar dacă este acordată de autoritățile publice centrale (Parlament sau Președinte), iar în alte cazuri cetățenia se acordă cu titlu deplin, persoana devenind titularul tuturor drepturilor și obligațiilor ce rezultă din calitatea de cetățean. Astfel, după criteriul volumului drepturilor și obligațiilor acordate de statutul de cetățean de onoare, am clasificat cetățenia de onoare în:

- cetățenie de onoare simbolică (sau tradițională);
- cetățenie de onoare limitată; și
- cetățenie de onoare deplină (sau completă).

În Republica Moldova cea mai răspândită formă este acordarea cetățeniei de onoare de către autoritățile publice locale, atât cetățenilor țării, cât și cetățenilor străini, pentru merite deosebite față de comunitatea locală. Această cetățenie comportă un caracter simbolic, regimul juridic fiind reglementat prin lege. Spre exemplu, municipiul Chișinău are circa 54 de cetățeni de onoare [191]. Cetățenilor străini de onoare nu li se atribuie și alte calități inerente statutului de cetățean al statului. De asemenea, ei nu beneficiază suplimentar de nici un drept cetățenesc la nivel național, în raport cu alte persoane străine ce se află pe teritoriul statului.

Drepturile acordate în baza cetățeniei de onoare a municipiului Chișinău sunt specificate în Regulamentul cu privire la acordarea titlului de cetățean de onoare al municipiului Chișinău și stimularea morală și materială a cetățenilor de onoare ce locuiesc pe teritoriul municipiului Chișinău [220]. Astfel, Regulamentul acordă cetățenilor de onoare ai municipiului Chișinău dreptul de a lua cuvântul la ședințele Consiliului local, dreptul de a călători gratuit în transportul urban public, reducerea cu 50% a costului serviciilor comunale.

Ca instituție juridică, cetățenia de onoare locală simbolică se aplică în Republica Moldova numai în domeniul administrației publice locale, fără a fi reglementat clar, la nivel republican, statutul oferit persoanei de această calitate. Astfel, Legea privind administrația publică locală nr.436/28.12.2006 [179], Legea privind statutul municipiului Chișinău nr.136/17.06.2016 [180] și Legea privind Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului) nr.436/06.11.2003 [181] conferă consiliilor locale numai dreptul de acordare a titlului de cetățean de onoare al localității. Aceste acte nu specifică drepturile de care se bucură persoanele cărora li s-a acordat titlul de cetățean de onoare al localității respective.

În baza principiului autonomiei locale, statuat de art.109 din Constituție, reglementarea statutului acestor persoane s-a lăsat la discreția autorităților publice locale. Astfel, Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului) din Legea privind Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului) nr.436/06.11.2003 în pct.9 prevede: „Statutul stabilește criteriile potrivit cărora persoanelor fizice cu merite deosebite în viața politică, economică, socială și culturală a unității administrativ-teritoriale li se conferă titlul de cetățean de onoare al satului (comunei), orașului (municipiului), drepturile de care se bucură aceste persoane, precum și condițiile de pierdere sau de retragere a acestui titlu.” [181] În mod similar, regimul cetățeniei de onoare locale este reglementat de art.42 alin.(2) lit.(m) și art.19 alin.(3) din Legea privind administrația publică locală nr.436/28.12.2006 [179].

În baza reglementărilor precitate, unitățile administrativ-teritoriale pot acorda personalităților declarate cetățeni de onoare și alte drepturi suplimentare la nivel local, conform competenței. Spre exemplu, facilități fiscale locale sau dreptul de proprietate asupra anumitor bunuri ce fac parte din proprietatea privată a unităților administrativ-teritoriale. Drepturile în cauză ar putea fi acordate prin regulamente adoptate de consiliile locale în domeniul lor de competență, ce rezultă din pct.9 al Legii privind Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului) nr.436/06.11.2003 [181], după exemplul Consiliului municipal Chișinău [220].

Iată cum este definită cetățenia de onoare acordată de autoritățile publice locale în unele surse: „Cetățean de onoare este un titlu onorific acordat de autoritățile unei localități unei persoane a cărei activitate sau existență este legată în mod deosebit de viața localității sau pentru talentul și serviciile deosebite aduse de aceasta localității.” De obicei, titlul se acordă unor personalități din domeniul culturii, artei, științei, învățământului sau sănătății, unor sportivi și oameni de afaceri a căror valoare, competență și moralitate sunt recunoscute de către comunitatea locală, care au adus o contribuție substanțială la dezvoltarea și creșterea prestigiului localității sau al țării pe plan național și internațional, persoane care, prin acțiunile lor, au contribuit la preîntâmpinarea producerii de evenimente deosebit de grave, în cazuri de calamitate naturală sau situații de urgență, sau care au contribuit la salvarea de vieți omenești etc.

La nivel de țară, în cutumele și legislația statelor de asemenea putem identifica o varietate a „cetățeniei de onoare”, numită de noi cetățenia de onoare națională, care este acordată în unele țări pentru merite deosebite față de stat. Studiind tradițiile și legislația altor state, am ajuns la concluzia, expusă anterior, că cetățenia de onoare națională este de trei tipuri după criteriul statutului persoanei ce dobândește o astfel de cetățenie (sau drepturilor și obligațiilor dobândite).

Primul tip, denumit de noi cetățenie de onoare națională simbolică sau tradițională, ca urmare a faptului că nu este reglementat expres în legislație și se acordă în baza unor cutume stabilite pe parcursul istoriei. Acest tip de cetățenie de onoare acordă cetățenilor numai titlul

onorific, fără a le acorda dreptul de a beneficia de drepturi cetățenești. Este exemplul SUA, unde acest tip de cetățenie s-a acordat de la fondarea Uniunii doar la opt personalități, printre ei Winston Churchill, Mama Teresa ș.a. În SUA cetățenia de onoare națională (federală) nu are un statut bine definit prin reglementări legislative, dar se acordă prin actul Congresului sau al Președintelui, cu avizarea Congresului, fără acordarea unui pașaport. Spre exemplu, în 1963 SUA i-a acordat lui Winston Churchill cetățenia de onoare pentru meritele sale față de SUA din al Doilea Război Mondial. Este unicul cetățean de onoare al SUA căruia i s-a acordat și un pașaport **simbolic** de onoare de către Președintele SUA, John F. Kennedy [107]. În mod similar este acordată cetățenia de onoare în Canada, care a acordat-o simbolic din 1985 până în prezent la șase personalități, precum: Nelson Mandela, Dalai Lama ș.a. [108].

Al doilea tip de cetățenie de onoare națională, pe care l-am identificat, este cetățenia numită de noi ca cetățenie de onoare limitată, care acordă cetățenilor de onoare nu numai titlul onorific, dar și o parte limitată din drepturile și obligațiile fundamentale garantate cetățenilor. Astfel, în România, conform art.36 din Legea cetățeniei române, „cetățenia română cu titlu de „cetățenie de onoare" se poate acorda unor străini pentru servicii deosebite aduse țării și națiunii române, la propunerea Guvernului, fără nici o altă formalitate, de către Parlamentul României. Persoanele care au dobândit cetățenia de onoare se bucura de toate drepturile civile și politice recunoscute cetățenilor români, cu excepția dreptului de a alege și de a fi ales și de a ocupa o funcție publică." [156] Din câte vedem, în România această cetățenie se acordă de Parlament la propunerea Guvernului României.

Cel de-al treilea tip este cetățenia de onoare națională, ce conferă cetățenilor străini plenitudinea drepturilor de cetățean, cu acordarea pașaportului, pe care am numit-o cetățenie de onoare deplină sau completă. Este cazul Irlandei, de unde posibil s-a inspirat și legislatorul nostru. Astfel, conform art.12 al Legii cetățeniei irlandeze din 1952, Președintele Irlandei poate acorda cetățenia irlandeză ca semn de onoare unei persoane sau copilului, sau nepotului unei persoane care, în opinia Guvernului, a onorat sau a acordat un serviciu distinct națiunii. Certificatul de cetățenie irlandeză se eliberează persoanei căreia i se acordă cetățenia irlandeză și, de la data certificatului, este cetățean irlandez. Comunicarea privind eliberarea certificatului de cetățenie va fi publicată cât mai curând posibil în monitorul oficial irlandez [158]. În baza acestor norme, de la momentul adoptării lor, Președintele Irlandei a acordat până în prezent cetățenia numai la 8 personalități străine marcante, cu merite deosebite pentru viața publică irlandeză.

Comparând dreptul Președintelui Republicii Moldova de acordare a cetățeniei „în interesele republicii" cu cel al Președintelui din Irlanda, vom observa similitudini după volumul drepturilor dobândite de persoană (se acordă toate drepturile și obligațiile prevăzute pentru cetățeni), dar și o diferență substanțială la nivelul procedurii de dobândire. Astfel, raportând

cetățenia de onoare irlandeză la cetățenia de onoare acordată în Republica Moldova conform art.24 din Legea cetățeniei, vom constata că cetățenia în cauză, acordată de Președintele statului nostru, după criteriile expuse anterior, este o cetățenie națională deplină.

Dintr-o altă perspectivă, comparând aceste două proceduri, vom observa că dreptul Președintelui în Republica Moldova pe acest segment de atribuții, în raport cu dreptul Președintelui Irlandei, este unul discreționar, nefiind legat nici de opinia Guvernului. Expunem opinia că diferența de circa 245 de cetățenii acordate din 2001 până în prezent de șefii de stat din Republica Moldova, față de circa 8 cetățenii în Irlanda din 1957 până în prezent, este direct proporțională cu rigiditatea procedurii de acordare prevăzută de legislațiile acestor state. Considerăm că în varianta actuală art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei Republicii Moldova acordă un drept discreționar Președintelui, acest proces fiind exclus nu numai de la controlul publicului, dar și al Parlamentului. Pornind de la ideea că cetățenia este una din cele mai importante instituții de drept constituțional, într-o republică parlamentară, cum este Republica Moldova, un proces de o așa importanță, în viziunea noastră, nu trebuie lăsat la decizia discreționară a șefului statului, chiar dacă acesta este ales de popor.

Materialele studiate în procesul de elaborare a acestei teze ne permit să constatăm că în Republica Moldova procedura de acordare a cetățeniei de onoare locală este reglementată mai detaliat, mai previzibil și mai transparent, în comparație cu procedura de acordare a cetățeniei de onoare națională. În susținerea acestei concluzii vine analiza procedurii dobândirii cetățeniei de onoare locale reglementată de cele trei legi menționate în domeniul administrației publice locale și Regulamentul cu privire la acordarea titlului de cetățean de onoare al municipiului Chișinău, în raport cu cetățenia de onoare ce poate fi acordată în baza art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei.

Comparând aceste două proceduri, vom observa că, spre deosebire de procedura dobândirii cetățeniei de onoare locale, procedura dobândirii cetățeniei de onoare naționale are multe neajunsuri, cauzate de lacunele legislative. În această ordine de idei, o primă lacună ține de reglementarea insuficientă a cadrului normativ. Legislatorul nu a reglementat în detaliu procedura acordării cetățeniei de onoare naționale și nici nu a prevăzut autoritatea competentă în sarcina căreia este pusă reglementarea acestei proceduri, care poate fi Guvernul sau Președintele Republicii Moldova. La moment, nu este clar la solicitarea cui Președintele Republicii Moldova acordă cetățenia și dacă solicitantul este obligat să prezinte un acord în acest sens. Aparent, dacă cetățenia se acordă în interesele Republicii Moldova, persoana în cauză nici nu ar trebui să solicite cetățenia de onoare, această ofertă parvenind de la persoana interesată – statul. Cel gratificat cu cetățenia de onoare, însă, totuși ar trebui să accepte această cetățenie.

A doua lacună, în viziunea noastră, este legată de faptul că legislatorul nu a reglementat la nivel primar statutul persoanei ce dobândește cetățenia numită de noi de onoare. Astfel nu este clar

dacă persoana va dobândi drepturi depline de cetățean sau drepturi restrânse, beneficiind de drepturile exclusiv politice de a alege și a fi ales sau nu, ș.a. Opinăm că legislatorul ar putea reglementa dreptul Președintelui Republicii Moldova de a utiliza ambele posibilități menționate *supra*: să acorde cetățenia de onoare cu plenitudinea drepturilor și libertăților cetățenești sau să-l limiteze pe viitorul cetățean de onoare în unele drepturi, precum în drepturile exclusiv politice de a alege, de a fi ales și cel de a ocupa o funcție publică. Or, în majoritatea cazurilor cetățenia de onoare este acordată sportivilor, de care statul are nevoie pentru a participa la competițiile sportive și a reprezenta țara, sau oamenilor de cultură, artă, știință ș.a., care au adus un aport important la dezvoltarea acestor domenii pe plan internațional. Aceste persoane nu urmăresc scopuri politice, iar cetățenia acordată le facilitează activitățile „în interesele Republicii Moldova" prin eliminarea unor bariere birocratice legate de calitatea de străin.

A treia lacună, constatată de noi, este lipsa oricărui control din partea altor autorități a persoanelor ce dobândesc cetățenia de onoare națională. Considerăm că este necesar un control riguros al persoanelor ce dobândesc această cetățenie, control echivalent cu cel ce este aplicat tuturor străinilor ce dobândesc cetățenia prin naturalizare. Aceasta ar proteja Președintele de acuzațiile ce pot fi aduse ulterior referitor la oportunitatea acordării cetățeniei.

A patra lacună ține de intitularea expresă a cetățeniei dobândite „în interesele republicii" cu un termen clar și înțeles de toți – cetățenie de onoare. La moment, societatea noastră nu cunoaște ce fel de cetățenie acordă Președintele prin prisma art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei. Aceasta pentru că calitatea de cetățenie de onoare, din sensul art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei, poate fi dedusă în urma unei analize a conținutului normei, și nu din lecturarea expresă a termenului.

Ultima lacună constatată de noi este lipsa transparenței acordării cetățeniei de onoare naționale. Astfel, la nivel local, sunt cunoscute persoanele care au dobândit cetățenia de onoare a municipiului Chișinău, cu referință la performanțele sau notorietatea acestor personalități. La nivel național, însă, nu se cunoaște nici o persoană care ar fi dobândit cetățenia de onoare națională, cu excepția unora, care au fost ținta unor atacuri mediatice și chiar procese judiciare.

Rezumând cele expuse, susținem opinia că art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei Republicii Moldova urmează a fi modificat în sensul de a numi expres această cetățenie – cetățenie de onoare, de a permite Președintelui acordarea cetățeniei în interesele republicii prin reglementarea deplină a procedurii în baza Hotărârii Guvernului. De asemenea, este necesar ca Președintele să acorde cetățenia în cauză la propunerea Guvernului, sub controlul autorităților executive, propunerea fiind însoțită de avizele autorităților publice de specialitate, precum Ministerul Educației, Culturii și Cercetării ș.a., care să conțină expunerea intereselor, meritelor, serviciilor deosebite aduse Republicii Moldova, ceea ce impune acordarea cetățeniei fără respectarea condițiilor de naturalizare generale. În interesele securității naționale, de asemenea, la Comisia pentru

problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova, actele beneficiarului cetățeniei de onoare trebuie să fie însoțite de avizele corespunzătoare ale Ministerului de Interne, Serviciului de Informații și Securitate.

În concluzie, am ajuns la convingerea ca art.24 din Legea cetățeniei Republicii Moldova să fie expus într-o altă redacție. Propunem deci de a completa Legea cetățeniei cu art.24/1 în următoarea redacție:

„Articolul 24/1. Cetățenia de onoare

(1) La inițiativa autorităților publice de specialitate și a Guvernului, în interesele Republicii, cetățenilor altor state li se poate acorda cetățenia de onoare a Republicii Moldova prin decret al Președintelui Republicii Moldova, dacă nu cad sub incidența art.20 lit.a)-d).

(2) Cetățenia de onoare poate fi acordată cu drepturi depline sau fără acordarea drepturilor de a alege, de a fi ales, de a se asocia în partide politice și de a ocupa o funcție publică.

(3) Procedura acordării cetățeniei de onoare va fi stabilită prin hotărâre a Guvernului."

2.6. Concluzii la capitolul 2

Analiza efectuată în prezentul capitol a cadrului conceptual și juridic privind cetățenia și pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova ne-a permis să ajungem la următoarele concluzii:

1. Cetățenia este o instituție a dreptului public prin care se delimitează titularii plenitudinii drepturilor și obligațiilor publice de celelalte persoane fizice și nu poate degenera într-un raport juridic privat, de tipul celui sinalagmatic, pentru că persoana nu dispune de capacitatea de a negocia volumul drepturilor și obligațiilor la care poate pretinde după conferirea titlului de cetățean. Astfel, vom defini ***cetățenia ca instituție a dreptului public, ce stabilește poziția juridică și calitatea persoanei fizice în relațiile sociale mutuale cu societatea și statul, reglementând raporturile juridice, sociale, politice, economice și culturale, nelimitate în timp și spațiu asupra persoanelor care dețin această poziție, în baza cărora ei devin titularii tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale.***

2. Vom defini instituția ***pluralității de cetățenii prin poziția juridică a persoanei fizice în raporturile mutuale cu statul, permisă prin lege, ce exprimă capacitatea de a deține în același timp calitatea de cetățean a două sau mai multe state, fiind titularul drepturilor și îndatoririlor tuturor statelor a căror cetățenie o deține, exercitându-le plenar doar în statul pe teritoriul căruia își are domiciliul.***

3. Se impune necesitatea instituirii unui termen nou în literatura juridică – termenul de **„pluripatrid"**, pentru a nominaliza separat, mai simplu și mai concis persoanele ce dețin două sau mai multe cetățenii.

4. Am ajuns la concluzia că este necesară aderarea Republicii Moldova la Convenția de la Haga din 12 aprilie 1930 cu privire la anumite chestiuni referitoare la conflictele de legi în materia cetățeniei pentru a proteja drepturile cetățenilor în raport cu statele care sunt parte la această convenție, dar nu sunt membre ale Consiliului Europei și nu au obligații ce rezultă din Convenția europeană cu privire la cetățenie.

5. Propunem revizuirea Constituției Republicii Moldova prin completarea articolului 18 cu un nou alineat (3): „Cetățenii Republicii Moldova care dețin cetățenia unui alt stat, dacă domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, au aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova."

6. Propunem o altă redacție a articolului 24 din Legea cetățeniei, prin care acest articol să fie redenumit, fiind exclus alineatul (1), iar posibilitatea dobândirii cetățeniei „în interesele republicii" să fie reglementată separat, într-un alt articol, sub forma cetățeniei de onoare. Astfel, în prezentul capitol s-a propus ca articolul 24 să aibă un alt conținut, care a fost expus în analiza dată la această problemă și în recomandări.

7. După gradul de toleranță față de pluralitatea de cetățenii, statele pot fi împărțite în câteva categorii. Din prima categorie fac parte statele indiferente față de interesul cetățenilor de a fi și cetățeni ai altor state. Din această categorie fac parte Belgia, Canada, ai căror cetățeni nu întâmpină obstacole în exercitarea drepturilor în cazul în care dețin și cetățenia altor state. A doua categorie de state sunt statele care, de principiu, acceptă pluralitatea de cetățenii, acordă cetățenia lor cetățenilor altor state, dar nu permit ca persoanele pluripatride să acceadă la unele funcții publice, cum este cazul României și al Republicii Moldova. A treia categorie de state sunt cele ce țin o evidență strictă a tuturor cetățenilor ce dețin alte cetățenii, mai mult ca atât, îi sancționează pe acei care nu declară că au dobândit o altă cetățenie, de exemplu Federația Rusă. Din a patra categorie de state fac parte statele totalitare, precum Coreea de Nord, și statele religioase, precum Iranul, în care este categoric interzisă deținerea cetățeniei unui alt stat.

8. Pluripatrizii posedă un statut juridic special, care are următoarele trăsături definitorii:

a) dreptul persoanei la pluripatridie;

b) caracterul personal al pluripatridiei;

c) caracterul de excepție al restrângerilor impuse de stat pentru pluripatrizi;

d) recunoașterea pentru pluripatrid numai a unei singure cetățenii pe teritoriul statului a cărui cetățenie o deține.

9. Dobândirea cetățeniei Republicii Moldova în interesele republicii este o varietate a dobândirii pluralității de cetățenii și reprezintă o veritabilă cetățenie de onoare, fiind necesar de a completa Legea cetățeniei Republicii Moldova cu articolul 24/1 cu un conținut care a fost expus în acest capitol la analiza dată cu privire la această problemă.

10. Am definit ***cetățenia de onoare ca o cetățenie simbolică, limitată sau deplină, distinctivă, acordată în semn de recunoștință unei persoane, a cărei activitate sau servicii remarcabile aduse societății au contribuit în mod deosebit la dezvoltarea morală, spirituală, culturală, sportivă, patriotică sau materială a societății.***

11. Cetățenia de onoare se clasifică, după criteriul nivelului autorității ce o acordă, în *națională și locală*, iar după statutul dobândit de persoană, aceasta poate fi *simbolică, limitată și deplină*.

3. BAZELE TEORETICE ȘI PRACTICE INTERNAȚIONALE ALE INSTITUȚIEI PLURALITĂȚII DE CETĂȚENII

3.1. Analiza circumstanțelor dobândirii mai multor cetățenii

Cetățenia se dobândește de drept atunci când, prin simpla producere a unui anumit fapt material juridic, fără să mai fie necesară manifestarea de voință a vreunui organ de stat sau intervenită pe baza solicitării celui interesat, acesta devine în temeiul legii cetățean al statului. În mod simplist, dobândirea cetățeniei în baza unor efecte de drept este de fapt dobândirea cetățeniei prin naștere [222, p.58].

Pluralitatea de cetățenii, ca instituție juridică, deși a apărut în timpuri mai vechi, când persoanele dobândeau o a doua cetățenie în mod clandestin, fără ca statul să cunoască acest fapt, relativ recent a devenit o instituție cu statut plenar de drept constituțional la confluența acestuia cu dreptul internațional public. În plan social, în ultimele decenii pluralitatea de cetățenii a evoluat de la o instituție cu un statut indezirabil, referindu-se la persoanele mai puțin loiale statului, care, cu riscul de a fi sancționate, au dobândit cetățenia altor state, până la o instituție acceptată ca ceva firesc de membrii societății [260, p.24].

În aceste circumstanțe e necesar a studia cauzele sociale, politice, economice și culturale ce favorizează dobândirea de către cetățenii unui stat a cetățeniei altor state. O astfel de analiză este necesară în fiecare stat care a recunoscut pluralitatea de cetățenii. În general, în situația când cetățeanul este satisfăcut de condițiile social-economice, politice și culturale din statul al cărui cetățean este, el nu va tinde să dobândească cetățenia altui stat, cu unele excepții, determinate de motive firești, precum nașterea, căsătoria ș.a. Necesitatea unei astfel de analize este dictată și de creșterea semnificativă în ultimele decenii a numărului de persoane, atât din Republica Moldova, cât și din alte state, care dețin mai multe cetățenii.

Ca urmare a migrațiilor masive, în ultimele trei decenii, în Europa de Vest și în America de Nord au apărut grupuri întregi de cetățeni străini care locuiesc aici permanent. O mare parte din aceste persoane locuiesc mai mult de zece ani, iar unii sunt cetățeni străini în a doua sau a treia generație, fapt ce le permite, în unele state, să dobândească automat cetățenia statului pe teritoriul căruia s-au născut.

Problema pluralității de cetățenii, ca și a imigrării, este tratată diferit de la un stat la altul. Astfel, dacă unele state, precum Marea Britanie sau Olanda, văd în imigrare și în pluralitatea de cetățenii un flagel, ce înrăutățește situația social-economică și politică a statului, atunci așa state, precum Canada și Italia, cu ajutorul imigranților și al posibilității de acordare a cetățeniei, își soluționează problemele social-economice cauzate de lipsa forței de muncă și de criza demografică.

Una dintre cele mai răspândite cauze ale fenomenului pluralității de cetățenii este migrația economică a persoanelor din statele mai puțin dezvoltate către statele dezvoltate și puternic industrializate. Această cauză provoacă cel mai mare număr de emigranți ce caută un nivel de trai decent.

O altă cauză o constituie căsătoriile dintre cetățenii diferitelor state. După căsătorie, de obicei, soții ce dețin cetățenii diferite aleg să locuiască împreună și în acest scop solicită cetățenia statului unde se stabilesc cu traiul. În majoritatea cazurilor, aceste persoane, legal sau ilegal, își păstrează cetățenia inițială, altele capătă automat cetățenia soțului. Fiecare stat reglementează autonom modul de dobândire a cetățeniei de către soți, ținând cont de tradițiile seculare, de normele religioase sau de alte particularități naționale.

Divergențele dintre modul de aplicare în diferite state a principiilor „*jus sanguinis*" (dreptul sângelui) și „jus soli" (dreptul solului) este o altă cauză social-culturală care a provocat pe parcursul anilor creșterea numărului de persoane care au mai multe cetățenii. Astfel, unele state acordă o atenție decisivă faptului nașterii persoanei pe teritoriul său. În SUA, Marea Britanie sau Canada copiii imigranților care s-au născut pe teritoriul lor dobândesc automat cetățenia acestor state. Franța, de asemenea, poate fi inclusă în rândul acestor state, deoarece copiii născuți pe teritoriul său la vârsta de 18 ani oricum dobândesc cetățenia franceză. Având în vedere că în majoritatea statelor lumii la dobândirea cetățeniei predominant se aplică principiul „*jus sanguinis*", acești copii sau persoane rămân cu cetățenia lor de „sânge", dobândită prin părinții migranți, și dobândesc cetățenia „solului" pe care s-au născut.

Refugiații sunt o altă categorie de persoane care, din considerente umanitare sau politice, sunt nevoite să solicite inițial protecția, iar ulterior și cetățenia altor state. Această categorie de persoane, din cauza situației critice în care se află ei în societatea din care pleacă, cel mai ușor se naturalizează și se atașează de statul ce i-a adăpostit. Din aceste considerente, majoritatea refugiaților dobândesc cetățenia noului stat, dar, având speranța legitimă de a se reîntoarce în țara de origine, își păstrează cetățenia anterioară.

Noile modificări în atitudinea organismelor internaționale și a statelor față de individ și drepturile sale poate fi considerată o altă cauză a răspândirii fenomenului pluralității de cetățenii în lume. Or, în opinia unor autori, „însăși existența cetățeanului condiționează o atitudine distinctă a statului, a organelor și a funcționarilor acestuia în vederea realizării drepturilor, libertăților și intereselor cetățeanului, precum și a asigurării bunăstării acestuia" [67, p.21]. Astfel, inițial statele-membre ale Consiliului Europei pledau pentru interzicerea pluralității de cetățenii. Mai mult ca atât, la 6 mai 1963, la Strasbourg, a fost adoptată Convenția europeană cu privire la reducerea cazurilor de pluralitate de cetățenii și despre serviciul militar în cazul pluralității de cetățenii [59]. Această Convenție prevede că, în cazul în care un cetățean al unui stat-membru dobândește

benevol cetățenia altui stat-membru, el pierde automat cetățenia sa anterioară. Contrar așteptărilor, unele state, precum Marea Britanie și Irlanda, au ratificat numai partea Convenției ce se referă la serviciul militar, altele, precum Elveția și Finlanda, nici nu au declanșat procedurile de ratificare, iar altele, precum Germania, au ratificat-o, dar ulterior au denunțat-o.

Mai târziu, la 24.11.1977, s-a adoptat un protocol facultativ la acest tratat, care obligă statele-părți să facă schimb de informații cu privire la dobândirea cetățeniei de către persoana care deja deține cetățenia unui stat-membru. Numai două state au devenit parte la acest protocol facultativ: Luxembourg și Norvegia. Din această cauză, precum și pentru că fără un astfel de schimb de informații aplicarea Convenției e imposibilă, ratificarea acestei Convenții nu mai figurează pe ordinea de zi a Consiliului Europei, devenind un act caduc.

Unii analiști consideră că pluralitatea de cetățenii nu este un fenomen de natură să provoace conflicte între state atunci când sunt respectate drepturile omului și normele dreptului internațional [28]. Ca urmare a schimbării concepției statelor asupra pluralității de cetățenii, a fost posibilă adoptarea, la 6 noiembrie 1997, a Convenției europene cu privire la cetățenie [60], care nu numai că admite pluralitatea de cetățenii, dar și egalează în drepturi cetățenii care dețin mai multe cetățenii cu cei care dețin numai cetățenia statului-parte la Convenție. Această schimbare de concepție este de natură social-politică, fiind determinată de creșterea în lume a numărului de persoane care dețin mai multe cetățenii.

Pe plan național, vom constata că una din circumstanțele importante ce au cauzat fenomenul răspândirii pluralității de cetățenii în Republica Moldova este cel național-istoric. După destrămarea lagărului socialist și crearea noilor state naționale, unele persoane au dobândit cetățenia statului lor național în baza dreptului „sângelui", prin strămoșii lor. Din aceste considerente, unii cetățeni ai Republicii Moldova au dobândit cetățenia României, unii nemți din Moldova au dobândit cetățenia Germaniei, unii ruși au dobândit cetățenia Federației Ruse ș.a.m.d.

Numărul exact al persoanelor care dețin mai multe cetățenii nu poate fi cunoscut dacă nu se face un schimb de date între state, însă acest număr este în continuă creștere. Chiar și în așa state, precum Germania și Suedia, care sunt foarte reticente în problema pluralității de cetățenii, din cauza factorilor social-politici, economici și culturali, numărul cetățenilor lor cu mai multe cetățenii este în creștere.

Fiecare stat are tendințele sale specifice în problema pluralității de cetățenii. Aceste tendințe sunt determinate de factorii menționați, de faptul dacă sunt state de imigrare sau emigrare, state vechi, cu tradiții democratice sau state noi, cu o tânără democrație, state multinaționale sau uninaționale, state laice sau religioase, state totalitare sau liberale. De regulă, statele de imigrație, spre deosebire de cele de emigrație, exclud dubla (pluralitatea – n.a.) cetățenie, într-un mod sau

altul. În categoria statelor de imigrație pot fi incluse Franța, Suedia, Danemarca, Finlanda, Elveția, Italia și Germania [137, p.172].

Sumând cele expuse, observăm că cetățenia multiplă poate fi dobândită de către persoană în diferite circumstanțe. Totodată, aceste circumstanțe oricum se grupează în jurul unor moduri concrete de dobândire a cetățeniei. Având în vedere că pluralitatea de cetățenii, în aspectul protecției persoanelor care au dobândit-o, ține și de domeniul dreptului internațional, vom menționa că unii autori au divizat modurile de dobândire a cetățeniei în două categorii mari. Astfel, în opinia autorului român Alexandru Jădăneanț, „dreptul internațional public operează cu două moduri de dobândire a cetățeniei: dobândirea originară a cetățeniei prin naștere și modul de dobândire derivat, cum ar fi dobândirea la cerere a cetățeniei unui stat, sau dobândirea cetățeniei în cazul succesiunii de state" [144, p.112].

Instituția pluralității de cetățenii reprezintă o instituție derivată și subsecventă a instituției cetățeniei. Este imposibil să devii pluripatrid fără a pretinde la cel puțin două cetățenii. Din aceste considerente, vom analiza *cum pot fi dobândite mai multe cetățenii prin intermediul fiecărui mod de dobândire a cetățeniei*, cunoscute nu numai în dreptul național, dar și în dreptul comparat.

Referitor la **dobândirea originară a cetățeniei prin naștere**, după cum am menționat anterior, această modalitate are la bază două mari principii: *ius sanguinis* și *ius soli*. Una din caracteristicile cele mai importante ale acestui mod de dobândire este faptul că dobândirea originară nu presupune un acord de voință al individului care o primește.

În cazul aplicării principiului ***ius sanguinis***, statul oferă copilului cetățenia în baza cetățeniei părinților, precum Republica Moldova. Art.11 din Legea cetățeniei Republicii Moldova garantează dobândirea cetățeniei prin naștere oricăror copii născuți din cel puțin un părinte cetățean al statului nostru. Acest mod de dobândire a cetățeniei poate prezenta importanță pentru pluralitatea de cetățenii, deoarece copilul de la naștere dobândește mai multe cetățenii ca urmare a cetățeniilor diferite deținute de părinții săi. Este de observat însă că pentru unele state, ca Marea Britanie, copilul cetățeanului său, pentru a dobândi cetățenia engleză, mai trebuie și să locuiască pe teritoriul său.

Un alt factor pentru dobândirea originară a cetățeniei și, eventual, dobândirea pluralității de cetățenii este principiul ***ius soli***, pentru aplicarea căruia are importanță locul nașterii individului. Este relevant faptul dacă părinții dețin sau nu cetățenia statului respectiv. În perspectivă istorică, *ius soli* este principiul care a fost folosit înaintea principiului *ius sanguinis*. Principiul *ius soli*, de regulă, este aplicat de statele care acceptă să primească imigranți cu intenția de a acorda cetățenia copiilor acestora care s-au născut pe teritoriul lor. În aceste situații, unele persoane dobândesc pluralitatea de cetățenii ca urmare a faptului că pe lângă legătura cu un stat, formată în baza legăturii de sânge cu părinții, la naștere s-a creat și o legătură juridică cu statul pe al cărui teritoriu

s-au născut. Aceasta este posibil cu condiția că cel de-al doilea stat acceptă fără rezerve dobândirea cetățeniei în baza dreptului solului. În prezent un astfel de stat este și Republica Moldova. Din anul 2003 art.11 din Legea cetățeniei Republicii Moldova garantează dobândirea cetățeniei noastre oricăror persoane care s-au născut pe teritoriul său [155]. Statele interesate de creșterea populației, precum Canada, pentru soluționarea problemelor demografice, aplică principiul *ius soli* la acordarea cetățeniei. În acest caz, copiii care se nasc pe teritoriul statului, nefiind influențați de un alt stat, se naturalizează mai rapid, iar statul se poate bizui pe un număr mai mare de cetățeni.

Cele două principii de dobândire originară a cetățeniei, prin naștere, nu se exclud reciproc. În unele state, precum Republica Moldova, ele se aplică egal, în mod distinct, în funcție de circumstanțe. Lejeritatea reglementărilor din Legea cetățeniei Republicii Moldova poate provoca dobândirea mai multor cetățenii fără restricții. Există state – până la modificarea Legii cetățeniei în 2003 Republica Moldova era una dintre ele – unde principiul *ius sanguinis* este aplicat cu prioritate, iar principiul *ius soli* are un rol secundar, fiind aplicat în circumstanțe speciale (până în 2003 Republica Moldova acorda cetățenia sa copilului găsit pe teritoriul său). De cele mai multe ori, statele optează pentru unul dintre principii ca regulă principală, iar celălalt este folosit subsidiar pentru evitarea situațiilor de apatridie.

Fiecare stat este liber să-și aleagă modalitatea și principiul în baza căruia acordă cetățenia la naștere. Mai mult ca atât, statele au posibilitatea de a combina cele două principii. Astfel, la acordarea cetățeniei, statul poate să ceară pentru noul-născut îndeplinirea condițiilor impuse atât de *ius soli*, cât și de *ius sanguinis* [249, p.227]. În acest caz, ne aflăm în prezența unui raport de egalitate în aplicarea celor două principii.

Considerăm că impunerea îndeplinirii cumulative a condițiilor prevăzute de cele două principii duce la micșorarea cercului persoanelor care pot dobândi originar cetățenia, în consecință, se diminuează posibilitatea deținerii pluralității de cetățenii. Or, pruncul născut într-un stat terț practic nu poate dobândi cetățenia părinților, asta în ipoteza în care ambii dețin aceeași cetățenie. La modul teoretic, el nu ar putea să obțină cetățenia statului pe teritoriul căruia s-a născut, dacă respectivul stat nu aplică principiul *ius soli*. Acest sistem de drept la acordarea cetățeniei a funcționat după 1949 în Cehoslovacia.

Normele dreptului internațional public nu pot să interzică astfel de situații, căci ele își au izvorul în legislația internă, cu excepția situațiilor în care în urma aplicării acestor norme rigide persoana rămâne apatrid. Totuși, statele care prin tratate bilaterale sau multilaterale și-au asumat angajamentul să evite situațiile de apatridie trebuie să-și revizuiască legislația în domeniu, pentru ca fenomenul apatridiei să nu mai poată avea o cauză de natură legislativă. Totodată, statele trebuie să conștientizeze că astfel de modificări inevitabil vor duce la acceptarea mai largă a cazurilor pluralității de cetățenii.

Analizând aplicarea ambelor principii, conchidem că problema de bază ce trebuie soluționată este apatridia. Întâlnim fenomenul când cele două principii produc efecte fără să existe o soluție pentru evitarea apatridiei, fiind generat de neaplicarea subsidiară a celuilalt principiu fundamental al acordării cetățeniei. Suntem în prezența unui așa-numit „conflict negativ", când individul se naște fără a dobândi o cetățenie, deoarece nici un stat nu-l consideră îndreptățit să se bucure de calitatea de cetățean al său. Statele încearcă să evite acest fenomen, astfel încât la nivel internațional, la 28.09.1954, s-a încheiat Convenția privind statutul apatrizilor [66], la care este parte și Republica Moldova. Prin acest tratat statele semnatare se obligă să recurgă, în ipotetice cazuri de apatridie, la regulile de *ius soli*.

În afară de posibilitatea existenței unui conflict negativ, în practică putem întâlni și un „conflict pozitiv" legat de cetățenie. Suntem în prezența unui astfel de conflict pozitiv atunci când legislațiile în domeniul cetățeniei din diferite state se suprapun. Într-un astfel de caz, discutăm despre posibilitatea prin care un individ se naște cu mai multe cetățenii. Astfel, un copil născut pe teritoriul unui stat care aplică principiul *ius soli* primește automat respectiva cetățenie, iar dacă părinții dețin cetățenia unui stat care aplică regula *ius sanguinis*, atunci nou-născutul dobândește și această cetățenie sau aceste cetățenii (dacă părinții dețin cetățenii diferite) prin folosirea concomitentă a celor două principii (*ius sanguinis* și *ius soli*).

Trebuie avut în vedere că pluralitatea de cetățenii apare atât în cazul modului originar de dobândire a cetățeniei, cât și prin combinarea acestuia cu cel derivat. Există state care aplică principiul *ius soli* fără a condiționa acordarea cetățeniei de anumite circumstanțe. Altele, însă, având în vedere că prin principiul *ius soli* într-un număr mare de cazuri cetățeniile se dobândesc datorită unor situații de moment, fără a se crea o legătură a persoanei cu statul pe teritoriul căruia s-a născut, unele state condiționează acordarea cetățeniei de aflarea mai îndelungată a persoanei pe teritoriul lor. Este cazul noii legislații în domeniul cetățeniei din Republica Federală a Germaniei, care, prin normele edictate după anul 2000, prevede în art. 4 alin. 3 al Legii cetățeniei că un copil născut pe teritoriul Republicii Federale a Germaniei, din părinți care nu sunt cetățeni germani, poate obține cetățenia acestui stat dacă cel puțin unul dintre părinți își are domiciliul permanent în Germania sau dacă se bucură de un permis de ședere de cel puțin 3 ani de zile. În acest caz, avem o combinare a dobândirii cetățeniei originare, prin dreptul solului, cu dobândirea cetățeniei în mod derivat, prin impunerea condiției ce există la naturalizare de a avea un anumit termen de trai pe teritoriul statului [154].

Legislația germană în domeniu nu interzice ca acest copil să obțină și cetățenia altor state prin legătura de sânge cu părinții ce dețin aceste cetățenii. Un stat nu are competența de a influența legislația cetățeniei dintr-un alt stat. Dacă modelăm o situație când fiecare părinte are câte o dublă

cetățenie și toate diferite, iar statele acestea oferă tot prin *ius sanguinis* cetățenia, copilul s-ar putea naște fiind cetățean a cinci state diferite [154].

O excepție reprezintă statul Vatican, în care dreptul la cetățenie nu se fondează pe nici unul dintre cele două principii discutate mai sus. Cetățenia statului Vatican nu poate fi obținută în mod originar [187].

La momentul actual, practica statelor a impus un sistem mixt în ceea ce privește dobândirea originară a cetățeniei. Problema principală cu care se confruntă statele este pluralitatea de cetățenii, și nicidecum apatridia, fenomen ce a reușit să fie în mare măsură combătut eficient datorită eforturilor internaționale. Tocmai acordarea cetățeniei prin prisma principiului *ius soli* generează problema legăturii copilului cu statul unde s-a născut. Așadar, în cazul în care nașterea a avut loc accidental într-un stat de *ius soli* (bunăoară, copilul născut la bordul unei aeronave înregistrată în statul care acordă cetățenia conform principiului *ius soli*), stat cu care părinții nu au nici un fel de legătură, este discutabil dacă nou-născutul care primește această cetățenie va dezvolta vreodată o relație cu acest stat. Prin urmare, ajungem la concluzia că dreptul internațional public, prin normele sale cutumiare sau scrise, nu prevede reguli care să impună anumite cerințe în legătură cu relația dintre stat și individul care primește cetățenia respectivului stat prin sistemul de *ius soli*.

Și în cazul acordării cetățeniei potrivit regulilor de *ius sanguinis* pot interveni situații de pluralitate de cetățenii. Să luăm în calcul următorul raționament. Statul ce aplică *ius sanguinis* nu condiționează acordarea cetățeniei individului de nașterea lui pe teritoriul său. Părinții sunt imigranți într-un stat de „ius soli", astfel încât copiii primesc și cetățenia statului de *ius sanguinis*, lucru care se poate întâlni la multe generații. Este clar că acești cetățeni ai statului de *ius sanguinis* sunt niște „străini" ai acestuia. Din această cauză, au existat propuneri din partea britanicilor către statele de *ius sanguinis* de a înceta acordarea cetățeniei în mod originar, potrivit acestui principiu, individului născut pe teritoriul unui stat terț, dacă și părinții acestuia s-au născut pe teritoriul statului terț. Propunerea însă a rămas la stadiu de proiect [188].

Pe lângă modul originar de dobândire a cetățeniei prin naștere, întâlnim și situații ulterioare nașterii prin care un individ dobândește mai multe cetățenii **derivat sau prin acordare la cerere** (**naturalizare**). Și în privința dobândirii derivate a cetățeniei, dreptul internațional public dezbate anumite condiții ce trebuie a fi îndeplinite pentru ca statele să poată acorda cetățenia. Înainte de a le discuta pe scurt, facem o precizare că în cazul acordării cetățeniei ulterior nașterii suntem de cele mai multe ori în prezența unor proceduri administrative anevoioase și complicate. Or, nu în zadar acest mod de dobândire a cetățeniei mai este numit prin „acordare la cerere."

În cele ce urmează vom încerca să stabilim unele *circumstanțe prin care pot fi dobândite mai multe cetățenii prin moduri derivate de dobândire a cetățeniei.*

a. Domiciliul

O situație ce poate duce la pluralitatea de cetățenii prin acordarea derivată este stabilirea domiciliului permanent al persoanei pe teritoriul unui alt stat. Identificăm în acest caz crearea unei legături speciale dintre individ și statul a cărui cetățenie dublă o dorește prin domicilierea persoanei pe teritoriul celui de-al doilea stat și dorința de a menține legătura cu statul a cărui cetățenie originară o deține [216].

Se consideră că nu reprezintă un argument suficient pentru obținerea cetățeniei unui stat, spre exemplu, deținerea unor proprietăți imobiliare [205, p.44]. Statul terț, a cărui cetățenie individul dorește să o obțină, are tot interesul să „construiască" o legătură strânsă cu individul, prin aceasta chiar putându-se slăbi legătura individului cu statul al cărui cetățean deja este. Subliniem că este discutabilă soluția îmbrățișată de anumite state, prin care indivizii care domiciliază pe teritoriul acelui stat primesc, după împlinirea unui termen bine definit, cetățenia respectivului stat. Este o cetățenie acordată forțat, noi considerăm că acordarea cetățeniei ulterior nașterii trebuie să aibă loc cu acordul de voință al individului. Însă situația expusă mai sus nu încalcă normele dreptului internațional public, atâta vreme cât nu se impune renunțarea de către individ la cetățenia obținută originar. O astfel de cerință ar încălca flagrant principiile generale ale dreptului internațional public.

b. Căsătoria

Efectele căsătoriei sunt diverse și îndelung discutate în materia dreptului familiei. Iar din perspectiva dreptului internațional, căsătoria poate fi un motiv serios pentru acordarea ulterioară a cetățeniei unui stat [227, p.211]. Din punct de vedere istoric, dezvoltarea acestui criteriu de acordare a cetățeniei, care duce în final la pluralitate de cetățenii, a cunoscut mai multe etape.

Fundamentul pentru care dreptul internațional public recunoaște căsătoria ca motiv de acordare a cetățeniei este unitatea căsătoriei și a familiei. De-a lungul deceniilor întâlnim diferite concepte asupra acestui element, putându-se face astfel și o analiză a drepturilor de care se bucură fie femeia, fie bărbatul. Tendința actuală se îndreaptă fără echivoc înspre egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul. Nu se poate identifica o regulă generală în ceea ce privește acordarea cetățeniei în cazul căsătoriei, căci statele, exercitând în acest domeniu propria lor suveranitate, pot legifera acest domeniu după interesele proprii.

Tradițional, femeia dobândea odată cu căsătoria, chiar fără voia ei, cetățenia soțului, de multe ori aceasta fiind chiar obligată să renunțe la propria-i cetățenie. Astfel, în sec. al XIX-lea și până la mijlocul sec. al XX--lea, doar femeia era subiectul de drept care dobândea o nouă cetățenie, dacă deținea o altă cetățenie decât pe cea a soțului. Această modalitate de acordare a cetățeniei poate fi caracterizată ca fiind abuzivă, dar nu trebuie să scoatem din context timpul istoric în care un astfel de comportament era tolerat, iar conceptul de egalitate între femeie și bărbat nu era acceptat.

Pe plan internațional nu exista o regulă unanim acceptată de state, astfel că nu putem vorbi despre o practică unitară în acest domeniu, decât odată cu încheierea Convenției din 1957, privind cetățenia femeii căsătorite [64], pe care Republica Moldova n-a ratificat-o. Potrivit art. 1 din Convenție, căsătoria femeii cu un bărbat cu o altă cetățenie nu poate aduce atingere propriei sale cetățenii, chiar dacă aceasta dobândește și cetățenia soțului. Astfel, s-a exclus dobândirea automată de către soție a cetățeniei soțului, dar statele care au semnat si ratificat Convenția au acordat soției un drept privilegiat în a cere și obține cetățenia soțului. Acordarea cetățeniei în acest caz poate fi însoțită de obligația soției de a îndeplini și alte criterii stabilite de legislația internă a statului a cărui cetățenie o deține soțul. Convenția încheiată în 1957 aduce un aspect de noutate la acel moment, prin care se afirmă egalitatea femeii cu bărbatul, aspect ce este relevat de prevederea potrivit căreia femeia nu mai este obligată să renunțe la cetățenia dobândită prin naștere.

După intrarea în vigoare a modificărilor operate în art.17 din Legea cetățeniei Republicii Moldova prin Legea nr.24 din 13.03.2014 [168], statul nostru ar putea ratifica această Convenție. Anterior Convenția în cauză nu putea fi ratificată, ca urmare a faptului că art.17 din Legea cetățeniei obliga femeia căsătorită cu un cetățean al Republicii Moldova, dacă solicita cetățenia Moldovei, să renunțe la cetățenia anterioară. Acum însă acest impediment a fost exclus și, ca urmare venim cu propunerea de a adera la această Convenție.

Există state care nu sunt parte la această Convenție și care în continuare obligă femeia să renunțe la propria-i cetățenie pentru a o putea dobândi pe cea a soțului. Regatul Belgiei, Republica Islamică Iran sau Principatul Liechtenstein sunt state care aplică [140, p.387] în continuare regula arătată mai sus. La nivelul Consiliului Europei s-a dezbătut această problemă destul de intens, însă s-a considerat că prevederile Convenției din 1957 acoperă mulțumitor această materie, iar pentru spațiul european nu era necesară o reglementare regională. Odată cu semnarea în 1992 a tratatului de la Maastricht [238], ia naștere la nivelul Uniunii Europene instituția cetățeniei comunitare sau europene. Aproape că nu mai are relevanță modul derivat al dobândirii cetățeniei prin căsătorie în spațiul comunitar, dacă ambii soți dețin cetățenia unui stat membru.

Analizând căsătoria ca modalitate de dobândire a altei cetățeniei, trebuie să admitem că practica statelor este mult mai „liberală", încât a rămas la latitudinea soților să decidă dacă și în ce condiții renunță sau/și dobândesc o nouă cetățenie. Statele sunt însă suverane să impună odată cu acordarea cetățeniei renunțarea de către soț/soție la cealaltă cetățenie.

c. Adopția

Operațiunea juridică prin care se creează legătura de filiație între adoptator [203, p.115] și adoptat nu aparține doar lumii contemporane, aceasta a fost cunoscută și în Roma Antică. Instituția adopției – până la operarea modificărilor, intrate în vigoare la 19.04.2018, în Legea cetățeniei Republicii Moldova aceasta era denumită *înfiere* – poate să fie un motiv de acordare a cetățeniei

ulterior nașterii și astfel poate crea situații de pluralitate de cetățenii. Nu dorim în acest moment să intrăm în detalii tehnice privitoare la adopție, deoarece materia aparține ramurii juridice a dreptului familiei. Ne vedem însă obligați să aducem câteva precizări, mai ales pe cele care își au punctul de perspectivă în dreptul constituțional.

Modalitatea prin care are loc adopția este apanajul fiecărui stat, iar pe noi ne interesează în acest moment adopția unui copil cu o altă cetățenie decât cea a adoptatorilor. De regulă, prin adopție se realizează un nou raport copil – părinți, iar copilul este îndepărtat de orice contact cu rudele de sânge. După ce au fost parcurși toți pașii legali și procesul de adopție a fost finalizat, se folosește ficțiunea, potrivit căreia copilul este dintotdeauna al adoptatorilor. În cazul în care statul adoptatorilor este un stat de *ius sanguinis,* atunci prin adopție și cu ajutorul ficțiunii, copilul primește fără nici un fel de rezerve cetățenia statului adoptatorilor. Probleme pot apărea în cazul în care statul adoptatorilor este unul de *ius soli* [104].

De cele mai multe ori, adoptatul dobândește cetățenia adoptatorilor prin act administrativ. În literatura de specialitate germană am putut urmări o dezbatere interesantă, prin care se problematiza dacă astfel nu sunt încălcate libertățile fundamentale ale copilului, printre care și libertatea de opțiune. Opinia îmbrățișată de cei mai mulți adepți contrazice temerile puse sub semnul întrebării. Cel mai solid argument arată că și în cazul dobândirii cetățeniei originare copilul nu are dreptul de opțiune, or, în cazul adopției nu putem vorbi despre un mod originar de dobândire a cetățeniei, dar de unul care este asimilat acestuia, motiv pentru care nu este încălcat nici un drept și nici o libertate a copilului adoptat [215].

În opinia noastră, Republica Moldova are unele probleme la acest capitol. Articolul 13 din Legea cetățeniei prevede următoarele: „(3) Copilul cetățean străin adoptat de soți, ambii sau numai unul dintre ei fiind cetățean al Republicii Moldova sau unul fiind cetățean al Republicii Moldova, iar celălalt cetățean străin sau apatrid, poate deveni cetățean al Republicii Moldova **dacă renunță la cetățenia statului străin, cu excepția cazurilor prevăzute de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte**." [155] Considerăm că, în partea finală, norma în cauză încalcă dreptul copilului la cetățenia anterioară, dobândită originar. Or, copilul poate decide asupra acestei probleme numai după atingerea majoratului.

O încălcare mai gravă a acestui drept este admisă prin art.14 din Legea cetățeniei. Acest articol, intitulat „Cetățenia copilului în cazul nulității sau anulării înfierii", prevede: „În cazul declarării nulității sau al anulării înfierii copilului apatrid sau cetățean străin, acesta **este considerat că nu a fost niciodată cetățean al Republicii Moldova** dacă domiciliază legal și obișnuit în străinătate sau dacă părăsește țara pentru a domicilia în străinătate." Norma citată, în opinia noastră, poate crea o situație de apatridie, dacă statul în care revine copilul nu-i va acorda din nou cetățenia sa. Această reglementare contravine prevederilor Convenției europene cu privire

la cetățenie și principiului evitării apatridiei, statuate de art.7 al Legii cetățeniei Republicii Moldova.

În acest sens, propunem, cu titlu de *lege ferenda,* de a modifica Legea cetățeniei prin excluderea de la alin.(3) al art.13 a sintagmei „dacă renunță la cetățenia statului străin, cu excepția cazurilor prevăzute de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte." În același sens, mai propunem de a completa în final norma art.14 din Legea cetățeniei cu sintagma: „cu excepția situației când statul pe al cărui teritoriu va domicilia copilul nu-i va acorda cetățenia sa".

d. Recunoașterea copilului din afara căsătoriei

Opinăm că acest motiv de acordare a cetățeniei nu mai este foarte uzitat, deoarece perspectiva tradiționalistă a copiilor legitimi și nelegitimi a fost abandonată de legislația modernă ce dezvoltă instituții constituționale [262, p.123] precum cea a cetățeniei. În Republica Moldova această diferențiere nu mai produce nici un fel de efect, cel puțin din punctul de vedere al acordării cetățeniei. Art.11 din Legea cetățeniei spune foarte clar: „(1) Este considerat cetățean al Republicii Moldova copilul: a) născut din părinți, ambii sau unul dintre care, la momentul nașterii copilului, este cetățean al Republicii Moldova;". Legiuitorul nu impune condiția ca părinții să fie și căsătoriți. Amintim doar faptul că dreptul internațional public recunoaște acest mod de dobândire ulterioară a cetățeniei, fapt ce provoacă pluralitate de cetățenii.

e. Acordarea cetățeniei la cerere

Cel mai frecvent mod de dobândire a mai multor cetățenii este prin cererea pe care o adresează individul interesat statului a cărui cetățenie o dorește. Fiecare stat este liber să aleagă și să impună criteriile, condițiile și procedurile prin care se poate dobândi cetățenia.

De regulă, în cazul dobândirii cetățeniei la cerere, persoana nu trebuie să demonstreze statului relații de familie sau alianță cu alți cetățeni ai respectivului stat. Din perspectiva dreptului internațional public, este suficientă cererea formulată în acest sens și adresată instituțiilor abilitate ale statului, deoarece prin cerere se demonstrează acordul de voință al individului. Cerințe de genul cunoașterii limbii statului sau a istoriei și geografiei sunt elemente acceptate de către dreptul internațional, dar nu sunt obligatorii. Trebuie să amintim în acest context de „genuine link", care a fost pe larg dezbătut de către Curtea Internațională de Justiție în speța Nottebohm [74]. De fapt, Curtea de la Haga recunoaște fără echivoc faptul că acordarea cetățeniei este un drept suveran al statului, doar că în anumite cazuri, când nu există o legătură strânsă între stat și cetățean, respectiva cetățenie poate să nu fie recunoscută și opozabilă altor state. Cetățenia dobândită în așa mod produce efecte pentru individ în interiorul statului, dar statele terțe au posibilitatea oferită de precedentul creat prin soluționarea cazului Nottebohm de a nu recunoaște drepturile individului ce ar decurge din calitatea lui de cetățean al statului care nu poate demonstra „genuine link" (care se traduce ca: legătură reală/adevărată) cu acesta.

În art. 17 din Legea cetățeniei Republicii Moldova avem o situație de cumulare a modului de dobândire a cetățeniei prin acordare la cerere cu alte moduri de dobândire a cetățeniei, precum dobândirea cetățeniei prin căsătorie sau, mai nou, prin investiții.

f. Acordarea cetățeniei de onoare

După cum am menționat în capitolul precedent, în unele state, precum Irlanda sau România, cetățenia națională de onoare este una deplină, fapt care acordă cetățeanului de onoare posibilitatea de a fi titularul tuturor drepturilor și obligațiilor statului. Acest statut transformă cetățeanul străin ce a dobândit cetățenia de onoare într-o persoană ce deține pluralitate de cetățenii.

Legea cetățeniei Republicii Moldova, la art. 24 alin.(2), reglementează dreptul Președintelui Republicii Moldova de a acorda cetățenia în interesele republicii. În capitolul precedent am echivalat acest tip de cetățenie cu cetățenia de onoare deplină.

g. Raportul de fidelitate sau loialitate față de un stat terț

Un alt motiv pentru acordarea cetățeniei ulterior nașterii, ce provoacă concomitent o situație de pluralitate de cetățenii, identificat în doctrina de drept internațional public, este raportul de fidelitate sau de loialitate a unui individ față de un stat terț. Cel mai des aceasta are loc atunci când persoana deține o funcție publică într-un stat al cărui cetățean nu este, motivul acordării cetățeniei fundamentându-se pe principiul loialității, căci funcționarii sau militarii trebuie să dețină cetățenia statului pe care îl slujesc.

h. Schimbarea statutului juridic al unor teritorii

O reală problemă, identificată de doctrină, constituie schimbările ce au loc la nivelul delimitării granițelor unor state. În afară de conflictele civile sau armate care pot izbucni, apare nesiguranța indivizilor, aceștia neștiind cetățenii cărui stat sunt. Aceasta se întâmplă în cazul secesiunii sau dezmembrării de state. Problema reglementării cetățeniei pe noile teritorii a fost discutată la Conferința de Pace de la Paris, argumentându-se că pe teritoriul ce este ocupat de un alt stat sau pe care se creează un stat nou raporturile de cetățenie vor fi reglemente de statul respectiv. Aceasta este prevăzut și în tratatele de la Versailles (1919), St. Germain (1919) și Trianon (1920) [239].

Este discutabil dacă a existat o împuternicire la nivelul ordinii juridice internaționale în acest sens. Dar ceea ce este sigur e că protestele și nemulțumirile față de această regulă au dus la imposibilitatea transformării ei într-una cutumiară. Astăzi, o astfel de regulă arbitrară încalcă dreptul popoarelor la autodeterminare.

În Republica Moldova această circumstanță cel mai frecvent generează cazurile de pluralitate de cetățenii. Astfel, în urma trecerii Basarabiei de sub jurisdicția României sub jurisdicția URSS, la 28 iunie 1940, și a declarării ulterioare a independenței Republicii Moldova,

cetățenii noului stat pot dobândi, pe lângă cetățenia Republicii Moldova, cetățenia unor state din fosta URSS și cetățenia României.

i. Redobândirea cetățeniei

Redobândirea cetățeniei este efectul reintegrării unui individ în statul a cărui cetățenie a avut-o anterior. Redobândirea cetățeniei se obține doar la cerere. Un caz des întâlnit în practică este reprezentat de femeia care la căsătorie a fost obligată să renunțe la cetățenia dobândită în mod originar și pe care la un moment dat și din varii motive dorește să o redobândească.

Un alt caz întâlnit este statuat de art. 116 alin. 2 din Legea Fundamentală a Republicii Federale a Germaniei, prin care acelora (sau urmașilor) cărora li s-a retras cetățenia germană în timpul regimului național-socialist, din motive politice, rasiale sau religioase, pot redobândi cetățenia la cerere, dacă nu au domiciliul pe teritoriul Republicii Federale a Germaniei. În cazul în care cei „deposedați" în condițiile arătate mai sus au domiciliul pe teritoriul Republicii Federale a Germaniei, intră în scenă ficțiunea potrivit căreia aceștia nu au fost niciodată deposedați de cetățenia germană [46].

În baza acestor reglementări din legislația germană, după 1991 mulți cetățeni ai Republicii Moldova de origine germană, stabiliți cu traiul după Primul și al Doilea Război Mondial în Moldova, au redobândit cetățenia Germaniei, renunțând la cetățenia Republicii Moldova. Ulterior, ca urmare a dorinței acestora de a reveni pe teritoriul Republicii Moldova sau de a menține legătura cu țara noastră, unde au locuit cea mai mare parte a vieții, o parte din ei au revenit și au redobândit cetățenia noastră.

Modificările operate la Legea cetățeniei Republicii Moldova, care au intrat în vigoare în data de 19 aprilie 2018, prevăd simplificarea procedurii de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova. În mai puțin de cinci luni, peste 2300 de persoane au beneficiat de procedura simplificată de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova prin recunoaștere. Potrivit datelor prezentate de Agenția Servicii Publice, în perioada 19 aprilie – 31 august au fost înregistrate 2307 cereri de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova prin recunoaștere, conform procedurii simplificate.

j. Regula specială a statului Vatican

Doctrina de drept internațional public apreciază reglementarea dobândirii cetățeniei statului Vatican ca fiind una specială, care, în viziunea noastră, de asemenea creează situații de pluripatridie. Dobândirea cetățeniei statului Vatican [245, p.7] este legată de două condiții ce trebuie îndeplinite cumulativ: exercitarea unei funcții în cadrul Bisericii Catolice și domiciliul permanent pe teritoriul statului Vatican.

Unii doctrinari consideră că dobândirea cetățeniei statului Vatican poate fi considerată una originară. Această opinie a fost criticată de majoritatea doctrinarilor, aducându-se împotriva ei următoarele argumente: dobândirea originară a cetățeniei impune aplicarea la naștere a principiului

ius soli sau *ius sanguinis*, or, dobândirea cetățeniei statului Vatican nu este posibilă fără îndeplinirea condițiilor arătate mai sus, astfel încât afirmația rămasă singulară în doctrină este conceptual vorbind exclusă [245, p.12].

Dobândirea cetățeniei statului Vatican nu reprezintă însă un punct de legătură distinct al dreptului internațional în domeniul cetățeniei, deoarece modalitatea de acordare a cetățeniei statului Vatican este o împletire a unor veritabile puncte de legătură enunțate anterior, și anume: relația de loialitate și domiciliul permanent.

k. Alte condiții în vederea dobândirii mai multor cetățenii

Doctrina a identificat câteva condiții pe care statele le pot prevedea în procesul acordării cetățeniei dobândite ulterior nașterii. În primul rând, este vorba de consacrarea și aplicarea principiului efectivității cetățeniei. Efectivitatea cetățeniei a fost definită de Curtea Internațională de Justiție de la Haga astfel: „[...] legal bound having at its basis a social fact of attachment, a genuine connection of existence, interests and sentiments, together with the existence of reciprocal rights and duties" („obligația juridică, având la bază un fapt social de atașament, o legătură reală a existenței, interese și sentimente, împreună cu existența unor drepturi și obligații reciproce") [148, p.429].

În altă ordine de idei, putem identifica și alte elemente-condiții, precum apartenența la o cultură sau la un anumit popor ș.a.

Efectivitatea cetățeniei nu reprezintă însă o limitare, din punct de vedere juridic, a suveranității statului de a adopta orice model sau element în dreptul cetățeniei. Statele sunt îndemnate să acorde doar atunci cetățenia, când poate fi probată o legătură strânsă între individ și stat. Statele care nu aplică această recomandare sunt libere să aibă această atitudine, singura problemă ce poate apărea este în cazul coliziunii multiplelor cetățenii în domeniul protecției diplomatice.

3.2. Reglementarea instituției pluralității de cetățenii în dreptul constituțional comparat

Pluralitatea de cetățenii este statutul juridic al persoanei fizice prin care o persoană este recunoscută drept cetățean sub legile mai multor state. Cea mai răspândită formă a pluralității de cetățenii este *dubla cetățenie*. Precum am arătat în capitolele anterioare, tratatele internaționale nu creează restricții ca persoanele să dețină cetățenia a două state. Tot în prezenta lucrare am mai menționat că una din cauzele firești ale existenței pluralității de cetățenii este faptul că diferite țări au mai multe criterii de acordare a cetățeniei, care nu sunt identice sau care se suprapun. Prin urmare, o persoană poate deveni cetățean al mai multor țări, deoarece la nivel normativ statele, și nu persoanele, decid cine poate deveni cetățean prin reglementarea modurilor de dobândire a

cetățeniei. Persoanele aleg doar să dobândească cetățenia dorită în conformitate cu prevederile legale. Astfel, cetățenii americani nu au nici o restricție dacă o altă țară le acordă cetățenia automat. În același sens, unele state recunosc pluralitatea de cetățenii pentru a crește șansele cetățenilor săi să fie competitivi pe plan internațional și să-și lărgească arealul cultural (exemplu: Australia, din 4 aprilie 2002 [183], australienii care devin cetățeni ai altor state, printr-un act voluntar, nu își mai pierd cetățenia australiană).

Unele state însă nu recunosc pluralitatea de cetățenii și iau măsuri să o prevină, reglementând pierderea automată a cetățeniei statului lor dacă o altă cetățenie este obținută voluntar (de exemplu, Azerbaidjan, Japonia sau Singapore) sau aplicând amenzi penale pentru exercitarea altei cetățenii (de exemplu, a avea un pașaport străin în Arabia Saudită). Alte state pot acorda unei persoane dreptul la un anumit număr de cetățenii.

Totuși, odată ce fiecare țară decide în mod independent cine îi sunt cetățenii, bazându-se doar pe propriile legi și, în general, fără a lua în considerare legile altor țări, este posibil ca un individ să fie considerat cetățean a două sau mai multe țări, chiar dacă unele din aceste țări interzic pluralitatea de cetățenii. Vorbind despre Arabia Saudită, am dori să menționăm că saudiții nu au voie să obțină nici o cetățenie străină fără permisiunea prim-ministrului. Dacă un cetățean saudit a dobândit o cetățenie străină fără această permisiune, el va fi considerat saudit, cu excepția cazului în care guvernul saudit îi revocă cetățenia saudită în conformitate cu prevederile articolului 13 din Legea saudită privind cetățenia: preia cetățenia străină fără permisiunea primului ministru; este încadrat în armata unei alte țări; lucrează în folosul unui guvern străin în timpul războiului cu Regatul Arabiei Saudite; lucrează pentru un guvern străin sau o organizație internațională, în ciuda ordinului guvernului saudit de a renunța [186].

Majoritatea statelor, chiar și acelea care permit cetățenia dublă sau multiplă, nu recunosc altă cetățenie prin lege: cetățenii săi sunt tratați numai ca cetățeni ai acelei țări, iar cealaltă cetățenie e considerată a fi fără relevanță. Aceasta înseamnă, de exemplu, că oficialii consulatelor din străinătate nu au acces la cetățenii lor dacă aceștia au și cetățenia locală (de exemplu, Iran, Mexic, multe state arabe, fostele țări componente ale URSS). Unele țări pot acorda accesul oficialilor consulatelor din curtoazie, dar nu acceptă nici o obligație să facă acest lucru prin contracte consulare internaționale. Dreptul țărilor de a se comporta astfel este protejat de legea națională. În așa mod, pluralitatea de cetățenii creează beneficii sub formă de drepturi depline în mai multe state pentru pluripatrizi, dar pentru state creează probleme, din cauza dificultăților pe care aceasta le impune statelor în aspectul obligațiilor ce le au pentru cetățenii lor care sunt loiali și altor state.

În **Germania**, problemele cetățeniei sunt reglementate de art.16, 116 din Constituția din 1949 [46]. Aceste norme constituționale sunt dezvoltate prin Legea cetățeniei Germaniei din 22 iulie 1913 [154]. Germania, până la aderarea la Convenția europeană cu privire la cetățenie în

2005, nu accepta acordarea cetățeniei sale persoanelor care dețineau cetățenia unui alt stat, obligând cetățenii altor state, care solicitau cetățenia germană (inclusiv cetățenii Republicii Moldova de origine germană, care au solicitat-o în această calitate), să renunțe la cetățenia lor anterioară. Reticența guvernului german față de pluralitatea de cetățenii se menține și în prezent. În anul 2000 s-a făcut o încercare de a moderniza Legea cetățeniei, urmărindu-se simplificarea demersurilor în vederea obținerii pașaportului german și posibilitatea dublei cetățenii. Reforma a adus câteva schimbări: dobândirea cetățeniei germane este posibilă după 6 sau 8 ani de ședere neîntreruptă pe teritoriul Republicii Federale, față de 15 ani, cum era înainte. Mulți străini în Germania provin din țări care nu permit, sub nici o formă, renunțarea la cetățenie. Pentru a o dobândi pe cea germană aceste persoane sunt obligate să depună o cerere de păstrare a celei vechi și, astfel, dubla cetățenie poate fi permisă [82].

După 2005 dreptul de a-și păstra vechea cetățenie îl au etnicii germani din fosta Uniune Sovietică, cetățenii țărilor membre ale UE și copiii soldaților americani staționați pe teritoriul Germaniei. Toți ceilalți străini sunt puși în situația de a alege. Până la 20 februarie 2014 în cea mai delicată situație se aflau copiii imigranților din statele nemembre ale UE care se năsteau în Germania. Până la 18 ani, aceștia aveau dublă cetățenie: pe cea a părinților și pe cea germană. Între 18 și 23 de ani, ei trebuiau să decidă dacă vor să păstreze pașaportul german sau nu. În caz afirmativ, erau nevoiți să renunțe la cetățenia țării din care provin părinții. Cei care nu o făceau până la împlinirea vârstei de 23 de ani, își pierdeau automat cetățenia germană. Cei mai constrânși să decidă erau considerați reprezentanții celei mai numeroase minorități din Germania: turcii. Mulți dintre cei născuți în Germania au sentimentul că sunt obligați să renunțe la o parte din cultura și din patria lor. Renunțarea la cetățenia turcă atrage după sine numeroase dezavantaje pentru turci în țara lor de origine [82].

Aceste circumstanțe au fost obiectul unor discuții controversate în societatea germană, soldate cu manifestări ale populației de origine turcă, fapt care a determinat autoritățile să facă unele concesii. În prezent, după modificările operate la Legea cetățeniei din Germania la 13 noiembrie 2014 și intrate în vigoare la 20 decembrie 2014, dobândesc cetățenia Germaniei și copiii străinilor născuți pe teritoriul Germaniei, cu condiția ca părinții să fi locuit legal și obișnuit pe teritoriul statului german ultimii 8 ani înainte de nașterea copilului, iar la naștere să fi dobândit dreptul de trai permanent în această țară [82].

În rândul statelor care reglementează multipla cetățenie se regăsesc Irlanda, Elveția, Ungaria, Portugalia, România etc. Republica Irlanda a extins aplicarea propriei legi și asupra Irlandei de Nord, care este parte a Marii Britanii. Astfel, cetățenii britanici născuți în Irlanda de Nord pot obține cetățenia Republicii Irlanda printr-o simplă cerere de eliberare a pașaportului

irlandez [28]. Evident, motivația autorităților irlandeze vine din sensibilitățile legate de identitatea istorică a cetățenilor celor două teritorii.

Este interesantă evoluția istorică a conceptului pluralității de cetățenii în **Statele Unite ale Americii**, grație faptului că aceasta țară a fost colonie engleză, locuită preponderent de britanici. La începutul existenței sale, în SUA instanțele au luat ca punct de plecare moștenirea britanică a dreptului comun. Această abordare s-a dovedit extrem de ciudată în primele decenii ale vieții lor naționale, pentru că legislația britanică a aderat la teoria de „credință perpetuă" la suveranitatea statului. Numai regele putea elibera „subiectele" de la legăturile lor de naționalitate. Regele George a fost de acord cu o astfel de despărțire în ceea ce privește coloniștii rebeli printr-o clauză-parte a Tratatului de Pace, încheiat în timpul Revoluției Americane. Dar el nu era pregătit pentru o tranzacție asemănătoare care ar admite permisiunea automată pentru migranți să renunțe la loialitatea lor față de Coroana Britanică. Din motive interne, Marea Britanie a abandonat interesul față de cetățenia americanilor la câțiva ani după *Waterloo*, problemele de cetățenie retrăgându-se din atenția statului pentru un timp. La scurt timp după Războiul Civil, au izbucnit din nou controverse, care implicau aceleași două țări. De data aceasta, conflictul a fost declanșat de tratamentul Marii Britanii adus unui grup de americani naturalizați, care au aderat la mișcarea *Fenian* în lupta pentru independența irlandeză. Acești „scandalagii" de origine americană au fost supuși unor pedepse aplicabile cetățenilor Marii Britanii pentru opiniile pe care le împărtășeau și acest incident a făcut ca opinia publică a americanilor să se îndrepte din nou spre problema cetățeniei. Această acțiune a americanilor a trezit proteste diplomatice din partea S.U.A., care se axau preponderent pe faptul că într-un stat suveran trebuie recunoscută cetățenia americană.

Congresul a reacționat imediat. În scopul de a pune capăt acestei recepții servile judiciare de drept comun, s-a instituit instituția de *expatriere*. Prin actul din 1868 se declara că „dreptul de expatriere este un drept natural și inerent al tuturor oamenilor, indispensabilă pentru exercitarea drepturilor de viață, libertate și căutarea fericirii". Congresul a continuat prin constatarea „că orice acțiune care neagă, limitează sau afectează dreptul de expatriere se declară incompatibile cu principiile fundamentale ale acestui guvern".

Legea, de asemenea, a impus Președintelui să ia măsuri, inclusiv de agresiune, ori de câte ori un cetățean a fost „pe nedrept privat de libertate" de către un suveran străin. Marea Britanie nu a putut să nu ia atitudine. În termen de câțiva ani a semnat un tratat de acord să trateze cetățenii naturalizați americani ca nefiind deținători ai cetățeniei britanice și a adoptat în curând o lege prin care recunoștea opțiunea personală a individului în chestiunea cetățeniei. Marea Britanie nu a fost singura putere care a început să își schimbe punctul de vedere. Se întâlneau conflicte similare cu alte state europene, care constau, în principal, din obiceiul lor urât de a constrânge cetățenii americani naturalizați în timpul vizitelor temporare în locurile lor natale. S-a dovedit a fi posibil,

totuși, să se negocieze acorduri, cunoscute sub numele de tratate *Bancroft*, prin care au fost rezolvate cele mai multe dintre aceste probleme. Părțile s-au angajat să trateze naturalizarea ca un act de rupere a tuturor legăturilor anterioare de cetățenie. Astfel, teoria de credință perpetuă a murit de o moarte surprinzător de rapidă în secolul al XIX-lea. Națiunile au ajuns să recunoască faptul că această noțiune medievală nu se mai potrivește nevoilor mapamondului în era în care transportul feroviar și turismul cu vapoarele, împreună cu luxațiile revoluției industriale, au dus la fluxuri masive de migrație permanentă [199].

Printre altele, potrivit legii din anul 1779, cetățeni ai SUA au fost declarați toți oamenii albi, născuți pe teritoriul acestei comunități, și persoanele care au locuit acolo timp de doi ani până la adoptarea legii respective. Americanii naturalizați trebuiau să-și declare la judecată intenția de a se stabili cu traiul în SUA și să depună jurământ de devotament. Astfel, a fost consfințit principiul „dreptul de pământ" [10].

SUA se înscrie în rândul statelor ale căror legislații nu fac trimitere expresă la pluralitatea de cetățenii, dar care nu interzic cetățenilor să dispună de două sau mai multe cetățenii. Din practica existentă în Statele Unite, inclusiv cea a Curții Supreme, au fost constatate modalitățile în care o persoană poate ajunge să aibă două sau mai multe cetățenii. Astfel, în Statele Unite o persoană poate obține două sau mai multe cetățenii prin una din următoarele căi:

- prin nașterea pe teritoriul Statelor Unite din părinți imigranți;
- prin naștere în afara teritoriului Statelor Unite dintr-un părinte care este cetățean al Statelor Unite și un alt părinte care este cetățean al unui alt stat;
- prin naturalizarea de cetățean al Statelor Unite cu menținerea în același timp a cetățeniei unui alt stat;
- prin redobândirea cetățeniei în țara de origine după ce o persoană a fost naturalizată ca cetățean al Statelor Unite [136].

Totodată, Statele Unite nu adoptă nici un fel de măsuri sau atitudini împotriva pluralității de cetățenii, atât din punct de vedere legal, cât și politic. Prin urmare, un cetățean american nu va pierde cetățenia sa dacă va obține cetățenia altui stat. Aceasta este valabil chiar și dacă persoana călătorește cu un pașaport străin, votează în alt stat sau este angajat într-o funcție publică în alt stat. În cele mai multe cazuri este irelevant pentru Statele Unite dacă un alt stat solicită un cetățean american în calitate de cetățean al său.

Elveția a recunoscut dreptul la dubla cetățenie începând cu 1 ianuarie 1992. Ca urmare, persoana care solicită cetățenia Elveției nu va trebui să renunțe la cetățenia deținută anterior. De asemenea, cetățenii elvețieni care solicită cetățenia altui stat nu vor pierde cetățenia Elveției. Modificările s-au extins și asupra persoanelor care au pierdut cetățenia înainte de 1 ianuarie 1992, acestea având dreptul să solicite redobândirea cetățeniei elvețiene [189]. La fel și legislația

portugheză stabilește că persoanele naturalizate în **Portugalia** vor păstra cetățenia străină, iar cetățenii portughezi care obțin o altă cetățenie nu vor fi obligați să renunțe la cetățenia portugheză [190].

În **Federația Rusă** posibilitatea de a avea pluralitate de cetățenii este expres prevăzută de Constituție în art.62, care reglementează garanțiile constituționale ale cetățenilor FR care concomitent dețin și cetățenia altor state [265, p.12]. Legea Federației Ruse cu privire la cetățenie [287] definește în art. 3 dubla cetățenie ca fiind „posesia de către un cetățean al Federației Ruse a cetățeniei unui stat străin" [287]. Alineatul 2 al art. 6 stabilește că dobândirea de către cetățeanul Federației Ruse a unei alte cetățenii nu atrage încetarea cetățeniei Federației Ruse [270]. În aspect terminologic, este interesantă modalitatea de diferențiere a două categorii de instituții din cadrul pluralității de cetățenii date în literatura de specialitate din Federația Rusă. Astfel, ei diferențiază dubla cetățenie de a doua cetățenie. În viziunea acestora, deoarece în Federația Rusă este interzisă pluralitatea de cetățenii, dubla cetățenie reprezintă o stare legală, în baza căreia cetățeanul rus deține dubla cetățenie în cazul când acesta a mai dobândit o cetățenie a statului cu care Federația Rusă are acord privind dubla cetățenie. A doua și alte cetățenii, în viziunea acestora, cetățeanul rus le deține în cazul când acesta a mai dobândit cetățenia statului cu care Federația Rusă nu are astfel de acorduri, cetățenia aceasta fiind ilegală [268].

Este de remarcat că până în prezent Federația Rusă are un singur acord cu privire cetățenie, inclusiv referitor la dubla cetățenie, cu Tadjikistan. Un astfel de acord Federația Rusă a încheiat și cu Turkmenistan, dar în 2015 Turkmenistanul a anulat unilateral acest acord, iar colaborarea în acest domeniu între statele în cauză a fost sistată. În acest aspect este de observat că, fără a avea o bază legală națională până în 2014, Federația Rusă a acordat masiv cetățenia sa în teritoriile separatiste din statele unde are interese expansioniste, precum Georgia, Ucraina și Moldova. În ciuda faptului că noii cetățeni ai Federației Ruse din teritoriile separatiste dețineau la momentul acordării cetățeniei ruse cetățenia națională a statelor de origine, statul rus, contrar rigorilor legale, nu cerea acestora să refuze la aceasta sau să declare că mai dețin o altă cetățenie.

Pentru moment, Federația Rusă și-a simplificat procedurile de dobândire a cetățeniei sale pentru persoanele vorbitoare de limba rusă ce locuiesc pe teritoriul fostei URSS. În conformitate cu Legea federală a Federației Ruse din 20 aprilie 2014 № 71-FZ „Cu privire la modificarea Legii federale cu privire la cetățenia Federației Ruse și a unor acte legislative ale Federației Ruse", a fost stabilită o procedură simplificată de acordare a cetățeniei Federației Ruse pentru cetățenii străini și apatrizii care locuiesc pe teritoriul Federației Ruse și sunt recunoscuți vorbitori nativi de limba rusă. Conform acestei legi, sunt recunoscuți vorbitori nativi de limba rusă „persoanele care vorbesc limba rusă și în mod obișnuit o folosesc în familie, în uz casnic și cultură, în cazul în care aceste persoane sau rudele lor pe linie ascendentă directă sunt rezidenți permanenți sau anterior au locuit

permanent pe teritoriul Federației Ruse sau în teritoriul ce aparținea Imperiului Rus sau URSS, în cadrul frontierei de stat a Federației Ruse.” [287]

Ucraina în 2018 are situația Republicii Moldova de până în 2014. Ea nu recunoaște pluralitatea de cetățenii, însă numărul persoanelor care au cetățenia ucraineană concomitent cu cetățenia altor state este, conform unor estimări, suficient pentru a obliga autoritățile ucrainene să adopte reglementări speciale pentru a rezolva problema într-un fel sau altul. Potrivit legii în vigoare, persoanele care au două sau mai multe cetățenii, din care una este cetățenia ucraineană, vor fi recunoscute de către autorități numai ca cetățeni ucraineni [28]. Cu toate că nu se permite prin legislație exercitarea funcțiilor de stat cu pluralitate de cetățenii, în instituțiile de stat numărul pluripatrizilor este mare și în continuă creștere. În 2018 Președintele Ucrainei a înaintat în Parlament un proiect de lege de modificare a legii cetățeniei, însă, din cauză că mulți deputați deja dețineau pluralitate de cetățenii, acest proiect nu a putut fi adoptat.

Legislatorii din **Austria** recunosc pluralitatea de cetățenii, dar cu anumite rezerve. Astfel, poate fi cetățean a două state copilul care s-a născut într-un stat străin și a dobândit cetățenia în baza *jus soli* [185].

Cetățenii **Greciei** pot deține mai multe cetățenii, cel puțin pentru o anumită perioadă, deoarece legislația statului grec, chiar neadmițând deținerea a două cetățenii, nu a inclus în lege pierderea automată a cetățeniei grecești în cazul dobândirii cetățeniei unui alt stat.

Israelul recunoaște pluralitatea de cetățenii, însă cu o rezervă: cetățenilor naturalizați israelieni nu li se permite să păstreze cetățenia dublă. Cetățenii Israelului, care au emigrat în altă țară, dar mențin în continuare cetățenia statului, păstrează obligații militare față de statul Israel. Aceste obligații apar în cazul în care persoana se întoarce să trăiască în Israel pentru o perioadă îndelungată.

Admite pluralitatea de cetățenii și **Italia**, care prin amendamentul din 16 august 1992 stabilește că, în cazul dobândirii celei de-a doua cetățenii, cetățeanul își va pierde cetățenia doar în urma renunțării exprese la aceasta [241].

Franța se menține pe aceeași linie. De la 1 ianuarie 2012, noilor cetățeni francezi li se cere să semneze o cartă prin care acceptă faptul că „nu mai au dreptul de a pretinde la loialitate față de altă țară atâta vreme cât sunt pe teritoriul francez”, chiar dacă dubla naționalitate este în continuare tolerată.

În **Olanda**, o nouă lege propusă de guvern vizează limitarea dublei cetățenii a imigranților (în 2011, aproximativ 20.000 de persoane au dobândit cetățenia olandeză prin naturalizare) [91].

Și totuși, un studiu al Institutului de Politică Migratorie a relevat faptul că aproape jumătate din țările lumii acceptă, într-o formă sau alta, dubla naționalitate (cetățenie – n.a.) [35].

În **Spania** naționalitatea (cetățenia – n.a.) se dobândește, se păstrează și se pierde în

conformitate cu legea. Nici o persoană de origine spaniolă nu va putea fi privată de cetățenia sa. Statul poate negocia o dublă cetățenie în cadrul unor tratate cu țările latino-americane sau cu cei care au avut sau au legături speciale cu Spania. În aceste țări, chiar dacă ele recunosc drepturi reciproce cetățenilor spanioli, aceștia pot deveni cetățeni ai acestor state fără a pierde naționalitatea lor [229, p.67].

Prin urmare, pluralitatea de cetățenii nu reprezintă rezultatul unor lacune ale legilor, ci consecința unor circumstanțe speciale, care favorizează o persoană să îndeplinească condițiile legale impuse de mai multe state pentru dobândirea cetățeniei. Numai statele au dreptul să decidă să restricționeze sau nu prevederile legislației lor privind pluralitatea de cetățenii.

3.3. Tendințele și impactul multiplei cetățenii asupra suveranității și politicii statelor

Până nu demult, politicienii considerau dubla cetățenie ca o anomalie pentru stat și societate sau un echivalent al bigamiei. Cetățenia și loialitatea politică față de stat erau considerate inseparabile. Responsabilii politici erau îngrijorați de faptul că persoanele cu dublă cetățenie nu se vor integra în țara în care au emigrat și vor menține loialitatea exclusivă față de țara de origine. Or, în vremurile de război din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, exista temerea de o interferență „străină" a cetățenilor aparținând inamicului. Mai mult, era în joc legitimitatea democratică. Creatorii de politici se temeau că dubla cetățenie ar încălca principiul „o persoană, un vot". De asemenea, diplomații erau îngrijorați că nu-și pot proteja cetățenii în țara a cărei cetățenie o deținea noul cetățean naturalizat. Drept dovadă a acestei reticențe a guvernanților servesc nu doar legislațiile naționale, dar și tratatele internaționale din care rezultă această îngrijorare. Ne referim la Convenția de la Haga din 12 aprilie 1930 și, în special, Convenția cu privire la reducerea cazurilor de pluralitate a cetățeniei și despre serviciul militar în cazul pluralității cetățeniei, adoptată la 06.05.1963, la Strasbourg [59].

Într-un articol publicat de revista „The Economist" se arată că oficialitățile ar prefera ca oamenii să se nască, să trăiască, să muncească, să plătească impozite și să moară în același loc, să călătorească numai cu un singur pașaport și să lase moștenire urmașilor lor o singură naționalitate [204]. Statele, în general, iar cele unitare, în special, nu agreează dubla cetățenie, deoarece această situație poate genera unele implicații nedorite [207, p.131]. Entitățile statale au argumentul lor: cetățenia este liantul care menține uniți indivizii și țările, orice modificare a acesteia conducând la separarea celor două. În vremuri de război, statul are dreptul unic de a face apel la loialitatea cetățeanului, chiar la viața lui. Numeroase probleme politice și financiare sunt asociate cu cei care nu sunt cetățeni: mulți se eschivează de la plata impozitelor, încasează beneficiile sau mențin obiceiuri retrograde din țările lor de origine.

Uneori dubla cetățenie (pluralitatea de cetățenii – n.a.) este rezultatul unei politici voite. Acesta a fost cazul Germaniei și Japoniei înainte de cel de-al doilea război mondial. Procedând în spiritul unei politici imperialiste, legislațiile acestor țări au prevăzut că cetățenii lor nu urmau să-și piardă cetățenia chiar dacă dobândeau cetățenia altui stat [88, p.151].

Cu toate acestea, în ultimele decenii a avut loc o schimbare uimitoare: un număr din ce în ce mai mare de factori de decizie din diferite țări consideră că dubla cetățenie nu este o problemă pentru integrare, legitimitate, politica externă și protecția diplomatică, ci o posibilitate care trebuie negociată din puncte de vedere diferite, variind de la o toleranță pragmatică simplă la o încurajare activă. Desigur, dubla cetățenie nu este un fenomen complet nou, dar am asistat la răspândirea ei rapidă abia recent. Mai mult de jumătate din toate statele lumii, țările de imigrare, tolerează acum o formă sau un element de dublă cetățenie [95].

Referitor la cetățenie, în sistemele clasice de drept național și, în mare măsură, în cadrul tradițional internațional al dreptului aceasta s-a cristalizat pe parcursul timpului într-o formă care are la bază stabilirea de către stat, ca entitate suverană, a propriilor reguli cu privire la relațiile permanente între cetățean și stat, bazate pe o încredere reciprocă, de care nu se pot bucura străinii. Această încredere reciprocă are la originile sale principiul loialității cetățeanului față de statul a cărui cetățenie o deține.

Loialitatea, la rândul său, ține de devotamentul persoanei. Astfel, potrivit DEX-ului, sinonimele cuvântului „loial” sunt: cinstit, credincios, devotat, fidel, neprefăcut, nestrămutat, sincer, statornic [83]. Nu în zadar, în legislațiile tuturor statelor, pentru dobândirea cetățeniei prin naturalizare se impune obligativitatea depunerii jurământului, care nu este un simplu jurământ, ci unul de credință, care presupune fidelitate, devotament, statornicie față de cineva sau de ceva, adică față de statul a cărui cetățenie persoana dorește să o dețină. Aici, la loialitate, intervine pluralitatea de cetățenii printr-un impact prejudiciabil asupra instituției cetățeniei în raporturile tradiționale dintre cetățean și stat. Or, dând la o parte toate opiniile privind respectarea cetățeanului, statului și a drepturilor sale, o persoană care a depus jurământul de credință față de două sau mai multe state nu poate fi tratată pe deplin credibilă în fața nici unuia dintre ele. Credința invocată în jurământ poate fi crezută numai în perioada de pace, prietenie și înțelegere dintre statele a căror cetățenie o deține persoana. În caz de apariție a unor divergențe între aceste state, pluripatridul va pierde încrederea ambelor state.

Afirmația anterioară ar părea o constatare populistă, însă aceasta este susținută și din punct de vedere juridic, or, jurământul din articolul 39 al Legii cetățeniei [155] este „de credință față de Republica Moldova”, iar persoana care dobândește cetățenia jură să fie „cetățean devotat”.

Așadar, vechea noțiune de cetățenie unică pentru fiecare individ pare depășită: peste 200 de milioane de oameni lucrează în prezent în afara granițelor țărilor în care s-au născut, dorind în

continuare să meargă acasă, să se căsătorească sau să investească acolo [251]. Unul din motivele liberalizării pluralității de cetățenii este de ordin practic: e dificil să se verifice dubla cetățenie. Creșterea migrației și sporirea numărului de căsătorii transfrontaliere au drept consecință un număr și mai mare de copii care se nasc în familii multinaționale. Guvernele care acceptă mulți imigranți văd beneficiile acordării dreptului de a le permite să-și păstreze pașapoartele anterioare. Studiile indică faptul că imigranții, care nu se tem că își vor pierde cetățenia pe care o dețin, au mai multe șanse de a se integra decât cei care își păstrează statutul de rezidenți. Pe de altă parte, unele state consideră că loialitatea față de entități politice nu trebuie să fie exclusivă: mulți evrei au pașapoarte israeliene în spirit de solidaritate cu statul evreiesc, concomitent cu cetățenia țărilor lor de origine.

Astăzi să fii cetățean înseamnă să beneficiezi de drepturile politice, în special de dreptul de a alege și de a fi ales. Dar acest beneficiu nu mai reprezintă nucleul cetățeniei, el este doar o componentă necesară. Demnitatea de cetățean în democrația contemporană constă în garanția drepturilor cetățeanului, dacă e să fim mai expliciți, în protecția de care se bucură cetățeanul în beneficiile sale particulare. Demnitatea se atestă în măsura recunoașterii sale ca individ liber de a dispune de sine în ceea ce privește viața sa personală – în limita respectului libertății altuia [37, p.117].

În acest sens, până și cele mai rudimentare monarhii au permis în anumite aspecte pluralitatea de cetățenii pentru pluripatrizi. Astfel, în Noua Zeelandă, ca stat ce face parte din commonwealth-ul britanic, legea a stipulat câteva clauze referitoare la subiectul dublei sau multiplei cetățenii pentru parlamentari. Spre exemplu, dacă un parlamentar se căsătorește cu un cetățean al altui stat care, în virtutea mariajului, îi acordă cetățenia sa, parlamentarul nu își va înceta calitatea de parlamentar din acest motiv [101, p.605].

Cu câteva decenii în urmă deținerea cetățeniei reprezenta o condiție indiscutabilă pentru acordarea dreptului la vot în orice țară. La momentul actual însă această condiție este pusă în discuție de multă lume. Spre exemplu, în Franța și Italia cetățenii care s-au stabilit definitiv în străinătate (adesea având o dublă naționalitate) au drept de vot, iar irlandezii pot să voteze la alegerile britanice. Țările Uniunii Europene acordă acest drept cetățenilor Uniunii pentru alegerile în cadrul Parlamentului Uniunii Europene, indiferent de raporturile lor de cetățenie cu statul unde își au reședința, iar o parte din aceste state acordă străinilor cu reședință permanentă acest drept pentru alegerile locale. Aceasta rezultă din Directiva Consiliului UE 93/109/EC din 6 decembrie 1993, care la articolul 3 reglementează: „Orice persoană care în ziua de referință: (a) este cetățean al Uniunii, în înțelesul articolului 8 alineatul (1) paragraful al doilea din tratat și care (b) fără a avea cetățenia statului-membru de reședință, îndeplinește condițiile de care depinde dreptul de a alege și de a fi ales al resortisanților săi, în conformitate cu legislația statului-membru respectiv, are dreptul de a alege și de a fi ales în statul-membru de reședință în timpul alegerilor pentru

Parlamentul European, dacă nu este deposedată de aceste drepturi în temeiul articolului 6 sau 7." [84] Mai mult ca atât, această directivă reglementează și condițiile ce trebuie îndeplinite de resortisant pentru a-și exercita drepturile electorale în ceea ce privește calitatea de cetățean al UE și censul său de cetățenie. Astfel, în cazul în care resortisanții statului membru de reședință, pentru a fi aleși, trebuie să fi dobândit cetățenia cu o perioadă de timp minimă înainte, se consideră că cetățenii Uniunii au îndeplinit această condiție dacă au obținut cetățenia unui stat membru cu aceeași perioadă de timp înainte [84].

De bună seamă, păstrarea cetățeniei ca o condiție obligatorie pentru obținerea dreptului de vot este menită să conserve coeziunea în cadrul comunității naționale. Se pleacă de la ideea că, înainte de a putea vota, un individ ar trebui să fie complet integrat în societatea din care face parte. În acest sens, se consideră că imigranții stabiliți recent într-o țară anume sunt mai puțin familiarizați cu chestiunile țării respective și cu cele caracteristice comunităților în care se stabilesc, fiind, în mod implicit, mai ușor de manipulat în scopuri politice. Unii analiști consideră inacceptabil faptul că, în absența acestei condiții, imigranții recenți ar putea să împiedice majoritatea membrilor „vechi" ai comunității, care au și cetățenie, să obțină, prin vot, ceea ce-și doresc, mai ales în contextul unei competiții electorale strânse [34]. Pe de altă parte, cei care susțin „relaxarea" obligației de a fi cetățean pentru a putea vota, consideră că această limitare nu reprezintă altceva decât o discriminare politică, cei care nu sunt cetățeni fiind tratați doar ca „subiecți" ai statului. Părerea noastră este că, odată ce imigranții plătesc taxe și impozite către stat și respectă legile, ei ar trebui să-și poată exprima opinia în legătură cu aceste taxe și impozite, precum și în legătură cu legile cărora trebuie să li se supună, desigur, cu respectarea unui anumit cens de ședere.

În Uniunea Europeană există reguli diferite cu privire la acordarea dreptului la vot cetățenilor altor state, în funcție de tipul de alegeri. În cazul alegerilor locale, orice persoană care își are reședința pe teritoriul unei țări membre a UE fără a deține și cetățenia țării respective are dreptul (alături de cetățenii acelei țări) de a vota (și candida) atunci când în țara respectivă se aleg autoritățile publice locale. Acest drept este reglementat de Directiva Consiliului Europei 94/80/EC și are la origine ideea că o persoană care locuiește într-o localitate dintr-o țară, alta decât cea a cărei cetățenie o deține, este la fel de interesată în deciziile care se iau la nivelul administrației publice locale, ca și orice alt cetățean din localitatea respectivă. Deciziile se pot referi, spre exemplu, la construirea unui drum în apropierea casei sale sau a unei școli, la care să poată învăța copiii săi, și este normal ca rezidentul respectiv să aibă un cuvânt de spus cu privire la astfel de decizii. Este de reținut faptul că persoanele care aleg să voteze la alegerile locale în țara în care își au reședința, fără să fie cetățeni ai respectivei țări, nu își pierd dreptul de a vota și în alegerile locale organizate în țara ai cărei cetățeni sunt. Astfel, conform articolului 3 al acestei Directive:

„Orice persoană care, în ziua de referință: (a) este cetățean al Uniunii în înțelesul articolului 8 alineatul (1) al doilea paragraf din tratat și (b) fără a avea cetățenie, îndeplinește totuși condițiile de care depinde dreptul de a alege și de a fi ales al resortisanților, în conformitate cu legislația statului membru de reședință are dreptul de a alege și de a fi ales la alegerile locale în acest stat membru, în conformitate cu dispozițiile prezentei directive.” [85]

În cazul alegerilor legislative, există trei țări în care dreptul de vot este acordat persoanelor care nu au cetățenia acelor țări, însă și acolo acest drept este rezervat doar anumitor categorii de străini. Astfel, Marea Britanie acordă dreptul de vot cetățenilor commonwealth-ului și Irlandei, Irlanda acordă dreptul de vot cetățenilor britanici, iar Portugalia acordă dreptul de vot cetățenilor Uniunii Europene cu reședință stabilă în Portugalia și cetățenilor brazilieni care au „drepturi egale” speciale. La alegerile pentru Parlamentul European, orice cetățean al unei țări membre a Uniunii Europene poate să voteze alegând un candidat sau o listă de candidați care participă la scrutin în țara în care își are reședința, chiar dacă această țară este alta decât cea al cărei cetățean este. Spre deosebire de alegerile locale, însă, dacă acest cetățean alege să își exercite dreptul la vot ca orice cetățean al țării în care el doar locuiește (fără a avea și cetățenie), pierde dreptul de a vota în alegerile organizate în țara al cărei cetățean este (drept pe care și l-ar putea exercita fie deplasându-se în acea țară, dacă votul are loc într-o zi diferită de cea în care se votează în țara de reședință, fie, în cazul multor țări, prin corespondență). Motivul este acela că nici un cetățean al unei țări din Uniunea Europeană nu trebuie să poată contribui, prin votul său, la alegerea a mai mult de un membru al Parlamentului European.

Obligația ca un alegător să fi avut reședința în circumscripția sa pentru o perioadă înainte de alegeri este apărată de cei care susțin că integrarea într-o comunitate este esențială pentru a ajuta la determinarea viitorului ei. Oponenții acestei idei susțin că această măsură poate să rezulte în privarea de dreptul de vot a cetățenilor care se mută des și că, în cazul alegerilor legislative, alegerile sunt o chestiune națională, și nu una pur locală [201].

Aceeași abordare este caracteristică și comunitariștilor nord-americani, preluată în Franța de către Wieviorka în mai multe lucrări ale sale [246, p.35]; [247, p.105]; [248, p.85] și Touraine [235, p.285]. Se pornește de la o concepție a cetățeniei marcată de filosofia anglo-saxonă, conform căreia cetățeanul intervine în dezbaterea publică pentru a apăra interesele sale, confruntându-le cu cele ale altora. El nu este, deci, marcat de o etică a interesului general, deoarece el procedează cu o raționalitate particularistă, o raționalitate instrumentală, care tinde să utilizeze mai bine spațiul public în funcție de interesele sale. În acest sens sociologia politică în Franța relevă pe larg influența variabilelor socio-economice și socio-culturale asupra comportamentului politic și că unele mișcări politice se referă explicit în ideologia și programul lor la apărarea intereselor personale. Concomitent, țările anglo-saxone au demonstrat deseori capacitatea de a dezvolta un

unanimism patriotic, și, în general, democrația tinde să producă fenomene de conformism („fluxul principal", „gând unic"), care scot în evidență dinamica acestui tip de societate nu doar ca un proces de examinare rațională și individuală.

Astfel, s-a trecut de la o înțelegere a cetățeniei, centrată pe sentimentul apartenenței și care, printr-o educație corespunzătoare, asigura transmiterea acestui sentiment, punând un accent deosebit pe supunere la regulile colectivității, la o înțelegere mai individualistă și mai instrumentală a cetățeniei, care acordă importanță locului individului și drepturilor acestuia și pune pe plan secund afirmarea identităților colective, în sens geografic sau cultural, identități întruchipate de către națiune și stat. Într-un final, s-a trecut de la un model republican de cetățenie – model moștenit de la Rousseau și, prin el, de la antichitatea greco-romană, la un model liberal. Pentru a preveni orice neînțelegere, trebuie să menționăm că victoria acestui model nu trebuie să fie văzută ca semnificând sfârșitul politicului și în mod corelativ cel al activității cetățenești, dar ca antrenând o mutație decisivă a scopurilor sale și, probabil, cu precădere a modalităților sale.

O nouă tendință în politica statelor privind cetățenia, ce apare din ce în ce mai pregnant, este acordarea masivă a cetățeniei de către unele state, precum Federația Rusă, către unele entități culturale sau naționale din alte state, urmărind prin aceasta unele beneficii de ordin politic, iar uneori expansioniste printr-un război hibrid. Instituțiile formale sunt controlate de serviciile secrete, mai mult, sunt conduse chiar de ofițeri activi sau foști ofițeri ruși. Apoi urmează izolarea totală: informațională, comercială, investițională, culturală. Există o preocupare de justificare a acțiunilor prin conceperea și semnarea de false tratate și acorduri cu autoritățile teritoriului-păpușă, cu preponderență militare, care să creeze aparența de legalitate, de justificare a ocupației și de menținere a trupelor ruse. În fine, sunt utilizate componentele criminale, cele care introduc controlul social asupra regiunilor. Controlate și proiectate de către autoritățile ruse, ele vizează obiective stricte de menținere sub presiune și sub control a cetățenilor locali. Peste toate vine rusificarea, un alt proces extrem de prezent. Avem o liniște strategică în utilizarea limbilor naționale – abhază, osetină, tătară, ucraineană (ca și cea găgăuză, de exemplu, la altă scară) – și unicitatea limbii ruse. Și nu mai vorbim aici de livrarea cetățeniei ruse, pe scară largă, în regiunile ocupate. Strategia ajută ca statele ce au asemenea teritorii separatiste să devină ostatice față de teritoriile ocupate, dacă vor o formulă de reintegrare. Dacă nu, intervine strategia felierii teritoriului mai departe. E o variantă *win-win* (victorie-victorie) pentru Federația Rusă [36], care inițial nu avea nici o putere politică asupra acestor teritorii și state, în final dobândește această putere prin metodele expansioniste menționate.

Aceste probleme nu sunt ipotetice, ci reale, deja existente. Istoria nu prea îndepărtată ne-a demonstrat cum un stat poate iniția intervenții umanitare pentru protecția cetățenilor săi [257, p.68], cărora anterior le-a acordat masiv cetățenie, în acest mod ocupând teritoriul statului în care

a intervenit. Această problemă vizează direct Republica Moldova, și anume raioanele de pe malul stâng al Nistrului, unde Federația Rusă a acordat cetățenie majorității cetățenilor noștri ce locuiesc în aceste teritorii.

Trebuie să începem să ne gândim la securitate într-un mod mult mai sofisticat, declară Niblett, arătând că astfel de probleme ca regulamente, cetățenie, corporații multinaționale, infracțiuni și piețe de energie sunt noile frontiere strategice. În lumea hipercompetiției, a războiul hibrid sau a conflictelor neliniare, trebuie să găsim noi forme de intimidare [141].

În opinia cercetătorului Gh.Ciocîrlan, astăzi are loc o combinare a modelului liberal al cetățeniei cu un nou model, numit comunitarist sau cetățenie multiculturală, care pune accentul pe drepturile colective ale comunităților, fiind promovat îndeosebi în societățile multiculturale (de exemplu, Canada, Australia). Astfel, idealul omogenității culturale și politice promovat de statul-națiune este astăzi discutabil. De fapt, nici o societate europeană nu mai visează să obțină coeziunea socială și ordinea civică prin politici publice deschis integratoare și omogenizante. Din contra, diversitatea și pluralismul sunt valori fundamentale ale democrației reprezentative, care determină viziunea modernă asupra cetățeniei. Societățile noastre sunt multiculturale, la fel și spațiul public în care se exprimă cetățenia [37, p.112]. Pornind de la aceste premise, Kymlicka a propus o nouă formă de cetățenie, caracteristică în primul rând contextului canadian. Este *cetățenia multiculturală* [151, p.114], o formă de articulare a comunității politice cu mozaicul comunităților culturale. În loc să se refere la cadrul rigid al statului național, imposibil de aplicat în cazul Canadei și SUA, Kymlicka valorifică conceptul de „cultură societală" introdus de Dworkin. Este ansamblul semnificațiilor pe care diverse grupuri și comunități le dau activităților umane și produselor acestora. Aceste activități se desfășoară în domenii variate, inclusiv în arena publică și în sfera privată. Se pornește de la ideea conform căreia nu există cetățenie universală, aplicabilă identic în orice fel de societate politică, ci o cetățenie diferențiată (differentiated citizenship) [250, p.259]. Kymlicka și Norman vorbesc despre „group differentiated citizenship", care să susțină politicile de echitate și discriminare pozitivă [37, p.113].

Instituția cetățeniei multiculturale este o teorie liberală a drepturilor minorităților și e foarte influentă azi. Cu toate acestea, cultura nu este o entitate omogenă, nu se poate face o diviziune clară între minoritățile etnice și grupurile de imigranți, și nici nu se poate utiliza etnicitatea ca un marker al identității culturale, care este adesea avansată în detrimentul altor identități.

Sumând cele expuse în prezentul paragraf, vom constata că atât instituția cetățeniei, cât și derivata acesteia, instituția pluralității de cetățenii, manifestă trăsături de transformare continuă, care este dictată de schimbările sociale, politice, economice, culturale, ce au loc în diferite societăți separat și pe plan mondial în general. Aceste schimbări sunt posibile și necesare, pentru că anume valorile sociale, politice, economice și culturale sunt cele care stau la baza raporturilor de cetățenie

dintre persoana fizică și stat. Este apanajul politicienilor să se conformeze la aceste tendințe de transformare, pentru a aduce legislația adoptată în corespundere cu interesele membrilor societății, care i-au delegat să conducă societatea.

3.4. Concluzii la capitolul 3

Cercetarea bazelor teoretice și practice internaționale ale instituției pluralității de cetățenii ne-a permis să finalizăm capitolul trei al prezentei lucrări cu următoarele concluzii:

1. Cetățenia multiplă poate fi dobândită de către persoană în diferite circumstanțe, care se grupează în jurul unor moduri concrete de dobândire a cetățeniei simple. Având în vedere că pluralitatea de cetățenii, în aspectul protecției persoanelor care au dobândit-o, ține și de domeniul dreptului internațional, vom susține opinia potrivit căreia modurile de dobândire a cetățeniei, prin prisma dreptului internațional, pot fi divizate în două categorii mari: prin naștere – cetățenia originară, și derivată – la cerere și în cazul succesiunii de state.

2. Modalitățile de dobândire a mai multor cetățenii sunt cunoscute nu numai în dreptul național, dar și în dreptul comparat. Au fost identificate circumstanțele și modalitățile de dobândire a mai multor cetățenii: domiciliul, căsătoria, adopția, recunoașterea copilului din afara căsătoriei, acordarea cetățeniei la cerere, relația de fidelitate sau loialitate față de un stat terț, acordarea cetățeniei de onoare, schimbarea statutului juridic al unor teritorii, redobândirea cetățeniei, regula specială a statului Vatican, apartenența la o cultură sau la un anumit popor.

3. Majoritatea statelor, inclusiv cele care permit pluralitatea de cetățenii, nu recunosc prin lege pe plan național altă cetățenie ele tratându-și cetățenii exclusiv ca cetățenii lor, iar cealaltă cetățenie e considerată lipsită de relevanță. Tendințele dezvoltării pluralității de cetățenii însă sunt de altă natură. Astfel, statele Uniunii Europene, în cazul aplicării unor restrângeri față de cetățenii lor care dețin altă cetățenie, sunt obligate să informeze despre aceasta și alte state a căror cetățenie aceștia o dețin. Dreptul statelor de a se comporta astfel este protejat de legea națională. Ca urmare, în mai multe state pluralitatea de cetățenii creează beneficii pluripatrizilor sub formă de drepturi depline, dar generează probleme statelor, din cauza obligațiilor pe care acestea le au față de cetățenii lor care sunt loiali și altor state.

4. Analizând prevederile Convenției ONU privind cetățenia femeii căsătorite de la 29 ianuarie 1957, am ajuns la concluzia că Republica Moldova trebuie să adere la aceasta Convenție. Modificările operate, prin Legea nr.24 din 13.03.2014, în art.17 din Legea cetățeniei Republicii Moldova permit ratificarea acestei Convenții de către statul nostru. Anterior aceasta era imposibil, deoarece în redacția veche art.17 din Legea cetățeniei obliga femeia căsătorită cu un cetățean al

Republicii Moldova, dacă solicita cetățenia Moldovei, să renunțe la cetățenia pe care o avea. Acum însă acest impediment a fost eliminat și Republica Moldova poate adera la această Convenție.

5. Articolul 13 din Legea cetățeniei prevede următoarele: „(3) Copilul cetățean străin adoptat de soți ambii sau numai unul dintre ei fiind cetățean al Republicii Moldova sau unul fiind cetățean al Republicii Moldova, iar celălalt cetățean străin sau apatrid poate deveni cetățean al Republicii Moldova **dacă renunță la cetățenia statului străin, cu excepția cazurilor prevăzute de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte**.” Considerăm că această prevedere încalcă dreptul copilului de a-și păstra cetățenia originară. După cum am menționat anterior, copilul poate decide asupra acestei probleme numai după atingerea majoratului.

6. Potrivit articolului 14 din Legea cetățeniei, intitulat „Cetățenia copilului în cazul nulității sau anulării adopției”: „În cazul declarării nulității sau al anulării înfierii copilului apatrid sau cetățean străin, acesta **este considerat că nu a fost niciodată cetățean al Republicii Moldova** dacă domiciliază legal și obișnuit în străinătate sau dacă părăsește țara pentru a domicilia în străinătate.” Pentru evitarea apatridiei copilului, propunem de a completa în final această normă cu prevederea: „dacă statul pe a cărui teritoriu va domicilia copilul va acorda cetățenia sa”.

7. Atât instituția cetățeniei, cât și derivata acesteia, instituția pluralității de cetățenii, se află în proces de continuă transformare, care este dictată de schimbările sociale, politice, economice, culturale ce au loc în diferite societăți separat și pe plan mondial în general. Aceste schimbări sunt posibile și necesare, pentru că anume valorile sociale, politice, economice și culturale stau la baza raporturilor de cetățenie dintre persoana fizică și stat.

4. IDENTIFICAREA ȘI ANALIZA STATUTULUI JURIDIC AL PERSOANELOR CU MAI MULTE CETĂȚENII PRIN PRISMA CADRULUI NORMATIV AL UNIUNII EUROPENE

4.1. Metamorfoza instituției cetățeniei: de la cetățenia națională la cetățenia Uniunii Europene

Cu mai mult de un deceniu în urmă, autorii Schnapper și Bachelier se întrebau dacă nu ar trebui Europa să gândească o nouă organizare politică și dacă nu este deja implicată într-un proces amplu de reorganizare. În cadrul acestui proces de reformă, autorii vedeau necesitatea elaborării unei noi concepții cu privire la cetățenie, și anume cea de cetățenie europeană [224, p.164].

În înțelegerea cetățeniei europene, Jose Ortega y Gasset pornește de la „caracterul unitar al magnificei pluralități europene", denumită și „omogenitatea bună, cea care e fecundă și dezirabilă", cea care-l făcea și pe Montesquieu să spună că „Europa nu e decât o națiune alcătuită din mai multe", iar pe Balzac îl făcea să vorbească, pe un ton mai romantic, despre „marea familie continentală, ale cărei eforturi, toate, tind către nu știu ce mister al civilizației" [145, p.98-99]. Instituită prin tratatul de la Maastricht, cetățenia Uniunii și drepturile fundamentale ale cetățenilor europeni au fost dezvoltate progresiv [86, p.72].

Instituirea cetățeniei Uniunii Europene a constituit un pas esențial în dezvoltarea universală a instituției cetățeniei și a raporturilor interstatale privind cetățenii nu numai în cadrul Uniunii, dar și în întreaga lume. Perspectiva formării unei cetățenii europene comune are o istorie mai îndelungată. După al Doilea Război Mondial europenilor, care au trecut prin ororile naționalismului, național-socialismului german, le-a fost ușor să înțeleagă importanța protecției drepturilor omului și, totodată, de a recunoaște că pentru aceasta nu sunt suficiente numai mecanismele naționale [143, p.7]. În acest context, cetățenia era privită ca unul din cele mai bune statute pentru unirea popoarelor în comunitatea europeană. Ideea de a uni aceste comunități a fost reflectată în articolul 1 al statutului Consiliului Europei din 5 mai 1949, potrivit căruia: „Scopul Consiliului Europei este de a realiza o mai mare unitate între membrii săi pentru salvgardarea și realizarea idealurilor și principiilor care sunt moștenirea lor comună și pentru facilitarea progresului lor economic și social. […] Acest scop va fi promovat prin organele consiliului, prin discutarea chestiunilor de interes comun și prin încheierea de acorduri și adoptarea unor acțiuni comune în domeniile economic, social, cultural, științific, juridic și administrativ, precum și salvgardarea și respectarea de mai departe a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului." [230]

Ulterior, în cadrul Consiliului Europei, au fost adoptate o serie de convenții, care acordau cetățenilor statelor membre ale Consiliului Europei drepturi egale în domeniul științei, sănătății, culturii, precum și largi garanții sociale. Astfel, vom menționa două convenții care urmăresc integrarea populației în spațiul european:

1. Acordul european cu privire la regimul circulației oamenilor între statele membre ale Consiliului Europei de la Paris din 13.12.1957, care a ușurat deplasarea cetățenilor statelor membre pe un termen de până la trei luni prin prezentarea actelor necesare [2].

2. Acordul european cu privire la circulația tineretului pe pașapoarte colective între țările membre ale Consiliului Europei de la Paris din 16.12.1961, care facilita dezvoltarea turismului pe teritoriile statelor-membre pentru persoanele de până la 21 de ani în baza unui pașaport colectiv [1].

La începutul anilor 60 ai secolului trecut, statele membre ale Consiliului Europei s-au confruntat cu probleme serioase în legătură cu faptul că mulți europeni dețineau două și mai multe cetățenii. Pentru evitarea răspândirii acestui fenomen, în anul 1963, de către Consiliul Europei, a fost adoptată Convenția cu privire la reducerea cazurilor de pluralitate de cetățenii și despre serviciul militar în cazul pluralității cetățeniei [59].

Tendința statelor membre ale Consiliului Europei de a limita pluralitatea de cetățenii temporar a avut succes, statele evitând să accepte un astfel de statut cetățenilor săi. Însă, în legătură cu recomandările Convenției ONU cu privire la cetățenia femeii căsătorite [64], ale Convenției cu privire la limitarea apatridiei [176], precum și ca urmare a altor norme internaționale și a practicii care se stabilise cu privire la soluționarea unor probleme concrete în domeniu, părerile unor politicieni și savanți din statele europene în problema pluralității de cetățenii a început să se schimbe. În acest sens, în Convenția cu privire la reducerea cazurilor de pluralitate de cetățenii și cu privire la serviciul militar din 1963 au fost operate o serie de modificări, prin care s-a diminuat substanțial rigiditatea reglementărilor privind reducerea cazurilor de pluralitate de cetățenii. Astfel, în 1977 a fost adoptat primul Protocol de modificare, prin care statele-părți se obligau să permită cetățenilor o procedură simplificată de a renunța la a doua cetățenie a statului membru al Consiliului Europei în care nu locuiau permanent, să permită femeilor căsătorite să dobândească, pe lângă cetățenia pe care o dețineau, și cetățenia soțului ș.a. Tot în 1977 a fost adoptat și Protocolul adițional la Convenția din 1963, prin care statele-părți s-au obligat să se informeze reciproc cu privire la dobândirea de către cetățenii lor a cetățeniei altor state membre.

În același context, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei în 1988 a recomandat statelor membre de a analiza minuțios problema pluralității de cetățenii în cazul căsătoriilor soților care au cetățenie diferită, inclusiv al copiilor născuți în urma acestor căsătorii. Ca urmare a acestei activități, în 1993 a fost deschis pentru semnare al doilea Protocol, care introduce modificări în

Convenția din 1963, stabilind cetățenia multiplă în următoarele cazuri suplimentare: pentru a doua generație de imigranți, pentru soții care au cetățenie diferită și copiii lor.

Actualmente și-au schimbat cardinal opinia și o parte din statele-părți în ceea ce privește capitolul 1 al Convenției din 1963, acestea optând pentru reducerea maximă a interdicției de a obține cetățenia multiplă.

Așadar, inițial denumirea de „cetățenia europeană" a apărut numai ca un concept social mediatizat în statele membre ale Consiliului Europei, care este utilizat în cadrul acestei organizații internaționale regionale până în prezent. Din aceste considerente uneori se confundă acest concept cu instituția juridică „cetățenia Uniunii Europene". Legalizarea definitivă a cetățeniei europene s-a făcut mai târziu, dar deja într-un format mai restrâns, în cadrul Uniunii Europene, și nu a Consiliului Europei. Aceasta s-a produs prin includerea în Tratatul privind Uniunea Europeană de la Maastricht din 1992 a părții a doua, intitulată „Cetățenia Uniunii", articolul 8 din care reglementa: „(1) Se instituie cetățenia Uniunii. Este cetățean al Uniunii orice persoană care are cetățenia unui stat membru." [238] Ulterior, prin Tratatul de la Lisabona, această normă s-a modificat. În prezent, cetățenia Uniunii Europene este reglementată de același Tratat de la Maastricht, care a fost expus într-o versiune consolidată de Consiliul Uniunii Europene. Art.9 are următoarea redacție: „În toate activitățile sale, Uniunea respectă principiul egalității cetățenilor săi, care beneficiază de o atenție egală din partea instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor sale. **Este cetățean al Uniunii orice persoană care are cetățenia unui stat membru. Cetățenia Uniunii nu înlocuiește cetățenia națională, ci se adaugă acesteia."** [238] Conform definiției cetățeniei europene în Tratatul European, cetățenia nu este opțională; cu alte cuvinte, structura juridică a cetățeniei nu permite individului să aleagă dacă dorește să fie cetățean al UE sau nu. Dobândirea cetățeniei este domeniul de competență al statului-națiune, care prin legile sale determină cine poate dobândi cetățenia sa, precum și în ce condiții o va face, iar UE nu are autoritatea de a decide cine ar putea fi cetățenii săi și cine nu poate dobândi acest drept. Pe lângă dobândirea cetățeniei UE, pierderea cetățeniei este o problemă internă a statelor membre legată de reglementarea națională a statutului de cetățenie. Anume, în cazul în care un cetățean național își pierde statutul său *civitates* în sistemul național de stat, acesta își pierde în mod automat cetățenia UE [149].

În același timp, s-au expus temeri referitor la apariția unui conflict din cauza discordanței ce rezultă din dualismul cetățeniei unui stat concret și cetățenia abstractă a UE, care ar reduce la zero scopul integrării. Anterior s-a remarcat o situație mai complicată cu realizarea instituției cetățeniei Uniunii Europene în Germania, împotriva căreia au fost atât opoziția de dreapta, cât și cea de stânga. După părerea expusă de politicienii germani în urma adoptării Tratatului de la Maastricht, dubla cetățenie ar fi dus la o migrație necontrolată, la ruperea loialității în rândul

populației și destabilizarea situației în stat. Într-o perspectivă istorică, văzând procesele ce au loc în prezent în Germania, Ungaria, Olanda, putem să fim parțial de acord cu acești politicieni.

Parametrii cetățeniei unice a Uniunii nu se includ pe deplin în sensul tradițional al cetățeniei ca legătura juridică a persoanei cu un stat concret. Instituirea unei cetățenii unice, desigur, a fundamentat și mai mult ideea dezvoltării Uniunii Europene în direcția instituirii unei structuri de stat federativ.

Doctrina modernă tratează conținutul instituției cetățeniei Uniunii Europene ca fiind similar cu cel din dreptul național. În viziunea autoarei B. Selejan-Guțan, dacă privim instituția (cetățeniei – n.a.), definită ca legătura dintre o persoană și un stat, vom observa că statul european este, încă, o ficțiune pentru unii, un deziderat pentru alții. Așadar, cetățenia europeană nu creează o legătură între o persoană fizică și un stat, ci, mai degrabă, un statut al cetățenilor statelor membre (deoarece numai aceștia dețin și cetățenia europeană), statut ce cuprinde o serie de drepturi și obligații specifice [228, p.117].

Desigur, cetățenii statelor membre ale Uniunii Europene se bucură de un spectru mai larg de drepturi în spațiul Uniunii Europene decât cetățenii străini, ultimii fiind cei care nu dețin cetățenia nici unui stat membru, precum cei din Republica Moldova. Pentru realizarea practică a cetățeniei Uniunii, Uniunea Europeană din anul 1996 derulează până în prezent programul „Cetățeanul în primul rând", care are drept scop asigurarea populației statelor-membre cu informații privind drepturile de ședere, la muncă, la educație în orice țară a Uniunii pentru integrarea cetățenilor [45].

Unii autori sunt sceptici în a afirma că deținerea cetățeniei europene de către cetățeanul care are cetățenia numai a unui stat membru poate fi desemnată ca pluralitate de cetățenii, precum au fost sceptici de a afirma că cetățenii unui stat federat din cadrul unei federații dețin mai multe cetățenii [286, p.274]. Nu susținem această opinie, fiind de părere că cetățenia europeană este o cetățenie care implică drepturi depline și care s-a impus în realitatea relațiilor europene prin actele Uniunii și, în primul rând, Tratatul de la Maastricht, unde aceasta nu mai este denumită cetățenie europeană, ci cetățenia Uniunii Europene. Astfel, aceasta este o cetățenie deplină, care acordă cetățenilor UE aceleași drepturi de care beneficiază orice cetățean în oricare stat al Uniunii. Astfel, cetățenia Uniunii Europene este o veritabilă pluralitate de cetățenii, care însumează toate cele 28 de cetățenii ale tuturor statelor membre.

Această teză este susținută de unii autori, care afirmă că „departe de a aboli cetățeniile naționale, cetățenia europeană li se adaugă. Cetățenii statelor membre ale Uniunii Europene beneficiază astfel de o dublă cetățenie" [242, p.97]. Dezbaterile în această problemă continuă din cauză că noțiunea de *cetățenie europeană* nu este pe deplin reglementată de actele Uniunii Europene. Însă reglementările existente ne permit să apreciem *cetățenia Uniunii Europene* ca o

cetățenie deplină, fundamentată pe dreptul tuturor cetățenilor Uniunii de a alege și a fi aleși în autoritățile Uniunii, de a participa la alegerile locale din statele Uniunii în care își au domiciliul, de a beneficia de protecția consulară în străinătate etc. [98] În acest sens, prin menționatul Raport din 2017 privind cetățenia UE, Dimitris Avramopoulos, Comisarul UE pentru migrație, afaceri interne și cetățenie, a menționat: „Cetățenia UE înglobează esența necesității și a țelului proiectului european comun. Ea le oferă cetățenilor europeni un șir de drepturi fundamentale și de privilegii care se adaugă la cele care decurg din cetățenia națională.” [218]

La nivelul UE se conturează o nouă realitate generată de faptul că cetățenii UE pot întâmpina obstacole în „exercitarea drepturilor lor în diferitele roluri pe care le au: ca persoane private, consumatori de bunuri și servicii, studenți, în viața profesională sau ca actori politici” [71]. Raportul privind cetățenia UE în 2010 precizează că „din ce în ce mai mulți cetățeni se deplasează în alte țări ale UE, unde studiază, muncesc, trăiesc și se îndrăgostesc” [217]. Totodată, numărul cuplurilor care trăiesc într-un stat membru, fără a fi cetățenii acestuia, este în creștere [217].

Din acest motiv, portretizarea cetățeniei Uniunii Europene (prin identificare, delimitare și implementare) a reprezentat pentru dinamica exigențelor și pentru experți un contrast puternic de nuanțări și interpretări. Dacă pentru Aristotel, *cetățeanul* se definea prin participarea la funcțiile judiciare și la cele publice în general, Consiliul European de la Fontainebleau din 1984 dezvolta noțiunea de „Europă a cetățenilor”, a cărei idee de bază era aceea că „cetățeanul european trebuie plasat în centrul construcției europene pentru a-i dezvolta sentimentul de apartenență la Uniunea Europeană”. În schimb, Tratatul de la Maastricht introduce „cetățenia europeană” pentru a întări astfel relația existentă între Uniunea Europeană și cetățenii statelor-membre. Însă acesta nu definește noțiunea, limitându-se să prevadă că „este cetățean al Uniunii orice persoană care are cetățenia unui stat membru”, iar „cetățenii Uniunii se bucură de drepturi și sunt supuși obligațiilor prevăzute de prezentul tratat” (Tratatul CE, art. 8, art. 17 nou) [243, p.110].

Instituirea unei cetățenii a Uniunii Europene, așa cum rezultă din ultima redacție a Tratatului de la Maastricht, nu are drept scop înlocuirea cetățeniilor naționale ale statelor Uniunii Europene [252, p.24]. Drepturile cetățenilor Uniunii sunt protejate de către instituțiile acesteia și de statele membre. Aceste drepturi sunt cuprinse în Tratat și pot fi divizate în următoarele categorii:

1. Drepturi politice:

a) drepturile electorale în alegerile europene: dreptul de a vota și de a candida la alegerile pentru Parlamentul European, în orice stat membru al UE (articolul 22) [238];

b) dreptul de a alege în cadrul alegerilor municipale: dreptul de a vota și de a candida la alegerile locale într-un stat membru al UE, altul decât statul al cărui cetățean este (articolul 22) [238];

c) acces la documentele guvernamentale europene: dreptul de acces la documentele Parlamentului European, ale Consiliului și ale Comisiei (articolul 15) [238];

d) dreptul de a depune petiții către Parlamentul European și Ombudsman: dreptul de a adresa petiții Parlamentului European și dreptul de a apela la Ombudsmanul European pentru a le aduce în atenție cazuri de proastă administrare ale organismelor și instituțiilor Uniunii, cu excepția organelor legale (articolul 24) [238];

e) protecția drepturilor lingvistice: dreptul de a se adresa și de a apela la instituțiile UE în una din limbile oficiale și de a primi răspuns în aceeași limbă (articolul 24) [238].

2. Drepturile migraționale:

a) dreptul la libera circulație și ședere: un drept de liberă circulație și ședere pe teritoriul Uniunii și dreptul de a lucra în orice funcție (inclusiv serviciile publice naționale, cu excepția acelor posturi din sectorul public care implică exercitarea competențelor conferite de dreptul public și de protejare a intereselor generale ale autorităților naționale și locale (articolul 21) [238], pentru care însă nu există o singură definiție);

b) nediscriminarea pe criterii de cetățenie: dreptul de a nu fi discriminat pe motive de naționalitate (cetățenie – n.a.) în domeniile de aplicare a tratatului (articolul 18) [238];

c) dreptul la protecție consulară: dreptul la protecție din partea autorităților consulare ale altor state membre, atunci când într-un stat nemembru al UE nu există autoritate diplomatică a statului cetățeanului european (articolul 23) [238]: acest lucru se datorează faptului că nu toate statele membre mențin ambasade în fiecare țară din lume (doar 16 țări au o singură ambasadă a unui stat UE).

În acest sens, în Raportul din 2017 privind cetățenia UE, denumit „Consolidarea drepturilor cetățenilor într-o Uniune a schimbărilor democratice", Věra Jourová, Comisar pentru justiție, consumatori și egalitate de gen, a menționat: „Cetățenia UE și drepturile care decurg din aceasta se află în miezul Uniunii Europene și sunt apreciate nespus de către cetățenii europeni. Este vorba, în special, de dreptul de a lucra sau de a studia într-o altă țară europeană și de a participa la alegerile pentru Parlamentul European, dar și de dreptul de a beneficia de asistență consulară atunci când apar probleme în cursul vacanțelor petrecute în afara UE." [42]

Acest statut, deja reglementat juridic, lărgește drepturile și libertățile în domeniul circulației în spațiul Uniunii Europene. Astfel, fiecare cetățean al Uniunii este asigurat cu dreptul de a se deplasa liber și a locui permanent pe teritoriul statelor membre, cu unele limitări și condiții, care au fost prevăzute în Tratatul de la Maastricht, și în corespundere cu prevederile adoptate pentru aplicarea acestuia.

Cu toate acestea, în 1984, primele semne ale unui acord au fost vizibile. Franța și Germania de Vest au semnat un acord bilateral în care s-a eșalonat o reducere a controalelor de frontieră între

cele două state, fiecare fiind conștientă de faptul că „unirea tot mai strânsă a popoarelor statelor membre ... ar trebui să se manifeste în trecerea liberă a frontierelor interne pentru toți cetățenii acestor state”. Acest acord a fost urmat, la începutul anului 1985, de un activism comunitar, care a culminat cu revendicarea de a armoniza legislația privind străinii și problemele politice legate de eliberarea vizelor - un pas cu mult superior celui anterior. Comunitatea a apărut din nou ambițioasă, cu promisiunea de a fi galvanizată în acțiune, deși problema spinoasă a securității polițienești în Comunitate părea să ducă la blocarea procesului înainte de a începe cu adevărat. Cu toate acestea, acordul bilateral din 1984 a deschis calea pentru mai multe acorduri bilaterale și multilaterale, care, la rândul lor, au constituit baza pentru acordul Schengen, care ocupă un loc important în istoria comunității și a Uniunii. Inițial, a fost o inițiativă necomunitară (încorporată în cadrul Uniunii în 1997), dar a avut drept membri numai statele Benelux, Franța și Germania. Această aderare s-a extins treptat, oferind o ilustrare elocventă a modului în care cetățenia comunitară ar fi putut fi cât mai atrăgătoare. Cu o componență care include membri necomunitari (în special Islanda, Norvegia și Elveția), ea a urmărit un obiectiv de îndepărtare completă a frontierelor interne, atât pentru persoane, cât și pentru bunuri, și și-a realizat obiectivul (în termeni de politică supranațională). În cazul în care un obiectiv este suficient de valoros pentru părțile interesate, obiectivele pot fi atinse. Astfel, până la mijlocul anilor ‘80, continentul european a purtat politici distincte, dar contemporane privind „pașaportul”. În ciuda presiunilor mai multor instituții ale Comunității, politica de pașapoarte a necesitat intervenția unor negocieri extinse asupra tratatelor și a fost în cele din urmă realizată împreună cu „adevărata” cetățenie a Uniunii în Tratatul de la Maastricht [199].

Limitele teritoriale în acordarea drepturilor electorale imigranților rezidenți au fost stabilite numai la nivel local [259, p.218]. În ceea ce privește participarea la formarea autorităților publice centrale, aceste persoane, care nu dețin cetățenia națională, până în prezent sunt considerați cetățeni străini. Ele nu posedă nici dreptul activ, nici cel pasiv de a alege în scrutinele parlamentele naționale. Pentru moment, aceste persoane sunt excluse din procesul de formare a autorităților supreme ale puterii de stat, dar într-un viitor apropiat este posibilă admiterea lor și în aceste structuri de stat.

Acum două decenii, când s-au pus bazele cetățeniei Uniunii Europene, legiuitorul comunitar urmărea sporirea gradului de adeziune a cetățenilor comunitari prin scoaterea în evidență a elementelor comune – din istorie, cultură, economie. Elementele ce se regăseau în fiecare dintre statele membre ale UE erau întemeiate pe principiile libertății și democrației, pe statul de drept, pe respectarea și garantarea drepturilor omului, pe respectarea diversității culturale, pe toleranță și solidaritate. Legiuitorul european vedea menirea cetățeniei UE în dezvoltarea sentimentului de identitate europeană, în creșterea gradului de înțelegere reciprocă dintre cetățenii

europeni, în încurajarea cetățenilor statelor UE să participe activ la procesul de integrare europeană și, nu în ultimul rând, în apropierea Uniunii Europene de cetățenii săi [222].

Crearea cetățeniei UE ca un concept juridic a fost o expresie a intenției de a constitui o uniune politică între statele membre, care de la începutul Comunității Europene a existat deja, dar a fost umbrită de integrarea prin economie. Caracteristica economică a cetățeniei europene, care se potrivește cu intenția de integrare economică, a apărut în cadrul dezbaterilor politice și a devenit o prioritate instituțională în timp util [149].

Conceptul de cetățenie a Uniunii Europene este încă la un nivel adolescentin și are limite dure, care au fost criticate de mulți savanți, politicieni și chiar de cei care l-au creat. Este încă departe de a fi un concept perfect, iar sprijinirea acestuia nu este încă adecvată, fiindcă este încă un concept de excludere. Cetățenia Uniunii Europene este achiziționată prin cetățenia națională și, prin urmare, ea încă nu poate exista fără conexiunea statului-națiune. Din aceste considerente, cetățenia UE este încă un concept în evoluție. Pe măsură ce UE se transformă, cetățenia Uniunii va continua să se dezvolte în mod corespunzător și va satisface așteptările cercurilor nemulțumite, care nu cred că acest concept este operațional.

4.2. Perspective ale statutului juridic al persoanelor care dețin multiple cetățenii în dreptul Uniunii Europene

Precum am demonstrat în paragraful precedent, noțiunea de *cetățenia Uniunii Europene* în plan juridic implică faptul că cetățenii Uniunii Europene beneficiază, în această calitate, de aceleași drepturi care sunt acordate în mod tradițional propriilor cetățeni în ordinea juridică internă. Aceste drepturi corespund, aproape în totalitate, cu ceea ce în anii 1975-1985 erau drepturi speciale, pe care le dețineau cetățenii statelor membre ale Comunității Europene. Ideea de bază este că cetățeanul Uniunii trebuie plasat în centrul construcției europene pentru a-i dezvolta sentimentul de apartenență la Uniunea Europeană. În acest sens, Comitetul ad-hoc privind Europa cetățenilor, creat la inițiativa Consiliului European în 1984, a propus măsuri în vederea întăririi și promovării identității și imaginii Comunității față de cetățenii săi în lume [212, p.60].

Printre drepturile speciale recunoscute în perspectiva unei *Europe a cetățenilor* figurează cele inerente cetățeniei europene și care instituie o veritabilă cetățenie politică. Cetățenia Uniunii este reglementată de dreptul Uniunii Europene, iar cetățenia națională aparține dreptului național al statelor membre. Cetățenia Uniunii Europene nu suprimă niciunul dintre drepturile inerente persoanelor cu cetățenii naționale, ea conferă o serie de drepturi cetățenilor statelor membre, și anume:

- dreptul la libera circulație, dreptul de sejur și de stabilire, dreptul la muncă și studii în toate statele membre;
- dreptul la vot și dreptul de a candida la alegerile pentru Parlamentul European și la alegerile locale în statul de reședință, în aceleași condiții cu cele stabilite pentru cetățenii statului respectiv;
- dreptul la petiție în fața Parlamentului European și dreptul de a se adresa mediatorului european pentru examinarea cazurilor de administrare defectuoasă a afacerilor comunitare de către instituțiile și organele comunitare, cu excepția Curții de Justiție a Comunităților Europene;
- dreptul de a beneficia, pe teritoriul unui stat terț, de protecție diplomatică și consulară din partea autorităților diplomatice și consulare ale unui stat membru, în cazul în care statul de unde provine nu are reprezentanță diplomatică sau consulară în statul respectiv [238].

Până la Tratatul asupra Uniunii Europene, cetățenii comunitari care își aveau reședința în afara țării lor de origine nu aveau posibilitatea practică de a lua parte la alegerea parlamentarilor europeni. Drepturile de a alege și cel de a fi ales au fost acordate prin art.8B din Tratatul de la Maastricht, în care se prevede că „orice cetățean al Uniunii rezident într-un stat membru și care nu este cetățean al acestuia are dreptul de a alege și de a fi ales la alegerile pentru Parlamentul European în statul membru în care-și are reședința, în aceleași condiții ca și cetățenii acelui stat" [238]. Exercițiul dreptului de vot este posibil prin înscrierea cetățeanului comunitar pe lista electorală a statului de reședință, care e însoțită de renunțarea la vot în orice alt stat.

Printre altele, pierderea de către o persoană fizică a cetățeniei unui stat membru ale UE determină, implicit, pierderea de către aceasta a cetățeniei europene. Tot așa pierderea de către un stat a calității de stat membru al Uniunii Europene generează pierderea cetățeniei europene de către toți cetățenii acelui stat. Fiind un corolar al naționalității unui stat membru, art.8.1 precizează: „Este cetățean al Uniunii Europene orice persoană având cetățenia unui stat membru." Constatăm că dobândirea sau pierderea cetățeniei europene este condiționată de dobândirea sau pierderea cetățeniei unuia dintre statele membre ale Uniunii [240, p.63].

Relația dintre cetățean și statul său național a rămas încă ceea ce a constituit aceasta în mod tradițional – o legătură politico-juridică ce are efecte în drepturi și obligații, dar cu unele adaptări care erau necesare, spre a ține seama de ceea ce reprezintă acum un stat membru al UE; chiar dacă statele membre au transferat din atributele lor competențe către UE, funcțiile esențiale ale statelor s-au păstrat în continuare (integritatea teritorială, menținerea ordinii publice și apărarea securității naționale – art. 4 (2) din TUE.) Odată cu atribuirea de competențe proprii UE, în mod inevitabil s-a ajuns la stabilirea de raporturi între UE, care este subiect de drept internațional, și cetățenii

statelor membre ale acesteia; aceste raporturi sunt adiacente cu raporturile existente între statul membru și cetățeanul său, iar dacă un atribut nu mai aparține statului, ci UE, era necesar ca aceasta să conducă la un raport UE – cetățean al Uniunii.

Cu alte cuvinte, dinamica raportului dintre competențele UE și cele ale statului membru va conduce în perspectivă la modificări ale conținutului conceptului de cetățean al UE. Este o necesitate ca să se confere această cetățenie a UE, pentru că, în mod imperativ, această dualitate de raporturi ține de statura și anvergura acesteia, iar contextul creat de existența UE atrage apariția unor raporturi între UE și cetățenii săi [3, p.29].

Aderarea unui stat la UE aduce, pe lângă drepturi sporite cetățenilor săi, și o serie de obligații și responsabilități. Dacă drepturile și-au găsit o formă de exprimare clară, în diferite tratate semnate de membrii Uniunii Europene, despre obligații și responsabilități se fac referiri indirecte. Astfel, este de la sine înțeles că toți cetățenii au obligația respectării normelor, regulilor și cutumelor specifice Uniunii, dar și celorlalte state membre. De asemenea, este absolut necesar ca toți cetățenii să adopte, prin însușire și interiorizare, modelul comportamental validat la nivelul Uniunii Europene.

Transferând momentan atenția de la nivel național și având în vedere amploarea suprastatală a cetățeniei UE, ar părea aproape imposibil ca toate aceste raporturi de cetățenie să existe la un nivel supranațional. Într-adevăr, permițând ca UE să fie alcătuită din diverse popoare și, prin urmare, din cetățenii multiple, cetățenia Uniunii poate depăși unele scheme de identitate națională.

Din ce în ce mai mult, statele trebuie să se „lupte” cu cetățenii lor care dețin mai multe cetățenii, deși unele state le interzic cetățenilor să facă acest lucru. În plus, cetățenii naturalizați pot menține o anumită legătură (emoțională sau mai tangibilă) cu statul lor de origine. Cetățenia este capabilă să accepte această dualitate, absorbind și chiar evoluând în lumina acesteia, care este mult mai preferabilă decât să respingem această multiplicitate simultană.

Dacă globalizarea și integrarea sunt obiective valoroase, de la care statele încearcă să beneficieze, trebuie să se facă acest lucru, cu ochii deschiși și cu brațele deschise, și în raport cu pluralitatea de cetățenii. Constrângerea la modelele restrictive de cetățenie servește la frustrarea obiectivelor mai largi ale cooperării supranaționale, cum ar fi Uniunea, care necesită bunăvoința indivizilor care participă la acestea pentru a-și atinge obiectivele și pentru a prospera pe termen scurt și lung. Pe măsură ce mai mulți oameni utilizează drepturile de migrație, se vor naște mai mulți cetățeni cu cetățenii multiple. Fiecare stat va avea o pretenție față de cetățenii săi și față de alte state, astfel se va aplica o abordare restrictivă a cetățeniei unui stat sau a tuturor statelor la care aparține o persoană și va perpetua excluziunea socială în detrimentul solidarității europene.

În afară de recunoașterea faptului că prin cetățenie fiecare cetățean își vede țara ca fiind specială și unică, această afirmație cade în cazul deținerii de către persoană a pluralității de cetățenii. Migrația persoanelor naște mai multe probleme legate inclusiv de acceptarea acestora în societățile gazdă, deoarece există o ostilitate directă față de imigranți și nici nu există încredere față de „ceilalți". Pentru soluționarea acestei probleme legate de ostilitate, colacul de salvare este dobândirea cetățeniei acestui stat și, drept urmare, egalarea imigrantului în drepturi cu cetățenii originari. Cu toate acestea, rădăcinile naționale și sentimentul de atașare față de patria de origine impune persoanei necesitatea lăuntrică de a-și păstra cu orice preț precedenta cetățenie.

Pe altă parte a baricadei, societățile dezvoltate economic dispun și de o cultură mai înaltă, fapt care indică disponibilitatea de a accepta, în principiu, migranții și persoanele de diferite etnii, nu doar în imediata apropiere la intrare în țară, ci și pe teritoriul său.

Această metaforă se aplică atât comunităților de imigranți din statele naționale, cât și, probabil, în arena supranațională, ca răspuns la migrația în cadrul statelor UE. Într-o viziune reală asupra acestui sentiment, este clar că migranții nu au fost primiți cu multă mulțumire în unele locuri, iar ca obiectiv al Uniunii, libera circulație a persoanelor este binevenită pentru avantajele sale economice și de integrare și pentru abilitățile care pot fi transmise între comunități.

Dacă este abordat într-o perspectivă mai largă, raportul de generare a cetățeniei UE este bine sintetizat de expunerea autorului Heater, după părerea căruia există patru momente care au generat evoluția cetățeniei UE: instituirea unui sistem de protecție europeană a drepturilor omului de către Consiliul Europei (în contextul promovării drepturilor cetățenilor europeni), formarea Parlamentului European (în contextul cristalizării așa-numitei cetățenii politice, prin drepturi de vot active și pasive), practicile Comisiei Europene (în contextul interpretării drepturilor sociale și economice ale cetățenilor UE) și instituția oficială a cetățeniei UE prin Tratatul de la Maastricht [106, p.104].

O sursă importantă de concepte, idei, raționalizări și tendințe juridice în domeniul dreptului la cetățenie constituie Curtea Europeană pentru Drepturile Omului și Curtea Europeană de Justiție. În mai multe cazuri, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a tratat în mod explicit sau implicit dreptul la cetățenie și, astfel, a contribuit efectiv la delimitarea esenței și a limitelor sale. Printre cele mai celebre cauze sunt: Petropavlovskis c. Letoniei (2015) [125], Kurić și alții împotriva Sloveniei (2012) [126], Tănase c. Moldovei (2010) [123], Riener c. Bulgariei (2006) [127], Gaygusuz împotriva Austriei (1996) [128].

Hotărârea Genovese contra Maltei din 2011 [124] este una istorică, în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis pentru prima dată că cetățenia (sau dreptul la cetățenie) aparține domeniului de aplicare a Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a

libertăților fundamentale ca parte a identității sociale a unei persoane, care intră sub incidența conceptului de viață privată, protejată prin art. 8 din aceasta.

Reclamantul a fost născut în afara căsătoriei, mama fiind de origine britanică, iar tatăl, de origine malteză. După ce paternitatea acestuia din urmă a fost stabilită din punct de vedere judiciar, mama copilului a introdus o cerere în vederea obținerii cetățeniei malteze pentru fiul ei. Cererea sa a fost respinsă pe motiv că cetățenia malteză nu putea fi acordată unui copil nelegitim a cărui mamă nu era de origine malteză. Curtea a constatat încălcarea articolului 14 (interzicerea discriminării), coroborat cu articolul 8 (dreptul la respectarea vieții private) din Convenție.

Reamintind în special jurisprudența sa anterioară și constatând că Convenția europeană din 1975 privind statutul juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei era în vigoare în 20 de țări europene, Curtea a reafirmat că doar motive foarte convingătoare ar fi putut justifica o diferență arbitrară de tratament pe criteriul nașterii. Reclamantul se afla într-o situație identică cu cea a altor copii născuți dintr-un tată de origine malteză și dintr-o mamă străină. Singura diferență era faptul că a fost născut în afara căsătoriei, motiv pentru care nu a putut obține cetățenia malteză. Curtea nu a fost convinsă de argumentul guvernului maltez conform căruia copiii născuți în cadrul căsătoriei au cu părinții lor o legătură care decurge din căsătoria acestora din urmă, legătură care nu ar exista în cazul copiilor născuți în afara căsătoriei. Este mai exact o diferență de tratament bazată pe o astfel de legătură pe care articolul 14 o interzice, cu excepția unei justificări obiective. În plus, Curtea nu a putut accepta argumentul conform căruia identitatea mamei este întotdeauna cunoscută în mod sigur, spre deosebire de identitatea tatălui. În speță, se cunoștea identitatea tatălui, al cărui nume era menționat pe actul de naștere; însă distincția care decurgea din Legea privind cetățenia a fost menținută. Prin urmare, nu a fost furnizat niciun motiv rațional sau obiectiv pentru a justifica diferența de tratament reclamată.

Spre deosebire de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a avut tendința să abordeze în mod explicit dreptul la cetățenie și să îl interpreteze din punct de vedere analitic, contribuția Curții Europene de Justiție a fost mai înclinată să reflecteze asupra limitelor noțiunii de cetățenie europeană în legătură cu drepturile asociate sau derivate din aceasta. Printre cele mai strălucite cazuri cu privire la cetățenie soluționate de Curtea Supremă de Justiție sunt Murat Dereci și alții împotriva Bundesministerium für Inneres (2011) [121], Zambrano c. Oficiului Național al Muncii din Belgia (2011) [120], Grzelczyk c. Centrului public de ajutor social din Belgia (2001) [109] ș.a.

Un caz destul de elocvent în acest domeniu constituie Janko Rottmann c. Freistaat Bayern (2010) [119], în care Curtea de Justiție a UE a confirmat că, în exercitarea competenței sale în materie de cetățenie, un stat membru al Uniunii Europene poate să retragă unei persoane cetățenia, conferită pe cale de naturalizare, atunci când aceasta a fost dobândită în mod fraudulos, chiar dacă retragerea are drept consecință faptul că persoana în cauză pierde cetățenia Uniunii, întrucât nu

mai are cetățenia unui stat membru. Într-o asemenea situație, decizia de retragere trebuie să respecte totuși principiul proporționalității.

Curtea confirmă, astfel, competențele statelor membre de definire a condițiilor de dobândire și de pierdere a cetățeniei, amintind totodată că statele membre trebuie, în exercitarea propriilor competențe, să respecte dreptul Uniunii. Trebuie să se verifice în special dacă retragerea naturalizării și, prin urmare, pierderea drepturilor de care beneficiază orice cetățean al Uniunii − printre care figurează dreptul de a invoca interzicerea oricărei discriminări exercitată pe motiv de cetățenie − sunt justificate și proporționale în raport cu gravitatea infracțiunii comise de acesta, cu timpul scurs între decizia de naturalizare și decizia de retragere, precum și cu posibilitatea ca persoana interesată să redobândească cetățenia sa de origine. Atunci când cetățenia a fost dobândită în mod fraudulos, dreptul Uniunii nu obligă un stat membru să se abțină de la retragerea naturalizării pentru simplul motiv că persoana interesată nu a redobândit cetățenia statului membru de origine. Cu toate acestea, revine instanței naționale să aprecieze dacă, ținând seama de ansamblul împrejurărilor pertinente, respectarea principiului proporționalității impune ca, înainte ca o asemenea decizie de retragere a naturalizării să intre în vigoare, să se acorde persoanei interesate un termen rezonabil pentru ca aceasta să încerce să redobândească cetățenia statului membru de origine.

Prin hotărârea sa, Curtea răspunde la o întrebare a Bundesverwaltungsgericht (Curtea Federală Administrativă din Germania). Aceasta trebuia să soluționeze cazul domnului Rottmann, un resortisant austriac prin naștere care a fost naturalizat în Germania. Landul Bavaria a decis ulterior să retragă cu efect retroactiv naturalizarea domnului Rottmann, pentru motivul că acesta din urmă ascunsese că a făcut obiectul unei instrucții judiciare în Austria și, ca atare, obținuse în mod fraudulos cetățenia germană. Potrivit dreptului austriac, naturalizarea în Germania a avut drept efect pierderea cetățeniei austriece de către domnul Rottmann, iar retragerea naturalizării în Germania nu are drept consecință redobândirea în mod automat a cetățeniei austriece de către acesta [43].

Așadar, faptul că CtEDO și Curtea Europeană de Justiție abordează prin hotărârile judecătorești aspecte extrem de sensibile, care, în general, se află sub jurisdicția și politica fiecărui stat (cetățenia, statutul unui copil născut în afara căsătoriei, legi de maternitate sau de surogat și de migrație), pare dificilă determinarea cu exactitate a eficacității viitoare, a limitelor de implementare și a influenței hotărârilor asupra legislațiilor naționale.

4.3. Premisele relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în domeniul cetățeniei

Interesul național al țării noastre de a consolida relațiile cu Uniunea Europeană este unul prioritar pe agenda sa politică. Principalul document care a declanșat cadrul relațiilor dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova a fost Acordul de Parteneriat și Cooperare [134], semnat în 1994 și intrat în vigoare în 1998, pe durata a 10 ani. Pentru a constitui cadrul instituțional intern, care să sprijine politica europeană a Guvernului Republicii Moldova, la 13 noiembrie 2002 a fost emis Decretul cu privire la crearea Comisiei Naționale pentru Integrare Europeană, iar la 28 februarie 2003, în cadrul Parlamentului Republicii Moldova, a fost constituită Comisia Națională pentru Integrare Europeană [135], apoi și Departamentul Integrării Europene pe lângă Ministerul Afacerilor Externe (8 august 2003). Ulterior, în 2005, Republica Moldova a semnat, iar Guvernul a adoptat, Planul de Acțiuni Moldova – UE [130], care are ca obiectiv principal armonizarea legislației, normelor și standardelor din Republica Moldova cu cele ale Uniunii Europene. Scopul integrării europene a fost reconfirmat în septembrie 2009, odată cu accederea la guvernare a Alianței pentru Integrare Europeană.

Relațiile Moldovei cu Uniunea Europeană erau definite prin intermediul Politicii Europene de Vecinătate. În cadrul acestei politici, potrivit diplomației Republicii Moldova, cei doi piloni ai integrării Moldovei în Uniunea Europeană sunt respectarea Planului de Acțiuni și alăturarea Moldovei la grupul Balcanilor de Vest. Acest ultim punct poate fi realizat prin valorificarea oportunităților din cadrul Consiliului Regional de Cooperare, Procesului de Cooperare din Europa de Sud-Est și Acordului Central European al Comerțului Liber (în continuare – CEFTA).

În 2006 Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Procesului de Cooperare din Europa de Sud-Est, alături de România, Bulgaria, Grecia, Turcia și Balcanii de Vest. CEFTA este zona de liber schimb a țărilor care au un acord de asociere cu Uniunea Europeană, din care în prezent fac parte Balcanii de Vest și Republica Moldova. Moldova colaborează cu Uniunea Europeană și în planul securizării frontierelor, din 2005 funcționând Misiunea de Asistență la frontiera moldo-ucraineană (EUBAM). La fel, din 2008, Consiliul Regional de Cooperare este continuatorul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, o inițiativă a UE și SUA de stabilizare a spațiului sud-est european și de întărire a colaborării între țările din regiune.

Cel mai valoros obiectiv care a fost atins în cadrul acestei politici în direcția integrării europene a fost semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. Astfel, la 28 iunie 2014 Cabinetul de miniștri a aprobat proiectul de lege pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană, pe de altă parte, semnat pe 27 iunie 2014, la Bruxelles. La 2 iulie 2014 Acordul de Asociere a fost ratificat în plenul Legislativului [177]. Ca rezultat, acest Acord a fost ratificat ulterior și în cadrul UE. Astfel, la ședința plenară a

Parlamentului European din 13 noiembrie 2014 au votat în favoarea ratificării acestui document 535 deputați europeni, contra - 94 deputați, s-au abținut - 44 deputați.

Ca urmare a semnării acestui Acord, Republica Moldova beneficiază de liberalizarea regimului de vize. Astfel, începând cu 28 aprilie 2014, cetățenii noștri pot călători fără vize în 26 de țări din spațiul Schengen (Austria, Belgia, Danemarca, Estonia, Finlanda, Franța, Grecia, Germania, Italia, Letonia, Lituania, Luxembourg, Malta, Olanda, Polonia, Portugalia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia și Ungaria), în Bulgaria, Croația, Cipru și România (țări în care se aplică politica Schengen), precum și în Islanda, Norvegia, Elveția și Liechtenstein și, de asemenea, în Monaco, San Marino și Vatican, țări care nu aplică controlul de frontieră. Scutirea de vize se aplică doar față de deținătorii de pașapoarte biometrice. Fac excepție Marea Britanie și Irlanda. Pentru a călători în aceste țări, care nu au aderat la spațiul Schengen, cetățenii Republicii Moldova au nevoie de viză. Cât privește Marea Britanie, regimul de vize va fi concretizat ulterior în cadrul procesului de ieșire („brexit") a Regatului din componența Uniunii Europene, ca urmare a deciziei exprimate de majoritatea poporului englez la referendumul național consultativ desfășurat în această țară la 24 iunie 2016. În continuare Republica Moldova poate miza pe obținerea statutului de țară candidată și accederea la Instrumentele de Asistență pentru Preaderare.

Aspirațiile Guvernului Republicii Moldova de aderare la UE includ în sine tactici de ordin politic și economic de redresare a statu-quo-ului Republicii Moldova și de echivalare a situației ei pe plan internațional. Nu poate fi neglijată ideea că unul dintre scopurile pe care vrea să le atingă Republica Moldova prin aderarea la Uniunea Europeană este dobândirea pentru cetățenii săi a cetățeniei europene. Acesta este motivul pentru care Republica Moldova și UE au negociat Acordul de Asociere, care va aprofunda relațiile dintre țara noastră și UE și va contribui la transformarea continuă a Republicii Moldova într-o țară europeană modernă.

Cu toate acestea, unul din domeniile ce necesită a fi corelate cu acquis-ul comunitar este cel privind legislația în domeniul cetățeniei, în special, referitor la transferul către Uniunea Europeană a unor elemente ale suveranității, precum statutul ce va fi dobândit de cetățenii Republicii Moldova în legătură cu dobândirea cetățeniei Uniunii Europene. În acest aspect, conform opiniei unui cercetător, care s-a referit la normele Constituției României privind transferul de suveranitate către Uniunea Europeană, de fapt, în cadrul Uniunii se aplică regula „exercitării în comun" a unor competențe, ceea ce concordă cu practica majorității statelor-membre ale UE [92, p.60]. Actualmente, problema transferului de suveranitate nu este abordată în Constituția Republicii Moldova, iar unele limite ale suveranității sunt stabilite în art.8 al Constituției [70, p.363]. În acest context este necesar să menționăm că norma privind prioritatea dreptului internațional față de dreptul intern nu consacră în nici un caz superioritatea dreptului internațional general asupra prevederilor Constituției Republicii Moldova [263, p.153].

La momentul aderării statului nostru la Convenția europeană cu privire la cetățenie și, în special, în procedura elaborării și adoptării Legii cetățeniei, domeniul reglementărilor privind cetățenia a fost de principiu corelat cu prevederile tratatelor Consiliului Europei, în special, cu Convenția europeană cu privire la cetățenie, și astfel, în linii mari, s-a adus în corespundere și cu legislația UE.

Cu toate acestea, mai există unele carențe ce trebuie înlăturate. Prin „carențe" nu avem în vedere neapărat greșeli comise în procesul de legiferare a cadrului normativ. Este vorba de unele relații ce trebuie reglementate suplimentar, de modificarea unor prevederi, pentru a armoniza legislația Republicii Moldova cu legislația UE. Acest lucru este necesar pentru a nu ajunge la prea multe angajamente care vor trebui acceptate de țara noastră în cadrul negocierilor de aderare. De exemplu, România, la momentul finalizării negocierilor de aderare în 2003, în domeniul cetățeniei și-a asumat un așa angajament: „eliminarea cerințelor privind cetățenia română din Legea nr.31/1990, republicată. Termen: 2003" [213]. Astfel, într-un an, România a modificat o serie de reglementări pe segmentul cetățeniei, în special, al cetățeniei UE, pentru ca în 2004 să poată adera la UE.

În domeniul pluralității de cetățenii, Consiliul UE a făcut o serie de recomandări privind necesitatea de a permite cetățenilor altor state membre ale UE de a exercita activități pe teritoriul acestora fără obligativitatea de a dobândi cetățenia acestor state. Prin Decizia din 23 iulie 2007, Consiliul UE a atras atenția statelor membre la carențe privind imposibilitatea de a exercita așa profesii ca arhitect, avocat, medic veterinar, medic ș.a. fără cetățenia națională, în pofida faptului că dețin cetățenia europeană [75].

În legislația Republicii Moldova, de asemenea, avem foarte multe referințe prin care se impune obligativitatea de a deține cetățenia statului nostru pentru a exercita anumite activități sau a dobândi anumite drepturi. Nu ne referim la obligativitatea de a deține cetățenia Republicii Moldova pentru a ocupa funcții publice sau a activa în organele de drept, ci avem în vedere profesia de medic, calitatea de conducător al băncilor comerciale sau director executiv al Fondului pentru Eficiență Energetică [161] ș.a. În acest sens, legislația Republicii Moldova necesită o reevaluare. Reevaluarea legislației cu privire la accederea la alte funcții decât cele publice prin impunerea obligației de a deține cetățenia Republicii Moldova poate fi efectuată până la aderarea la UE și nu va genera proteste din partea „stataliștilor" înflăcărați. Pentru că Republica Moldova se confruntă cu lipsa forței de muncă din cauza salariilor mici. De exemplu, care ar fi raționamentul juridic de a restricționa exercitarea activității de medic, prin impunerea condiției de a deține cetățenia Republicii Moldova, în condițiile în care există o criză acută de medici în mediul rural?

Din altă perspectivă, considerăm că este incorect tratamentul diferențiat față de cetățenii României în situația în care circa o treime din cetățenii noștri dețin cetățenia României și sunt

titulari ai tuturor drepturilor în țara vecină. Mai mult ca atât, este absolut inechitabilă și inacceptabilă atitudinea Republicii Moldova față de cetățenii din România care au imigrat pe teritoriul nostru, s-au stabilit aici cu traiul, s-au căsătorit cu cetățenii noștri, au investit în economie, cărora li se solicită un cens de ședere de 10 sau 3 ani și susținerea examenelor la cunoașterea Constituției și a limbii române pentru dobândirea cetățeniei Republicii Moldova. Cetățenii României sunt tratați pe teritoriul Republicii Moldova la fel cum sunt tratați cetățenii Germaniei sau ai Siriei (necesitatea înregistrării la autoritățile responsabile de migrațiune, dobândirea dreptului de ședere, a dreptului la muncă ș.a.), în comparație cu cetățenii altor state, ei nu pot dobândi cetățenia Republicii Moldova în condiții privilegiate.

În acest context, propunem demararea elaborării și încheierea Acordului între Republica Moldova și România în domeniul cetățeniei. Obiectul reglementărilor acestui acord trebuie să se refere la procedurile reciproce aplicabile în cadrul dobândirii cetățeniei duble de către cetățenii ambelor state, precum și principiile ce vizează tratamentul persoanelor care dețin concomitent cetățeniile ambelor state. De asemenea, propunem modificarea urgentă a art.18 din Legea cetățeniei nr.1024 din 02.06.2000 prin completarea alineatului (2) cu litera d) cu următorul conținut: „d) persoanelor ce dețin cetățenia României”. Această modificare va exclude obligația de a susține examenul la cunoașterea limbii române pentru cetățenii români care doresc să dobândească cetățenia Republicii Moldova.

Aceste modificări sunt esențiale nu numai din considerente sociale, politice, dar și din considerente de identitate națională. Or, cetățenia română pentru cetățenii noștri constituie un avantaj, ce rezidă în identitatea noastră națională, iar prin dobândirea cetățeniei române se restabilește echitatea istorică și se atestă o reală poziție a unei părți din cetățenii noștri față de evenimentele care ne-au desprins de statul român [256, p.251].

Unele probleme par a fi minore, dar ulterior, în cazul ignorării lor, acestea pot provoca litigii între statul Republica Moldova și cetățenii săi, soldate cu condamnări ale statului în instanțe europene. Un exemplu în acest sens poate fi România, care după 13 ani de la aderare mai depistează unele lacune în legislație în urma cererilor în judecată sau a jurisprudenței instanțelor europene.

Astfel, Curtea de Justiție a UE a adoptat Hotărârea din 08.06.2017 privind cererea de decizie preliminară referitor la interpretarea articolelor 18 și 21 TFUE, în cadrul unei proceduri inițiate de Mircea Florian Freitag cu privire la recunoașterea în Germania și la transcrierea în registrul de stare civilă a unei schimbări de nume de familie în favoarea unui nume dobândit în mod legal în România. Prin această hotărâre, CJUE a decis că: „Articolul 21 TFUE trebuie interpretat în sensul că se opune ca Oficiul de Stare Civilă dintr-un stat membru să refuze recunoașterea și transcrierea în registrul de stare civilă a numelui obținut în mod legal de un

resortisant al acestui stat membru într-un alt stat membru, a cărui cetățenie o deține de asemenea, și care corespunde numelui său de naștere, în temeiul unei dispoziții de drept național, care condiționează posibilitatea de a obține o astfel de transcriere prin declararea la Oficiul de Stare Civilă a faptului că numele în cauză a fost dobândit în timpul unei șederi obișnuite în acest alt stat membru, cu excepția situației în care în dreptul național există alte dispoziții care permit efectiv recunoașterea numelui în cauză." [117]

O altă situație, care la prima vedere pare minoră, este descrisă în Hotărârea Curții de Justiție a UE din 31.05.2017. Asupra cererii de decizie preliminară privind interpretarea articolelor 18, 20, 45, 49 și 56 TFUE, formulată în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva domnului U., resortisant italian, funcționar al Comisiei Europene, pentru faptul că a circulat în Belgia cu un autovehicul înmatriculat în Italia, Curtea a decis că: „Articolul 45 TFUE trebuie interpretat în sensul că se opune unei legislații a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, în temeiul căreia un lucrător rezident are obligația să înmatriculeze în acest stat membru un autovehicul al cărui proprietar este, dar care este deja înmatriculat într-un alt stat membru și care este destinat în principal a fi utilizat pe teritoriul acestui din urmă stat." [118]

O altă problemă, depistată de noi în urma cercetărilor efectuate în prezenta lucrare, este neconcordanța legislației Republicii Moldova cu legislația UE în problema asistenței juridice internaționale în materie penală. Ne-a interesat în special problema obligativității statului nostru de a informa alte state, în special statele UE, privind condamnările cetățenilor acestor state pe teritoriul Moldovei. În contextul acestor cercetări, ne-am pus întrebarea: cum trebuie să procedeze autoritățile judiciare naționale cu privire la condamnarea cetățenilor acestor state de instanțele noastre, când persoanele dețin mai multe cetățenii, inclusiv cetățenia Republicii Moldova?

Legea nr.371 din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală la alin.(3) al articolului 13, denumit „Transmiterea de înscrisuri, date și informații", prevede: „Dacă persoana în cauză este cetățean al mai multor state, informațiile se comunică fiecărui stat interesat, în afara cazului în care persoana are și cetățenia Republicii Moldova." [171] Această reglementare ne-a interesat prin prisma a doi factori: pe de o parte, cel al incertitudinii altor state privind situația și protecția cetățeanului său, dacă această persoană deține și cetățenia noastră, iar pe de altă parte, dreptul acestei persoane de a beneficia de protecția statului a cărui cetățenie o mai deține, în afara celei moldovenești.

Analizând conținutul art.22 din Convenția europeană din 20.04.59 despre asistența juridică în materie penală [62], am depistat originile internaționale ale reglementării art.13 din Legea Republicii Moldova cu privire la asistența juridică internațională în materie penală. Astfel, potrivit art.22 al Convenției: „Fiecare Parte Contractantă va da Părții interesate informații despre condamnările penale și despre măsurile ulterioare care privesc pe cetățenii acestei Părți […]. Dacă

persoana în cauză este considerată ca resortisant a două sau mai multe Părți Contractante, informațiile vor fi comunicate fiecărei Părți interesate, în afară de cazul în care această persoană are naționalitatea Părții pe teritoriul căreia a fost condamnată."

În aceeași ordine de idei, dat fiind faptul că cercetarea se axează pe perspectiva integrării Moldovei în UE, am analizat și Decizia-cadru 2009/315/JAI a Consiliului UE din 26 februarie 2009 privind organizarea și conținutul schimbului de informații extrase din cazierele judiciare între statele membre [76]. Din preambulul acestui act am desprins faptul că „în relația dintre statele membre, prezenta decizie-cadru ar trebui să înlocuiască articolul 22 din Convenția europeană privind asistența reciprocă în materie penală." Potrivit art.4 alin.(2) din Decizie: „Autoritatea centrală a statului de condamnare informează, cât mai curând posibil, autoritățile centrale din celelalte state membre privind orice condamnări pronunțate împotriva cetățenilor acestora din urmă pe teritoriul statului de condamnare, astfel cum au fost introduse în cazierul judiciar. În cazul în care se știe că persoana condamnată este cetățean al mai multor state membre, informațiile relevante se transmit fiecăruia dintre statele membre respective, *chiar și atunci când persoana condamnată este cetățean al statului membru pe teritoriul căruia a fost condamnată*."

Ultima normă a UE, relatată supra, demonstrează că ulterior adoptării Convenției europene privind asistența reciprocă în materie penală viziunile statelor europene s-au schimbat, dorindu-se o altă abordare a drepturilor persoanelor ce dețin pluralitate de cetățenii. Observăm că această abordare vizează drepturile persoanelor cu pluralitate de cetățenii care sunt tratate diferit de persoanele ce dețin exclusiv cetățenia statului ce i-a condamnat. Această abordare știrbește parțial din certitudinea regulii generale privind drepturile persoanelor cu pluralitate de cetățenii de la art.24 alin.(4) din Legea cetățeniei: „Cetățeanul Republicii Moldova care posedă cetățenia altui stat, în raporturile cu Republica Moldova, este recunoscut numai ca cetățean al ei […]" [155].

Analizând Decizia-cadru 2009/315/JAI a Consiliului UE din 26 februarie 2009 privind organizarea și conținutul schimbului de informații extrase din cazierele judiciare între statele membre, am desprins și reglementarea normativă a scopului de a trata pluripatrizii diferit de persoanele ce dețin o singură cetățenie. Astfel, art.4 alin.(4) al Deciziei-cadru prevede: „Orice stat membru care a furnizat informațiile menționate la alineatele (2) și (3) comunică autorității centrale a statului membru de cetățenie, la cererea acesteia din urmă în cazuri individuale, o copie a condamnărilor și a măsurilor luate ulterior, precum și orice altă informație relevantă referitoare la acestea, pentru a permite statului de cetățenie să decidă dacă este necesar să ia măsuri la nivel național."

Susținem această ultimă reglementare a UE, considerând-o rațională și în corespundere cu drepturile omului, pentru că o altă abordare poate duce la o stare de incertitudine în privința unui pluripatrid din partea rudelor și a statului a cărui cetățenie o mai deține. Din aceste considerente,

propunem, cu titlu de *lege ferenda,* modificarea art.13 din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală prin expunerea alin.(3) în următoarea redacție: **„Dacă persoana în cauză este cetățean al mai multor state, informațiile se comunică fiecărui stat interesat, chiar și în cazul în care persoana este cetățean al Republicii Moldova."** Spre deosebire de alte reglementări care urmează a fi modificate în perspectiva integrării Republicii Moldova în UE, această prevedere este de stringentă necesitate, pentru a nu încălca dreptul persoanelor care dețin mai multe cetățenii la protecția drepturilor lor și de către alte state, a căror cetățenie ei o mai dețin.

În finalul celor relatate despre legislația națională, europeană și a UE cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, referitor la persoanele care dețin mai multe cetățenii, ținem să menționăm că nici legislațiile unor state ale UE nu corespund reglementărilor obligatorii ale Deciziei-cadru 2009/315/JAI a Consiliului UE din 26 februarie 2009 privind organizarea și conținutul schimbului de informații extrase din cazierele judiciare. Astfel, Legea României nr. 302 din 28 iunie 2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală [182] la art. 186 prevede: „(1) Statul român va transmite statului străin interesat informații despre hotărârile penale și despre măsurile ulterioare […]. Dacă persoana în cauză este cetățean al mai multor state, informațiile se comunică fiecărui stat interesat, în afara cazului în care această persoană are cetățenia statului român."

Revenind la pluralitatea de cetățenii, apare o întrebare destul de actuală: statele trebuie sau nu să facă schimb de informații referitor la acordarea de cetățenii pluripatrizilor? În literatura de specialitate această problemă nu este analizată. Așa-numitul „război al cetățeniilor" din Republica Moldova, la care ne-am referit în compartimentele precedente, în care sunt implicați cetățeni ai Republicii Moldova, Federației Ruse și României, în deceniul precedent a provocat discuții politice aprinse referitor la calitatea de pluripatrid și la statutul acestora. Spectrul acestor discuții era diferit: de la inițiative ale curentelor politice de stânga pentru interzicerea pluralității de cetățenii, în special interzicerea accederii pluripatrizilor în funcții publice, până la liberalizarea deplină a drepturilor persoanelor cu multiple cetățenii. Astfel, partidul care a guvernat până în anul 2009 a interzis pentru pluripatrizi dreptul de a ocupa funcții publice care presupuneau accesul la secretul de stat. Ulterior, după adoptarea de către CtEDO a hotărârii menționate deja – Tănase și Chirtoacă c. Moldovei [123], aceste dispute politice s-au diminuat.

În pofida faptului că disputele politice s-au temperat, considerăm că creșterea numărului de pluripatrizi va cauza multiple probleme legate de relațiile sociale cu implicarea pluripatrizilor, statutul lor de titulari ai tuturor drepturilor, libertăților și obligațiilor ca cetățeni a două sau mai multe state. Aceasta va determina necesitatea de a reglementa mai amplu pluralitatea de cetățenii prin normele de drept. Or, nu putem nega că aceste persoane, chiar și în situația când se află pe teritoriul statului a cărui cetățenie o dețin și cu care au legături strânse, oricum se află într-o relație

politico-juridică strânsă cu statele a căror cetățenie o mai dețin. Până în prezent nici un tratat internațional nu reglementează detaliat comportamentul statelor pentru aceste cazuri, iar din analiza legislației Consiliului Europei și UE, expusă în acest paragraf, vedem că și în tratatele internaționale există contradicții în acest domeniu.

Pentru a reglementa relațiile sociale privind pluripatrizii, nu e nevoie de a analiza exemplele din alte state, ele sunt suficiente în Republica Moldova. Astfel, o parte din cetățenii noștri, care sunt și cetățeni români, când pleacă în România, în cazul comiterii unor abateri de la regulile de conduită, se legitimează drept cetățeni ai Republicii Moldova, și asta în pofida faptului că la intrarea pe teritoriul statului vecin se identifică ca cetățeni români. Cel mai frecvent aceasta se întâmplă în cazul încălcării regulilor de circulație, pentru a beneficia de un tratament mai lejer al forțelor de ordine române ca față de cetățeni străini. Sunt posibile și situații inverse, când cetățenii Republicii Moldova pe teritoriul statului nostru, uneori, se identifică ca cetățeni români.

Un alt exemplu este primirea de alocații și îndemnizații de către unii cetățeni ai Moldovei, pentru ei sau copiii lor, nu numai de la statul nostru, dar și de la statul român. Sau unii cetățeni moldoveni primesc concomitent două pensii: una din Moldova și alte din România.

În alt context, Republica Moldova se află într-o zonă de conflict înghețat, în care sunt implicate forțe militare străine și separatiști înarmați. În pofida acestui fapt, la o populație de circa trei milioane de cetățeni, dispunem de minim un milion de cetățeni care dețin și alte cetățenii. În cazul reizbucnirii unui conflict militar, nu este clar cum vor putea fi atrași acești cetățeni la executarea obligației de a apăra Patria. Conflictul armat recent din Ucraina demonstrează că mulți cetățeni ucraineni din Nordul Bucovinei, ținutul Herța și fosta R.A.S.S.M., mai exact urmașii lor, dorind să se eschiveze de la apărarea Ucrainei, solicită masiv cetățenia Moldovei.

În contextul analizei anterioare, menționăm că în Republica Moldova nu există date statistice privind numărul de cetățeni ai Moldovei care dețin o altă cetățenie. În iulie 2017 am adresat Președintelui Republicii Moldova și Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor (actualmente Agenția Servicii Publice) un demers cu următoarele întrebări:

1. Din 1990 până în prezent, câte solicitări au fost depuse și câte au fost satisfăcute, cu privire la acordarea cetățeniei Republicii Moldova prin naturalizare sau la cerere (așa cum era denumit acest mod de dobândire a cetățeniei până în 2000) ?
2. Există o evidență a persoanelor ce dețin două și mai multe cetățenii?
3. Din 2000 până în prezent, câte solicitări au fost înaintate și câte au fost satisfăcute, cu privire la acordarea cetățeniei în interesele republicii și în cazuri excepționale (conform art.24 alin.(2) din Legea cetățeniei) ?
4. Care este numărul persoanelor cărora li s-a retras cetățenia Moldovei după 1990 (în special până la 2000 pentru dubla cetățenie) ?

5. Au fost semnate de Republica Moldova acorduri internaționale bilaterale cu alte state în problemele cetățeniei ?

6. Au fost semnalate probleme legate de statutul persoanelor care concomitent cu cetățenia Republicii Moldova dețin și cetățenia altui stat ?

Din răspunsurile sosite de la aceste instituții, principala preocupare a cărora este soluționarea problemelor cetățeniei, rezultă că nu există o evidență a persoanelor care dețin și alte cetățenii. Doar în 2006 în cererile-chestionar pentru dobândirea cetățeniei prin naturalizare a fost inclusă rubrica „Cetățenia altor state", care ulterior a fost înlocuită cu „Cetățenia deținută anterior", fără ca această modificare să fie adoptată prin hotărâre de Guvern. Considerăm această formulă inexactă , deoarece solicitantul poate să înțeleagă că i se cere să prezinte informația privind cetățenia sa anterioară pe care nu o mai deține.

În cererile-chestionar pentru eliberarea actelor de identitate nici până în prezent nu se solicită prezentarea informației cu privire la deținerea de către solicitant a unei alte cetățenii. Opinăm că statul nostru este obligat să ceară cetățenilor săi să declare benevol faptul dacă dețin o altă cetățenie atunci când li se eliberează acte de identitate. Spre exemplu, Franța obligă cetățenii străini și propriii cetățeni, când se documentează, să informeze despre deținerea cetățeniei unui alt stat. Mai mult ca atât, în cazul dobândirii cetățeniei franceze, persoana este obligată nu doar să declare celelalte cetățenii deținute, dar și să declare care cetățenii dorește să le mențină și la care cetățenii va renunța. Legislatorul francez nu a stabilit sancțiuni, precum Federația Rusă, pentru refuzul de a depune o astfel de declarație sau pentru prezentarea unor informații false. Presupunem că cetățenii care refuză să facă astfel de declarații sau prezintă date eronate nu sunt atât de mulți, dar statul francez deține unele date cu privire la deținerea de către cetățenii săi a cetățeniei altor state [184].

În acest sens, recomandăm ajustarea cadrului normativ național, astfel încât să oblige autoritățile publice responsabile, în prezent Agenția Servicii Publice, să ceară de la solicitanți prezentarea informației cu privire la deținerea unei alte cetățenii în toate cazurile de documentare și să țină evidența acestora, cu includerea acestor date în cele statistice.

4.4. Concluzii la capitolul 4

Identificând și analizând statutul juridic al persoanelor cu mai multe cetățenii prin prisma cadrului normativ al Uniunii Europene, am constatat următoarele:

1. Potrivit definiției expuse în Tratatul de Fondare a Uniunii Europene, cetățenia UE nu este opțională, obținerea cetățeniei UE este domeniul de competență al statului-națiune. Aceasta

înseamnă că legile statului-națiune determină cine poate dobândi cetățenia și în ce condiții, și nu UE are autoritatea de a desemna cine ar putea și cine nu ar putea fi cetățeni. Pe lângă dobândirea cetățeniei UE, pierderea acestei cetățenii este o problemă internă a statelor membre, legată de statutul cetățeniei naționale. În cazul în care un cetățean național își pierde statutul său *civitates* în sistemul național, acesta își pierde în mod automat cetățenia UE.

2. Instituția juridică a cetățeniei Uniunii Europene și-a dobândit acest statut fiind denumită astfel de TFUE, de aceea acest statut trebuie delimitat în literatura de specialitate de conceptul social al cetățeniei europene, prin care sunt nominalizate diferite proiecte sociale din cadrul Consiliului Europei. Astfel, cetățenii noștri pot fi numiți cetățeni europeni, dar nu cetățeni ai Uniunii Europene.

3. Cetățenia Uniunii Europene este încă la un nivel adolescentin și are limite dure, care au fost criticate de mulți savanți, politicieni și chiar de cei care au creat-o. Este încă departe de a fi un concept perfect, iar sprijinirea acestuia nu este încă adecvată, fiindcă este încă un concept de excludere. Cetățenia UE se achiziționează prin cetățenia națională și, prin urmare, ea încă nu poate exista fără conexiunea cu statul-națiune. Din aceste considerente cetățenia UE este încă un concept în evoluție. Pe măsură ce UE se transformă, cetățenia UE va continua să se dezvolte în mod corespunzător și va satisface așteptările cercurilor nemulțumite care au criticat-o.

4. Propunem demararea elaborării și încheierea Acordului între Republica Moldova și România în domeniul cetățeniei. Obiectul reglementărilor acestui acord trebuie să se refere la procedurile reciproce aplicabile în cadrul dobândirii cetățeniei duble de către cetățenii ambelor state, precum și principiile ce vizează tratamentul persoanelor care dețin concomitent cetățeniile ambelor state. De asemenea, propunem modificarea art.18 din Legea cetățeniei nr.1024 din 02.06.2000 prin completarea alineatului (2) cu litera d) cu următorul conținut: „d) persoanelor ce dețin cetățenia României". Această modificare va exclude obligația de a susține examenul la cunoașterea limbii române pentru cetățenii români ce aspiră să dobândească cetățenia Republicii Moldova.

5. Republica Moldova trebuie să solicite cetățenilor săi să declare benevol faptul că dețin o altă cetățenie atunci când li se eliberează acte de identitate. Prin urmare, este necesară ajustarea cadrului normativ național, astfel încât Agenția Servicii Publice să ceară de la solicitanți prezentarea informației cu privire la deținerea unei alte cetățenii în toate cazurile de documentare și să țină evidența acestora, cu includerea acestor date în datele statistice.

6. Propunem, cu titlu de *lege ferenda,* modificarea art.13 din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, expunând alin.(3) în următoarea redacție: „Dacă persoana în cauză este cetățean al mai multor state, informațiile se comunică fiecărui stat interesat, chiar și în cazul în care persoana este cetățean al Republicii Moldova."

7. Jurisprudența bogată a Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a UE în materie de cetățenie și-a demonstrat valoarea considerabilă în stabilirea unor standarde noi cu privire la dreptul la cetățenie. Instanțele europene în cauză și-au confirmat capacitatea și rolul de reprezentant-cheie și gardian al dreptului la cetățenie pe continentul european. Spre deosebire de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a avut tendința să abordeze în mod explicit dreptul la cetățenie și să îl interpreteze din punct de vedere analitic, contribuția Curții Europene de Justiție a fost mai înclinată să reflecteze asupra limitelor noțiunii de cetățenie a UE în legătură cu drepturile asociate sau derivate din aceasta.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În urma elaborării prezentei lucrări am reușit să soluționăm o importantă problemă științifică, care constă în determinarea și argumentarea naturii juridice a pluralității de cetățenii și a particularităților acesteia la etapa contemporană, prin depistarea deficiențelor în cadrul legislativ al Republicii Moldova, fapt care a condus la identificarea unei noi direcții de cercetare științifică în domeniul cetățeniei – a pluralității de cetățenii, în vederea operării modificărilor și completărilor ulterioare în legislația națională în perspectiva integrării europene a Republicii Moldova. În acest sens, valoarea prezentei lucrări în dezvăluirea tematicii prezentate se exprimă prin următoarele ***concluzii*:**

1. Cercetătorii străini au efectuat investigații multilaterale asupra problemelor ce persistă în domeniul pluralității de cetățenii, în mod special vizând statutul persoanelor care dețin pluralitate de cetățenii, contribuind la clarificarea științifică a diferitelor aspecte ale acestei instituții, prin prisma dreptului internațional, dar mai puțin a dreptului constituțional. În știința Republicii Moldova este slab cercetată problema pluralității de cetățenii și statutul persoanelor care o dețin, fiind necesară delimitarea clară a conceptelor de persoană pluripatridă și monopatridă, definirea noțiunii de pluralitate de cetățenii. Aceasta se poate realiza prin analiza problemelor și cauzelor dobândirii pluralității de cetățenii, a statutului juridic al persoanelor care dețin multiple cetățenii, a reglementărilor juridice cu privire la statutul juridic al persoanelor cu multiple cetățenii – toate prezentând nu doar o valoare teoretică, dar și practică. O astfel de analiză a fost efectuată în prezenta lucrare, dar sunt necesare cercetări suplimentare, care pot face obiectul ulterioarelor studii de doctorat.

2. În urma cercetării efectuate, am ajuns la concluzia că cetățenia poate fi definită ca *o instituție a dreptului public, ce stabilește poziția juridică și calitatea persoanei fizice în relațiile sociale mutuale cu societatea și statul, reglementând raporturile juridice, sociale, politice, economice și culturale, nelimitate în timp și spațiu asupra persoanelor care dețin această poziție, în baza cărora devin titularii tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale*. Această definiție a fost propusă spre dezbatere publică prin publicarea articolului „*Cetățenia, un atribut al statalității"* [257]. La fel, ca urmare a studiilor efectuate, instituția pluralității de cetățenii am definit-o ca *poziția juridică a persoanei fizice în raporturile mutuale cu statul, permisă prin lege, ce exprimă capacitatea de a deține în același timp calitatea de cetățean a două sau mai multe state, fiind titularul drepturilor și îndatoririlor tuturor statelor a căror cetățenie o deține, exercitându-le plenar doar în statul pe teritoriul căruia își are domiciliul*. Noțiunea în cauză de asemenea a fost formulată pe parcursul cercetării și expusă în lucrarea *Reglementarea juridică a pluralității de cetățenii în Republica Moldova* [253].

3. Tot în aspect științific, determinând particularitățile dobândirii cetățeniei Republicii Moldova în interesele republicii, ca una din varietățile dobândirii pluralității de cetățenii, am constatat că aceasta este o veritabilă cetățenie de onoare, pe care, în urma cercetărilor efectuate în lucrarea „*Regimul juridic al cetățeniei de onoare în Republica Moldova"* [261], am clasificat-o în cetățenie de onoare *națională și locală,* iar după statutul dobândit de persoană, aceasta poate fi *simbolică, limitată și deplină*. Am propus o definiție a cetățeniei de onoare. Astfel, cetățenia de onoare este o *cetățenie simbolică, limitată sau deplină, distinctivă, acordată în semn de recunoștință unei persoane, a cărei activitate sau servicii remarcabile aduse societății au contribuit în mod deosebit la dezvoltarea morală, spirituală, culturală, patriotică sau materială a societății*.

4. Grație cercetărilor efectuate, expuse în articolul *„Avantajele pluralității de cetățenii pentru cetățenii Republicii Moldova"* [256], am ajuns la concluzia că pluralitatea de cetățenii, ca oricare altă realitate socială, politică și juridică, oferă anumite avantaje persoanei pluripatride. Avantajele sunt evidente și cu precădere revin individului, care poate beneficia de protecția a două și mai multe state. Dezavantajele se răsfrâng, în special, asupra statului și societății, acestea fiind: utilizarea pluralității de cetățenii cu rea-credință, în detrimentul ordinii publice; apare problema loialității în cazul conflictelor dintre statele al căror cetățean este persoana; imposibilitatea aplicării unor proceduri precum ar fi extrădarea; consecințe negative pentru serviciul public și militar; devine dificilă protecția pluripatrizilor peste hotare ș.a.. Pluripatrizii, în virtutea deținerii mai multor cetățenii, au un statut juridic special. Trăsăturile definitorii ale statutului juridic al pluripatrizilor sunt: dreptul persoanei la pluripatridie; caracterul personal al pluripatridiei; caracterul de excepție al restrângerilor impuse de stat pentru pluripatrizi; recunoașterea pentru pluripatrizi numai a unei singure cetățenii pe teritoriul statului a cărui cetățenie o dețin. Este necesar de a implementa un termen nou în legislație și în literatura de specialitate – „pluripatrid", care desemnează persoanele care dețin mai multe cetățenii.

5. Pluralitatea de cetățenii se achiziționează prin modurile derivate de dobândire a cetățeniei. Prin prisma dreptului comparat, pot fi identificate următoarele circumstanțe de dobândire: domiciliul, căsătoria, adopția, recunoașterea copilului din afara căsătoriei, acordarea cetățeniei la cerere, cetățenia de onoare, raportul de fidelitate sau loialitate față de un stat terț, schimbarea statutului juridic al unor teritorii, redobândirea cetățeniei, regula specială a statului Vatican, apartenența la o cultură sau la un anumit popor.

6. Am constatat că după gradul de toleranță față de pluralitatea de cetățenii, statele se împart în câteva categorii: statele ce nu manifestă nici un interes pentru statutul cetățenilor lor care sunt și cetățenii altor state; statele care, de principiu, acceptă pluralitatea de cetățenii, acordă cetățenia lor concomitent cu cetățenia altor state, dar nu permit ca persoanele pluripatride să acceadă la unele

funcții publice; statele ce țin o evidență strictă a tuturor cetățenilor care dețin alte cetățenii și, mai mult ca atât, sancționează cetățenii care nu declară că au dobândit o altă cetățenie; statele în care este categoric interzisă deținerea cetățeniei unui alt stat. Statele, chiar dacă permit cetățenia dublă sau multiplă, nu recunosc altă cetățenie prin lege: cetățenii sunt tratați numai ca cetățeni ai acelei țări, iar cealaltă cetățenie e considerată a fi fără relevanță. Dreptul țărilor de a se comporta astfel este protejat de legea națională. Aceste aspecte ale pluralității de cetățenii au fost dezbătute în raportul „*Unele aspecte privind accesul persoanelor cu pluralitate de cetățenii la funcții publice"*, prezentat în cadrul conferinței științifice „Modernizarea administrației publice în contextul democratizării sistemului politic și progreselor integraționiste" [255].

7. Cetățenia și derivata acesteia, pluralitatea de cetățenii, sunt supuse unor transformări continue, ceea ce influențează asupra politicii statelor. Au loc cazuri separate de abuz în acordarea cetățeniei cetățenilor altor state, fapt ce afectează suveranitatea statelor. Este cazul Federației Ruse în raport cu Georgia, Ucraina și Republica Moldova. Aceste transformări sunt dictate de schimbările sociale, politice, economice, culturale ce au loc în diferite societăți separat și pe plan mondial în general. Este apanajul politicienilor de a se conforma la aceste tendințe de transformare, pentru a le aduce, prin legislația adoptată, în corespundere cu interesele membrilor societății și comunității internaționale.

8. Potrivit definiției cetățeniei Uniunii Europene din TFUE, cetățenia UE nu este opțională, deoarece nu permite individului să aleagă dacă dorește sau nu să fie cetățean al UE. Dobândirea cetățeniei UE este domeniul de competență al statului-națiune, care prin legile sale determină cine poate dobândi cetățenia și în ce condiții, iar UE nu are autoritatea de a desemna cine ar putea fi cetățenii săi. Conceptul de *cetățenie a Uniunii Europene* este în prezent la un nivel rudimentar și are limite dure, care au fost criticate de mulți savanți și politicieni. Dobândirea și pierderea cetățeniei UE este posibilă numai prin cetățenia națională și, prin urmare, ea încă nu poate exista fără conexiunea cu statul-națiune. Din aceste considerente, în articolul „*Cetățenia Uniunii Europene în raport cu cetățenia națională,,* [252] am ajuns la concluzia că cetățenia UE este încă un concept în evoluție. Pe măsură ce UE se transformă, cetățenia UE va continua să se dezvolte în mod corespunzător.

9. Statutul juridic al persoanelor care posedă multiple cetățenii în cadrul Uniunii Europene este determinat de raportul dintre cetățeanul deținător al multiplei cetățenii (pluripatrid) și stat, primul fiind obligat să-și exercite îndatoririle constituționale față de statele a căror cetățenie o deține cu loialitate. Cetățenia UE oferă persoanelor ce o dețin drepturi suplimentare în raport cu cetățenia statului-națiune, garantându-le și protecția simultană a tuturor celor 28 de state membre.

10. Jurisprudența bogată a Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a UE în materie de cetățenie și-a demonstrat valoarea și ponderea considerabilă în stabilirea unor standarde

noi în protecția dreptului la cetățenie. Paralel cu tratatele internaționale și cu legile naționale, instanțele europene în cauză își mențin cu siguranță rolul lor de reprezentant cheie și gardian al dreptului la cetățenie pe continentul european. Spre deosebire de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a avut tendința să abordeze în mod explicit dreptul la cetățenie și să îl interpreteze din punct de vedere analitic, contribuția Curții Europene de Justiție a fost mai înclinată să reflecteze asupra limitelor noțiunii de cetățenie a UE în legătură cu drepturile asociate sau derivate din aceasta.

11. Analizând problema aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, am stabilit că aceasta va permite cetățenilor noștri să se bucure de pluralitatea de cetățenii prin atribuirea cetățeniei UE. Aceasta va completa paleta drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor Republicii Moldova asigurată de cetățenia națională. Republica Moldova a întreprins deja pași spre apropierea de Uniunea Europeană, manifestându-și astfel voința spre dobândirea de către cetățenii săi a cetățeniei Uniunii Europene.

În urma cercetărilor realizate, a lacunelor și deficiențelor constatate, venim cu următoarele ***recomandări*:**

1. Revizuirea Constituției Republicii Moldova prin completarea articolului 18 cu un nou alineat : „(3) Cetățenii Republicii Moldova care dețin cetățenia unui alt stat, dacă domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, au aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova.”

2. Aderarea Republicii Moldova la Convenția de la Haga din 12 aprilie 1930 cu privire la anumite chestiuni referitoare la conflictele de legi în materia cetățeniei și Convenția ONU privind cetățenia femeii căsătorite de la 29 ianuarie 1957.

3. Demararea elaborării și încheierea Acordului între Republica Moldova și România în domeniul cetățeniei. Obiectul reglementărilor acestui acord trebuie să se refere la procedurile reciproce aplicabile în cadrul dobândirii cetățeniei duble de către cetățenii ambelor state, precum și la principiile ce vizează tratamentul persoanelor care dețin concomitent cetățeniile ambelor state.

4. Modificarea art.18 din Legea cetățeniei nr.1024 din 02.06.2000 prin completarea alineatului (2) cu litera d) cu următorul conținut: „d) persoanelor ce dețin cetățenia României”, pentru excluderea obligației de a susține examenul la cunoașterea limbii române pentru cetățenii români ce doresc să dobândească cetățenia Republicii Moldova.

5. Modificarea articolului 24 din Legea cetățeniei și completarea acestei legi cu articolul 24^1:

„Articolul 24. Regimul juridic al pluralității de cetățenii

(1) În Republica Moldova se permite pluralitatea de cetățenii.

(2) Dobândirea de către cetățeanul Republicii Moldova a cetățeniei altui stat nu atrage pierderea cetățeniei Republicii Moldova.

(3) Cetățeanul Republicii Moldova care posedă cetățenia altui stat, în raporturile cu Republica Moldova, este recunoscut numai ca cetățean al ei.

(4) Cetățenii Republicii Moldova care dețin cetățenia unui alt stat, dacă domiciliază legal și obișnuit pe teritoriul Republicii Moldova, au aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova."

„Articolul 24^1. Cetățenia de onoare

(1) La inițiativa autorităților publice de specialitate și a Guvernului, în interesele Republicii, cetățenilor altor state li se poate acorda cetățenia de onoare a Republicii Moldova, prin decret al Președintelui Republicii Moldova, dacă nu cad sub incidența art.20 lit. a)-d).

(2) Cetățenia de onoare poate fi acordată cu drepturi depline sau fără acordarea drepturilor de a alege, de a fi ales, de a se asocia în partide politice și de a ocupa o funcție publică.

(3) Procedura acordării cetățeniei de onoare va fi stabilită prin hotărâre a Guvernului." [261]

6. Modificarea Legii cetățeniei în ceea ce privește cetățenia copilului străin adoptat de cetățenii noștri prin excluderea de la alin.(3) al art.13 a sintagmei „dacă renunță la cetățenia statului străin, cu excepția cazurilor prevăzute de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte". În același sens, propunem de a completa în final norma art.14 din Legea cetățeniei cu sintagma: „dacă statul pe al cărui teritoriu va domicilia copilul nu-i va acorda cetățenia sa."

7. Obligarea cetățenilor Republicii Moldova de a declara faptul deținerii unei alte cetățenii atunci când li se eliberează acte de identitate. Este necesară ajustarea cadrului normativ național, astfel încât în hotărârile de Guvern referitoare la procedura de eliberare a actelor de identitate, precum și cu privire la procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova, autoritățile publice responsabile, în prezent Agenția Servicii Publice, să fie obligate să ceară de la solicitanți prezentarea informației cu privire la deținerea unei alte cetățenii în toate cazurile de documentare a populației și să țină evidența acestora, cu includerea acestor date în datele statistice.

8. Modificarea art.13 din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală prin expunerea alin.(3) în următoarea redacție: *„Dacă persoana în cauză este cetățean al mai multor state, informațiile se comunică fiecărui stat interesat, chiar și în cazul în care persoana este cetățean al Republicii Moldova."*

Cercetările în perspectivă sunt direcționate spre:

a) identificarea unor mecanisme noi de consolidare a instituției pluralității de cetățenii prin studierea dinamicii internaționale în acest domeniu;

b) cercetarea aspectelor privind cetățenia Uniunii Europene în vederea asigurării securității statului și a individului;

c) investigarea pluralității de cetățenii în domeniul protecției diplomatice și consulare, privind problema recrutării, impozitarea și altele.

Avantajele elaborărilor propuse consistă în elucidarea esenței și a particularităților pluralității de cetățenii, iar concluziile formulate vin să ateste o serie de aspecte pozitive și deficiențe în acest domeniu, exprimându-se în propuneri de optimizare, inclusiv *de lege ferenda*.

Impactul asupra științei și culturii. Prin rezultatele, concluziile și recomandările sale științifice, lucrarea contribuie semnificativ la elucidarea problematicii pluralității de cetățenii și la consolidarea acesteia, la dezvoltarea continuă a științei dreptului constituțional. În același timp, prin conținutul său, teza este de natură să prefigureze noi direcții de cercetare științifică în domeniul cetățeniei.

BIBLIOGRAFIE

1. Acordul european cu privire la circulația tineretului pe pașapoarte colective între țările membre ale Consiliului Europei de la Paris din 16.12.1961. Republica Moldova nu a semnat acest acord. În: http://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/037. (vizitat 09.10.2016)
2. Acordul european cu privire la regimul circulației oamenilor între statele membre ale Consiliului Europei de la Paris din 13.12.1957. Republica Moldova numai a semnat acest acord la 19.11.2007, dar nu l-a ratificat. În: http://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/025?_coeconventions_WAR_coeconventionsportlet_languageId=fr_FR (vizitat 09.10.2016)
3. Anghel I. *Quo Vadis România: (un punct de vedere)*. Iași: Junimea, 2011. 223 p.
4. Arhiva Bibliotecii Naționale a României. În: http://alephnew.bibnat.ro:8991/F (vizitat 15.06.2018)
5. Arseni A. *Cetățenia: de la principiul unicității la pluralitatea de cetățenii*. Revista Națională de drept, nr 6, 2001. p. 6-9.
6. Arseni A. *Drept constituțional și instituții politice: tratat*. Vol.2, Chișinău: CEP USM, 2014. 468 p.
7. Arseni A. *Jurisdicția constituțională a Republicii Moldova*. Chișinău, 2000, 214 p.
8. Arseni A. Suholitco L., Ivanov V. *Dreptul constituțional comparat*. Chișinău: CEP USM, 2003. 295 p.
9. Arseni A., Suholitco L. *Cetățenia – o viziune și reglementare europeană.* Chișinău: Litera, 2002. 136 p.
10. Arseni A. *Dreptul la cetățenia Republica Moldova*. Tribuna savantului, 1996. p. 3-9.
11. Asztalos Csaba, Regimul juridic al cetățeniei în dreptul internațional public, București: Pro-Universitaria, 2012, 150 p.
12. Avello Carlos Garcia împotriva Statului Belgian. În: http://www.ier.ro/sites/default/files/traduceri/62002J0148.pdf (vizitat 15.03.2015).
13. Avornic Gh. ș.a. *Teoria generală a dreptului.* Chișinău: Cartier, 2004. 656 p.
14. Balibar É. *Droit de cité*. Paris: PUF, 1998. 217 p.
15. Balibar É. *Les frontières de la démocratie*. Paris: La Découverte, 1992. 268 p.
16. Bantuș A., Bantuș I., Starașciuc R. *Elemente de drept public.* Chișinău: Elena VI, 2008. 473 p.
17. Barbalet J. *Citizenship: Rights, Struggle and Class Inequality*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988. (trad. rom.: Cetatenia, Bucuresti, Editura DU Style, 1997). 160 p.
18. Bauböck R., Barbara L. *Wahlrecht für AusländerInnen*. În: http://www.demokratiezentrum.org/fileadmin/media/pdf/bauboeck_17_1_2.pdf. (vizitat 15.03.2015)
19. Bădescu M. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Lumina Lex, 2001. 336 p.
20. Berceanu Barbu B., *Cetățenia: Monografie juridică*. București: All Beck, 1999. 408 p.
21. Bîrzea C. *Cetățenia europeană*. București: Politeia – SNSPA, 2005. 161 p.
22. Bîrzea C. *Educația pentru cetățenie într-o societate democratică: o perspectivă a educației permanente*. Strasbourg, 20 iunie 2000, p.35. În: http://128.121.10.98/coe/pdfopener?smd=1&md=1&did=493792 (vizitat 15.03.2015)
23. Bolohan N. *Cetățenia europeană-semnificație și beneficii*. Legea și viața, nr. 10, 2007. p. 29-35.
24. Bolohan N. *Pluralitatea cetățeniei conform prevederilor convențiilor europene*. Legea și viața nr. 2, 2007. p.47-48.
25. Bradshaw Ju. *European Union citizenship the long road to inclusion.* În: https://www.research.manchester.ac.uk/portal/files/54523328/FULL_TEXT.PDF (vizitat 15.03.2015)

26. Cambien N. *Citizenship of the Union as cornerstone of European Intergration*. În: https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/321285/1/PhD+Nathan+Cambien.pdf. (vizitat 15.03.2015)
27. Carta Drepturilor Fundamentale a UE. În: Jurnalul UE 2007/C303/01
28. Catana V. *Cetățenia multiplă: precedente și soluții pentru Republica Moldova*. În: www.ipp.md/public/files/Publicatii/.../Multipla_dubla_cet_Moldova3.doc (vizitat 26.06.2014)
29. Cauza Janko Rottmann împotriva Freistaat Bayern nr. C-135/08. În: http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30db2259a29ab52f4bcdbd1aa8a223dfe9ab.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuLbNz0?doclang=RO&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=72572&occ=first&dir=&cid=13141#Footref34 (vizitat 15.03.2015)
30. Cauza Tănase c. Moldovei. În: http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=867106&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649. (vizitat 15.03.2015)
31. Cârnaț M. *Statutul juridic al persoanelor intern strămutate*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2013.
32. Cârnaț T. *Drept constituțional*. Ediția a II-a (revăzută și adăugată). Chișinău: Print-Caro, 2010. 514 p.
33. Cârnaț T. *Protecția juridică a drepturilor omului*. Chișinău: Reclama, 2006. 380 p.
34. Centru de Resurse pentru Democrație. În: http://www.apd.ro/files/publicatii/25plus2_Modele_electorale_II_Actorii_procesului_electoral.pdf. (vizitat 15.03.2015)
35. *Cetățenia unică, o idee depășită?* În: https://www.balcanii.ro/2012/03/cetatenia-unica-o-idee-depasita/ (vizitat 18.03.2016)
36. Chifu Iu. *Război hibrid, pace hibridă, ocupație hibridă a Rusiei: conducerea statelor prin intermediul conflictelor de pe teritoriul lor*. În: http://evz.ro/razboi-hibrid-pace-hibrida-ocupatie-hibrida-a-rusiei-conducerea-statelor-prin-intermediul-conflictelor-de-pe-teritoriul-lor-pulsul-planetei.html (vizitat 15.05.2016)
37. Ciocârlan Gheorghe, *Dezvoltarea instituției cetățeniei în România și Republica Moldova*, Teza de doctor în drept, Chișinău, 2016, 186 p.
38. Ciocârlan Gheorghe, *Pluralitatea de cetățenii*. Administrația publică în statul de drept. Materiale ale sesiunii de comunicări științifice: 27-28.09.2008, Chișinău, 2009. p.190-195.
39. Codul civil al României de la 1864. În: http://lege5.ro/Gratuit/heztqmrq/codul-civil-din-1864 (vizitat la 12.02.2015)
40. Codul electoral, adoptat prin Legea nr. 1381-XIII din 21.11.97. În: Monitorul Oficial nr.81/667, 08.12.1997.
41. Colecție de tratate. În: https://treaties.un.org/pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=512&chapter=30&lang=fr#top (vizitat 11.03.2016)
42. Comunicat de Presă, Comisia Europeană, 2017: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-118_en.htm. (vizitat 15.03.2015)
43. Comunicat de presă, CEJ. În: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-03/cp100015ro.pdf (vizitat 25.04.2016)
44. Comunicat de presă: În: https://www.bzi.ro/fiii-lui-sergiu-mocanu-au-parasit-ambasada-romaniei-139388. (vizitat 15.03.2015)
45. Comunicat de presă: Comisia Europeană. În: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-96-1070_en.htm (vizitat la 12.02.2015)
46. Constituția Germaniei: În: http://codex.just.ro/Tari/Download/DE (vizitat 15.03.2015)

47. Constituția Republicii Lituania, adoptată de către cetățenii Republicii Lituania prin referendum național la data de 25 octombrie 1992. În: https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/lituania.pdf
48. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1, 12.08.1994.
49. Constituția României din 1938. În: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=9206. (vizitat 15.03.2015)
50. Constituția României din 21.11.1991, republicată în MO al României nr. 767 din 31.10.2003. În: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/47355 (vizitat 15.03.2015)
51. Constituția RSSM din 1941. În: „Pământ sovetic", Organu Comitetului PC(b)M Împlinirilor a Județului Bălți, Vineri, 14 fevrali, anu 1941, nr.30(179), or.Bălți. p.2.
52. Constituția RSSM din 1978. În: Guceac I. *Evoluția constituționalismului în Republica Moldova.* Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare", 2000. 272 p.
53. Constituția SUA. În: http://forumulconstitutional.ro/download/constitutia-s-u-a.pdf. (vizitat 15.03.2015)
54. Constituția URSS din 1924. În: http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1924.htm#2 . (vizitat 15.03.2015)
55. Constituția URSS din 1936. În: http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm . (vizitat 15.03.2015)
56. Constituția URSS din 1977. În: http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm#ii. (vizitat 15.03.2015)
57. Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality, No.043, Strasbourg, 06/05/1963. În: http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Treaties/Html/043.htm (vizitat la 07.02.2015)
58. Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale, Haga, din 29.05.1993. În: Tratate Internationale, nr. 15/81, 1999.
59. Convenția asupra reducerii cazurilor de pluralitate a cetățeniei și asupra obligației militare în cazul pluralității cetățeniei de la 06.05.1963 la Strasbourg. În: https://rm.coe.int/168006b659. (vizitat 15.03.2015)
60. Convenția Europeană cu privire la cetățenie din 06.11.97. Adoptată la Strasbourg, la 6 noiembrie 1997. În: Tratate internaționale 26/190, 2001 și în: https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/166
61. Convenția Europeană de extrădare, Paris, 13.12.1957. În: Tratate internaționale, 1998, vol. 1.
62. Convenția Europeană despre asistența juridică în materie penală din 20.04.59. În: Tratate internaționale 14/71, 1999
63. Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale de la Roma, 04.11.1950. În: Tratate internaționale, 1998, vol. 1.
64. Convenția ONU privind cetățenia femeii căsătorite din 29.01.1957, Deschisă spre semnare cf. Rezoluției 1040(XI), adoptată de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 29 ianuarie 1957. Intrată în vigoare la 11 august 1958, cf. dispozițiilor art. 6. În: http://www.irdo.ro/file.php?fisiere_id=110&inline=. (vizitat la 07.02.2015)
65. Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie din 30.08.1961. În: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=341953. (vizitat la 07.02.2015)
66. Convenția privind statutul apatrizilor din 28.09.1954. În: Monitorul Oficial nr.25-28/83 din 03.02.2012
67. Costachi Gh., Pânzaru T. *Rolul legii și al cetățeanului în statul de drept.* Revista Națională de Drept, 2013, nr.3. p.19-23.
68. Costachi Gh. *Cetățenia ca element constitutiv al organizării de stat*. Legea și Viața, nr.12, 2006. p.4-9.

69. Costachi Gh. *Cultura și educația juridică – condiții pentru edificarea statului de drept*. Monografie, Chișinău: Î.S. F.E.-P.„Tipografia Cenrală", 2014. 672 p.
70. Costachi Gh., Hlipca P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept.* Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept (Tipografia Universității „Transilvania" din Brașov), 2010. 623 p.
71. Costea V. *Cetățenia Europeană*. În: http://europunkt.ro/2015/08/04/cetatenia-europeana-2/#_ftn3. (vizitat la 07.02.2015)
72. Creangă I., Gurin C. *Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții*. Chișinău: Tish SRL, 2005. 400 p.
73. Cucoș D. *Protecția diplomatică: Metodă contemporană de protecție a drepturilor cetățenilor*. Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, nr. 2, 2008. pag. 11-15.
74. D'Andrea A. *The "genuine link" concept in responsible fisheries: legal aspects and recent developments.* În: http://www.fao.org/3/a-bb094e.pdf. (vizitat la 07.02.2015)
75. Decizia 2007/611/CE Consiliului UE din 23 iulie 2007 privind semnarea și aplicarea cu titlu provizoriu a unui al doilea protocol adițional la Acordul de instituire a unei asocieri între Comunitatea Europeană și statele sale membre, pe de o parte, și Republica Chile, pe de altă parte, pentru a ține seama de aderarea Republicii Bulgaria și a României la Uniunea Europeană. În: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1503665077088&uri=CELEX:32007D0611. (vizitat la 07.02.2015)
76. Decizia-cadru 2009/315/JAI a Consiliului UE din 26 februarie 2009 privind organizarea și conținutul schimbului de informații extrase din cazierele judiciare între statele membre. În: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32009F0315 (vizitat 06.07.2017)
77. Declarația de independență a SUA din 04.07.1776. În: https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/declarac89bia-de-independenc89bc483.pdf. (vizitat 06.07.2017)
78. Declarația Suveranității Republicii Moldova. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Moldova, 1990, nr.8, art.192.
79. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Adoptată la New York, la 10 decembrie 1948. Adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. În: Tratate internaționale, 1998, volumul 1, pag.11.
80. Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului din Franța. În: http://www.istorie-pe-scurt.ro/declaratia-drepturilor-omului-si-ale-cetateanului/ (vizitat 11.03.2018)
81. Deleanu I. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat, volumul 2, București: Europa Nova, 1996. 256 p.
82. Dick Wolfgang, Claudia Stefan. *Dubla cetățenie pentru toți străinii*. În: http://www.dw.de/dubla-cet%C4%83%C5%A3enie-pentru-to%C5%A3i-str%C4%83inii/a-16953332 (vizitat 20.02.2015)
83. Dicționarul Explicativ al Limbii Române. www.dexonline.ro (vizitat 06.07.2017)
84. Directiva Consiliului UE 93/109/EC din 6 decembrie 1993 de stabilire a normelor de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales pentru Parlamentul European pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru în care nu sunt resortisanți. În: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1535702007779&uri=CELEX:31993L0109
85. Directiva Consiliului UE 94/80/EC din 19 decembrie 1994 de stabilire a normelor de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales la alegerile locale pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru a cărui cetățenie nu o dețin. În: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:31994L0080 (vizitat 06.05.2018)
86. Dragoman I., Popescu E. *Drept european constituțional*. Târgu-Jiu: Mapamond, 2004. 364 p.
87. Dragomir E., Niță D. *Cetățenia europeană*. București: Nomina Lex, 2010. 284 p.
88. Drăganu T. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol.I, București: Lumina Lex, 2000. 295 p.

89. Donati P. *Identity and solidarity in the complex of citizenship*. London: International sociology, nr.3, 1995, vol.10. p.299-314.
90. Muraru I. ș.a. *Cetățenia europeană*. București: CH BECK, 2003. 168 p.
91. *Dubla cetățenie: bazele olandeze*, The economist, 5.01.2012. În: http://www.economist.com/node/21542394?zid=313&ah=fe2aac0b11adef572d67aed9273b6e55. (vizitat 06.07.2017)
92. Duculescu V. *Perspectivele Uniunii Europene:Delegare de „competențe" sau delegare de „suveranitate"*. În: Revista Română de Drept Comunitar, 2003, nr.1, p.58-64.
93. European Convention on Nationality, No.166, Strasbourg, 06/11/1997. În: http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Treaties/Html/166.htm. (vizitat la 07.02.2015)
94. Evenimentul. *Un fost consilier al lui Voronin cere ajutorul României*, În: http://unimedia.info/stiri/-7655.html (vizitat 09.10.2016)
95. Faist T., Gerdes J. *Cetățenie dublă în epoca mobilității (Dual Citizenship in the Age of Mobility)*". Raportul Institutului Politicilor Migraționale pentru Consiliul Transatlantic al Migrației reunit la Bellagio, Italia, aprilie 2008. În: http://www.migrationpolicy.org/research/dual-citizenship-age-mobility (vizitat 06.07.2017)
96. Fehrenkamp N. *European citizenship a new bond between the EU and the citizens of the member states.* În: http://essay.utwente.nl/63294/1/Bachelor_Thesis_N.FEHRENKAMP_(s1112929).pdf. (vizitat 06.07.2017)
97. Fiévet Cl. *Invention et réinvention de la citoyenneté*, Paris: Joelle Sampy, 2000. 719 p.
98. Panzza R. Principiul subsidiarității. Fișă de informare nr. 19, 2008. În: http://www.cdep.ro/afaceri_europene/afeur/2009/fi_454.pdf. (vizitat 06.07.2017)
99. Fuerea A. *Manualul UE*. București: Universul Juridic, 2006. 430 p.
100. Pascale G., Dubois J.-P. *Citoyenneté, souveraineté, société civile*, Thèmes et commentaires, Paris: Dalloz, 2003. 102 p.
101. Guceac I. *Constituțiile statelor lumii: (abordare rezumativă)*. Chișinău: Cartier, 2016. 908 p.
102. Guceac I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. II. Chișinău: FEP Tipografia centrală, 2004. 496 p.
103. Gunsteren H. *Four Conceptions of Citizenship.* In: B. van Steenbergen (ed.) The Condition of Citizenship, Newbury Park, California, Sage. 126 p.
104. *Cunoștințe de bază: Naturalizare și cetățenie în comparație*. În: http://www.demokratiezentrum.org/fileadmin/media/pdf/MoT/Staatsbuergerschaft_Vergleich_2016.pdf (vizitat 06.07.2017)
105. Habermas, J. (1994) *Citizenship and National Identity*. In: B. van Steenbergen (ed.) The Condition of Citizenship, California: Newbury Park. p. 20-35.
106. Heater A. *History of Citizenship*. New York: University Press, 2004. p. 103-104
107. *Honorary citizenship of the United States*. În: https://en.wikipedia.org/wiki/Honorary_citizenship_of_the_United_States // "Sir Winston May Get U.S. Citizenship". Sarasota Journal. UPI. 1963-03-11. p. 5. (vizitat 06.07.2017)
108. *Honorary Canadian citizenship.* În: https://en.wikipedia.org/wiki/Honorary_Canadian_citizenship (vizitat 08.07.2017)
109. Hotărârea CJUE din 20.09.2001. Rudy Grzelczyk c. Centrului public de ajutor social din Ottignies-Louvain-la-Neuve (Belgia). În: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX:61999CJ0184. (vizitat 08.07.2017)
110. Hotărârea CJUE din 17.09.2002. Baumbast și R. c. Secretariatului Ministerului de Interne al Marii Britanii. În: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX:61999CJ0413. (vizitat 06.07.2017)
111. Hotărârea CtEDO Carlos Garcia Avello împotriva Statului Belgian. În: http://www.ier.ro/sites/default/files/traduceri/62002J0148.pdf (vizitat 15.03.2015)

112. Hotărârea CtEDO Smith și Grady v. Regatul Unit și Lustig-Prean și Beckett v. Regatul Unit din 27 septembrie 1999. În: https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/div-classtitleeuropean-convention-on-human-rightsrespect-for-private-lifeprohibition-on-homosexuals-in-the-british-armed-forcesdiv/7B4CA9411CD728188541A12DC6783E81 (vizitat 08.07.2017)
113. Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 30.06.2009 asupra excepției de neconstituționalitate a sintagmei "deținerii cetățeniei unui alt stat" cuprinsă în art.43 alin.(2) lit.k) din Legea serviciului în organele vamale nr.1150-XIV din 20 iulie 2000". În: Monitorul Oficial 110-111/13, 10.07.2009.
114. Hotărârea Curții Constituționale nr.3 din 31.01.2017 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.162-XVI din 22 iulie 2005 cu privire la statutul militarilor (interdicția deținerii multiplei cetățenii de către militarii prin contract) (sesizarea nr.126a/2016). În: Monitorul Oficial 109-118/45, 07.04.2017
115. Hotărârea Curții Constituționale nr.31 din 11.12.2014 privind revizuirea Hotărârii Curții Constituționale nr.9 din 26 mai 2009 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.273-XVI din 7 decembrie 2007 "Pentru modificarea și completarea unor acte legislative" și din Legea nr.76-XVI din 10 aprilie 2008 "Pentru modificarea și completarea Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997" (interdicția ocupării unor funcții publice de către persoane cu multiplă cetățenie). În: Monitorul Oficial al R. Moldova, 128-133/38, 13.05.2016.
116. Hotărârea Curții Constituționale nr.9 din 26.05.2009 „Pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.273-XVI din 7 decembrie 2007 "Pentru modificarea și completarea unor acte legislative" și din Legea nr.76-XVI din 10. aprilie 2008 "Pentru modificarea și completarea Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997". În: Monitorul Oficial 99-100/9, 05.06.2009.
117. Hotărârea Curții de Justiție a UE din 08.06.2017. În: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:62015CJ0541. (vizitat 06.07.2017)
118. Hotărârea Curții de Justiție a UE din 31.05.2017. În: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1499977290490&uri=CELEX:62015CJ0420. (vizitat 06.07.2017)
119. Hotărârea Curții de Justiție a UE din 02.03.2010. În: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:62008CJ0135&from=EN
120. Hotărârea Curții de Justiție a UE din 08.03.2011. În: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:62009CJ0034&qid=1535741651482&from=RO
121. Hotărârea Curții de Justiție a UE din 15.11.2011. În: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1535742101812&uri=CELEX:62011CJ0256
122. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 18.11.2008 (Secțiunea a patra): Cauza Tănase și Chirtoacă contra Moldovei. „Hotărârile și deciziile CEDO în cauzele moldovenești", 2008, volumul VIII (01.07.2008-31.12.2008), pag.119.
123. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 27.04.2010 (Marea Cameră): Cauza Tănase și Chirtoacă c. Moldovei. În: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%227/08%22],%22itemid%22:[%22001-98428%22]}
124. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 11.01.2012 nr. 53124/09: Cauza Genovese c. Malta. În: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22dmdocnumber%22:[%22893329%22],%22itemid%22:[%22001-106785%22]}
125. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 01/06/2015 nr. 44230/06: Cauza Petropavlovskis c. Latvia. În: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22docname%22:[%22\%22PETROPAVLOVSKIS%20v.%20LATVIA\%22%22],%22itemid%22:[%22001-150232%22]}

126. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 26/06/2012 nr. 26828/06: Cauza Kurić și alții împotriva Sloveniei. În: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-111639%22]}
127. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 23/08/2006 nr. 46343/99: Cauza Riener c. Bulgaria. În: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22docname%22:[%22\%22CASE%20OF%20RIENER%20v.%20BULGARIA\%22%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-75463%22]}
128. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 16/09/1996 nr. 17371/90: Cauza Gaygusuz c. Austriei. În: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-62619%22]}
129. Hotărârea Guvernului nr. 442 din 17.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului privind mecanismul de încheiere, aplicare și încetare a tratatelor internaționale. În: Monitorul Oficial 190-196/499, 24.07.2015
130. Hotărârea Guvernului nr.356 din 22.04.2005 Hotărâre pentru aprobarea Planului de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană. În: Monitorul Oficial 65-66/412, 29.04.2005
131. Hotărârea Guvernului nr. 197 din 12.03.2001 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura dobîndirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.31-34 art.232 din 22.03.2001
132. Hotărârea Parlamentului nr.597 din 05.06.91 despre intrarea în vigoare și modul de punere în aplicare a Legii Republicii Moldova "Cu privire la cetățenia Republicii Moldova" – abrogat. În: Monitor 6.1, 1991
133. Hotărârea Parlamentului nr.621-XIV din 14.10.99. „Pentru ratificarea Convenției europene cu privire la cetățenie". În: Monitorul Oficial 120-122/583, 04.11.1999
134. Hotărârea Parlamentului nr.627 din 03.11.95 Hotărâre pentru ratificarea Acordului de parteneriat și cooperare dintre Comunitățile Europene și statele lor membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. În: Monitorul Oficial 65-66/724, 24.11.1995
135. Hotărârea Parlamentului nr.84 din 28.02.2003 Hotărîre privind constituirea Comisiei Parlamentului Republicii Moldova pentru integrare europeană. În: Monitorul Oficial 38-39/169, 11.03.2003
136. Hotărârea Curții Supreme de Justiție SUA Afroyim v. Rusk. În: https://en.wikipedia.org/wiki/Afroyim_v._Rusk (vizitat 06.01.2018)
137. Iancu Gh. *Drept constituțional și instituții politice.* Ed. a 3-a, rev., București: C.H.Beck, 2014, 606 p.
138. Ionescu C. *Tratat de drept constituțional contemporan*. București: ALL Beck, 2003, 816 p.
139. Iordachi C., Leonescu Ș., Toderiță A, ș.a. *Redobândirea cetățeniei române: perspective istorice, comparative și aplicate*, București: Curtea Veche Publishing, 2012, 496 p.
140. Ipsen, K. - *Völkerrecht*, München: C.H.Beck, 2004, 538 p.
141. Independent, 02.09.2014. *„Războiul hibrid" al lui Putin a început cu mult timp în urmă. Rusia a ridicat ștacheta și a dus războiul la rang de artă*. În: http://adevarul.ro/international/rusia/razboiul-hibrid-putin-inceput-timp-urma-rusia-ridicat-stacheta-dus-razboiul-rang-arta-1_5405b3c30d133766a8cb23aa/index.html (vizitat 06.01.2018)
142. Ivanov V.M, *Konstituționoe pravo P.M*. Chișinău, 2000.
143. Janis M., Kay R., Bradley A. *European Human Rights Law*. Oxford: Third Edition, 2008, 1016 p.
144. Jădăneanț A. *Câteva considerații asupra dobândirii cetățeniei din perspectiva dreptului internațional*. Analele Universității de Vest din Timișoara, seria Drept. Nr.1, 2009, Timișoara. p.112-123.
145. Jose Ortega y Gasset, *Europa și ideia de națiune*. București: Humanitas, 2003. 232 p.
146. Kalac v. Turcia din 1 iulie 1997 și Larissis și alții v. Grecia din 24 februarie 1998. În: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13642989708406685?journalCode=fjhr20 (vizitat 06.01.2018)
147. Kant E. *Critica rațiunii pure*. București,1969

148. Klip André, Göran Sluiter, *Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals*. Intersentia.1999, 720 p.
149. Kolsuz Neval, *European Union citizenship and its impacts on the formation of EU identity*. În: http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.633.2172&rep=rep1&type=pdf (vizitat 06.07.2017)
150. Korteweg Gwenn. *Linking EU citizenship and social rights rel link or illusion.* În: http://beucitizen.eu/wp-content/uploads/Thesis-EU-Law-G.-Korteweg.pdf. (vizitat 06.07.2017)
151. Kymlicka Will, *Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Oxford University Press, 1996, 296 p.
152. Lege privind regimul străinilor în Republica Moldova, nr.200 din 16.07.2010. În: Monitorul Oficial al R. Moldova, 179-181/610, 24.09.2010
153. Legea „Pentru modificarea Constituției Republicii Moldova" 1469-XV din 21.11.2002. În: Monitorul Oficial 169/1290, 12.12.2002.
154. Legea cetățeniei Germaniei http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Gesetzestexte/EN/Staatsangehoerigkeitsgesetz_englisch.pdf?__blob=publicationFile (vizitat 20.02.2015)
155. Legea cetățeniei Republicii Moldova, nr.1024 din 02.06.2000. În: Monitorul Oficial 98-101/709, 10.08.2000
156. Legea cetățeniei române, nr. 21 din 01.03.1991. În: MO al României, partea I, nr. 98 din 06.03.2000.
157. Legea cu privire la cetățenia SUA, Immigration an Nationality Act of 1952. În: https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-66/pdf/STATUTE-66-Pg163.pdf. (vizitat 20.02.2015)
158. Legea naționalității și cetățeniei irlandeze, din 17.07.1956. În: https://web.archive.org/web/20070814105459/http://www.irishstatutebook.ie/1956/en/act/pub/0026/sec0012.html (vizitat 20.02.2015)
159. Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, nr.158 din 04.07.2008. În: Monitorul Oficial 230-232/840, 23.12.2008
160. Legea cu privire la migrația de muncă, nr. 180-XVI din 10.07.2008 (în vigoare 01.01.2009). În: Monitorul Oficial nr.162-164 art.598 din 29.08.2008.
161. Legea energiei regenerabile, nr. 160 din 12.07.2007. În: Monitorul Oficial 127-130/550, 17.08.2007.
162. Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova, nr. 1234-XIV din 22.09.2000. În: Monitorul Oficial 139-140/996, 02.11.2000.
163. Legea pentru modificarea unor acte legislative, nr. 127-XVIII din 23.12.2009. În: Monitorul Oficial 197-200/664, 31.12.2009.
164. Legea pentru modificarea Constituției Republicii Moldova, nr. 1471 din 21.11.2002 [Se modifică art.115,116,122,123] În: Monitorul Oficial 169/1294, 12.12.2002.
165. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 273-XVI din 07.12.2007. În: Monitorul Oficial 84-85/288, 13.05.2008.
166. Legea cu privire la statutul militarilor, nr.162 din 22.07.2005. În: Monitorul Oficial 129-131/618, 30.09.2005.
167. Legea privind statutul ofițerului de informații și securitate, nr.170 din 19.07.2007. În: Monitorul Oficial 171-174/667, 02.11.2007.
168. Legea pentru modificarea Legii cetățeniei Republicii Moldova nr.1024-XIV din 2 iunie 2000, nr.24 din 13.03.2014. În: Monitorul Oficial 86/199, 05.04.2014.
169. Legea pentru modificarea și completarea Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000 (în vigoare 19.04.2018), nr.132 din 21.12.2017. În: Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 18-26 art. 85 din 19.01.2018.
170. Legea pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția privind statutul apatrizilor (în vigoare 03.02.2012), nr. 275 din 27.12.2011. În: Monitorul Oficial nr.25-28 art.83 din 03.02.2012.

171. Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, nr.371 din 01.12.2006. În: Monitorul Oficial 14-17/42, 02.02.2007.
172. Legea cu privire la cetățenia Republicii Moldova, nr.596 din 05.06.91. - abrogată
173. Legea privind Declarația de independență a Republicii Moldova, nr.691 din 27.08.91. În: Monitor 11-12/103, 30.12.1991.
174. Legea privind azilul în Republica Moldova nr. 270-XVI din 18.12.2008. În: Monitorul Oficial nr.53-54 art.145 din 13.03.2009.
175. Legea pentru modificarea și completarea Legii cetățeniei Republicii Moldova nr.1024-XIV din 2 iunie 2000, nr.232-XV din 05.06.03. În: Monitorul Oficial Nr. 149 din 18.07.2003.
176. Legea pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie (în vigoare 27.01.2012), nr. 252 din 08.12.2011. În: Monitorul Oficial nr.21-24 art.50 din 27.01.2012.
177. Legea pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, nr.112 din 02.07.2014. În: Monitorul Oficial 185-199/442, 18.07.2014.
178. Legea privind regmul juridic al adopției, nr. 99 din 28.05.2010. În: Monitorul Oficial 131-134 din 20.07.2010.
179. Legea privind administrația publică locală, nr.436/28.12.2006. În: Monitorul Oficial nr.32-35 art.116 din 09.03.2007.
180. Legea privind statutul municipiului Chișinău, nr.136/17.06.2016. În: Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 306-313 art. 645 din 16.09.2016.
181. Legea privind Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului), nr.436/06.11.2003. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.244-247 art.972 din 12.12.2003.
182. Legea României nr. 302 din 28 iunie 2004 privind cooperarea judiciara internationala in materie penala. În: http://anitp.mai.gov.ro/ro/docs/legislatie/legea_302.pdf (Vizitat 06.07.2017)
183. Legislația privind cetățenia din Australia. În: https://en.wikipedia.org/wiki/Australian_nationality_law. (vizitat 06.07.2017)
184. Legislația privind cetățenia din Franța. În: https://en.wikipedia.org/wiki/French_nationality_law
185. Legislația privind cetățenia din Austria. În: https://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_nationality_law. (vizitat 06.07.2017)
186. Legislația privind cetățenia în Arabia Saudită. În: https://www.ecoi.net/en/file/local/1098597/1504_1217587365_saudi-arabian-nationality-regulations.pdf. (vizitat 06.07.2017)
187. Legislația Vaticanului privind cetățenia. În: https://blogs.loc.gov/law/2012/07/the-current-legislation-on-citizenship-in-the-vatican-city-state/ (vizitat 06.07.2017)
188. Legislația Marii Britanii privind cetățenia. În: https://en.wikipedia.org/wiki/British_nationality_law (vizitat 06.07.2017)
189. Legislația privind cetățenia în Elveția. În: https://en.wikipedia.org/wiki/Swiss_nationality_law. (vizitat 06.07.2017)
190. Legislația privind cetățenia în Portugalia. În: https://en.wikipedia.org/wiki/Portuguese_nationality_law. (vizitat 06.07.2017)
191. Lista persoanelor deținătoare a titlului „Cetățean de onoare al orașului Chișinău". În: https://www.chisinau.md/pageview.php?l=ro&idc=520 (vizitat 18.03.2018)
192. Lochak D., *La citoyenneté: un concept juridique flou.* D. Colas, C. Emeri, J. Zylberberg (éd.). Citoyenneté et nationalité. Perspective en France et au Québec, Paris: Presses Universitaires de France, 1991. p. 179-207.
193. Madan M. *Considerații privind convențiile internaționale în vederea eliminării polipatridiei, respectiv a admiterii ei.* Legea și viata nr 5, 2004. p. 18-25.
194. Manda C. *Implementarea acquis-ului comunitar – coordonată esențială a îndeplinirii criteriului capacității administrative în procesul integrării europene a României*. Buletin de

informare legislativă, nr. 1/2005, București În: http://www.clr.ro/ebuletin/1_2005/buletin_1_2005.pdf . p.4. (vizitat 24.05.2017)
195. Manda C., Banciu D. *Administrația publică și cetățeanul.* București: Editura Tehnică, 1997. 119 p.
196. Margiotta Contanza, *EUI working papers nationality law and european citizenship the role of dual nationality.* În: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/14623/RSCAS_2010_66.corr.pdf?sequence. (vizitat 24.05.2017)
197. Marshall T.H., Bottomore T. *Citizenship and Social Class*. London: Pluto Press, 1992. 101 p.
198. Marshall, T. H. (Thomas Humphrey), *Class, citizenship, and social development : essays*. With an introd. by Seymour Martin Lipset. Chicago: University of Chicago Press, 1973. 334 p.
199. Martin D.A., *Dual Nationality: TR's "Self-Evident Absurdity"*, 2004. În: http://www.law.virginia.edu/html/alumni/uvalawyer/sp05/martin_lecture.htm (vizitat 24.05.2017)
200. Militaru I. *Cetățenia Uniunii Europene potrivit Tratatului de la Lisabona*. București: Tribuna juridică, nr.1 v.I, 2011. p.58-70.
201. *Modele electorale 25 + 2. II. Actorii procesului electoral.* CReD - Asociația Pro Democrația. București, 2006. În: http://www.apd.ro/files/publicatii/25plus2_Modele_electorale_II_Actorii_procesului_electoral.pdf (vizitat 24.05.2017)
202. Monchalbon A. *Cartea cetățeanului*. București, 1991. 189 p.
203. Motica A. *Noțiuni de dreptul familiei și ocrotirea persoanei*, Timișoara: Alma Mater, 2000, 260 p.
204. Multiple citizenship is on the rise. În: http://www.economist.com/node/21542394 (vizitat la 07.02.2015)
205. Münch I. *Die deutsche Staatsangehörigkeit. Vergangenheit-Gegenwart-Zukunft*, Berlin: De Gruyter, 2007. 256 p.
206. Muraru I. *Drept constituțional și instituții politice*, București, 1997. 186 p.
207. Muraru I., Tănăsescu E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol.2, Ed. 15-a, rev., București: C.H.Beck, 2016, 199 p.
208. Notă informativă la proiectul de Lege a Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: www.capc.md/files/239.doc (vizitat 15.05.2015)
209. *Obtaining and Maintaining Dual Citizenship*. În: https://www.uscitizenship.info/articles/obtaining-and-maintaining-dual-citizenship/index.html?r=bing-organic-search-multiple%27 (vizitat la 10.01.2015)
210. Peter J. Spiro. *Dual citizenship as human right*. Oxford Journals Law Int. Jnl. of Constitutional Law (2010) Volume 8(1), Issue 1, p. 111-130. În: http://icon.oxfordjournals.org/content/8/1/111.abstract (vizitat la 12.02.2015)
211. Popa V., *Dreptul public*, Chișinău: Academia de Administrare Publică pe lângă Guvernul Republicii Moldova, 1998, 460 p.
212. Popescu M., *Cetățenia europeană în contextul Tratatului de la Lisabona.* În: Revista Națională de Drept, Chișinău, 2013, nr. 12 (158), p. 59-66.
213. *Prezentare capitole de acquis.* Prezentarea sumară pe domenii a angajamentelor asumate de România în procesul negocierilor de aderare la UE. În: http://www.mie.ro/_documente/negocieri/prezentare_capitole.pdf (vizitat la 12.04.2016)
214. Proiectul Tratatului privind instituirea Constituției Europene, în Jurnalul UE din 16. 12.2004/C310. În: https://ro.wikipedia.org/wiki/Tratatul_de_instituire_a_unei_Constitu%C8%9Bii_pentru_Europa (vizitat: 25.07.2016)

215. Rainer Bauböck, Barbara Liegel. *Wahlrecht für AusländerInnen* . În: http://www.demokratiezentrum.org/fileadmin/media/pdf/bauboeck_17_1_2.pdf (vizitat 20.02.2015)
216. Randelzhofer A. *Nationality*. Encyclopedia of Public International Law, vol. III, ed. Elsevier. În: http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/166346/10/10_chapter_3.pdf (vizitat la 12.04.2016)
217. Raport privind Cetățenia UE în 2010, *Eliminarea obstacolelor din calea drepturilor cetățenilor UE*, COM (2010) 603 final, Bruxelles, 27. 10. 2010. p.5. În: http://europapentrucetateni.eu/images/Studii-rapoarte/RAPORT_PRIVIND_CETATENIA_UE_IN_2010_ro.pdf (vizitat la 12.04.2016)
218. Report 2017 EU Citizenship Strengthening Citizens' Rights in a Union of Democratic Change. În: http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=40723 (vizitat la 12.04.2016)
219. *Raportul analitic privind situația persoanelor apatride în Republica Moldova*. Centrul de Drept al Avocaților. Chișinău, 2017 În: http://www.cda.md/files/Raportul_analitic_privind_situatia_persoanelor_apatride_FINAL_2017.11.08.pdf (vizitat la 11.12.2017)
220. Regulamentul cu privire la acordarea titlului de cetățean de onoare al municipiului Chișinău și stimularea morală și materială a cetățenilor de onoare ce locuiesc pe teritoriul municipiului Chișinău, adoptat prin decizia Consiliului municipal Chișinău nr.4/15 din 15.04.2010. În: https://www.chisinau.md/doc.php?l=ro&idc=511&id=14987&t=/Regulamente/Regulamentul-cu-privire-la-acordarea-titlului-de-cetatean-de-onoare-al-municipiului-Chiinau-i-stimularea-morala-i-materiala-a-cetatenilor-de-onoare-ce-locuiesc-pe-teritoriul-municipiului-Chiinau (vizitat 06.03.2018)
221. Richard W. Flournoy, Jr., *Dual Nationality and Election*, 30 YALE L.J. 693 (1921). În: http://natural-borncitizens.com/nbcfiles/The_Legal_Effects_of_Dual_Nationality.pdf (vizitat la 12.02.2015)
222. Rotaru R., *Dobândirea și redobândirea cetățeniei Teoria și practica statelor cu sisteme de drept romano-germanice (continentale)*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014. 149 p.
223. Rotaru R., *Analiza generală a naturii juridice a cetățeniei*. Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare" Științe socioumane. Chișinău, 2012, p.153-158.
224. Schnapper D., Bachelier Ch. *Ce este cetățenia?,* Iași: Polirom 2001, 216 p.
225. Schnapper Dominique. *La France de Vintégration. Sociologie de la nation en 1990*. Paris: Gallimard, 1991, 374 p.
226. Secrieru S. *Dubla cetățenie*, Legea și Viața, nr.6, 2000, p.30-39.
227. Seidl-Hohenveldern I., Stein T. *Völkerrecht*. Köln: Heymann, 2000, 469 p.
228. Selejan-Guțan B. *Drept constituțional și instituții politice*. Ed. A 2-a, rev., București: Hamangiu, 2008, 306 p.
229. Slusarenco S. *Sisteme constituționale comparate*. Chișinău: CEP USM, 2016, 244 p.
230. Statutul Consiliului Europei din 05.05.49. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.522-XIII din 12.07.1995 . În: Tratate internaționale 9/190, 1999.
231. Tallgren Eva. *The concept of European Citizenship*. În: www.diva-portal.org/smash/get/diva2:19332/FULLTEXT01.pdf (vizitat la 12.04.2016)
232. Tănăsescu E., Iancu Gh., Muraru I., Cuc M., Deaconu Șt. *Cetățenia europeană. Cetățenii, străinii și apatrizii in dreptul romanesc si european*. București: C.H. Beck, 2003, 168 p.
233. Timmer Alexandra, *Tănase v. Moldova: multiple readings of a case concerning multiple nationality*, "Strasbourg observers", 12 mai 2010. În: http://strasbourgobservers.com/2010/05/12/tanase-v-moldova-multiple-readings-of-a-case-concerning-multiple-nationality/Amsterdam (vizitat la 12.04.2016)
234. Tocqueville Alexis. *De la démocratie en Amérique. I (1 ed.).* Paris: Librairie de Charles Gosselin. Retrieved 24 June 2015. via Gallica; de Tocqueville, Alexis (1835). De la démocratie en Amérique. În:

http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b86265903/f9.image.r=De%20la%20d%C3%A9mocratie%20en%20Am%C3%A9rique.langEN (vizitat la 12.04.2016)
235. Touraine A., *Can we live together?: Equality and difference*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2000. 336 p
236. Tratatul de la Amsterdam, adoptat la 02.10.1997, în vigoare la 1 mai 1999. În: https://europa.eu/european-union/law/treaties_ro (vizitat: 25.07.2016)
237. Tratatul de la Lisabona, în vigoare din 01.12.2009. În: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=OJ:C:2007:306:TOC (vizitat: 25.07.2016)
238. Tratatul de la Maastricht privind Uniunea Europeană din 7 februarie 1992, intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993. În: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT (vizitat: 25.08.2017)
239. *Tratatele de pace*: https://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_Saint-Germain-en-Laye_(1919)
240. Țuțuianu I. *Drepturi și îndatoriri prin dobândirea cetățeniei europene*. Revista Națională de Drept, nr.3, martie 2008, p.61-69.
241. United State office of perosnel managemnt, *Ctizeships laws of the world*, 2003, p.7
242. Vieriu E., Vieru D. *Cetățenia română și cetățenia europeană*. București: Pro Universitatea, 2010. 138 p., p.6.
243. Voicu M. *Introducere în dreptul European*. București: Universul Juridic , 2007, 240 p.
244. Vrabie G. *Drept consituțional și instituții politicecontemporane*. Iași: Ștefan Procopiu,1993. 413 p.
245. Weis P. *Staatsangehörigkeit und Staatenlosigkeit im gegenwärtigen Völkerrecht*. Berlin: De Gruyter, 147 p.
246. Wieviorka Michel, François Dubet, Françoise Gaspard, *Une société fragmentée? Le multiculturalisme en débat*. Paris: La Découverte, 1996. 215 p.
247. Wieviorka Michel, *La Démocratie à l'épreuve: Nationalisme, populisme, ethnicité*. Paris: La Découverte, 1993. 174 p.
248. Wieviorka Michel. *L'espace du racisme*. Paris: Seuil, 1991, 254 p.
249. Wollenschläger M., Schraml A. *Ius soli und Hinnahme von Mehrstaatigkeit*. Berlin: Zeitschrift für Rechtspolitik, nr. 27, 1994. 426 p.
250. Young I.M., *Polity and Group Difference: A Critique of the Ideal of Universal Citizenship*, În: Ethics, vol. 99, 1989, p. 250-274.
251. Zador Lisa. *Naționalitate: Cetățenia multiplă, calea viitorului*. În: http://www.voxeurop.eu/ro/content/article/1383321-ceta-enia-multipla-calea-viitorului (vizitat la 07.02.2015)
252. Zaporojan L. *Cetățenia Uniunii Europene în raport cu cetățenia națională*. În: Materiale ale conferinței științifice a cadrelor didactice a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul „Științe Politice și Administrative" din 29 mai 2017, Chișinău: CEP USM, 2017, p. 21-29.
253. Zaporojan L. *Reglementarea juridică a pluralității de cetățenii în Republica Moldova*. În: Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională dedicată aniversării 65 de la fondarea Universității de Stat din Moldova „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare" din 21-22 septembrie 2011, Rezumatele comunicărilor, Științe sociale, Chișinău: CEP USM, 2011, p. 348-351.
254. Zaporojan L. *Sinteza cadrului normativ al instituției pluralității de cetățenii în Republica Moldova*. În: Materialele conferinței științifice internaționale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative „Știința politică și societatea în schimbare" din 13 noiembrie 2015, Chișinău: CEP USM, 2015, p. 351-357.
255. Zaporojan L. *Unele aspecte privind accesul persoanelor cu pluralitate de cetățenii la funcții publice*. În: Modernizarea administrației publice în contextul democratizării sistemului politic și progreselor integraționiste: Materiale ale secțiunii a treia din cadrul conferinței științifice internaționale „Știința politică în Republica Moldova: realizări și perspective" din 15-16 octombrie 2010, Chișinău – CEP USM, 2010, p. 46-59.

256. Zaporojan L. *Avantajele pluralității de cetățenii pentru cetățenii Republicii Moldova*. În: Materialele conferinței științifice „Integrare prin cercetare și inovare" 26-28 septembrie 2013, Rezumate ale comunicărilor, științe juridice, științe economice, Chișinău: CEP USM, 2013, p. 249-251
257. Zaporojan L. *Cetățenia, un atribut al statalității*. În: Revista Națională de Drept, Chișinău, 2009, nr. 2 (101), p. 66-69.
258. Zaporojan L. *Evoluția reglementărilor legale privind pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova*. În: Revista Națională de Drept, Chișinău, 2014, nr. 12 (170), p. 49-55.
259. Zaporojan L. *L'impact de l'activité électorale des personnes ayant la pluralité de nationalité sur la politique des états contemporary legal institutions*. În: Conferinta internațională „Instituții juridice contemporane în contextul integrării României în Uniunea Europeană", ediția a VIII-a. Volumul 6, nr. 2, București, 2014, p. 216-221
260. Zaporojan L. *Premizele social-economice, politice și culturale de dobândire a pluralității de cetățenii*. În: Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare" 10-11 noiembrie 2014, Rezumate ale comunicărilor, Științe sociale, Volumul II, Chișinău: CEP USM, 2014, p. 228-231.
261. Zaporojan L., Zubco V. *Regimul juridic al cetățeniei de onoare în Republica Moldova*. În: Legea și Viața, Chișinău, 2018, nr.5 (317), p. 4-10.
262. Ziemske, B. *Die deutsche Staatsangehörigkeit nach dem Grundgesetz*, Berlin: Duncker & Humblot, 1995. 364 p.
263. Zubco V. *Curtea Constituțională – unica autoritate publică politico-jurisdicțională.* Chișinău: FEP „Tipografia Centrală", 2000, 248 p.
264. Авакьян С.А. *Гражданство Российской Федерации*. Москва: Рос. Юрид. изд. дом, 1994. 128 с.
265. Бархатова Е. *Гражданство и регистрация: Москва, Россия, СНГ.* 3-е изд., перераб. и доп., Москва: Проспект, 2009, 480 с.
266. Белов А.В. *Двойное гражданство и проблема лояльности*. Правоведение.№2-2002 г., с.157-161
267. Воеводин Л.Д. *Юридический статус личности в России*. Москва: МГУ (Москва), ИНФРА-М - Норма (Москва), 1997. 300 с.
268. *Двойное и второе гражданство РФ* . În: http://g-rf.ru/Dvoinoe_i_vtoroe_grajdanstvo_RF.html (vizitat: 15.05.2015)
269. Енгибарян Р. *Коституционное право*. Москва, 2002, 556 с.
270. Федеральный закон "О гражданстве Российской Федерации" от 31.05.2002 N 62-ФЗ (последняя редакция). În: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_36927/ (vizitat: 15.05.2015)
271. Закон України Про громадянство України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 13, ст.65) În: http://eapmigrationpanel.org/page11392.html (vizitat: 15.05.2015)
272. Закон СССР ОТ 23.05.1990 о гражданстве СССР. În: http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sssr0889.htm (consultat 30.01.2014)
273. Кикотя В.Я., Смородина Н.М. *Российское гражданство: Учебное пособие для ВУЗОВ*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. 352 с.
274. Ковлер А.И. *Двойное гражданство: панацея или ловушка*? În: Актуальные проблемы гражданства: Материалы международной научно-практической конференции по проблемам гражданства. Москва, 1995, 296 с.
275. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях, от 30.12.2001 N 195-ФЗ (ред. от 08.06.2015). În: http://azbuka.consultant.ru/cons_doc_PBI_200936/ (vizitat: 15.05.2015)
276. Колосов Ю. М., Кривчикова Э. С., *Международное право: учебник*, Москва: Международные отношения, 2003, 613 с.

277. Конвенция регулирующая некоторые вопросы, связанные с коллизией законов о гражданстве, 12 апреля 1930 года . În: http://www.memo.ru/prawo/citiz/300412.htm (vizitat 12.03.2015)
278. Локк Джон. *Два трактата о правлении*. Челябинск: Социум, 2014, 494 с.
279. Мицкевич А.В. *Коментарий к законодательству государств-участников СНГ о гражданстве*. Москва, 1996. 272 с.
280. Синкевич А.И, *Международные договоры, направленные на урегулирование вопросов гражданства*. Москва, 2000. 256 с.
281. Скакун О.Ф. *Теория государства и права: Учебник*. Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.
282. Смирнова Е. *Регулирование вопросов гражданства стран СНГ в свете европейского опыта*. Государство и Право, 2001, nr.6, с.72-81.
283. Уголовный кодекс (УК РФ), N 63-ФЗ от 13.06.1996. În: http://www.zakonrf.info/uk/330.2/ (vizitat: 15.05.2015)
284. Чиркин В., *Конституционное право зарубежных стран*, Москва, 1997. 487 с.
285. Чиркин В., *Сравнительное конституционное право*, Москва, 1996. 274 с.
286. Чичерин Б.Н. *Курс государственной науки*. Ч. I: общее государственное право. М., 1894. С.200. În: Кикотя В.Я., Смородина Н.М. Российское гражданство: Учебное пособие для ВУЗОВ. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2005, 352 С.
287. Федеральный закон "О гражданстве Российской Федерации" от 31.05.2002 N 62-ФЗ (последняя редакция). În: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_36927/ (vizitat: 03.05.2018)

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnata, Livia Zaporojan, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Livia Zaporojan

CURRICULUM VITAE AL AUTOAREI

Informații personale

Nume/Prenume	**ZAPOROJAN LIVIA**
Adresa	Bd. Grigore Vieru, 29/53, 2005, Chișinău, Moldova
Telefon	069140220
E-mail	liviazaporojan@gmail.com
Cetățenia	Republicii Moldova
Data nașterii	05/10/1965
Sex	F

Studii**:**

2001 – 2002 :	Studii postuniversitare de masterat la Universitatea de Stat din Moldov specializarea Drept public Diploma : Magistru în drept
	Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de drept. Diploma: Licențiat în drept
1996 – 2000 :	

Experiența profesională

2004 - prezent :	Lector universitar la Catedra de Științe Administrative, Facultatea Rel Internaționale și Administrare Publică a Universității de Stat din Mold
2003 – 2004:	Stagiar la notarul Bumbu Adelina
1998 – 2003 :	Jurist SA “TAXI-SERVICE”

Limbi cunoscute Româna, rusă, franceză

LISTA ARTICOLELOR ȘTIINȚIFICE PUBLICATE DE AUTOR LA TEMA TEZEI

2. Articole în diferite reviste științifice

2.3. În reviste din Registrul național al revistelor de profil, cu indicarea categoriei

1. ZAPOROJAN, Livia, ZUBCO, Valeriu, ***Regimul juridic al cetățeniei de onoare în Republica Moldova.*** În: Legea și Viața, Chișinău, 2018, nr.5 (317), p. 4-10, 0,5 c.a., ISSN 1810-309X, *categoria C.*

2. ZAPOROJAN, Livia, ***Evoluția reglementărilor legale privind pluralitatea de cetățenii în Republica Moldova.*** În: Revista Națională de Drept, Chișinău, 2014, nr. 12 (170), p. 49-55, 0,74 c.a., ISSN 1811-0770, *categoria C.*

3. ZAPOROJAN, Livia, ***Cetățenia, un atribut al statalității.*** În: Revista Națională de Drept, Chișinău, 2009, nr.2 (101), p. 66-69, 0,5 c.a., ISSN 1811-0770, *categoria C.*

3. Articole în culegeri științifice

3.2. Culegeri de lucrări ale conferințelor naționale cu participare internațională

4. ZAPOROJAN, Livia, ***Sinteza cadrului normativ al instituției pluralității de cetățenii în Republica Moldova.*** În: Materialele conferinței științifice internaționale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative *„Știința politică și societatea în schimbare”* din 13 noiembrie 2015, Chișinău: CEP USM, 2015, p. 351-357, 0,4 c.a. ISBN 978-9975-71-721-2.

5. ZAPOROJAN, Livia, ***Unele aspecte privind accesul persoanelor cu pluralitate de cetățenii la funcții publice.*** În: Modernizarea administrației publice în contextul democratizării sistemului politic și progreselor integraționiste: Materiale ale secțiunii a treia din cadrul conferinței științifice internaționale *„Știința politică în Republica Moldova: realizări și perspective”* din 15-16 octombrie 2010, Chișinău – CEP USM, 2010, p. 46-59, 0,8 c.a. ISBN 978-9975-71-570-6.

3.4. Culegeri de lucrări ale conferințelor naționale

6. ZAPOROJAN, Livia, ***Cetățenia Uniunii Europene în raport cu cetățenia națională***. În: Materiale ale conferinței științifice a cadrelor didactice de la Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul „Științe Politice și Administrative” din 29 mai 2017, Chișinău: CEP USM, 2017, p. 21-29, 0,6 c.a. ISBN 978-9975-71-916-2.

4. Materiale/ teze la forurile științifice

4.1. Conferințe internaționale (peste hotare)

7. ZAPOROJAN, Livia, ***L'impact de l'activité électorale des personnes ayant la pluralité de nationalité sur la politique des états contemporary legal institutions***. În: Conferința internațională „Instituții juridice contemporane în contextul integrării României în Uniunea Europeană", ediția a VIII-a. Volumul 6, nr. 2, București, 2014, p. 216-221, 0,7 c.a.

4.3. Conferințe cu participare internațională

8. ZAPOROJAN, Livia, ***Premisele social-economice, politice și culturale de dobândire a pluralității de cetățenii.*** În: Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională *„Integrare prin cercetare și inovare”,* 10-11 noiembrie 2014, Rezumate ale comunicărilor, științe sociale, Volumul II, Chișinău: CEP USM, 2014, p. 228-231, 0,3 c.a. ISBN 978-9975-71-570-6.

9. ZAPOROJAN, Livia, ***Reglementarea juridică a pluralității de cetățenii în Republica Moldova.*** În: Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională dedicată aniversării a 65-a de la fondarea Universității de Stat din Moldova *„Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”* din 21-22 septembrie 2011, Rezumatele comunicărilor, științe sociale, Chișinău: CEP USM, 2011, p. 348-351, 0,4 c.a. ISBN 978-9975-71-140-1.

4.4. Conferințe naționale

10. ZAPOROJAN, Livia, ***Avantajele pluralității de cetățenii pentru cetățenii Republicii Moldova.*** În: Materialele conferinței științifice *„Integrare prin cercetare și inovare”* 26-28 septembrie 2013, Rezumate ale comunicărilor, științe juridice, Chișinău: CEP USM, 2013, p. 249-251, 0,4 c.a. ISBN 978-9975-71-414-3.

Total coli de autor: 5,34.

5. PARTICIPAREA LA CONFERINȚE ȘTIINȚIFICE

Nr.	Denumirea conferinței	Data petrecerii	Locul petrecerii
1.	**Conferință științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”**	**9-10 noiembrie 2017**	**USM, FRIȘPA, Chișinău**
2.	**„Congresul Internațional de Drept Constituțional European și Comparat – ediția a XIX”**	**8-9 iunie 2017**	**Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Chișinău,**
3.	**„Reforma administrației publice: probleme și perspective”**	**29 mai 2017**	**USM, FRIȘPA, Chișinău**
4.	**Seminar cu genericul „Accesul la jurisdicția constituțională în lumina jurisprudenței Curții Europene”**	**18 noiembrie 2016**	**Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Chișinău,**
5.	**“Conferință internațională privind evoluția controlului constituțional în Europa: lecții învățate și noi provocări”**	**2-3 martie 2016**	**Curtea Constituțională a Republicii Moldova, Chișinău,**
6.	**XIVth International Congress of European and Comparative Constitutional Law „Constitutional Courts and Politics”**	**23-24 martie 2012**	**Regensburg, Germania**